

సర్వస్వామ్యములు
ప్రకాశకులవి

First Edition 1948

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmanaswamy Naidu
For Addepally & Co., Educational Publishers
Order No. 4441

ఆయుర్వేద యోగ ముక్తావళి

విషయ సూచిక

(ప్రకరణానుసారం)

ఉపోద్ఘాతం - గ్రంథాదిని

	పుట		పుట
మానసపరిభాష	1	* చూర్ణాది *	
కషాయకల్పన	5		
దశమూలకషాయం	7	చూర్ణకల్పన	19
మహారస్నాదికషాయం	7	తాళిసాదిచూర్ణం	20
ఖర్జూరాదికషాయం	8	సింహిపలాదిచూర్ణం	21
ఋశాన్మంజిష్ఠాదికషాయం	9	భాస్కరలవణచూర్ణం	22
పథ్యాదికషాయం	10	వృద్ధగంగాధరచూర్ణం	23
అభయాదికషాయం	10	సుదర్శనచూర్ణం	23
దేవదార్యాదికషాయం	11	అశ్వుదాడిమృష్ణకచూర్ణం	25
అశఫలాదికషాయం	11	వృద్ధదాడిమృష్ణకచూర్ణం	25
కుశర్షవాదికషాయం	12	అవిపత్తికరచూర్ణం	26
గార్యాదికషాయం	12	కళభాదిచూర్ణం	27
నంజిష్ఠాదికషాయం	12	పుష్కరచూర్ణం	27
అమృతాష్టకకషాయం	13	మహాద్రాక్షచూర్ణం	28
వాసాదికషాయం	13	హిరగృష్ణకచూర్ణం	30
భూనిరబాద్ధమైదకాంక్షకషాయం	13	నారింజచూర్ణం	31
నత్సకాదికషాయం	14	అకాళకరభాదిచూర్ణం	33
కంటకార్యాదికషాయం	14	జాతీఫలాదిచూర్ణం	33
మరీచ్యాదికషాయం	14	హింగాదిచూర్ణం	34
ధాత్ర్యాదికషాయం	15	కపిత్థాష్టకచూర్ణం	35
అశ్వత్థాదికషాయం	15	అవంగాదిచూర్ణం	36
గోక్షూరాదికషాయం	15	పంచసమచూర్ణం	37
విష్పల్యాదికషాయం	15	ముసల్యాదిచూర్ణం	37
న్యగ్రోధాదికషాయం	16	కతానరీచగ్గం	38
నాగరాదికషాయం	17	పునర్షవాదిచూర్ణం	38
పటోలాదికషాయం	17	మృగాంగచూర్ణం	39
మహాషధాదికషాయం	17	భృంగరాజాదిచూర్ణం	39
బృహద్యాసాదికషాయం	18	దశననంస్కారచూర్ణం	40

	పుట		పుట
వైశ్యానరమాగం ...	40	శివామోదకం ...	64
పిష్పల్యాదిచూర్ణం ...	41	గుడమూషాండావలేహ్యం ...	65
ఏలూదిచూర్ణం ...	42	కంటకార్యాద్యవలేహ్యం ...	67
చతుస్సమచూర్ణం ...	42	ఆశ్వగంధాదిలేహ్యం ...	67
అగ్ని ముఖచూర్ణం ...	43	మదన కామేశ్వరలేహ్యం ...	69
ఆశ్వగంధాదిచూర్ణం ...	43	సుగంధ్యాదిలేహ్యం ...	70
అస్తుపితౄంతకచూర్ణం ...	44	తైలరామోదరసాయనం ...	71
త్రికటుచూర్ణం ...	44	మధుస్సు హీగసాయనం ...	73
త్రిఫలాదిచూర్ణం ...	45	మామ్రొండలేహ్యం ...	74
చాతురాతకచూర్ణం ...	45	బిల్వాదిలేహ్యం ...	75
గుడపిప్పలి ...	46	కుటుబాద్యవలేహ్యం ...	76
సమశర్కరచూర్ణం ...	47	స్నేహ ద్రవ్యకల్పన ...	78
పారాసీయాదిచూర్ణం ...	47		
సైంధవాదిచూర్ణం ...	48	* తైలాలి *	
సారవృతచూర్ణం ...	48		
బృహత్సగస్థకచూర్ణం ...	49	నారాయణతైలం ...	84
రామతాదిచూర్ణం ...	50	ఇరిమోదాదితైలం ...	85
చందవాదిచూర్ణం ...	50	భృంగకావలకతైలం ...	86
వ్యోమేదిచూర్ణం ...	51	పున్నవతైలం ...	87
నవాయసలోహచూర్ణం ...	52	వాసాచందనాగతైలం ...	88
అవంగచతుస్సమచూర్ణం ...	52	విడంగాద్యతైలం ...	89
సర్వాషధీస్నానచూర్ణం ...	53	బృహద్దహణీమిహిరతైలం ...	90
ఏలూదిచూర్ణం ...	53	శ్రీబిల్వతైలం ...	91
అనుగాదిచూర్ణం ...	53	కూలగజేంద్రతైలం ...	92
		మహారుద్రతైలం ...	93
		బృహత్సమరాక్షతైలం ...	94
		బృహత్సరిచాదితైలం ...	95
		హిమసాగరితైలం ...	96
		మహాబల్లతైలం ...	98
		బృహత్సాష్టతైలం ...	100
		నిరామిషమహామాషతైలం ...	101
		మహాకుక్కుటహంసతైలం ...	102
		బృహత్సైంధవాదితైలం ...	104
		ప్రమేహమిహిరతైలం ...	105
		చందవాదితైలం ...	106

* లేహ్యాలు *

లేహ్యకల్పన ...	55
చ్యవనప్రాశావలేహ్యం ...	55
వాసామామ్రొండలేహ్యం ...	53
అవంగాద్యవలేహ్యం ...	58
ముస్తకాదిమోదకం ...	59
శ్రీ కామేశ్వరమోదకం ...	60
మేధీమోదకం ...	62
బృహత్సరి కాదిమోదకం ...	63

	పుట		పుట
జ్వరతైలం ...	107	బాలచాంగేడిఘృతం ...	144
కానీసాదితైలం ...	108	అష్టమంగళఘృతం ...	145
మహాభృంగరాజతైలం ...	109	ఫలకల్యాణఘృతం ...	145
కుంకుమాదితైలం ...	110	సోమఘృతం ...	146
విడంగాదితైలం ...	111	గోధూమాదిఘృతం ...	148
పింగాదితైలం ...	111	రోహితకఘృతం ...	149
కనకతైలం ...	112	మహారోహితకఘృతం ...	149
శ్రీగోపాలతైలం ...	112		
రాన్నాపూతికతైలం ...	114		
అశ్వగంధాబలాక్షతైలం	116		

* కర్జులీ ఔషధాలు *

* ఘృతాలు *

కల్యాణఘృతం ...	118	శ్రీజయమంగళరసం ...	151
ఫలఘృతం ...	119	బృహత్కస్తూరీశైరవరసం	152
కుమారకల్యాణఘృతం ...	120	వసంతకనుమాకరం ...	153
శర్లకఘృతం ...	121	యోగింద్రరసం ...	155
బృహదశ్వగంధాఘృతం ...	122	బృహద్వాసంతామణి ...	156
ఛాగలాదిఘృతం ...	123	రసరాజరసం ...	156
బృహచ్చాగలాద్యఘృతం	124	భాగవద్విమలశక్తిరసం	157
పునర్నవాఘృతం ...	128	బాలనూర్వేదయం ...	158
ఛాగలాదిఘృతం ...	129	బృహత్సమనాథరసం ...	159
కుంకుమాదిఘృతం ...	130	సువర్ణకర్పూరరసం ...	160
సారస్వతఘృతం ...	131	ఆభ్రకపంచామృతరసం ...	161
వ్యాఘ్రీఘృతం ...	133	పూర్ణచంద్రరసం ...	162
పంచతిక్తఘృతం ...	133	బృహద్వంగేశ్వరరసం ...	164
పంచతిక్తగుగ్గులఘృతం ...	134	కుమారకల్యాణరసం ...	165
భూనింబాదిఘృతం ...	135	మహాయోగరాజగుగ్గులం ...	165
బృహత్పంచగవ్యఘృతం ...	136	బృహత్సర్వజ్వరహరతోహం	167
మహాదాడిమాదిఘృతం ...	137	హేమామృతరసం ...	169
అమృతప్రాళఘృతం ...	138	స్వర్ణపర్వతి ...	169
మహాత్రిఫలాదిఘృతం ...	139	వసంతకమాలతీరసం ...	170
కుంకుమాదిఘృతం ...	140	ఇచ్ఛాభేదీరసం ...	170
కుమారకల్పద్రుమఘృతం ...	141	శ్వాసచింతామణి ...	171
అశ్వగంధాఘృతం ...	144	బృహత్కాంచనాభరసం	171
		అగ్నికుండిమతి ...	172
		మలతీరసం ...	173
		కర్పూరరసం ...	173

	పుట		పుట
ఆభయనగరినిహరణం ...	174	చంద్రప్రభావతి ...	201
అమృతాంగులు ...	174	కైశోరగుండు ...	202
బృహచ్చంద్రప్రభావతి ...	175	స్వచ్ఛందభైరవం ...	204
నిత్యానందగణం ...	177	శూలదానానలరసం ...	205
శ్రీపదగణకేసరి ...	179	బృహత్కృష్ణకురసం ...	205
తారకేశ్వరసం ...	179	యశ్యదరిలోహం ...	206
ప్రదరారిలోహం ...	180	కాలకూటరసం ...	206
కామినీనిదానగణం ...	180	కామచూడామణిరసం ...	207
మన్మథాభ్రంసం ...	181	చంద్రామృతిరసం ...	208
త్రిభువనకీర్తిరసం ...	181	కిన్నరకంఠరసం ...	210
సూర్యావర్తి ...	181	విమాచివిధ్వంసరసం ...	210
రజఃప్రవర్తకరసం ...	183	ఆగ్నిముఖరసం ...	211
వాతవిధ్వంసరసం ...	184	సువర్ణసిందూరభూషణం ...	212
వాతగజాంకుశం ...	185	అనందభైరవి ...	212
అజీర్ణబలకలానలగణం ...	186	శూలమతారం ...	213
క్రీడాదండం ...	187	వైత్యాంకకణం ...	213
సిందూరభూషణం ...	188		
అమృతారం ...	188	* వుటబైషధాలు *	
చిత్రకాదిగుటికలు ...	189	పూర్ణచంద్రోదయం ...	214
ముస్తకావతి ...	189	కాంతవల్లభరసం ...	216
స్వయమగ్నిరసం ...	190	మౌళరధ్వజం ...	218
శంఖచూడరసం ...	190	వడ్డంబలివారిశమకరధ్వజం ...	218
అగ్నిమహారసం ...	190	పుటపక్ష్యపక్షిజ్వరాంతికలోహం ...	220
అదిత్యరసం ...	191	సిద్ధమౌళరధ్వజం ...	221
సగ్నివాతభేగవిరసం ...	191	మహాకనకసుందరరసం ...	225
శీతాంశుగణం ...	192	సువర్ణకాంతవల్లభరసం ...	227
వంగేశ్వరిరసం ...	194	మహాలక్ష్మీవిలాసరసం ...	228
పంచలోహరసాయనం ...	194	కనకబాలనూగోదయం ...	229
చంద్రోదయరసం ...	195	సువర్ణవాతరాక్షసం ...	230
కనకసుందరరసం ...	195	సువర్ణసూర్యావర్తి ...	231
లోహపర్వతి ...	196	సువర్ణమేహవంగరాక్షయం ...	232
పంచామృతపర్వతి ...	197	రజితచంద్రోదయం ...	233
బాలమటజావలేహం ...	198	సువర్ణలోహరసాయనం ...	233
మహాచంద్రకళారసం ...	199	త్రైలోక్యచింతామణి ...	234
గోతురాంగులు ...	200	రాజమృగాంకరసం ...	235

	పుట		పుట
రసమాణిక్యం ...	236	అమృతారిష్టం ...	261
అమృతక్రరసం ...	237	అమృతసమ ...	261
స్వరసేంద్రమారం ...	238	అమృతకాశ్యం ...	262
స్వరసంగం (హేమనందరసం)	239	అమృతాశ్యం ...	263
వాతిరామసం ...	240	అమృతవాసన ...	264
వాతిహానిరసం ...	241	అమృతాశ్యం ...	265
వాతిహానిరసం ...	241	అమృతాశ్యం ...	266
తామ్రహానిరసం ...	242	అమృతాశ్యం ...	267
సహస్రకరణార్కం ...	243	అమృతాశ్యం ...	268
పూర్ణచంద్రాదయశిందూరం	244	అమృతాశ్యం ...	269
రసభూషణి ...	245	అమృతాశ్యం ...	270
హామహాతామ్రరసం ...	246	అమృతాశ్యం ...	271
అమృతాశ్యం ...	247	అమృతాశ్యం ...	272
మేహవంగరాజీయం ...	248	అమృతాశ్యం ...	273
రజతమేహవంగరాజీయం...	249	అమృతాశ్యం ...	274
ప్రసాదపంచామృతరసం ...	249	అమృతాశ్యం ...	275
శిలాశంకేశ్వరసం ...	250	అమృతాశ్యం ...	276
శ్రియమతారం ...	251	అమృతాశ్యం ...	277
వంగరాజీయం ...	252	అమృతాశ్యం ...	278
రజతహానిరసం ...	252	అమృతాశ్యం ...	279
చూడామణిరసం ...	253	అమృతాశ్యం ...	280
రసరాట్నం ...	254	అమృతాశ్యం ...	281
నవగ్రహి ...	255	అమృతాశ్యం ...	282
అమృతరామహానిరసం ...	255	అమృతాశ్యం ...	283
ఆ స వా లూ - అ రిష్టా లూ		సారస్వతారిష్టం ...	284
		దశమాలారిష్టం ...	285
		మృగమదాశ్యం ...	286
అసహానిరసం కల్పన ...	257	చందనాశ్యం ...	287
ద్రాక్షారిష్టం ...	260	అనందాశ్యం ...	288

తౌషధ సూచిక

(అక్షరాల ద్వారా)

— 12887 —

	పుట		పుట
అన్ని కుమారకం ...	159	అమృతశైలి ...	212
అన్ని మృదీవత ...	172	అమృతశాం ...	188
అన్ని మృదాంగం ...	43	అమృతశాలకల్పన ...	257
అన్ని మృదాంగం ...	211	అమృతశాం ...	170
అన్ని మృదాంగం ...	163	అమృతశాం ...	85
అన్ని మృదాంగం ...	171	అమృతశాం ...	205
అన్ని మృదాంగం ...	10	అమృతశాం ...	42
అన్ని మృదాంగం ...	253	అమృతశాం ...	14
అన్ని మృదాంగం ...	161	అమృతశాం ...	67
అన్ని మృదాంగం ...	123	అమృతశాం ...	27
అన్ని మృదాంగం ...	171	అమృతశాం ...	112
అన్ని మృదాంగం ...	251	అమృతశాం ...	229
అన్ని మృదాంగం ...	13	అమృతశాం ...	195
అన్ని మృదాంగం ...	253	అమృతశాం ...	206
అన్ని మృదాంగం ...	41	అమృతశాం ...	35
అన్ని మృదాంగం ...	259	అమృతశాం ...	173
అన్ని మృదాంగం ...	26	అమృతశాం ...	263
అన్ని మృదాంగం ...	230	అమృతశాం ...	119
అన్ని మృదాంగం ...	116	అమృతశాం ...	5
అన్ని మృదాంగం ...	144	అమృతశాం ...	216
అన్ని మృదాంగం ...	43	అమృతశాం ...	207
అన్ని మృదాంగం ...	67	అమృతశాం ...	180
అన్ని మృదాంగం ...	274	అమృతశాం ...	206
అన్ని మృదాంగం ...	15	అమృతశాం ...	103
అన్ని మృదాంగం ...	145	అమృతశాం ...	210
అన్ని మృదాంగం ...	237	అమృతశాం ...	130
అన్ని మృదాంగం ...	270	అమృతశాం ...	140
అన్ని మృదాంగం ...	33	అమృతశాం ...	110
అన్ని మృదాంగం ...	131	అమృతశాం ...	76

	పుట		పుట
ముస్తకాద్యరిష్టం ...	263	వాతరాక్షసం ...	240
మృగముదానం ...	287	వాతవిష్టం ...	184
మృగకచూర్ణం ...	39	వానామృతమృతేహ్యం ...	58
మేధిమోదకం ...	64	వానామృతసాదృశ్యతైలం ...	88
మేహవంగరాజీయం ...	245	వానామృతమృతం ...	13
యక్షదరిలోహం ...	203	వానామృతం ...	266
యోగేంద్రరసం ...	155	పిండగదాతైలం ...	111
రజశ్రుతకరసం ...	163	పిండగ ద్విత్వతైలం ...	89
రజశ్రుతదోషయం ...	233	పిండగదాతైలం ...	210
రజశ్రుతమేహవంగరాజీయం ...	249	పృథ్వీగంగధూమార్జం ...	23
రజశ్రుతమృతసాయనం ...	252	పృథ్వీదాడిమృతమృతం ...	25
రసభూతి ...	245	పృథ్వీనలచూర్ణం ...	40
రసమాణిక్యం ...	236	పృథ్వీపుష్పతిం ...	133
రసరాజ్ఞం ...	251	పృథ్వీహరిణం ...	241
రసరాజరసం ...	156	వృషాచూర్ణం ...	61
రాజమృగాంకరసం ...	235	శిశుచూర్ణం ...	190
రాన్నామృతతైలం ...	114	శిశుచూర్ణం ...	38
రామతాచూర్ణం ...	50	శిశుచూర్ణం ...	278
రోహితీకృత్తిం ...	149	శిశుచూర్ణం ...	281
రోహితీకాద్యం ...	262	శిశుచూర్ణం ...	250
లఘుదాడిమృతమృతం ...	25	శిశుచూర్ణం ...	64
లఘుచక్షుమృతం ...	52	శిశుచూర్ణం ...	192
లఘుగదాచూర్ణం ...	35	శిశుచూర్ణం ...	213
లఘుగదాచూర్ణం ...	53	శిశుచూర్ణం ...	92
లఘుగదాచూర్ణం ...	58	శిశుచూర్ణం ...	205
లోకనాధరసం ...	247	శిశుచూర్ణం ...	71
లోహపర్వతి ...	193	శిశుచూర్ణం ...	60
లోహరసం ...	261	శిశుచూర్ణం ...	112
వంగరాజీయం ...	252	శిశుచూర్ణం ...	91
వంగేశ్వరరసం ...	194	శిశుచూర్ణం ...	179
వర్షికాదికమాయం ...	14	శిశుచూర్ణం ...	171
వర్షకృత్తిం ...	121	శిశుచూర్ణం ...	218
వసంతమృతకరం ...	153	శిశుచూర్ణం ...	191
వసంతమృతరసం ...	170	శిశుచూర్ణం ...	100
వాతగంగామృతం ...	185	శిశుచూర్ణం ...	47

	పుట		పుట
సర్వాభిప్రాయములు ...	13	సర్వాభిప్రాయములు ...	182
సహజముగలవాడు ...	213	సహజముగలవాడు ...	48
సాంస్కృతికపురుషుడు ...	131	సాంస్కృతికపురుషుడు ...	146
సాంస్కృతికమార్గము ...	18	సాంస్కృతికమార్గము ...	204
సాంస్కృతికమార్గము ...	183	సాంస్కృతికమార్గము ...	190
సాంస్కృతికమార్గము ...	188	సాంస్కృతికమార్గము ...	169
సాంస్కృతికమార్గము ...	21	సాంస్కృతికమార్గము ...	239
సాంస్కృతికమార్గము ...	221	సాంస్కృతికమార్గము ...	238
సాంస్కృతికమార్గము ...	70	సాంస్కృతికమార్గము ...	251
సాంస్కృతికమార్గము ...	23	సాంస్కృతికమార్గము ...	107
సాంస్కృతికమార్గము ...	160	సాంస్కృతికమార్గము ...	30
సాంస్కృతికమార్గము ...	217	సాంస్కృతికమార్గము ...	34
సాంస్కృతికమార్గము ...	213	సాంస్కృతికమార్గము ...	111
సాంస్కృతికమార్గము ...	214	సాంస్కృతికమార్గము ...	96
సాంస్కృతికమార్గము ...	211	సాంస్కృతికమార్గము ...	173
సాంస్కృతికమార్గము ...	212	సాంస్కృతికమార్గము ...	233
సాంస్కృతికమార్గము ...	213	సాంస్కృతికమార్గము ...	169

ఉ పా ద్ధ తం

ఈగ్రంథం ప్రకటించా అని పదేన్నానా కల్యాణిని శాస్త్రము మార్గము నందిస్తే
రాల నా జిజ్ఞాసా కల్యాణము యొక్క ప్రాప్తి కలగను. శ్రీ ఆద్యపత్ని
అత్మునిస్వామి నాయకునారు చేస్తున్నట్లు అప్పుటి యిహా యది ప్రకటన
అయింది.

సంప్రదాయసిద్ధంగా వ్యవహరించునా వాడే జైవధరమొకటి శానింగులో
చేర్చాను. వాటికి జీకలుగన్న వ్యవహారము సంప్రదాయం అయినట్లే గాకాను.
వాటిలో అనేకాలు నేను కల్యాణిని శాస్త్రములో కలగనుచేసి నాడినీ వున్నాను.

దేశంలో నాడుకలో వున్న అనేకయోగాల మూలార్థం వేదా, ఆచారణలో
వున్న ఆర్థం వేదంగా కలగనుచేసి. మూలార్థమైనట్లు అయిన యీ వ్యవహారం
ఎవ్వరు ఎలాగ ప్రారంభం అయినో చెప్పలేను; కాని వైద్యశాస్త్రవేదము
అయినా లేని సంస్కృతవేదము లేనిది అయినట్లు, సంస్కృతవేదమున
అయినా లేనివారు జైవధరము చదువుచున్నారనిచేతూ జీక కారణం అయి
వుండవచ్చు. ఏమయినా చూడబోయినందుకు కానుకగా! అనేకయోగాలలో
నేను చూడాలి అనుకొని అచటకు వచ్చిపోయాను యిందులో జీకలు రాయ
వలసివచ్చింది. ఈగ్రంథరచనకు గల కారణాలలో యిది కూడా వొకటి.

నా సంకల్పము ప్రయత్నముగా నది నా శక్తి కీటికి చాలింది కాదు.
అయినా తెలిసినంతవఱకు ప్రాంత్యసంస్కారం అనిష్ఠం అనిపించింది. సామా
సింహాను. ప్రమాదాలు పరివర్తించవచ్చు. నిర్లభమైనాను.

దేశంలో ఒక్కొక్క జైవధరమొకటి చాలా యోగాలు కలగనుచున్నాయి.
అన్నీ వాడుకలో వున్నావేమో నాకు తెలియదు; కాని పెద్దలు చాలామంది
వాటిలో ఒక్కటే చేస్తున్నట్లు కలగింది. మార్గము సువర్ణరాలుగా నేను
తెలుసుకున్న ఆయోగాలే యిందులో చేర్చారు. శాస్త్రీయము, సంప్రదాయ
సిద్ధము అయిన యోగం కానా అని గాఢతముపడేవారికి అలాంటి వన్నీ
ఒకచోట ఉండడం అగత్యం అన్న ఉద్దేశముతో యిది కూర్చాను. అయితే వాటి
జీకలలో అగ్రవైపులలో నాకు కొన్ని అభిప్రాయభేదాలు కలుగించాయి,
భారతదేశంలో ఇతరప్రాంతాల అనుభవేంద్రవ్యుల సాంప్రదాయాలు కొన్ని
తెలుసుకోవడం వల్లకూడా యిది తిడుసిందెంకి. ఈగ్రంథంలో అలాంటి నా భిన్నాభి
ప్రాయాలు దృఢంగా ప్రతిపాదించాను. ఎవరి నేను నమ్మి ఆచరణలో పెట్టామాననది.
దృష్టసూలు. ఈగ్రంథం చూసినవారు అది బాగా పరిశీలిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

ఈ గ్రంథం కొత్తవారికి ఉపయోగపడితేనూ, పండితవైఖ్యలకు అదరపాత్రం అయితేనూ నాకు ధన్యత. ఇందులో చేర్చబడిన యోగాలు ఇంకా కొన్ని వున్నాయి; కాని యుక్తకాలంలో అవి నాకు దొరకలేదు; ముందుముందునా అవి చేరుస్తాను.

ఇందులోవున్న కొన్ని యోగాలు నాకు నామిత్రులు వైద్యరాజ శ్రీ శాస్త్రి వంశశ్రేష్ఠుడుగారు దయచేశారు. అందుచేత నాకు సాంప్రదాయాలు చెబుతున్నవారున్నూ వారే. వారికి నాస్పృహత విన్నవించుకుంటున్నాను విశేషం లేమిటంటే? కొన్ని స్థలాలలో వారితో నున్నా నాకు అభిప్రాయభేదాలు కలిగాయి. వారు నన్ను మన్నించారు. ఇంకా మన్నిస్తారన్నీ నమ్ముతున్నాను.

నా అభిప్రాయాలతో ఏకీభవించనివారు ఇంకా అనేకులు ఉండవచ్చు. ఉన్నారనే నిశ్చయం. వారికిన్నీ నా ప్రార్థన యిదే. నచ్చితేనే వారు నా అభిప్రాయాలు స్వీకరించవచ్చు. నచ్చనిచోట్ల నన్ను మన్నిస్తే చాలు. విచారణ చేస్తేనే చాలు. నేనూ, వారికి నాకృతజ్ఞత విన్నవించుకుంటాను.

ఇది చేపట్టి అన్నిటి ధరలూ అకాశం అంటివుండిన ఈ సమయంలో ప్రకటించి శ్రీ లక్ష్మణస్వామినాయుడుగారు నాకు చాలా కృతజ్ఞతలు చేశారు. వారికి మరీమరీ కృతజ్ఞత విన్నవించుకుంటున్నాను.

అచ్చుతప్పులు ఉద్దేశంలో నాకు శ్రీ సామర్తి గోపాలకృష్ణశర్మగారు మిక్కిలి సాయుచేశారు. వారికిన్నీ నావందనాలు.

గంధర్వపార్వతీ

రాజమండ్రి 1-12-47

ఇటు

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఆయుర్వేద యోగ ముక్తావళి

మాన పరిభాష

స మానేన వినా యుక్తి ర్ద్రివ్యాణాం జాయతే క్వచిత్
అతః ప్రయోగకార్యార్థం మాన మత్రోచ్యతే మయా ॥

ద్రవ్యాలకు పరిమాణ నిర్ణయం లేకుండా యోగకల్పన చెయ్యగూడదు. అంచేత, యిక్కడ మానపరిభాష వివరిస్తున్నాను.

వట్సర్షపై ర్యవ స్తోగో గుంజైకా తు యపై ప్రిభిః
మాష స్తు వంచభి ష్టభిః తథా సప్తభి రప్తభిః
దశభి ర్ద్వాదశభి శ్చ రక్షిభి ష్టభ్యధో మతః
చరకస్య తు మాష స్తు దశగుంజాభి రేవ చ
చరకస్య తు చార్దేన సుశ్రుతస్య తు మాషకః ॥

అను అవగింజ లైతే ఒక యవ. మాడు యవలు గాని, నాలుగు వట్సగింజలు గాని ఒక గుంజ. ఇదే రక్షి. 5 రత్నలు ఒక మాషం. అంటే రెండవకాల యెక్కు అవుతుంది, 5, 6, 7, 8, 10, 12 రత్నలు ఒక మాషం అని భిన్నాభిప్రాయాలు అరున్నాయి. చరకాని అభిప్రాయం ప్రకారం 10 గుంజలు ఒక మాషం. సుశ్రుతుని అభిప్రాయం ప్రకారం అయితే అయిదు గుంజలే ఒక మాషం.

మాషై శ్చతుర్భి శ్యాణ స్యా స్థరణం త స్నిగద్యతే
టంక స్స ఏవ కథిత స్తద్వయం కోల ఉచ్యతే -
క్షుద్రకో వటక త్చైవ ద్రక్షిణ స్స నిగద్యతే ।

నాలుగు మాషాలు ఒకశాణం. అంటే అరతులం. దానికి ధరణం అనీ టంకం అనీ మరో రెండు పేర్లు. రెండు శాణాలు ఒక కోలం. కోలానికి క్షుద్రకం, వటకం ద్రక్షిణం అనీ పేర్లు. ఇది తులం.

కోలద్వయము కర్ష స్వా త్రోక్తః పాణి శ్చ మాణికా
అక్షం పిచుః పాణితలం కించిత్పాణి శ్చ తిందుకమ్
బిడాలపదకం చైవ తథా షోడశికా మతా
కరమధ్యో హంసపదం నువర్ణం కవళగ్రహః
ఉదుంబరం చ పర్యాయైః కర్ష ఏవ నిగద్యతే ॥

రెండు కోలాలు ఒక కర్షం. అంటే రెండుతులాలు. పాణిమాణిక, అక్షం, పిచు, పాణితలం, కించిత్పాణి, తిందుకం, బిడాలపదకం, షోడశిక, కరమధ్యం, హంస పదం, నువర్ణం, కవళగ్రహం, ఉదుంబరం—ఇవి కర్షానికి మరికొన్ని పేర్లు.

స్వా త్కర్మాభ్యా మర్థవలం శుక్తి రష్టమికా తథా
శుక్తిభ్యాం చ పలం జ్ఞేయం ముష్టి రామ శ్చతుర్థికా
ప్రకుంచ షోడశీ బిల్వః పల మేవాత్ర కీర్త్యతే ॥

రెండు కర్మాలు అర్థవలం. దీనికి శుక్తి, అష్టమిక అనిన్నీ పేర్లు. రెండు శుక్తులు అంటే యెనిమిది తులాలు ఒక పలం. ముష్టి, ఆమ్రం, చతుర్థిక, ప్రకుంచం, షోడశి, బిల్వం— ఇవి పలానికి పేర్లు.

పలాభ్యాం ప్రస్ఫుతి ర్జ్యేయో ప్రస్ఫుతం చ నిగద్యతే
ప్రస్ఫుతిభ్యా మంజలి స్వా త్కుడవో అర్థశరావకః
అష్టమానం చ నజ్జేయః కుడవాభ్యాం చ మాణికా
శరావోష్టవలం తద్వ ద్జేయ మత్ర విచక్షణైః ॥

రెండు పలాలు ప్రస్ఫుతి. దానికి ప్రస్ఫుతం అనిన్నీ పేరు. రెండు ప్రస్ఫుతులు అంజలి. కుడవం. అర్థశరావం, అష్టమానం అనిన్నీ దానికి పేర్లు. రెండు కుడవాలు ఒక మాణిక. అదే శరావం. అష్టవలం అనిన్నీ దానికి పేరు.

శరావాభ్యాం ధవే త్ప్రీథ శ్చతుః ప్రస్తై ప్రథాభక్తిమ్

భాజనం కంసం సాత్రం చ చతుష్షష్టివలం చ తత్ ॥

రెండు శరావా లోక ప్రస్థం. నాలుగు ప్రస్థా లోక అధకం. అధకానికి భాజనం, కంసం, సాత్రం అని పేర్లు. అది ఆరవైనాల్గు పలాలు.

చతుర్థి రాశి కై ద్రోణిః కలతో నల్పణోర్మణః
ఉన్మానం చ ఘటోరాశి ద్రోణిపర్యాయసంజ్ఞితః :

నాలుగు అధిక లాక ద్రోణం. కలశం, నల్పణం, అర్చణం, ఉన్మానం, ఘటం, రాశి— అనిన్నీ దానికి పేర్లు.

ద్రోణాభ్యాం శూర్పకుంభా చ చతుష్పత్తికరావకః
శూర్పాభ్యాం చ భవే ద్రోణీ వాహా గోణీ చ నా స్ఫుటా॥

రెండు ద్రోణాలు ఒక శూర్పం. దానికే కుంభం అనిన్నీ పేరు. అది అర్చితై నాలుగు రరావాలు. రెండు శూర్పాలు ఒక ద్రోణి, వాహం గోణి అని దానికే పేర్లు.

ద్రోణీచతుష్టయం ఖారీ కథితా నూత్నబుద్ధిభిః
చతుస్పవాన్రపలికా సుణ్ణం శ్వఫికా చ నా
పలానాం ద్విసహస్రం చ బార ఏకః ప్రకీర్తితః
శూలా పరిశతం క్షేమా నర్వతైస్తైష సశ్చయః॥

నాలుగు ద్రోణ లాక భార. ఇది నాలుగువేల తొండ్ల అగు శూలాలు. రెండువేల పలాలు ఒక భారం. నూరు పలాలు ఒక శూల.

గుంజామాన మూలభ్య యావ త్స్యా శుడనస్థితిః
ద్రవ్యాశ్శుష్కద్రవ్యాణాం తావ న్మానం నమం మితమ్
ప్రస్థాది మాన మారభ్య ద్విగుణం త ద్రవార్ద్రయోః
మానం తథా తులామా స్తు ద్విగుణం నక్వదిస్సృతమ్

గుంజా ప్రమాణం మొదలు కుడన ప్రమాణం వాకా ద్రవద్రవ్యాలూ, అగ్నిద్రవ్యాలూ, శుష్కద్రవ్యాలూ ఎంత పెదితే అంతే వేసుకోవాలి. ప్రస్తు మొదలు అయితే ద్రవ ద్రవ్యాలూ, అర్ద్రద్రవ్యాలూ ఇట్టింపు వేసుకోవాలి. తుల అయితే మాత్రం ద్విగుణం అక్కర్లేదు.

మా న ప రి భా ష

6 అవాలు	ఒక యవ
3 యవలు (లేక 4 వర్ణగింజలు)	ఒక గుంజ లేక రత్తి.
12 రతులు లేక గుంజలు	ఒక మాషం (రండణాల యెత్తు)
4 మాషాలు	ఒక శాణం (ఒక శులం)
2 శాణాలు	ఒక కోతం (ఒక శులం)
2 కోతాలు	ఒక కర్షం.
2 కర్షాలు	ఒక శక్తి.
2 శుక్తులు	ఒక పతిం.
2 పలాలు	ఒక ప్రస్థతి.
2 ప్రస్థాలు	ఒక కుడవం. (24 శులాలు)
2 కుడవాలు	ఒక శరావం (64 శులాలు)
2 శరావాలు	ఒక ప్రస్థం (128 శులాలు)
4 ప్రస్థాలు	ఒక అధికం.
4 అధికాలు	ఒక ద్రోణం.
2 ద్రోణాలు	ఒక కుంభం.
2 కుంభాలు	ఒక గోణి.
4 గోణీలు	ఒక ఖారి.
100 పలాలు	ఒక తుల.
2000 పలాలు	ఒక భారం.

గ మ ని క :-

ఇది వైష్ణవరత్నావళిలో వున్న పథకం అనుసరించి వేశాను. మొదట్లోనే నేనీ మానపరిభాషే నాడుతున్నాను. తెనుగుదేశంలో 4 శులాల పతిం నాడుడిలో వుండడం యెరుగుదును. ఔషధాలు చెయ్యడంలో రెట్టింపు కావడం తప్ప ఈ రెండు పథకాల్లోనూ నిశ్చయపర్తి లేకమా లేదు. కావడంలో మాత్రం కొంచెం వ్యత్యాసం వేరువంటే సరిపోతుంది.

క పా యా లు

క పా య త ల్ప స

పాసీయం పోడశగుణం త్సుజ్ఞే ద్రవ్యవలే క్షి పేత్
 మృత్పాతే క్వాథయే ద్ద్రాహ్య మప్తనాంశావశేషితమ్
 కర్నాదా తు పలం యావ ద్దద్యాత్ పోడశికం జలమ్
 తత స్తు కుడవం యావ త్త్రోయ మప్తగుణం క్షి పేత్
 చతుర్గుణ మత శ్చోర్ధ్వం యావ త్ప్రస్థానకం జలమ్
 తజ్జలం పాయయే ద్ధీమాక్ శోష్ణం మృద్వగ్ని సాధితమ్
 శృతః క్వాథః కపాయ శ్చ నిరూహ స్స నిగద్యతే
 మాత్రో త్రమా పరేన స్యా త్ప్రీభి రత్రై స్తు మధ్యమా
 జఘన్యా తు పలాధేన స్నేహశ్వాభౌషధేషు చ॥

కపాయం కాచగలసిన ద్రవ్యం పచ్చిదైనా ఎండుదైనా ముందు మెత్తగా చిశక కొట్టాలి. ఆ ద్రవ్యం ఒక పలం గ్రహించి 16 రెట్లు నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదో వంతు మిగి లేటట్లు కాచి వడిబోసుకునేది. కపాయం మట్టివాత్రిలో కాచడం మంచిది.

ఆ కపాయద్రవ్యం కన్నం మొదలు పలంబా కావుంటే నీళ్ళు 16 రెట్లు చేర్చాలి. పలం మొదలు కుడవం దా కా వుంటే 4 రెట్లు జలం చేర్చాలి. కుడవం మొదలు ప్రస్థం బా కా వుంటే 4 రెట్లు జలం చేర్చాలి. కపాయం సన్ననిమంటమీద కాచాలి. అది గోరువెచ్చుగా ఉండగా పుచ్చుకోవాలి. కపాయానికి శృణం అనీ, క్వాథ అనీ, నిరూప్య హం అనీ పర్యాయపదాలు. కపాయం ఉత్తమమాత్ర ఒక పలం. మధ్యమమాత్ర 6 తులాలు. అధమమాత్ర ఆరవలం, అంటే నాలుగు తులాలు.

అనిధానములే పాత్రే జలం దుర్లభతాం వ్రజేత్
 తస్మా దావగణం త్యక్త్వా క్వాథాదీనాం సినిశ్చయః॥

కపాయం కాచేటప్పుడు వాత్రమీద మూలం ఉంచితే జలం పెడిబోతుంద కనక మూత పెయ్యకుండా కాచాలి.

ఆయుర్వేద యోగ ముక్తావళి

క షా యం లో శ ర్క రా దు లు

శ్వాభే షీ వే త్రితా మంత్రై శ్చతుర్థాష్టమశ్చ షడైః

నాతపీ త్తకఘాతం కే విపరీతం మధు స్స్మృతమ్ |

కషాయంలో చక్కెర చేర్చవలసిఉంటే, వాతవ్యాధులలో ఇచ్చే కషాయంలో నాలుగోవంతు, పీత్తవ్యాధులలో ఇచ్చే కషాయంలో ఎనిమిదోవంతు, కఫవ్యాధులలో ఇచ్చే కషాయంలో పదహారోవంతు చేర్చాలి. తేనె అయితే యిందుకు తల్ల కిందులుగా చేర్చాలి. అంటే, తేనె వాతవ్యాధిలోయిచ్చే కషాయంలో 16 వ వంతు, పీత్తవ్యాధిలో ఇచ్చే కషాయంలో యనిమిదోవంతు, కఫవ్యాధిలో ఇచ్చే కషాయంలో నాలుగోవంతు చేర్చాలి.

ఉష్ణ తై త్యా లు

శుద్ధపిత్తే శృతం శీతం ఉష్ణం వాతకఘాతయో

స్నిగ్ధోష్ణం కేవలే వాతే కదుష్ణం సర్వరోగనుత్ ||

శీతల పిత్తరోగంలో యిచ్చే కషాయం చల్లగా వుండాలి. వాత కఘాతంలో ఉష్ణ కషాయం వేడిగా వుండాలి. శీతలవాతంలో ఇచ్చే కషాయం గోగుడెచ్చుగా వుండాలి. గోరువెచ్చునిది సర్వరోగాలూ హరిస్తుంది.

కా గు పా త్ర లు

శ్రేష్ఠం విషఘ్నం సౌవర్ణే మధ్యమం రాజతే బలమ్

తామ్రపాత్రేధమం ప్రోక్తం స నింద్యం మృగ్యయేషు తు |

కషాయం బంగారపుపాత్రలో కాచడం చాలామంచిది. ఆ కషాయం విషాలు హరిస్తుంది. శంషిపాత్రలో కాచడం మధ్యమం. ఆ కషాయం బలకరం. రాగిపాత్రలో కాచడం మిక్కిలి అధమం. నింద్యం. ఎలాంటి సందర్భంలోనూకూడా రాగిపాత్రలో కాచకూడదు. మట్టివాత్రలో కాచడం చెడ్డది కాదు.

గమనిక :- ఈ కషాయాలు, ఇవ్వడం, క్వాథం చేసే పనుతో కొన్ని సంవత్సరాల నాలు ఆమృతమన్నారు. కషాయాలు నిలవ ఉండేట్టు మంచి ఉపాయాలు. అవలంబించే వా రలా చేస్తున్నారు. ఆలా చేయడం చెడ్డది కాదు. గానీ సప్తజీవ పృథుల రాయలు చేసుకోవడమే మంచిది.

కౌఠ్య చూర్ణాలు

మరిన్ని, కొన్ని కంపెనీలవారు కషాయద్రవ్యాలు అన్నీ కలిపి గుండెకొట్టి ఉంచి అమ్ముతున్నారు. వస్తుసంపాదనకు ఇంచువల్ల కష్టం లేకపోవచ్చు గాని, రెండు మాసాలు చాటిలే చూర్ణాలు శక్తిహీనా అయిపోతాయి. ఈ సందర్భంలో అలాటి కౌఠ్యచూర్ణాలు కొని వాడుకోడం దండుగే కాదు, అపాయకరమున్ను కనక, వైద్యులూ, రోగులూ కూడా మూలికలు ఎప్పటికప్పుడే చేర్చి, గుండెకొట్టుకుని వాడుకోడం శ్రేయస్కరం.

౧ ద శ మూ ల క పా య ౦

శాలిపర్ణి పృశ్నిపర్ణి బృహతీద్వయగోక్షురైః
బిల్వగ్నిమంథస్యోనాకకాశ్శరీ పాటలాయుతైః
దశమూల మితి ఖ్యాతం క్షిధితం తజ్జలం పిబేత్
ఓషధీచూర్ణసంయుక్తం వాతశ్లేష్మజ్వరాపహమ్
సన్ని పాతజ్వరహరం సూతికాదోషనాశనమ్
శోష శైత్యభ్రమస్వేదకాసశ్వాసవికారనుత్
వ్యాతక్రంతగ్రహపార్శ్వార్ధితంద్రామస్తకశూలసౌష్ఠ్యమ్ ॥

శాలిపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, వాకుడు, పెద్దముతక, పల్లెరు, మారెడు, నెల్లె, దుండలం పెద్దమ్మడు, కిలిగొట్టు—ఇవి దశమూలాలు. వీటికి వాయు పెప్పిలిచూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే వాతశ్లేష్మజ్వరాలు తగ్గిస్తుంది. సన్ని పాతజ్వరాలు, సూతికాదోషాలు, శోష, శైత్యం, క్షయ, చెమట, దగ్గు, వగర్పు, హృదోగం, కింతగ్రహం, పక్కలసోష్ణ, తంద్ర, తలనొప్పి తగ్గించేస్తుంది.

౨ మ హా రా స్నా ది క పా య ౦

రాస్నా ద్విగుణభాగా స్వా దేశభాగా న్నతఃసరే
ధన్వయాన బలైరంశ దేవదారు శటీ వచా
వానకో నాగరం పథ్యా చవ్యా ముస్తా పునర్నవా
గుడూచీ వృద్ధదారు శ్చ శతపుష్పా చ గోక్షురః

అశ్వగంధా ప్రతివిషా శృశమూల శృతావరీ
 శృష్ణా నహచర శైచ్చవ భాన్యకం బృహతీద్యయన్
 ఏభిః కృతం పిబే త్కృష్ణం శుంతీచూర్ణేన సంయుతమ్
 కృష్ణాచూర్ణేన వా యోగరాజగుగ్గులునాధవా
 అజమోదాదినా వాపి తైవే నై రండజేన వా
 సర్వాంగకంపే కుబ్జత్వే పక్షాఘాతేన చ బాహుకే
 గృధస్యా మామవాతే చ స్త్రీపదే చావతానకే
 అంత్రవృద్ధౌ తథాధ్మానే జంఘాజానుగ తేర్దతే
 శుక్రామయే మేధ్రరోగే వఃధ్యామోన్మాదుయేషు చ
 మహారాస్మాది రాఖ్యాతో బ్రహ్మణా గర్భకారణమ్ ||

సన్నరాస్న రెండుభాగాలు. దూలగొండివేళ్లు, బల, అముదపువేళ్లు, దేవదాసు, కిచ్చి, రాలు, వన, అడ్డనరప్పట్ట, సొంటి, కరకవొలుపు, చవ్వం, తుంగముగ్గులు, గలిజేను, తిప్పతీగ, కుద్దదారు, సదాప, పల్లెరువేళ్లు, పెన్నెయ, అతివన, రెలగుట్ట, పిల్లిశేగలు, పిప్పళ్లు, పచ్చగోరింట, ధనియాలు, వావడి, పెద్దములక, — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం ఈ మాలిక లన్ని యంతయెంతో అంత కనిమిదిరట్లు, నీళ్లు పోసి నాలుగోవంతు ముగి లేటట్టు కాచి వడబోసి పుచ్చుకునేది.

ఈ కషాయంలో సొంటిచూర్ణంగాని, పిప్పళ్ళచూర్ణం గాని, అజామోదం గాని, అముదంగాని, మహాయోగరాజగుగ్గులుగాని, (రోగప్రకృతి ననుసరించి) కలిపి పుచ్చుకుంటే సర్వాంగకంపవాతం, కుబ్జత్వం, పక్షవాతం, అపభాహుకం, గృధ్రాసే, అమవాతం, స్త్రీపదం, అపతానకం, అంత్రవృద్ధి, అధ్మానం, జంఘాజానుపు పిటివాగ్రి యించిన వాతం, శుక్రవాతం, మేధ్రరోగం, వంధ్యారోగం, పొగొడుముగిది.

3 ఖర్జూరాదికషాయం

ఖర్జూర యష్టి కాశ్మీర మృద్వీకా పద్మకేసరమ్
 ధాత్రీ సహవం వ్యాఘ్రీ చ బలాయుగ్మం చ చందనమ్
 మధూకపుష్ప కాశ్మర్యం తోయై శైచ్చ చతుర్గుణైః
 పక్వం పర్యపితం రాత్రౌ స్థితం భాంజే నవే ధృఢే
 లాజాచూర్ణ ప్రతీవాపం శర్కరా మధుసంయుతమ్

త్యక్తానాహహారం పానే జాతీపుష్పాధివాసితమ్

మూర్ఛా దాహ భ్రమం వాంతి దీప్తం గృహ మివాంబునా ||

భూరపుపండు, యష్టిమధుకం, మంతుమపువ్వు, ద్రాక్షపండు, పద్మకేసరాలు, ఉసిరిక పప్పు, చిట్టితపండు, వాకుడు, బల, అతిబల, చందనం, ఇప్పపువ్వు, పెన్నుముడు, — ఇవి సమభాగాలు. వీటికి నాలుగురెట్లు నీళ్ళు చేర్చి నాలుగోవంతు మిగిలేట్లు కాచి మహాబోసి పుచ్చుకునేది.

ఇది కొత్తకుడిలో బోసి అందులో కొంచెం కేలపిండి, పంచదార, జాపత్రి వేసి ఒక రాత్రి ఉంచి మర్నాడు పుచ్చుకుంటే నప్పి, తాపం, మూర్ఛ, భ్రమ పోగొడు తుంది.

౪ బృహన్మంజిష్ఠాదికషాయం

మంజిష్ఠా ముస్తకుటజ గుడూచీ కృష్ణ నాగరైః

భార్గ్వక్షుద్రా వచా నింబ నిశాద్వయ సుత్రికైః

పటోల కటుకా మూర్ఛా విడంగానన చిత్రకైః

శతావరీ త్రాయమనా శృంగేంద్రయవ వానకైః

భృంగ రాజ మహాదారు పాతా ఖదిర చందనైః

త్రిన్దు గ్వరణ కైరాత నాకచీ కృతమాలకైః

శాఖోలక మహానింబ కిరణాతివిషా జలైః

ఇంద్రవారుణికానంతా శారిబా పర్వపై స్సమైః

ఏభిః కృతం పిబే త్కృష్ణం గుగ్గులునంయుతమ్

అష్టాదశసు కుశ్మేషు వాతరక్తార్ద్రతే తథా

ఉదదంశే న్నీవదే చ ప్రసుప్తౌ పక్షుఘాత కే

మేదోదోషే నేత్రరోగే మంజిష్ఠాదిః ప్రకన్యకే ||

మంజిష్ఠ, తుంగముస్తక, కొడికవాలపట్ట, తిప్పతీగ, చెంగల్వోష్ట, సాంటి, గంటు భారంగి, వాకుడు, వన, వేపపట్ట, పసుపు, మానుపసుపు, కరకపొలుపు, తాడికాయ పెరడు, ఉసిరికపప్పు, చేమపొట్ట, కటుకరోహిణి, చాగనార, విడంగాలు, చేగిసపట్ట, చిత్రమాలం, పిల్లితేగలు, కలకానుగ, పిప్పళ్లు, పాలకొడిగవిత్తులు, అడ్డనరం, గుంట

కిలగర, నేపదారు, పాత, నంద్రదేశ, రక్తనందనం, తెగడ, ఉలివిరిపట్ట, నేల నేను, బావించాలు, రేలగట్ట, రేకుపట్ట, పెనువేప, గానగునెక్క, ఆలివన, కరువేన, చేను పుచ్చి, సుగంధి, పాలసుగంధి, పర్వతకం—ఇవి సమభాగాలు.

ఇవన్నీ మొత్తగా చితకగొట్టి ఎనిమిది రట్ల నీళ్ళలో కలిపి, ఎనిమిది పూసలు బుగిశే ట్టులు కాచి వడబోసుకుని, పిప్పళ్ళదూర్ణ మైనా, మహిపాక్షిగుగ్గిలం అయినా కలిపి పుచ్చుకుంటే, సర్వ కష్టతోగాలూ, వాతిరక్తమూ, ఆర్దితవాతిరక్తమూ, ఉపదశిమూ, స్థిపదమూ, పక్షవాతమూ, స్పర్ధిజ్ఞానం లేకపోవడం, కొవ్వ, నేత్రిరోగములు పోగొడుతుంది.

౩ వ థ్యా ది క మాయం

పథ్యాక్షధాత్రిభూనింబ నిశానంబామృతాయైః
కృత్యైః క్వాథైః వడంగోయం సగుడ శ్శీర్ష గూలహా
భూశంఖకర్ణస్కూలాని తథార్థశిగసోరుజపి
సూర్యావర్తం శంఖకం చ దంతసానం చ శత్రుహరం
నక్తాంధ్యం పటలం శుక్రం చక్ష్మివీచాం వ్యవహరి ||

కరకవొలుపు, తాడి కామబెరడు, ఉసిరికపప్పు, నేలవేము, పసుపు, వేపపప్పు, పువ్వు తీగ—ఇవి సమభాగాలుగా (౪౦:౦౦) కమాయం కాచి పట్లం కలిపి పుచ్చుకుంటే, తలనొప్పి, కనుబొమ్మలలోనూ, చెవులలోనూ కలిగే పొట్ట, పెడ నొప్పి, సూర్యావర్తమూ, శంఖకమూ, దంతాలూడిపోడమూ, పళ్ళపొట్ట, రేచుకట్టి, కలకటి జబ్బులూ పోగొడుతుంది.

౪ అ భ యా ది క మాయం

అభయా ముస్త ధాన్యాక రక్తచందనపద్మకైః
వాసకేంద్రయవోశీరా గుడూచీకృతమాలకైః
పాతానాగరతిక్తాభిః పిప్పలీచూర్ణయ కృష్ణశమ్
పిబే త్త్రిదోషజ్వరజ త్పిపాసా దాహ కానశతే
ప్రలాప శ్వాస తండ్రాఘ్నం డీపనం సాచనం పరమ

విష్ణుత్వానలిస్తూ భవమీ శోమా దుచిల్చిమ్ !

కరికవోలుపు తుంగముస్తలు, ధనియాలు, రక్తిచందనం, పద్మకాశ్మం, అష్టసరం, కొడికపాలవిత్తులు, వట్టివేరు, తిప్పతీగ, శేలగుడ్డ, పాత, సాంటి, కటుకగోహిణి,— ఇవి కి సాయం కాచి పిప్పళ్ళమాడ్గం కలిపి పుచ్చుకుంటే త్రిదోషజ్వరాలు పోగొడుతుంది. దిప్పిక, మంటలు, దగ్గు, ప్రలాపం, క్వాసలు, తంద్ర, మలమూత్రవాయుబంధం, వాతములు, శోష, ఆరుచి తగ్గించేస్తుంది. అమృతం చేస్తుంది. అకలి పుట్టిస్తుంది.

౭ దేవదార్పాది కమాయం

దేవదారు వచా కవ్తం పిప్పలీ పిశ్వభేషజమ్
కట్టూరి ముస్తా హానింబ తిక్తా ధాన్యా హరీశకీ
గజకృష్ణా చ దున్నర్నా గోక్షుగో ధన్వయానకమ్
బృహత్పతివిమా చ్చిన్నా కర్కటం కృష్ణజీరకమ్
క్వాథ మప్తావశేషం తు ప్రసూతాం సాయయో త్త్రిమ్
సూలకానజ్వరశ్వాసమూర్ఖా కంపశిరోర్జిజత్ ||

దేవదారు, వన, తుంగముస్తలు, పిప్పలు, సాంటి, కాయఫలం, తుంగముస్తలు, నేల వేము, కటుకగోహిణి, ధనియాలు, కరికవోలుపు, గజపిప్పలు, దురదగొండి, పల్లెరు, పెద్దములక, అనివన, తిప్పతీగ, కర్కటకశృంగి, నల్లజీలకర్ర.— ఇవి మెత్తగా చిరిక గొట్టి, నాలుగు రెట్లు నీళ్ళుచేర్చి ఎనిమిదోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసి పుచ్చుట నేది.

ఇది ప్రసవించిన స్త్రీలకు చాలా మంచిది. హాల, దగ్గు, బ్వరం, వగర్పు, మూర్ఖ, వజుకు, తలనొప్పి పోగొడుతుంది.

౮ త్రిఫలది కమాయం

త్రిఫలా దేవదారు శృమస్తా మూషకకర్ణికా
నిగు శేతైః కృతః క్వాథః పిప్పలీచూర్ణనంయుతః
విడంగచూర్ణయుక్త శృక్రిమిఘ్నః కృమిరోగహః ||

కరక, తాడి, పునీరికలు, శేవదారు, తుంగముస్తలు, ఎలుకగవియాకు, నునగ చెక్క—
 ఇవి సమభాగాలతో కషాయం కాచి అందులో విప్పశ్శుష్కం అయినా, వానసు
 విభంగాల చూర్ణం అయినా కలిపి పుచ్చుకుంటే కృములు నశిస్తాయి. కృముగో గాలున్న
 తగ్గిపోతాయి.

క పు న ర్ని వా ది క షా యం

పుంర్నవా దారునిశా నిశా శుంకీ హరీతకీ

గుడూచీ చిత్రకో భార్గదేవదారు చ తై శ్శతః

పాణిపాదోదరమఖ ప్రాప్తం శోఫం వినాశయేత్॥

గిలిజేరు, మానుపసుపు, పసుపు, సొంటి, కరక్కాయ, తిప్పతీగ, చిత్రమాలం, గిరిని
 భారంగి, దేవదారు—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే చేతులు
 కాళ్లు, కడుపు, మొగం—ఈ స్థలాలలో పుట్టే ఉబ్బు తగ్గిపోతుంది.

ం ద ర్వా ది క షా యం

దార్శ్ని రసాంజనం ముస్తం ఇల్లాత శ్రీఫలం వృషః

కైరాత శ్చ పిబే దేహం క్వాథం శీతం సమాక్షికసు

జయే త్సకూలం ప్రదరం పితశ్శేతానితారుణమ్॥

మానుపసుపు, రసాంజనం, తుంగముస్తలు, జీడిగింజలు, మారేడు, అడ్డనరం, నీల
 వేము,—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే పసుపు, తెలుపు,
 నలుపు, ఎరుపు ప్రదరం కూలతో కూడా పున్నది తగ్గిపోతుంది.

ం మం జి షా ది క షా యం

మంజిష్ఠా త్రిఫలా తీక్తా వచా దారునిశా మృతాః

నింబ శైవమాం కృతః క్వాథో హతరక్తవివాశనః

పామూ కాపాలికాకుష్ఠ రక్తమండలజన్మతః॥

మంజిష్ఠ, కరక, తాడి, పునీరికలు, కటుకరోహిణి, వస, మానుపసుపు, తిప్పతీగ,
 వేపపట్ట—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే వాతరక్తం

పోగొడుతుంది. పాడు, కపాలిక, గక్తమందలం—ఇత్యాది వస్తువుతో గాలన్నీ నశింప చేస్తుంది.

౧౨ అ మృ తా ప్త క క పా య ౦

అమృతాప్తకటుకా మున్నేద్రాశువనాగరైః
సటాలచందనాభ్యాం చ పిప్పలీచూర్ణము కృత్తమ్
అమృతాప్తక మేత చ్చ పిత్తశ్లేష్మజ్వరాశమాన్
ఛర్ద్యోచకమృల్లానదాహత్యష్టానివారణః॥

తిప్పలీగ, వేపపట్ట, కటుకతోహిణి, తుంగముస్తలు, కొడిశపాలవిత్తులు, సాంటి, చేడు పొట్ట, రక్తచందనం—ఇది అమృతాప్తకం. ఇది కషాయం కాచి, అందులో పిప్పళ్ళ చూర్ణం కలిపి పుచ్చుకుంటే పిత్తజ్వరాలూ, శ్లేష్మజ్వరాలూ, పోగొడుతుంది ఛర్ది, ఆరోచకం, మృల్లానం, తాపం, దిప్పికలు న్నూ, తగ్గించేస్తుంది.

౧౩ వా సా ది క పా య ౦

వాసా ద్రాక్షా భయా క్వాథః పీత సుక్షాద్రశర్కరః
ః హతి రక్తపిత్తార్తిం శ్వాసకాసాన్ సుదారుణాన్॥

అడ్డసరం, ద్రాక్షపండు, కరికచొలుపు, ఇవి సమభాగాలు గా గ్రహించి కషాయం కాచి ఆండులో తేనె, చక్కెర కలిపి పుచ్చుకుంటే రక్తపిత్తం, దగ్గు, వగర్పు పోగొడు తుంది.

౧౪ భూ ని ౦ బా ద్య ప్తా ద శా ౦ గ క పా య ౦

భూనింబ దారు దశమూల మహామహాద్ధ
తిక్తేంద్రబీజధనికేభకణా కషాయః
తంద్రాప్రలాప శసనారుచిదాహమోహ
శ్వాసాదియుక్త మఖిలజ్వర మాశు హంతి॥

శాలవేము, మానుపసుపు, దశమూలాలూ—అంటే మారేడు, దుండిగం, గుమ్మడి, కలి గొట్టు, తక్కిల, మయూకుపాన్ని, కోలపాన్ని, వాకుడు, పెద్దగులక, పల్లెడు, సాంటి, తుంగముస్తలు, కటుకతోహిణి, కొడిశపాలవిత్తులు, భనియాల, గజపప్పుర్యు,

ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే శుభ్రం, సులూపం, దిన్నె, అపచి, తాపం, మోహం, మగ్గు మొదలైన గుర్తింపుల గల జ్వరం తగ్గిపోతుంది.

౧౧ వ త్ప రా సి క షా యం

సవత్సక స్సాతివిషః సబిల్వః
సోదీచ్ఛ ముస్తం చ కృత్తః కషాయః
సామే సకూలే సహ శోణి తే చ
చిరప్రవృత్తేఽపి హితోతిహారే॥

కొడిశిచెక్క, అతివస, మారేడు, ముగవేరు, తాగముస్తం -- ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే అమశుల, అతిసారం, రక్తాతిసారం -- ఎంత కాలంగా వున్న వైనా తగ్గిపోతాయి.

౧౨ కంటకా ర్యా ది క షా యం

కంటకారీయుగద్రాక్షా వానా కర్పూరవాలకైః
నాగరేణ చ పిప్పల్యా క్షధితం సలిలం పిబేత్
శర్కరారామధునంయుక్తం పిత్తకాసహరం పరమ్॥

వాకుడు, ముతక, ద్రాక్షపండు, ఆడ్డసరం, కర్పూరాలు, ముగవేరు, సొంటి, పిప్పళ్ళు -- ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి అందులో చక్కరా, తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే వైత్యంవల్ల వచ్చిన దగ్గులు హరిస్తాయి.

౧౩ మరీచ్యా ది క షా యం

మరిచ భృంగి మహాషధి కంఠలీ
కనకహ వృష వృశ్చిక భార్గభిః
కృధిశ మంబు కణారజసాన్వితమ్
శ్వసనహృస్త్రి యకాసవినాశకమ్॥

మిరియాలు, గంటకలగర, సొంటి, నల్లవృష్టి, కనేంత, ఆడ్డసరం, కలిశేరు, గంటభా

రంగి.—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయంపెట్టి పిప్పిసృమాద్దం కలిపి పుచ్చుకుంటే వగర్పు, క్షయ, దగ్గు పోగొడుతుంది.

౧౮ ధా త్ర్యా ది క పా యం

ధాత్రీ చ మాగధీ శుంఠీ క్వాథ తైపాం సితాయతః

హిసస్తి హృదయోద్భూతాం హిక్మాం ప్రాణాపరోదిసిమ్॥

శుంఠిపప్పు, పిప్పిసృ, సుంఠి—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి అందులో చక్కెర కలిపి పుచ్చుకుంటే ఎంత ఆసాధ్యమి ఎక్కిళ్ళయినా పోగొడుతుంది.

౧౯ అ శ్వ త్థా ది క పా యం

అశ్వత్థోదుంబరస్లక్ష నట వేతనశశ్మశః

ప్రాణశోభోవదః శానాం నాశనః త్వాశనా త్స్మృతః॥

రావిపట్ట, మేడి (చత్త) పట్ట, బుద్దిపట్ట, మర్రిపట్ట, ప్రబల్లి—ఇవి సమభాగాలుగా కషాయంపెట్టి దానిలో కడిగితే వ్రణాలు, ఉబ్బు, సవాయిపుండ్లు శగ్గిపోతాయి.

౨౦ గో త్తు రా ది క పా యం

సమూలగోత్తురక్వాథ స్థితామాక్షిక సంయతః

నాశయో మూత్రకృచ్చాశి తథా చోష్ణసమీరణమ్॥

పల్లెకు సమూలంగా కషాయం కాచి అందులో చక్కెర, తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే మూత్రకృచ్చాలు, ఉష్ణవాతమూ హరించిపోతాయి.

౨౧ పి ప్ప ల్యా ది క పా యం

పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చన్యచిత్రకనాగరైః

వచా సాతివిషా జాడీ పాశా వత్సక రేణుకైః

కిరాతేతి క్తకం మూర్వా సర్వపా మణిచాని చ

కటుకం పుష్కరం భార్గీ విడంగం కర్కటాహ్వాయమ్

అశ్మ మూలం బృహత్సింహీ శ్రేయసీ సదురాలభా
 దీప్యకం చాజమోదా చ శుకనాసాది హింగుళిః
 ఏతాని సమభాగాని గణోష్ఠావింశతో మహాః
 కషాయ ముపభుంజీత వాతశ్లేష్మజ్వరాపహమ్
 హంతి వాతం తథా శీతం ఛేదజం ప్రబలం కఫం
 ప్రలాపం చాశ్మిద్రాం చ రోమహర్షారూచీ తథా
 మహావాతే-వతంత్రే చ సర్వగాత్రే చ శూన్యతాసే
 అయం సర్వజ్వరాన్ హంతి సన్నిపాతాం శ్రుయోదతః॥

పిష్టస్థి, పిష్టలిమూలం, చవ్యం, చిత్రిమూలం, సోంటి, వస, అతివస, తీలకర, పోచ, కొడిశపాలవిత్తులు, రేణుకలు, నేలవేము, చాగనార, ఆనాలు, మిరియూలు, కపిట, రోహిణి, పుష్కరమూలం, గంటుభారంగి, వాయువిడంగాలు, కటుకరోహిణి, బిల్వరూ, వేరు, పెద్దదులక, కరకవోలుపు, దూలగొండివిత్తులు, వాము, అజామోదం, చుండిలం, ఇంగువ—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే వాత శ్లేష్మజ్వరాలు, వాతం, చైత్యం, కఫం, ప్రలాపం, అశ్మిద్ర, గగుర్పాటు, మహావాతం, అపతంత్రకం, స్పర్శజ్ఞానహీన్యత, సకలజ్వరాలు హరిస్తుంది. సన్నిపాత జ్వరాలు అమాఘంగా తగ్గించేస్తుంది.

౨౨ న్యగ్రోధాది గణకషాయం

న్యగ్రోధ స్లక్ష కోశామ్ర వేతసో బదరీతుణః
 మధుయష్టి ప్రియాళు శ్చ లోధ్రద్వయ ముదుంబరః
 పిప్పల శ్చ మధూక శ్చ తథా పారిసపిప్పలః
 సల్లకీ తిందకీ జంబూద్వయ మామ్రతరు శ్చివా
 కదంబ కకుభౌ వైవ భల్లాతక ఫలాని చ
 న్యగ్రోధాదిగణక్వాథం యథాలాభం చ కారయేత్
 అయం క్వాథో మహాగ్రాహీ వ్రణోభగ్నం చ నాశయేత్
 యోనిదోషహరో దాహ మేదో మేహ విషాః॥

మర్రిపట్ట, నావ్విపట్ట, తుమ్మెరమామిడి, ప్రబ్బలి, రేగుపట్ట, నందిపట్ట, యష్టిమధుకం, మొరలిపట్ట, లొద్దుగుచెక్క, మేడిపట్ట, రావిపట్ట, ఇప్పపట్ట, గంగారావిపట్ట, అందుగుచెక్క, నుమికిచెక్క, నేరేడుపట్ట, అల్లనేరేడుపట్ట, మారుడిపట్ట, కరకవోలుఘ, కడిమిపట్ట, మద్దిపట్ట, నల్లవేడిగింజలు, — ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే మలబంధం పుట్టిస్తుంది. యోనిదోషం, తాపం, మేహోగ్గం, మేహోగ్గం హరిస్తుంది. దీనితో ప్రజాలూ, గాయాలూ కడిగితే త్వరితగా మానిపోతాయి.

౨౩ నా గ రా ది క షా యం

నాగరస్య పిబే దుష్టం కషాయం చాగ్నివర్ధనమ్
కాసశ్వాసానిలహరం శూలవృద్ధోగనాశనమ్॥

సొంటి కషాయంపెట్టి తడివేడిగా ఉండగా పుచ్చుకుంటే ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. దగ్గు, పగ్గు, వాతం, శూల, హృద్రోగాలు నశింపజేస్తుంది.

౨౪ మ హా ప్లా ది క షా యం

పటోలం త్రిఫలా త్రిశుల గుడూచీ చ శతావరీ

ఏషః క్వాథో జయే త్ప్రీతో వాతాన్రం వాహనంయుతమ్॥

చేనుపొట్ట, కరకవలుపు, తాడి కొయ్యబెరడు, ఉసిరికపప్పు, కలుకరోహిణి, తిప్పనీగ, పిల్లితేగలు, — ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే మంటగల వాతరక్తం నశిస్తుంది.

౨౫ మ హా ప్లా ది క షా యం

మహాషామ్పతాభవః కషాయక శ్చ నేవితః

హిసన్తి చామమారుతం చిరాయ సంశ్రితమ్॥

సొంటి, తిప్పనీగ — ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి పుచ్చుకుంటే కీళ్ళవాతం త్వరితగా తగ్గిపోతుంది.

౨౬ బృహదాస్వాది కషాయం

వాసా హరిద్రా ధనికా గుడూచీ

భార్గవీ కణా పౌష్కర రింగణీనమ్

క్వాథేన మారీచరజోన్వితేన

కాసః క్షయం యాతి స కస్య పునః॥

అష్టసరం, పసుపు, ధనియాలు, తిప్పతీగి, గంజాభారంగి, పిప్పళ్ళ, పైల్ల, గుమల, వాకుడు—ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి కషాయం కాచి తిరిగి నాలుగవారం కలిపి పుచ్చుకుంటే ఎలాంటి చగ్గులయినా తగ్గిపోతాయి.

—————

చూర్ణ ప్రకరణం

—0—

చూర్ణ తల్పన

అత్యంతశుష్కం యద్ద్రవ్యం సుపిష్టం వస్త్రగాలితమ్
 తతస్య చూర్ణం రజః క్షోద స్నాతా కర్షణమితా
 చూర్ణే గుడ స్సమే దేయ శ్శర్కరా ద్విగుణా మతా
 చూర్ణేషు భర్జితం హింగు దేయం నోత్క్లేదకృ ద్భవేత్
 లిహే చూర్ణం ద్రవై స్సర్వై ర్మితాద్యై ద్విగుణోన్మితైః
 పిబే చ్చక్షుస్సతై రేవ చూర్ణ మాలోడితం ద్రవైః
 చూర్ణావలేహగుటికాకల్మాషా మనుపానకమ్
 పిత్తనాత కఫాతంకే త్రిద్వ్యేకపల మాహారేత్
 యథా శైలం జలే ప్రాప్తం క్షణే నైవ ప్రసర్పతి
 అనుపానబలా దంగే తథా సర్పతి భేషజమ్
 ద్రవేణ యావతా సమ్యక్ చూర్ణం సర్వప్లుతం భవేత్
 భావనాయాః ప్రమాణం తు చూర్ణే ప్రోక్తం భిషగ్వైః॥

చూర్ణంలో చేర్చే ద్రవ్యాలు బాగా ఎండినవై ఉండాలి. అవి మెత్తగా దంచాలి. అది వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. చూర్ణం యెప్పుడూ అతిమెత్తగా వుండాలి. అంచేత చిక్కని వస్త్రంతో గాలితం చెయ్యడమే మంచిది, ఎంతవరకూ చూర్ణం రాబతూ వుంటుందో అంతవరకూ మూలికలు దంచాలి, గాని కొంత చేసి మానగూడదు. మానేస్తే పాళ్లు సరిగా తేలవు.

చూర్ణానికి రజస్సు దమూ అని మారుపేర్లు, గుండి అని పూడా వాడికం వుంది.

చూర్ణం మోతాదు దినాని కొక కిల్లం.

చూర్ణంలో బెల్లం కల పుకోవలసివుంటే సమం గానూ, చిక్కిరి ఆయితే రండు రట్లు చేర్చుకోవాలి,

ఇంగువ చేర్చవలసివుంటే జేయించినది కావాలి. పచ్చిది చేర్చగూడదు. పచ్చిది గాభరా పెడుతుంది.

సెయ్యి మొదలైన స్నేహద్రవ్యాలతో చూర్ణం పుచ్చుకోవలసివుంటే చూర్ణం కంటే రెండురెట్లు కలిపి నాకాలి. పాలూ, నీళ్ళూ, గోమూత్రమూ మొదలైన ద్రవద్రవ్యాలైతే చూర్ణానికి నాలుగురెట్లు చేర్చి బాగా కలిపి తాగాలి.

చూర్ణం—అవలేహం—గుటిక—కల్కం—సీటిక—అనుపానద్రవ్యాలు. పుత్ర వ్యాధిలో మూడుపలాలు. వాతవ్యాధిలో రెండుపలాలు. కఫవ్యాధిలో ఒక్కపలం ఇలా పుచ్చుకుంటే తైలబిందువు నీళ్ళలో వ్యాపించేటట్లు జొవధం శరీరం అంతటా వ్యాపిస్తుంది.

భావన చేయ్యవలసివుంటే నిమ్మరసం మొదలైన భావనారసాలు చేయ్యమని గేటట్లు చేర్చుకోవాలి. అది యెండలో యెండ బెట్టాలి. గడ్డికట్టి, ఎండి, మళ్ళీ చూర్ణం అయేదాకా ఎండబెట్టాలి. ఎన్ని రసాలతో భావనచేసినా, ఒక్కొక్క రసంతో ఎన్నిమాట్లు చేసినా యిదే విధం. భావనా ప్రమాణం యిది.

౧ తాళీ సా ది చూ ర్ణం

తాళీనం మరిచం శుంకీ విప్పలీ వంశరోచనా

ఏక ద్వి త్రి చతుః పంచ కర్ణై ర్భాగాన్ ప్రకల్పయేత్

ఏలాత్వచో స్తు కర్నార్థం ప్రత్యేకం భాగ మాహరేత్

ద్వాత్రింశత్కర్ణ తులితా ప్రదేయా శర్కరా మతా

తాళీసాద్య మిదం చూర్ణం రోచనం పాచనం స్మృతమ్

కానశ్వాసజ్వరహరం ఛర్ద్యతీసారనాశనమ్

శోషాధ్వాసహరం స్లీహగ్రహణీపాండురోగజిత

పక్త్వా వా శర్కరాం చూర్ణం క్షిప్ తస్యై ధృటికా తతః॥

తాళీసపత్రి ఒక భాగం, మిరియాలు రెండు భాగాలు, సాంటి మాడు భాగాలు, పిప్పళ్ళు నాలుగు భాగాలు, తవాక్షీరి ఐదు భాగాలు, ఏలకులు అర్థభాగం, దాల్చిన చెక్క అర్థభాగం. కలకండ్ 32 భాగాలు. ఇవి మెత్తగాదంచి వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. ఇందులో తవాక్షీరి పలుకులుగా వున్నదీ, కలకండ్ మద్రాసుదీ జెయ్యడం మంచిది. ఈ చూర్ణం ప్రత్యేకంగానూ, ఔషధాలకు అనుపాన చూర్ణంగానూ వాడుకోవచ్చు. కలకండ్ లేబాకం పట్టి, తక్కిన వస్తువుల చూర్ణం అందులో కలిపి గుటి కలుగా కూడా వాడుకోవచ్చు. వయస్సు—బలం—ఆవస్థ—పీడి ననుసరించి చూర్ణానికి గుటికకూ మోతాదు నిర్ణయించుకు నెది.

ఇది రుచి పుట్టిస్తుంది. ఆకుపచ్చనం చేస్తుంది. దిగ్భూ, వగర్భూ, జ్వరమూ తగ్గిస్తుంది. వాంతి, అతిసారమూ కట్టుతుంది. శోష, కడుపుబ్బరింపూ పోగొట్టుతుంది. ప్లీహవ్యాధులూ, గ్రిహణీ, పాండురూ హరిస్తుంది.

౨ సి తో ప లా చి చూర్ణం

సితోపలా షోడశ న్యాయో ద్యో న్యాయో శరోచనా
పిప్పలీ న్యాయో చ్చతుశ్చర్యా న్యాయో దేలాచ ద్వ్యకార్షికీ
ఏకకర్ష స్వచః శార్ణ్యం చూర్ణయే త్సర్వ మేకతః
సితోపలాదికం చూర్ణం మధునర్పిర్యుతం లిహేత్
శ్వాన కాన క్షియహరం హస్తపాదాంగదాహజితే
మందాగ్నిం సుప్తజిహ్వత్వం పార్శ్వశూల మరోచకమ్
జ్వర మూర్ధ్వగతం రక్తం పిత్త మాశు వ్యపోహతి॥

కలకండ్ పదహారు భాగాలు. తవాక్షీరి ఎనిమిది భాగాలు. పిప్పళ్ళు నాలుగు భాగాలు. ఏలకులు రెండు భాగాలు. దాల్చిన చెక్క ఒక భాగం. ఇవన్నీ కలిపి కొట్టి వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. తవాక్షీరి మంచిరకమూ. కలకండ్ మద్రాసుదీ వస్తే చాలా మంచిది. సితిగతులను బట్టి మోతాదు నిర్ణయించుకుని లేనతోనూ శేతితోనూ కలుపుకుని వుచ్చుకునెది.

ఇది వగర్భూ, దిగ్భూ, క్షయూ హరిస్తుంది. కాశ్యమంటలూ, చేమలమంటలూ, శరీరం మంటలూ పోగొట్టుతుంది. అన్ని మాంద్యం తగ్గిస్తుంది. నాలుక మొద్దుబారితే తగ్గిస్తుంది. పార్శ్వశూలా, అరుచి, జ్వరమూ, ఊర్ధ్వగతిరక్తపిత్తమూ హరిస్తుంది.

౩ ధాన్య ర ల వ ణ చూ ర్ణం

సాముద్రలవణం కార్య మన్యకర్షమితం బుధైః
 పంచ సౌవర్ణం గ్రాహ్యం బిడం సైంధవధాన్యకం
 పిప్పలీ పిప్పలీమూలం కృష్ణజీరకపత్రకం
 నాగకేసరతాలీన మష్టిహేనకం శిథా
 ద్వికర్షమాత్రా జ్యేతాని ప్రత్యేకం కారకే గురవః
 మరీచం జీరకం విశ్వం ఏకైకం కర్షమాత్రకం
 నాడిమం స్యా చ్చతుశర్షం త్వగేనా చార్థశార్ధికీ
 ఏత చూర్ణశ్శతం నర్వం లవణం భానూ రాభిడం
 శాణవ్రమాణం దేయ తు మస్తుత్రసుహస్రవైః
 వాతశ్లేష్మభవం గుల్మం స్థిహాన ముదరం క్షయనం
 అర్చాంసి గ్రహణీం కుష్ఠం నిబంధం చ భగదరకం
 శోభ శూం శ్వాసశాన మామరోషం చ హృద్యజనం
 మందాగ్నిం నాశయే దేత ద్దీపనం పాచనం పరమ్
 నర్వలోకహితార్థాయ భాన్కరే ణోదితం పురా॥

వేనిన సముద్రలవణం ఎనిమిది భాగాలు. సౌవర్ణలవణం ఏడు భాగాలు, బిడాలవణమూ, సైంధవలవణమూ, ధనియాలూ, పిప్పలూ, మోర్గి, కల్లతీల కర్రా, ఆకుపత్రికమూ, నాగకేసరాలూ, తాలీనపత్రి, అష్టకేతనమూ—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి భాగాలు. మిరియాలూ, జీలకర్రా, సాంశీ—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క భాగం. దానిమృతండు బెరడు నాలుగు భాగాలు. దాల్చినచక్క, ఏలకులూ ఒక్కొక్కటి అర్థభాగం. ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చెయ్యాలి. ఇందులో పడే బిడాలవణం చాలా దుర్వాసవగా వుంటుంది. కొంద రది వెయ్యరు. అది తప్పు. తప్పకుండా వెయ్యాలి.

దీని మోతాదు దినానికి అరతులం. పూట కొకపావుతులం చొప్పున వాడడం మంచిది. ఇది పెరుగుమిడి తేటతోగాని, మజ్జిగతోగాని, మద్యంతోగాని, బ్రౌండ్ రికాలతో గాని, చివరికి మంచినీళ్ళతో గాని కలిపి భోజనం అయిన తరువాత వుప్పు కునేది. భోజనంలో కూడా వాడవచ్చు.

ఇది వాతంవల్ల కఫంవల్ల పుట్టిన గుల్మరోగమూ, క్లిష్ణానాశ్రిక్, ఉదరవ్యాధి, త్వయా, మూలశంకా, గ్రహణీ, కుష్మరోగమూ, మలబంధమూ, క్షయగంధరవ్యాధి, ఉబ్బూ, క్షూణ, వగర్పూ, దగ్ధూ, అమదోషమూ, హృద్రోగమూ, అగ్నిమాం ద్యమూ పోగొట్టుతుంది. అకలి పుట్టిస్తుంది. అమపశనం చేస్తుంది.

౪ వృద్ధగంగాధరచూర్ణం

ముస్తాకరణకశుంతీభి ర్భాతకీర్ణోద్రవాలకైః
బిల్వమోచరసాభ్యాం చ పాతేంద్రయవత్సైః
అశ్రుబీజం ప్రతివిషా ల్బాళు నితి చూర్ణితైః
క్షౌద్రతేందులపానీయైః పీతై ర్భాతి ప్రవాహికా
సర్వాతిసారం గ్రహణీ శ్రమం యాతి వేగతః
వృద్ధగంగాధరం చూర్ణం సరిచ్ఛేగవిబంధనమ్॥

తుంగముస్తలూ, దుందిలమూ, సాంశీ, ఆరళపువ్వు, లాస్టగుచెక్క, వట్టికేళి, మాలేడూ, బూరుగుచగరూ, విషబొడ్డి, కొడిశపాలవిత్తులూ, కొడిశచెక్క, మామిడిబీడి, ఆతివసా, అత్తపత్తిచెక్క - ఇవి సమభాగాలు. ఇది తేనెతో గాని, కలితో గాని కలిపి పుచ్చుకునేది. ఇది ప్రవాహికా, (కలరా) సర్వాతిసారాలూ, గ్రహణీ తగ్గించేస్తుంది. నదీతగం గల అతిసారాలున్నా తగ్గించేస్తుంది.

౫ సుందర్యనచూర్ణం

త్రిఫలా రజనీయుగ్మం కంటకారీయుగం శటీ
త్రికటు గ్రంథికం మూర్వా గుడూచీ ధన్వయానకః
కటుకా శర్పటో ముస్తం త్రాయమాణా చ వాలకమ్
నింః పుష్కరమూలం చ మధుయష్టీ చ వత్సకః
యవానీంద్రయవో భార్గీ శిగ్రబీజం సురాష్ట్రీజాః
వచా త్వ కృద్మోశీరం చందనాతివిషా బలాః
శాలిపర్ణీ పృశ్నిపర్ణీ విడంగం తగరం తథా

చిశ్రకో దేవకాష్టం చ చవ్యం చిశ్రపటోలజమ్
 జీవకర్షభకౌ చైవ లవంగం వంశరోచనా
 పుండరీకం చ కాకోలీ పశకం జాతిపత్రకమ్
 తాలీసపత్రం చ తథా సమభాగాని చూర్ణయేత్
 నర్వచూర్ణస్య చార్ధాంశం కై రాతం ప్రక్షిపే త్సుధీః
 ఏత త్సుదర్శనం నామ చూర్ణం దోషత్రయాసహమ్
 జ్వరాం శ్చ నిఖిలాన్ హన్యాన్నాత్ర కార్యా విచారణా
 పృథగ్ద్వంద్వాగతకాం శ్చ ధాతుస్థాన్ విషమజ్వరాన్
 నన్నిపాతోద్భవాం శ్చాపి మానసా సపి నాశయేత్
 శీతజ్వరైశాహకాదీన్ మోహం తంద్రాం భ్రమం తృస్నామ్
 శ్వాసం కాసం పాండుతాం చ హృదోగం హంతి కామలామ్
 శ్రీకృష్ణకటిజానుచార్మశూల నివారణమ్
 శీతాంబునా పిబే ద్ధీచూన్ నర్వజ్వరనివృత్తయే
 నుదర్శనం యథా చక్రం దానవానాం కింశశమ్
 తస్య జ్వరరాణాం సర్వేషా మిదం చూర్ణం వినాశనమ్॥

కరకమలపు, తానిచెరడు, ఉసిరికపప్పు, కనుపు, మానుపసుపు, కనోరాలు, సొంకిరి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, మోడి, చాగనార, తిప్పత్రిగ, దూలగొండి, కటుకగోళిగిరి, పర్వాటకం, తుంగచస్త్రలు, కలకాసుగు, కురుకేగు, వేపచెక్క, పుష్కరమాలం, యష్టిమధుకం, కొడిశచెక్క, వాము, కొడిశపాలవిత్తులు, గంటుభారగి, మునగ విత్తులు, సోరావ్రిమృత్తిక, పసు, దాల్చిచెక్క, పద్మకాష్ఠం, వట్టివెల్లు, పిందనం, అతివన, బల, కాలిపల్లి (కోలపొన్న) పృశ్నిపల్లి (మయూకుపొన్న) వాయువిడగలు, గ్రంధితగరం, చిత్రమాలం, దేవదారు, చవ్యం, చేదుపొట్లఅకులు, జీవకం, ఋషభకం, లవంగాలు, తవాక్షిరి, తెల్లతామరపువ్వు, కాకోలి, అకుపత్రకం, తాలీసపత్రి, తాలీసపత్రి, — ఇవి సమభాగాలు. వీటి మొత్తంలో సగం నేలవేము. ఇవి మెత్తగా గుండకొట్టి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది వాతమా, పిత్తమా, కఫమా, సకలజ్వరాలూ, పోగొట్టుతుంది. వాతజ్వరమా, పిత్తి, జ్వరమా, కఫజ్వరమా, ద్వంద్వజ్వరాలూ, అగంతకజ్వరాలూ, ధాతుగతజ్వరమా

విషమబ్బరాలూ, మానసికజ్వరాలూ, శీతజ్వరాలూ, వీకాహికజ్వరాలూ, మూర్ఛా, శంఖ్రా, ప్రేమా, దప్పికా, వగర్పూ, దగ్ధూ, పాండువ్యాధి, హృద్రోగమూ, కామెర్లూ తెల్లిస్తుంది. ముడ్డిపూస—వీపు—నడుము—మోకాళ్లు—పక్కలు—వీటిలో పుట్టే చూలలువారిస్తుంది.

ఈ చూర్ణం మంచినీళ్ళలో కలిపి పుచ్చుకునేది.

౬ ల ఘృదాడిమాష్టకచూర్ణం

దాడిమీ ద్విపలం గ్రాహ్యం ఖండా చాప్టపలాపి చ
త్రిగంధన్య పలం చైకం తికటు స్యా త్పులత్రయమ్
ఏత దేకీకృతం సర్వం చూర్ణం స్యా ద్దాడిమాష్టకమ్
రుచికృ ద్వీపనం కంఠ్యం గ్రాహీ కానజ్వరాపహమ్ ।

దాడిమ్యపండు బెరడు రెండు భాగాలు. చక్కెర యెనిమిది భాగాలు. దాల్చిన చెక్క ఏలకలు ఆకుపత్రి—వీటి సముదాయం ఒకభాగం. సొంటి ఒకపలం, పిప్పళ్లు ఒకపలం, మిరియాలు ఒకపలం, ఇవి మెత్తగా గుండకొట్టి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది రుచి పుట్టిస్తుంది. ఆకలి కలిగిస్తుంది. కంఠధ్వని బాగుపడుతుంది. విరేచనము కట్టుతుంది. దగ్ధ జ్వరాలు వారిస్తుంది.

౭ వృద్ధదాడిమాష్టకచూర్ణం

దాడిమన్య పలా స్యష్టో శర్కరాయాః పలాష్టకమ్
సిప్పలీ విప్పలీమూలం యవానీ రుగిచం తథా
ధాన్యకం జీరకం శుంఠీ ప్రత్యేకం పలసమ్మితమ్
కర్షమాత్రా తుగాక్షీరీ త్వక్పత్రైలా శ్చ కేసరమ్
ప్రత్యేకం కోలమాత్రా న్యస్త చూర్ణం దాడిమాష్టకమ్
అతిసారం క్షయం గుల్మం గ్రహణీ చ గగగ్రహమ్
మందాగ్నిం వీరనం కానం చూర్ణ మేత ద్వ్యపోహతి ।

దానిమ్మకాయల బెరడు ఎనిమది పలాలు. కలకండ ఎనిమిది పలాలు. పిప్పళ్లూ, మోడి, వామూ, మిరియాలూ, ధనియాలూ, జీలకర్రా, సాంటీ—ఇవి ఒక్కొక్క పలం, తవాక్షిరీ ఒక కర్నం. అకుపత్రికమూ, దాల్చినీచక్కా, ఏలకగింజలూ, నాగ కేసరాలూ—ఇవి ఒక్కొక్క కోలం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. దీల్లో వెయ్యవలసిన కలకండ మద్రాసుది వెయ్యడం మంచిది. తవాక్షిరీ పలుకులుగా వున్నది వెయ్యాలి.

ఇది అతిసారమూ, గ్రహణీ కడుతుంది. త్వయ, గుల్మం, (బల్ల) గళగ్రహం అనే కంఠవ్యాధి, పీనస, దగ్గు తగ్గిస్తుంది. అగ్నిమాంద్యం హరిస్తుంది.

౮ అ వి ప త్రి క ర చూ ర్ణం

త్రికటు త్రిఫలా ముస్తం బిడం చైవ విడంగకమ్
ఏలా వత్రం చ చూర్ణాని సమభాగాని కారయేత్
సర్వ మేకీకృతం యావ ల్లవంగం తస్మయం భవేత్
సర్వ చూర్ణా ద్విగుణితం త్రివృచ్చూర్ణం ప్రదాపయేత్
సర్వ మేకీకృతం యావ త్రావ చ్చర్మరయాన్వితిమ్
భోజనాదా తథా మధ్యే ఖాదే న్మాషాప్తకం శుభమ్
అప్లుపిత్తం నిహం త్యాశు నిబంధం మలమూత్రయోః
అగ్నిమాంద్యభవాన్ రోగాన్ నాశయే దవిఃల్పతః
ప్రమేహాన్ వింశతిం చైవ సర్వదుర్నామనాశనమ్
అపిపత్రికరం చూర్ణం అగస్త్యవిహితం శుభమ్ ॥

సాంటీ, పిప్పరీ. మిరియాలూ, కరకవొలుపూ, తాడికాయబెరడూ, ఉసిరికపప్పు, తుంగముస్తలూ, బిడాలవణమూ, వాయువిశంగాలూ, ఏలకులూ, అకుపత్రికమూ—ఇవి సమభాగాలు. వీటి అన్నిటితోనూ సమంతరంగాలు, వీటి అన్నిటికీ రెండురెట్లు తెగడ. వీటి అన్నిటికీ సమం కలకండ,

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. ఇందులో వేసే తెగడ శుద్ధిచెయ్యాలి. కలకండ మద్రాసుది వెయ్యడం మంచిది. ఇది అగస్త్యుడు నిర్మించినది.

ఇది భోజనానికి ముందుగాని, భోజనం చేస్తూచేస్తూ గాని పుచ్చుకోవచ్చు.

ఇది అష్టపితృమూ, మలబంధమూ, మూత్రబంధమూ పోగొడుతుంది అగ్ని మాంద్యమూ, అరుచీ, అజీర్ణ తగ్గిస్తుంది. వింశతి ప్రతిహేలలోనూ చాలాపనిచేస్తుంది. గ్రహణికి మందిది.

క క కు భా ది చూర్ణం

కకుభత్స్య గ్వచా రాన్నా బలా నాగబలా భయా
శటీ పుష్కరమూలం చ పిప్పలీ విశ్వభేషజమ్
సర్వాణ్యేతాని సంమూర్ణ్య సర్పిషా శాణమాత్రయా
భక్షయే త్వౌత రుత్థాయ సర్వహృద్రోగశాంతయే ||

తెల్లమద్దిచెక్కా, వసా, సన్నరాన్నా, బలా, నాగబలా, కరకవొలుపూ, కమ్మ రాల్లా, పుష్కరమూలమూ, పిప్పల్లూ, సాంటీ—ఇవి సమం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. ప్రాతఃకాలం ఆరతులం చూర్ణం నేత్రో కలిపి పుచ్చుకుంటే హృద్రోగాలన్నీ తగ్గిపోతాయి.

గం పుష్పానుగచూర్ణం

పాతా జంక్వాగ్రుయో ర్మధ్యం శిలాభేదం రసాంజనమ్
లంబవృతో మోచరస స్సమః గా వద్భకేనరమ్
బాస్లే కాతివిషా ముస్తం బిల్వం లోధం నగైరికమ్
కట్టలం మణిచ, శుకీ మృద్వికా రక్తచందనమ్
కట్వంగవత్సకాసంతా ధాతకీ మధుకార్జునమ్
పుష్పేణోద్భృత్య తుల్యాని శ్లక్షణ్ణచూర్ణాని కారయేత్
తాని క్షౌద్రేణ సంయోజ్య పాశుయే త్తంశులాంబునా
అర్శస్సు చాతిసారేషు రక్తం యవోచన వేశ్యతే
దోషాగంతుకృతా యే చ బాలానాం తాం చ నాశయేత్
యోనిదోషం రజోదోషం శ్వేతం నీలం సవీతఃమ్
స్త్రీణాం శ్యావారుణం యచ్చ తత్ ప్రసహ్య నివర్తయేత్

చూర్ణం పుష్పానుగం నామ హిత మాత్రేయపూజనీయం

అంబపా దక్షిణే భ్యాతా గృహ్ణాం శృశ్యేతు లుచ్చృణోతి ॥

పాతా, నేరేడుగింజల పప్పు, మామిడిజీడి, కొండ్రిపండివేల్లు, గసారజనయా, అత్తుణపంజీ, బూరుగుజగురూ, మంజస్తా, తామిడికేసురాలూ, కుంకుమపువ్వు, ఆశి వసా, తుంగముస్తలూ, లొడ్డుగుచెక్కా, మారేడువేలూ, గైరికమూ, కాయసలినూ, మిరియాలూ, సొంట్రి, ద్రాక్షపండు, రక్తచందనమూ, తెనమానుకొక్క, కొడిసె చెక్కా, సుగంధీ, ఆరెపువ్వు, యప్పిచుఘడిమూ, తెల్లమద్దిచెక్కా-----ఇవిన్న సమ భాగాలుగా గ్రహించి మెత్తిగా చుచి వస్త్రుగాలితం చేసేది.

ఇవన్నీ పువ్వునన్నత్రంనాడు సంపాదించాలని యోగం నిర్దించిన అత్రే యుని కాననం, ఇందుకు దోహదకంగా పుండా అనే దీనికి పుష్పానుగం అని పేరు. ఇందులో చెప్పబడ్డ అంబపాకి పాత కొందరూ, అత్తుణపంజీ కొందరూ వాడాలి తున్నారు.

ఇది తేనెతో కలిపి పుచ్చుకుని కడుగు అనుపాసం వాడాలి. ఇది పుచ్చు కుంటే యిది మూలకంక, ఆశి సారం, రక్తపిత్తం, యోనిదోషం, రక్షోదోషం, పల్ల గానూ, నల్లగానూ, పసుపుపచ్చగానూ, తొగిగురంగు గానూ స్త్రీలకు కలిగే నావయూ తగ్గిస్తుంది. చంటిపిల్లలకు వచ్చే రక్తవిరేచనాలున్నూ కడుగుంటుంది.

౧౧ మ హా ద్రాక్షా ది చూర్ణం

ద్రాక్షా దాడిమ ఖిరూర చాతుర్జాత కటుత్రయమ్

తవక్షీరీ నారికేళం చందనం మధుకం శివమ్

ప్రియాలుమజ్జా హీబేరం ఉశీరం జాతిపత్రకమ్

విదారీ గోక్షురం మోచా కపిశచ్చాభవం తథా

జాతీఫలం చ తక్కోలం రుక్మాష్టాస్తిల సంశజమ్

యవమజ్జా లోధ్రపుష్పం ముస్తా నాగబలా శణా

ద్విజీరకే హ్యజామోదం మిశ్రా తాలీసపత్రకమ్

సైంధవం ధాన్యకం భార్గీ శృంగీ భృంగీ పుసర్నవా

అరుష్క రామబీజం చ సమ్యక్కారిత మభ్రకమ్

పతి త్వర్వం సమం కృత్వా ద్విగుణం క్కురాలి క్షిపేత్
 అన్య చూర్ణస్య కర్మాంశం ఘృతక్షీరయుతం విభేత్
 దీనపూర్ణే శిథిలం పశ్చాద్దృశ్యతే విశేషః
 క్షయం చ రక్తపిత্তం చ పాదదాహ మన్యగ్రమ్
 వినిహంతి ప్రమేహం చ సోమరోగం చ శర్కరామ్
 మూత్రాఘాతం మూత్రకృచ్ఛం వాతకుండలికాం తథా
 వాం త్యరోచక మత్యుగ్రం శ్వాసకాశస్వరభ్రమమ్
 పీనసం చ ప్రతిశ్యాయం స్త్రీహానం చోదరామయమ్
 ఆమ్లపిత్తాంగదాహం చ ధాతునాశం జరామయమ్
 సర్వం దుర్నామరోగం చ తథా పాండు చ కామలామ్
 హృద్రోగం చ శిరశ్శూలం ఆనాహ మతిదారుణమ్
 కంఠూతిం శీతపిత্তం చ విబంధా న్ద్వివిధా నపి
 సంగేష్ట్యం భేషజం పాన వృద్ధోపి జనయే త్సుతమ్
 పుత్రం సర్వగుణోపేతం శతాయుష మనామయమ్
 మృతగర్భా చ యా నారీ యా చ గర్భావసాగితే
 సాపి నూతే సుఖం తద్వన్నారాయణ పరాయణమ్
 పంచాస్తి లభతే పుత్రం వృద్ధోపి తరుణాయతే
 తురంగ మివ సాదృష్టో మాణింగబలవిక్రమః
 సదా భేషజ్యనేపి యో భవే న్మారుతి విక్రమః
 మహాద్రాక్షాదిచూర్ణోయం సర్వరోగనికృంతనః ॥

ద్రాక్షపంహ, దానిమ్మ బెరహ, ఖర్జూరపుకాయలూ, దాల్చిన చెక్క, ఏలకులూ,
 ఆకుపత్రికమూ, నాగకేసరిలూ, సోగటి, కిన్నెల్లూ, మిరియాలూ, తవాక్షరీ, కొబ్బరి
 కరిడి, చందనమూ, యష్టిమధుకేమీ, కరికవోలుపూ, సారపప్పు, కురువేరూ, వట్టి
 వేల్లూ, జాపత్రి, కేలగుమ్మడూ, పల్లెన కామలూ, బూదగుజగురూ, దూలగొండి
 విత్తులూ, జాజికాయ, తక్కిలాలూ, చెంగల్వొకోష్ఠూ, మినుమలూ, సువ్వులూ,
 పెదురుబియ్యమూ, యవలూ, లొద్దుగుపుప్పు, తుంగముగ్గలూ, నాగబళూ, జనప

నిజలూ, జీలికరా. నల్లజీలికరా, అజామోదమూ, మెంతులూ, శాలీసపత్రి, కిల
 కలనణమూ, ధనియాలూ, గంటుభౌగం, కర్కాటక శృంగీ, గుంటక లగ్నముల
 మూ, తెల్లగలిజేరూ, నల్లజీడిపప్పు, మామిడిబీడి, శతపురకృష్ణాభిక భస్మమూ—ఇవి
 సమం. నీటి కన్నీటికీ రెండురెట్లు కలకండ,

పీటిలో మినుములూ, నువ్వులూ, వేయించడం వృద్ధజైవ్యుల సంప్రదాయం.
 కలకండ మద్రాసుది వాడాలి. ఈయోగం చెప్పినట్లు పనిచేయూ లంకే! నూగుప్తు
 టాలూ పడిన కృష్ణాభికం వాడాలి,

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేసే.

ఇది శ్రీలకు ప్రత్యేకావధం. పురుషులున్నూ పాదవచ్చు.

వయస్సు, లాలూ, స్థితి చూసి మోతాదు నిర్ణయించుకునేది. అది నీటితో
 కలిసి పుచ్చుకుని వేడిపాలు తాగాలి, ఇది పొద్దున్నా నాయాత్రమూ కూడా తప్ప
 నుండా వాడాలి, ఋతుదినాలు మూడూ తప్పకుండా వాడాలి.

ఇది రక్తపిత్తమూ, క్షయవ్యాధి, అరికాళ్ళనుంటలూ, తెల్లకుసుమూ, ప్రమేహ
 మూ, సోమరోగమూ. మాత్రంలో వుండే శర్కరా, మాత్రాశూతమూ, మాత్రకృ
 త్రమూ, వాతకుండలీ, దారుణమైన వాంటి. ఆరుచీ, వగర్పూ, దగ్గూ, జ్వగమూ,
 భవలూ, పీనశా. పడిసెమూ, స్థిహవ్యాధులూ, ఉదరవ్యాధులూ, అమిషిత్తమూ,
 శరీరంఅంతటా వుండే మంటలూ, ముసలితనంవల్ల వచ్చిన ధాతుక్షీణతా, మూలశం
 కలూ, పొందువ్యాధి, కామెర్లూ, హృద్రోగాలూ, తలనొప్పీ, కడుపుబ్బరమూ,
 దురదలూ, శీతపిత్తమూ, మలబంధమూ, మూత్రబంధమూ పోగొడుతుంది. ఇది చాలా
 కాలం పుచ్చుకుంటే వృద్ధునికైనా పుత్రసంతానం కలుగుతుంది. అకొడుకు ఏరోగాలూ
 లేకుండా మారేళ్లు బతుకుతాడు. గుణవంతుడున్నూ అవుతాడు. కడుపులోనే బిడ్డలు
 చనిపోయే శ్రీ, గర్భస్రావం కలిగే శ్రీ కూడా సత్సంతానలాభం పొందుతుంది.
 గొడ్రాలున్నూ సంతానవతి అవుతుంది, వృద్ధుడు పడుచువా డవుతాడు. బలకాలీ
 జేగవంతుడున్నూ కూడా అవుతాడు.

౧౨ హిం గ్వష్ట క చూ ర్ణం

త్రికటుక మజమోదా సైంధవం జీరకే ద్వే
 సమధరణధృతానా మష్టచూ హింగుభాగః

ప్రథమకబళభక్తం సర్పిషా చూర్ణ మేత
జ్జనయతి జతరాగ్నిం వాతరోగాం శ్చ హంతి ॥

సాంటీ, పిప్పళ్లూ, మిరియాలూ, అజామోదమూ, నైంధవలవణమూ, జీలకర్రా, నల్ల జీలకర్రా, ఇంగువా—ఇవి సమభాగాలు. ఇంగువ అవునేతితో వేయించాలి, చచ్చిన వాడగుడదు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తిగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది అనేకవిధాల వాడవచ్చు, వేడిఅన్నమీద మూడువేళ్ళకి వచ్చే చూర్ణం వేసి, దానిమీద సలసల కాగుతున్న నెయ్యి పోసుకుని భోజనంలో అది ముందుగా తింటే అకలి పెచ్చుచేస్తుంది. గర్భవాతమున్నూ చూస్తుంది.

౧౩ నా ర సి ం హ చూ ర్ణం

శతావరీరజః ప్రస్థం ప్రస్థం గోక్షురకస్య చ
వారాహ్య వింశతీపలం గుడూచ్యః పంచ వింశతిః
భల్లూతకానాం ద్వాత్రింశ చ్చిత్రకస్య ద్వైపతమ్
తీలానాం శోధితానాం చ ప్రస్థం దద్వా త్సుచూర్ణతమ్
త్ర్యూవణస్య పలా న్యస్తౌ శర్కరాయా శ్చ సప్తతిః
మాక్షికం శర్కరాధేన మాక్షికాధేన వై ఘృతమ్
శతావరీనమం దేయం విదారీకందజం రజః
ఏత ద్దేశీకృతం చూర్ణం స్నిగ్ధే భాండే నిధాపయేత్
పలాగ్ధ ముపయుంచీత యథేష్టం చాపి భోజనమ్
మూసైక ముపయోగేన జరాం హంతి రుజా మపి
ఎలీపలితఖాలిశ్యం మేహశాండ్వాఢ్యపీనసాన్
హం త్యప్టాదశకుష్మాని తథాప్తా పుదరాణి చ
భగందరం మూత్రకృచ్ఛం గృధ్రసీం చ హలీమకమ్
క్షయం చైవ మహావ్యాధిం పంచ కాసాన్ సుదారుణాన్

అశ్వినీవాతజాన్ రోగాన్ పత్వానింశ చ్చ పైత్తికాన్
విశతిం శైష్మికాంశ్చాపి సంస్మృత్వాన్ సాన్నిపాతికాన్
సర్వా సర్వోగదాన్ హంతి వృక్ష ముద్రాశాని ర్యథా
సకాంచనాభో మృగ రాజవిక్రమ
స్మరంగమం చా ప్యనుమాతి వేగతః
స్త్రీణాం శతం గచ్ఛతి నాతిరేకం
ప్రకృప్తసప్తవ్య యథా విహంగః
పుత్రా స్సంజనయే ద్ధీమాన్ సరసింహనిభాన్ తథా
నారసింహ మిదం చూర్ణం సర్వరోగహరం స్మృణామి ||

పిల్లి తేగలు ఒకప్రస్థం, పల్లేరుకాయ లొక ప్రస్థం, నేలగుమ్మడుగడ్డ ఇగ్గజెపలూలు, తిప్పసత్తు ఇరవై అయిదు పలాలు, బీడిగింజలపప్పు ముప్పయిరెండు పలాలు, చిత్ర మూలం పదిపలాలు, నువ్వు లొక ప్రస్థం, సొంటి గి పలాలు. పిప్పిల్లి 8 పలాలు. మిరియాలు 8 పలాలు. చక్కెర 70 పలాలు, తేనె 35 పలాలు. నెయ్యి 14 పలాలు. నేలతాడి ఒక ప్రస్థం.

పీటిలో నువ్వులు వేయించాలి. మూలంలో తిప్పతీగె అనివుండి. అక్కడ తిప్ప సత్తు అని వృద్ధవైద్యుల వ్యాఖ్యానమూ, నాడుకానూ, కొందరు శుద్ధి చేసి బీడిగింజలు వేస్తారు; కాని వాటిలోని పప్పు చాలా మంచిది. నిరసానుకరమున్ను.

పీటిలో మూలికలు అన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రుగాలితం చేసేది. ఆ మెత్తని చూర్ణంలో చక్కెర, తేనె, నెయ్యి కలిపి నేతితో మోగిన కుండలో ఈచూర్ణం జాగ్రత్తచేసుకునేది.

ఇది దినానికి అర్థశాస్త్రవగనూ వాడవచ్చు, పథ్యంలేదు. అన్ని వస్తువులూ స్వేచ్ఛగా తినవచ్చు. ఒక రో లైన వస్తువులు తినడం అవసరమున్ను.

ఇది ఒక్క నెలదినాలు నేవించినంత మాత్రానే వృద్ధులకు ముసలితనం బాధలు కనపడనివ్వదు, సకలవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. శరీరం ముడతలు పడడమూ బట్ట నెరియడమూ తగ్గిస్తుంది. మేహమూ, పొండువూ, పీనసా, అష్టదశకుష్ఠులూ, ఎని మిది ఉదరవ్యాధులూ, భగందరమూ, మూత్రకృచ్ఛమూ, గృధ్రసీవాతమూ, హలీమ కమూ, ష్మయూ, పంచకాసలూ, వాతవ్యాధులు అన్నీ, పిత్తవ్యాధులు 24న్ను శ్లేష్మ వ్యాధులు 20 న్ని మూలశంకలూ పోగొడుతుంది.

ఇది ఏకొన్ని దినాలలో కాక: ఎప్పుడూ నేవిస్తూ వుండడం చాలా మంచిది. అలా పుచ్చుకుంటే శరీరానికి బంగారపు ఛాయవంటి కాంతివస్తుంది. మంచి బలపరాక్రిమా లా వేగమూ కలుగుతాయి. చాలామంది స్త్రీలను సంతోషపెట్టగలుగుతాడు. మంచినీసంతానం కలుగుతుంది.

౧౪ ఆకారకరభాదిచూర్ణం

ఆకారకరభ శృంగీ కంకోలం కుంకుమం కణా
జాతీఫలం లవంగం చ చందనం చేతి కార్ని కాన్
చూర్ణా నిమాంస్తతః కుర్యాదహిషేనం పలోన్మితమ్
సర్వ మేకీకృతం చూర్ణం మాపైకం మధునా లిహేత్
శుక్రస్తంభకరం చూర్ణం వుంసా మానందకారకమ్
నారీణాం ప్రీతిజననం సేవేత నిశి కాముకః ॥

అక్కలకర్రా, సాంటీ, కంకోలం, కుంకుమపువ్వు, పిప్పళ్లు, జాజికాయా, లవంగాయా, చందనమూ—ఇవి ఒక్కొక్క కన్నం, నల్లమందు ఒకపలం.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రుగాలితం చేసేది. మోతాదు 12 వడ్లగింజలయెత్తు. రాత్రిపూట తేనెతో పుచ్చుకోవాలి.

కొండరు ఇది తేనెతో మర్చించి మాత్రలు చేసివాడడం వుంది.

ఇది వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది; కాని వీర్యస్తంభనం దీని ముఖ్యగుణం. ఇది పుచ్చుకున్న రెండుగంటలలో చాలా గుణం యిస్తుంది. లేపనశక్తి సంభోగశక్తి బాగా పెంచుచేస్తుంది; కాని ఇది పుచ్చుకున్న నాటి రాత్రి భోజనం తగ్గించాలి. అప్పుడప్పుడు పాలు పుచ్చుకోవచ్చు. రాత్రి నిద్రవుండకపోవచ్చు; కనక, ఆపాలయినా తక్కువగానే పుచ్చుకోవాలి. ఇది దినదినమూ వాడగూడదు. ఇది తాత్కాలికమైన ఆనందం కలిగించడంలోనే పేరుపడింది. వారాని కొక్కనాడే వాడడం మంచిది. అంతకింటే తరుచువాడగూడదు.

౧౫ జాతీఫలాదిచూర్ణం

జాతీఫలలవంగైలావత్రత్వజ్ఞాగజేనరైః
కర్పూరచందనతలై స్త్యక్తిరీతగరామలైః

తాళీసపిప్పలీ వథ్యా స్థూలజీరకచిత్రకైః
 శుంఠీవిడంగమరివై సమభాగవిచూర్ణితైః
 యావం త్యేతాని సర్వాణి కుర్యా ద్భంగాం చ తావతీసం
 సర్వచూర్ణసమా దేయా శర్కరా చ భిషగ్వైః
 కర్షమాత్రం తతః ఖాదే నృధునా స్నాతం సుసేః
 అన్య ప్రభావా ద్ద్రాహణీ కానశ్వాసారుచి త్తయాః
 వాతశ్లేష్మప్రతిశ్యాయాః ప్రశమం యాంతి వేగతః ॥

జాజికాయ, అవంగాలు, వీలకులు, అకుపత్రికం, చాల్పినెచ్చెక్క, నాగకేసరాలు, హరతికర్పూరం, చందనం, నువ్వులు, తవాక్షిరి, సందివర్ధనంబేరు, (ఇది చిరకక బాతే పిప్పలీమాలం) ఉసిరికపప్పు, తాళీసపత్రి, పిప్పళ్లు, కరకమౌలుపు, జీలకర, చిత్రమాలం, సొంటి, వాయువిశంగాలు, మిరియాలు— ఇవి సమభాగాలు, వీటి కన్నిటికీ సమం గుఱాయిఅకు. వీటికన్నిటికీసమం చక్కెర,

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

నీతిగతులను పట్టి మోతాదు నిర్ణయించుకుని లేనెత్తో పుచ్చుకోవాలి, గ్రహణీకి ఇది చాలా శక్తిగల ఔషధం. దగ్గు, వగర్పు, అరుచి, త్తయా, చిహ్నసమగో బోగొడుతుంది.

౧౬ హిం గ్వా ది చూ ర్ణం

హింగుపారాభయా ధాన్యం దాడినుం చిత్రకం శనీ
 అజమోదా త్రికటుకం హపుమా చామ్లువేతసమే
 అజగంధా త్రిక్షీకం జీరకం పౌష్కరం వచా
 చవ్యం తూరద్వయం పంచలవణా నీతి చూర్ణయేత్
 ప్రా గ్భజనస్య మధ్యే వా చూర్ణ మేత త్ప్రయోజయేత్
 పిబే ద్వా జీర్ణమధ్యేన తక్రేణోష్ణోదకేన వా
 గుల్మే వాతకఫోద్భూతే హృద్గ్రహీష్ఠీలికాను చ
 హృద్వస్తిసార్వభౌతేషు శూలే చ గుడయోనిశే

మూత్రకృచ్ఛే తథాధ్యానే పాండురోగే రుచో తథా
హిక్కామాం చ యశ్చక్లిష్టిహిషా కానే శ్వానే గలగ్రహే
గ్రహణ్యరోగివికారేషు చూర్ణ మేత త్ప్రశస్యతే
బావితృ మాతులుంగస్య బహుశ స్వరసేన వా
కర్ణా చ్చ గుటికా బహోవ్యే హతశ్లేష్మానుమూపహః ॥

శేయించిన యింగువా, పాతా, కనకవొలపూ, ధనియాలూ, దానిమ్మపెరిహూ, చిత్ర
మూలమూ, కచ్చురాలూ, అజామోదమూ, సొంటీ, పిప్పళ్లూ, మిరియాలూ, బోడ
తరమూ, అల్లువేతనమూ, వావింటాలూ, చింతపండ్లూ, జీలకర్రా, పుష్కరమూ
లమూ, నసా, చవ్వమూ, సర్దిక్షరమూ, యవక్షరమూ, సైంధవలవణమూ, సోవర్ప
లవణమూ, బిడాలవణమూ, శేయించిన సముద్రలవణమూ, కంచలవణమూ— ఇవి
సమభాగాలు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది బలానుసారంగా బ్రాంఢితోగాని, మజ్జితోగాని, శేడినీళ్ళతోగాని
పుచ్చుకునేది. భోజనానికి ముందుగాని, భోజనంమధ్యగాని పుచ్చుకునేది.

ఇది మాదీఫలరసంతో ఏడెనిమిదిసార్లు బాగా భావనచేసి, చివరిసారి బాగా
మర్దనాచేసి మాత్రలు కట్టిన్నీ వాడవచ్చును.

ఇది వాతంపట్లా కఫంపట్లా పుట్టిన గుల్మాలు (బల్లలు) తగ్గిస్తుంది. హృద్రో
గమూ, ఉష్ణిలికావాతమూ తగ్గిస్తుంది. హృదయకూలూ, వస్తీ (పొత్తికడుపు) కూలూ,
పార్శ్వకూలూ, గుదకూలూ, యోనికూలూ, మాత్రకృచ్ఛమూ, కడుపుబ్బరమూ,
పాండురోగమూ, అరచీ, ఎక్కిళ్లూ, యశ్చక్లిష్టిహవాన్యధులూ, దగ్గు, తగర్పూ,
గగగ్రహమూ, గ్రహణీ, మూలశంకా పోగొడుతుంది.

౧౭ క పి త్థా ప్త ర చూ ర్ణం

అప్టో భాగాః కపిత్థస్య వడ్డాగా శర్కరా మతా
దాడిమం తింతిడికం చ శ్రీఫలం ధాతకీ తథా
అజమోదా చ పిప్పల్యః ప్రత్యేకం స్యు స్త్రీభాగకాః
సురిచం జీరకం ధాన్యం గ్రంథికం వాలకం తథా

సౌవర్చలం యమానీ చ చాతుర్జాతం సచిత్రకమ్
 నాగరం చైకభాగా న్యుః ప్రత్యేకం నూత్నచూర్ణితమ్
 కపిత్థాప్తకనంజ స్నాన్య చూర్ణ మేత ద్గలామయా
 అతిసారం త్తయం గుల్మం గ్రహణీం చ వ్యసోహతి ।

వెలగపండుగుజ్జ 8 భాగాలు. చక్కెర 6 భాగాలు. దానిమ్మచెరసూ, చింత
 పండ్లూ, మారేడుపండువరుగూ, ఆరెపువ్వు, అశామోదమూ, పిప్పళ్లు— ఇవి
 మూడేసి భాగాలు. మిరియాలూ, జీలకర్రా, ధనియాలూ, గ్రంధితగగమూ, కుసు
 మేరూ, సౌవర్చలవణమూ, వామూ, దాల్చినీచెక్కా, ఏలకులూ, ఆనుపత్రికమూ,
 నాగకేసరాలూ, చిత్రమాలమూ, సొంటీ—ఇవి ఒక్కొక్కభాగం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది,

ఇది కంతరోగాలూ, అతిసారమూ, త్తయా, గుల్మమూ, గ్రహణీ తగ్గించే
 స్తుంది. కోపానికి సంబంధించిన బాధలలో ఇది చాలా పనిచేస్తుంది.

౧౮ ల వం గా ది చూ ర్ణం

లవంగం శుద్ధకర్పూర మేలా త్వ జ్ఞాగ కేసరమ్
 జాతీఫల ముశీరం చ నాగరం కృష్ణజీరకమ్
 కృష్ణగురు స్తుగాక్షీరీ మాంసనీలోత్పలం కణా
 చందనం తగరం వాలం కంకోలం చేతి చూర్ణయేత్
 నమభాగాని సర్వాణి సర్వభ్యోర్ధసితా భవేత్
 లవంగాద్య మిదం చూర్ణం రాజార్హం వహ్నిదీపనమ్
 రోచనం తర్పణం వృష్యం త్రిదోషఘ్నం బలప్రదమ్
 హృద్రోగం కంఠరోగం చ కానం హిక్మాం చ పీనసమ్
 యక్ష్మాణం తమకశ్వాస మతీసార మురఃక్షతమ్
 ప్రమేహారుచి గుల్మదీ స్తగ్రహణీ మపి నాశయేత్ ।

లవంగాలూ, పచ్చకర్పూరమూ, ఏలకులూ, దాల్చినీచెక్కా, నాగకేసరాలూ, జాబి
 కాయా, వట్టివేరూ, సొంటీ, నల్లజీలకర్రా, కృష్ణగురూ, తవాక్షీరీ, జటామాంసీ,

శల్లకలవపువ్వు, పిప్పళ్లూ, చందనమూ, గ్రంధితగలమూ. కురువేమూ, కంకోలమూ. ఇవి సమభాగాలు. ఈమొత్తంలో సగం కలకలది.

ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. రుచిపుట్టిస్తుంది. తృప్తికలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. బలంకలిగిస్తుంది. త్రిదోషాలూ సమస్థితికి తెస్తుంది. హృద్రోగమూ, కంఠ రోగమూ, దగ్గు, ఎక్కిళ్లూ, పీనసా, క్షయ, తమకశ్వాసా, అతిసారమూ, శరీర క్షీణమూ, ప్రమేహమూ, గుల్మాలూ, గ్రహణీ తగ్గిస్తుంది.

౧౯ వం చ న మ చూర్ణం

శుంఠీ హరీతకీ కృష్ణా త్రివృత్సైవర్చలం తథా
సమభాగాని సర్వాణి నూత్నచూర్ణాని కారయేత్
జ్జ్వేయం పంచనమం చూర్ణం ఏత చ్చూలహరం పరమ్
అధ్వానజత రాశ్శోఘ్న మామవాతహరం స్మృతమ్ ॥

సొంఠీ, కరకవొలువూ, పిప్పళ్లూ, తెగడా, సౌవర్చలవణమూ ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది. ఇది శూలా, కడుపుబ్బరమూ, అగ్నిమాంద్యమూ, మూలశంకా, ఆమవాతమూ పోగొడుతుంది.

౨౦ ముసల్యాది చూర్ణం

ముసలీకందచూర్ణం తు గుదూచీసత్త్వసంయుతమ్
వానరీగోక్షురాభ్యాం చ శాల్మలీశర్కరామలైః
ఆలోఢ్యః ఘృతదుగ్ధేన పాయయే త్కామవర్ధనమ్ ॥

నేలతాడి, తిప్పసత్తూ, దూలగొండివిత్తులూ, పల్లెరే కాయలూ, బూరుగునేళ్లూ, చక్కెర, ఉసిరకపప్పు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవి కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

బలానుసారంగా మోతాదు నిర్ణయించుకుని నేతితో కలిపి పుచ్చుకుని వేడిపాలు పుచ్చుకోవాలి. ఇది వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. కామోద్రేకమున్నూ కలిగిస్తుంది.

౨౦ శ తా వ రీ చూ డ్డం

శ తావరీ గోక్షురం చ బీజు చ కపికచ్చుభసం
గాంగేరుకీ చాతిబలా బీజ మిక్షురకోద్భవమ్
చూర్ణితం సర్వ మేకత్ర గోదుగ్ధేన పిబేన్నిశి
న తృప్తిం యాతి నారీభి ర్నర శ్చూర్ణప్రభావతః ।

పిల్లితేగలూ, పల్లేరు కాయలూ, దూలగొండి విత్తులూ, నాగబలా, అతిబలా, నీరుగొ
బ్బివిత్తులూ—ఇవి సమం. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితంచేసేది.

ఇది రాత్రిపూట భోజనంతయునతరవాత బలానుసారంగా పుచ్చుకుని ఆవ్రపాలు
తేడివి తాగేది. ఈవసరం అని తోస్తే చక్కర చేర్చుకోవచ్చు, ఆవ్రపాలలో ౩౫
పిన్న పుచ్చుకోవచ్చు.

ఇది మిక్కుటంగా వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది. కామోద్రేకం కలిగించి యోవనసుఖా
నందాలు అనుభవంపచేస్తుంది.

౨౧ పు న ర్న వా ది చూ డ్డం

పునర్నవా దార్ద్యభయా పాతా బిల్వం శ్వదంష్టికా
బృహత్స్యే ద్వే రజన్యా ద్వే పిప్పలీ చిత్రకం పృషః
సమభాగాని సంచూర్ణ్య గవాం మూత్రేణ వా పిబేత్
బహువ్రతారం శ్వయంధుం సర్వగాత్రవిసారిణమ్
హంతి శోధోద రాణ్యస్తా వ్రణాం తైస్స వోద్ధతా నపి ।

తెల్లగలిజేరువేరూ, దేవదారూ, కరకవొలుపూ, పాతా, మారేడువేరూ, పల్లేరు
వేళ్లూ, వాకుడూ. నేలములకా, పసుపూ, మానుపసుపూ, పిప్పళ్ళూ, చిత్రకూ
లమూ, అడ్డసరపువేరుచెక్కా—ఇవి సమభాగాలు.

ఇవి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

వయోబలానుసారంగా యిది గోమూత్రంలోకలిపి పుచ్చుకుంటే శరీరం అంతటా
వ్యాపించిన ఉబ్బురోగం—సర్వవిధాలదీ తగ్గిపోతుంది. ఉదరవ్యాధులున్నా ఇది
పోగొడుతుంది. ఎటువంటి మరుపులనూ మాన్పుతుంది.

౨౩ మృగాంకచూర్ణం

ముక్తా శంఖ ప్రవాళాని వంగు చైవనమాంశకమ్
 సింహక్వాభేన సంమర్ద్య తతో గజపుట పచేత్
 స్వత్కుల్యా తుగాక్షీరీ దరదం తత్కులాంశకమ్
 ఏళ స్ఫురం విచూర్ణ్యాథ పిప్పలీమధుసంయుతమ్
 రక్తి ద్వయం ప్రదాతవ్యం కృచ్ఛరోగప్రశాంతయే
 క్షయం హంతి తథా కాసం యక్ష్మాం శ్వాస మేచచ
 స్వరభేదం జ్వరం మేహాన్ దోషత్రయసముత్థితాన్
 మృగాంకచూర్ణ మేతద్ధి కాసరోగకుహంశకృత్ ॥

మత్స్యలూ, శంఖమూ, పగడమూ, వంగమూ—ఈభస్మాలు సమభాగాలు. వేపాకు
 రసంతో మర్దితి గజపుటం వేసేది. తరవాత సర్వసమానంగా తవాక్షీరీ, తవాక్షీ
 రిలో 16 వ వంతు శుద్ధఇంగిలీకమూ కలిపేది. దీనికి సమంగా పిప్పళ్ళచూర్ణం కలిపి
 బలానుసారంగా తేనెతో పుచ్చుకునేది.

ఇది క్షయా, దగ్ధా, వగయ్యా, స్వరభేదమూ, జ్వరమూ, మేహాలూ పోగొ
 డుతుంది.

ఇందులో పిప్పళ్ళచూర్ణం మాత్రం యెప్పటి కప్పుడు కలుపుకోడం మంచిది.

౨౪ భృంగరాజాదిచూర్ణం

శ్లేష్మీకృతం భృంగరాజస్య చూర్ణం
 తిలార్థకం చామలకార్థకం చ
 నశర్కరం భక్షయతో గుడైర్వా
 స తన్య రోగా న జరా న మృత్యుః
 అంధః పశ్యే, ద్ధమనరహితో మత్తమాతంగగామీ,
 మూఠో వాగ్మీ, శ్రవణరహితో దూరశబ్దానుసారీ,
 నీరు జ్వర్తో భవతి, పలితో నీలజీమూతకేళీ,
 జ్వరౌ దంతాః పునరపి నవాః క్షీరగౌరా భవంతి ॥

సంతుకలగర సమాలం ఒక భాగం. నవ్వులు అగ్రభాగం, ఉసిరికపప్పు అగ్రభాగం.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది చక్కెరతో గాని, బెల్లంతో గాని కలిపి పుచ్చుకుంటే గుడ్డితనం పోయి చూపు వస్తుంది. నడవలేనివాడు మదగజం లాగ నడుస్తాడు. మూగివాడు మనో వాచాలుడవుతాడు. చెవిటివాడు దూరిధ్వనులు పూగా వినగలడు. సంఖ్యాన్ధుల కోగ్యం కలుగుతుంది. నెరసిపోయిన వెండ్రుకలు నల్లబడతాయి. బిల్లివాయన దంతాలు కొత్తవయి పాలరంగుతో మెరుస్తూ వుంటాయి.

౨౫ ద శ న స న స్కార చూర్ణం

శుంతీ హరీతకీ ముస్తా ఖదిరం ఘనసారకమ్

గువాకభస్మ మరిచం దేవపుష్పం తథా శ్వచమ్

శ్లేష్మచూర్ణీకృతం యత్నాన్నిక్షిపే శ్శ్లేష్మమధ్యతః

కఠినీసంభవం చూర్ణం ప్రక్షిపే త్రత్ర తస్మిన్

ఏత ద్దశనసనస్కారచూర్ణం దంతాస్యరోగజితే ॥

సొంటీ, కరకవొలుపూ, తుంగముస్తలూ, కవిరీ, ముద్దహరతికర్పూరమూ, మాడ్చెన పచ్చిపోకా, మిరియాలూ, అవంగాలూ, దాల్చినిచెక్కా—ఇవి సమం. వీటి కన్నీటికీ సమం సీమసుద్ద.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

1. కుంచెగా నమలిన పుల్లతో గాని, బ్రష్తో గాని యీ చూర్ణం దంతభావనాని కుపయోగిస్తే దంతవ్యాధులూ, ముఖవ్యాధులూ అన్నీ తగ్గిపోతాయి,

(నోటి దుర్వాసన పోతుంది. అరుచి పోతుంది.)

౨౬ వై శ్వా న ర చూర్ణం

మాణిమంథస్య భాగౌ ద్వా యమాన్యాస్తస్య దేవ చ

భాగా శ్రుయో జమోదాయా నాగరా ద్భాగపంచకమ్

దశ ద్వా చ హరీతక్యా శ్లేష్మచూర్ణీకృతా శ్శుభాః

మస్తూరవాళతక్రేణ నర్విపోష్ణోదకేన వా
 పీతం జమ త్యాగుచాతం గుల్మం హృద్వస్తజాన్ గదాన్
 స్త్రీహానం గ్రంథిసూలాదీ నర్మాం స్యానాహ మేవ చ
 నిబంధం వాతజాన్ రోగాన్ తత్తైవ హస్తపాదజాన్
 వాతానుగోమన మిదం మూర్ఖం వై శ్వానరం స్మృతమ్ ॥

సైంధవలవణం 2 భాగాలు. వాము 2 భాగాలు. అజామోదం 3 భాగాలు. సాండి
 5 భాగాలు. కరకవొలుపు 12 భాగాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితంచేసిది.

పయోబానుసారంగా మోతాను నిర్ణయించి మజ్జిక తేట, పులికడుగు, మజ్జిక,
 నెయ్యి, వేడినీళ్లు—వీటిలో దేనితో నైనా పుచ్చుకునేది. అనుపానద్రవం తాగడా
 నికి చాలేటట్లు ఉండాలి.

ఇది ఆచునాతమూ, గుల్మమూ, వస్త్రీవ్యాధులూ, స్త్రీహవ్యాధులూ, గ్రంథులూ,
 సూలలూ, మూలకంక, కడుపుబ్బరిమూ, మలబంధమూ, వాతవ్యాధులూ పోగొడు
 తుంది.

వాతానుగోమనం చెయ్యడంలో ఇది సాటిలేనిది.

ఈయోగంలో, కొన్నిచోట్ల “యమావ్యాస్తద్వదేవ చ” అన్నచోట్ల “యవ
 ఔరం తత్తైవ చ” అని పాఠాంతరం వుంది. అంటే కొన్ని గ్రంథాలలో వాముకి
 బదులు యవఔరం చెప్పబడ్డది. అయితే, అంతఃపరిమార్జనం చెయ్యడంలో వాముకే
 మంచి శక్తి వుంది. ఏతావతా, వామూ, అజామోగమూ అని చెండుచోట్ల చెప్పడం
 వల్ల వాము 5 భాగాలు వేసుకునేది.

౨౭ పిప్పల్యాదిచూర్ణం

పిప్పలీ త్రిఫలా దాగు వాగరం సపునర్నవమ్
 భౌగై స్వీచణికై కేషా తత్సమం వృద్ధదారకమ్
 కాంజికేస సిబీ చూర్ణం కర్ణమాత్రప్రమాణతః
 జీగ్గే చ పరిహారం స్యా ద్భోజనం సర్వకామికమ్
 స్త్రీవదం వాతరోగాం చ హవ్యా స్త్రీహాన మేవ చ
 అగ్నిం చ కురుతే ఘోరం భస్మకం చ నియచ్ఛతి ॥

కప్పశూ, కరకవొలుపూ, తాడికాయవొలుపూ, ఉసిరికపప్పు, నామమసమల
సాంటీ, తెల్లగలిజేరువేటూ ఇవి రెండేసి పలాలు. వృద్ధులకు 14 పలాలు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది పులికడుగుతో పుచ్చుకునేది. బోదికోగల పోగోడుకుని, నామమసమల
ధులూ, ప్లిహవ్యాధులూ తగ్గించేస్తుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. ముఖ్యంగా ప్లిహ
వ్యాధులలో వాడతగ్గది.

౨౦ ఏ లా ది చూ ర్ణం

ఏలా లవంగ గజకేసర కోలమజ్జ
లాజ ప్రియంగు ఘన చందన పిప్పలీనామ్
చూర్ణాని మాక్షికసితానహితాని వీధ్యా
ఛర్దిం హరంతి కఫమారుతపిత్తజాల చ ।

ఏలకులూ, లవంగాలూ, నాగకేసరాలూ, కేగుగింజలూని పప్పు, కోలమజ్జ, ప్రియ
కాలూ, తుంగముస్తలూ, చందనమూ, పిప్పశూ—ఇవి సమభాగాలు.

ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఈచూర్ణంలో సమంగా చక్కెర కలిపి మోతాదు నిర్ణయించుకుని తోనెతో
కలిపి పుచ్చుకునేది.

ఇది కఫంవల్ల, వాతంవల్ల, పిత్తంవల్ల పుట్టిన ఛర్ది పోగోడుతుంది.

౨౧ చ తు స్స మ చూ ర్ణం

దీవ్యకం సైంధవం వఘ్నా నాగరం చ చతుస్సమమ్
చూర్ణం శూలం జయత్యాశు మందస్యాగ్నే శ్చ దీవకమ్ ॥

వామూ, సైంధవంవణమూ, కరకవొలుపూ, సాంటీ—ఇవి సమభాగాలు. ఇది
మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది మోతాదు నిర్ణయించుకుని మండినీళ్ళతో పుచ్చుకునేది. ఇది సకల
శూలలూ పోగోడుతుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది.

౩౦ అగ్నిముఖచూర్ణం

హింగుభాగో భవే దేవో వచా చ ద్విగుణా భవేత్
 పిప్పలీ త్రిగుణా ప్రోక్తా శృంగబేరం చతుగుణమ్
 యమానికా పంచగుణా షష్ఠుణా చ హరీతకీ
 చిశ్రకం సప్తగుణితం కుప్తమప్తగుణం భవేత్
 ఏతద్వాతహరం చూర్ణం వీతమాత్రం ప్రసన్నయా
 పిబేద్దధానా హస్తనా వా సురయా శోష్ణవారిణా
 సోదానర్త మజీర్ణం చ ప్లిహాన మురరం తథా
 అంగాని యస్య శీర్యంతి విషం వా యేన భక్షితమ్
 అర్భోహరం దీపనం చ శూలఘ్నం గుల్మనాశనమ్
 చూర్ణ మగ్నిముఖం నామ న క్వచి త్ప్రశిష్యాతే ॥

జేయించిన ఇంగువ 1 భాగం. వస 2 భాగాలు. పిప్పలు 3 భాగాలు. సాంటి 4 భాగాలు. వాము 5 భాగాలు. కశకవోలుపు 6 భాగాలు. చిత్రమాలం 7 భాగాలు. చెంగల్యకోస్తు 8 భాగాలు.

ఇది మోస్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసేది.

ఇది మోతాదు నిర్ణయించుకుని మధ్యంతో గాని, పెరుగుతో గాని, మజ్జిగతో గాని, బ్రాందీతో గాని, జీడినీళ్ళతో గాని పుచ్చుకునేది.

ఇది గర్భనాతం హరిస్తుంది. ఉదావర్తనూ, అజీర్ణనూ, ప్లిహవ్యాధులూ, ఉదరవ్యాధులూ, మూలశంకా, శూలలూ, గుల్మనూ, పోగొడుతుంది. అకలి సోపుచేస్తుంది. విషదోషాలన్నూ తగ్గిస్తుంది. ఇది ఆమోఘంగా పనిచేస్తుంది.

౩౧ అశ్వగంధాదిచూర్ణం

అశ్వగంధా దశపలా శనాత్తో నృద్ధదారుకః
 చూర్ణీకృత్యోభయం విద్వాన్ ఘృతిభాండే నిధాపయేత్
 కష్టైకం పయసా వీత్వా నారీభి ర్నైవ తృప్యతి
 అగత్వా ప్రమదాం భూయో వలీపలితనాశనః ॥

పెన్నేరు పదిపలాటూ, వృద్ధదారుకం పది పలాటూ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి నేతితో మోగిన కుండలో ఉంచుకునేది. అరవత అది కన్నం చొప్పున సాలితో పుచ్చుకుంటే ఎంతమంది స్త్రీలతో క్రీడించడానికి అయినా కత్తి కలుగుతుంది. వలీపలితా లుండవు.

౩౨ అ ఘ్ల పి త్తాం త క చూర్ణం

ద్విజీరకమ్ యమా, చ లవంగం విజయం తథా
సర్వం సమం సమాదాయ సుభృష్ణా చ విచూర్ణశేత్
ద్విత్వారం పంచ లవణా సమం పూర్వైశ్చ యోజయేత్
ద్విత్రిమాషమితం ఖాదే న్నారీకేశఫలాంబునా
అఘ్లపిత్తాంతకం చూర్ణ మఘ్లపిత్తం సుదారుణమ్
అగ్నిమాంద్యం తథాజీర్ణం శూలరోగం చ దారుణమ్
అన్నద్రవ్యాశ్చ శూలం చ యచ్ఛాలం పరిణామజమే
సానుబంధం హరే త్పూర్ణం భాస్కర స్తీమిరం యథా ||

జీలకర్ర, షాజీర, వాము, లవంగాలు, కరకమొలుపు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఏడేసి తులాలూ. ఇవి చక్కగా తేయించాలి. తేయించిన తరువాతే తూచుకోవాలి. తరవాత, సర్జత్వారం, యవత్వారం, సాముద్రలవణం, సైంధవలవణం, సోవర్పలవణం, నిడాలవణం, కాచలవణం—ఇవి ఒక్కొక్కటి అయిదేసి తులాలూ. ఇవి, మొదటివి కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది రెండుమాడు మాషాల యెత్తు కొబ్బరికాయ నీటితో పుచ్చుకుంటే అఘ్లపిత్తమూ, అగ్నిమాంద్యమూ, అజీర్ణమూ, శూలా, అన్నద్రవశూలా, పరిణామశూలా పోగొడుతుంది.

ఇది ప్రతీవైద్యుడు సిద్ధంచేసి ఉంచుకోతగ్గది.

౩౩ త్రి క టు చూర్ణం

పిప్పలీ మరిచం శుంఠీ త్రిభి స్త్ర్యాషణ ముచ్యతే
దీపనం శ్లేష్మ మేదోఘ్నం కుష్ఠపీనసనాశనమ్
జయే దరోచకం సామం మేహగుల్మగళామయాన్ ||

పప్పుసూ, మిరియాలూ, సొంటీ—ఇవి మూడూ సమభాగాలుగా కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఇది అగ్ని దీప్తి కలిగిస్తుంది. కఫమూ, కొవ్వు తగ్గిస్తుంది కుష్ఠా, పీనసా, ఆరోచకమూ, మేహాలూ, గుల్మాలూ గళరోగాలూ పొగొడుతుంది. అమపచనం చేస్తుంది.

౩౪ త్రిఫలదిచూర్ణం

ఏకా వాతీతకీ యోజ్య, ద్వౌ చ యోజ్యౌ విభీతకా
చత్య ర్యామలకా న్యేవ త్రిఫలా సా ప్రక్షీర్తితా
త్రిఫలా మేహశోథఘ్నీ నాశయే ద్విషమజ్వరాన్
దీపనస్లేష్మపిత్తిఘ్నీ కష్టహాత్రి గనాయనీ
సర్పర్మధుభ్యా సంయుక్తా సైవ సేత్రానుమాన్ జయేత్ ||

కరక కాయ ఒకటి, తాడి కాయలు రెండు. ఉసిరి కాయలు నాలుగు. ఈరెక్క చొప్పున భాగాలు వేసుకుని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

పీటి వొలుపులు మాత్రమే వాడుకోవాలి, గింజలు తీసేయాలి.

ఇది మేహఉబ్బు తగ్గిస్తుంది. విషమజ్వరాలు పొగొడుతుంది. దీపనకారి శ్లేష్మమూ పిత్తమూ తగ్గిస్తుంది. కఘ్నరోగం హరిస్తుంది. బలమూ పుష్టి చేస్తుంది. నయ్యా తేనే కలిపి పుచ్చికుంటే కంటిజబ్బులున్నూ తగ్గిస్తుంది.

౩౫ చాతుర్జాతకచూర్ణం

త్రిగంధ మేలా త్వక్వతై శ్చతుర్జాతం స కేనరైః
త్రిగంధం నచతుర్జాతం రూక్షోష్ణం లఘుపిత్తకృత్
వర్జ్యం రుచికరంతీక్ష్ణం పిత్తశ్లేష్మామయాన్ జయూన్

వీలవలూ, చాచ్చినిచెక్కా, అకుపత్రికమూ—ఇవి మూడూ త్రిగంధం అని పేరు. వీటితో నాగకేసరాలు చేరిస్తే అది చాతుర్జాతం అనిపించుకుంటుంది.

ఈత్రిగంధానికీ, చాతుర్జాతానికీ గుణాలు ఒకటే.

ఇది చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది రూక్షం, ఉష్ణవీర్యం, పిత్తకారి. ఇది శరీరానికి తేజస్సు కలిగిస్తుంది, రుచిపుట్టిస్తుంది. పిత్తవ్యాధులలోనూ, క్లేమ్యవ్యాధులలోనూ మిక్కిలి ఉపయోగకరమైనది.

౩౬ గు డ పి ప్ప లి

విడంగం త్రావణం కువ్దం హింగు ర్ల నణసలచసిమ్
 త్రిక్షారం ఘనకం వహ్ని శ్లేష్యసీ చోపకుంచికా
 తాలపుష్పాద్భవం త్షారం నాడ్యా కూష్మాండకస్య చ
 అపామార్గస్య చించాయూ చూర్ణాని చిక్కిణాసి చ
 సర్వచూర్ణసమం దేయం చూర్ణ మత్ర కణోద్భవమ్
 ఏతస్మా ద్విగుణా చూర్ణాత్ పురాణో ద్విగుణో గుడః
 షర్దయిత్వా దృఢేపాత్రే మోదకా నుపకల్పయేత్
 భక్షయే దుష్టతోయేన స్త్రీహాసం హంతి మస్తరమ్
 యశ్చ తం పంచగుల్కం చ ఉదరం సర్వరూపకమ్
 జీర్ణజ్వరం తథా శోథం కాసం పఃచవిధం తథా
 అశ్విఖ్యాం నిర్మితా శ్రేష్ఠా బాలానాం గుడపిప్పలీ ॥

వాయువిడంగాలు, సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, చెంగల్వకోష్ఠ, ఇంగువ, సామద్రలవణం, సైంధవలవణం, సోవర్పలవణం, కాచలవణం, బిడాలవణం, సర్జక్షారం, యవక్షారం, టంకణక్షారం, సముద్రశ్లేషం, చిత్రమూలం, గజపిప్పళ్లు, నల్లజీలకర్ర, తాలపుష్పక్షారం, కూష్మాండనాడీక్షారం, అపామార్గక్షారం, చించాక్షారం ఇవి నమభాగాలు. వీటికి అన్నిటికీ సమానం పిప్పళ్లు ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసేది. మొత్తం యాచూర్ణం యెంతో అంత పాతబెల్లం, ఇది కలిపి మర్చించేది.

వయోబలానుసారంగా మోతాదు కల్పించుకని ఇది వేడినీళ్ళ అనుపానకానోవాదాలి.

ఇది స్త్రీహృద్ధి తగ్గిస్తుంది. యశ్చ దృష్ఠిస్తీ వారిస్తుంది. పంచగుల్మాలూ, ఉదరవ్యాధులూ, జీర్ణజ్వరమూ, ఉబ్బూ, దగ్గు పోగొడుతుంది.

మఖ్యంగా చంటిజిల్లలకోసం ఇది అశ్వినీదేవతలు కల్పించారు.

ఇందులో టంకణమేరం అంటే పొంగించిన వెలిగానం. తక్కిన తాలపుష్ప ట్టెరమా, కూష్మాండనాడీట్టెరమా, అపామార్గట్టెరమా, చించాట్టెరమా తయారు చేసుకోవాలి. ట్టెరాలు చేసుకునే విధం శార్దూలగంపితలో ౧౧ వ అధ్యాయం చివర వున్నది, చూసుకునేది.

౩౭ స మ శ ర్కర చూర్ణం

అచంగజాతీఫలపిప్పలీనాం

బాగా స్పృకల్ప్యాక్షునమాన మేషామ్

పలార్థ మేకం మంచస్య దద్యాత్

పలాని చత్వారి మహాషధస్య

సితాసము చూర్ణ మిదం ప్రసహ్య

రోగా నిమా నాశు బలాన్నిహన్యాత్

శాసజ్వరారోచక మేషాగుల్మ

శ్వాసాగ్ని మాంద్యగ్రహణీప్రదోమాన్ ॥

లవంగాలు, జాతకాయ, సిప్పళ్లు—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు. మిరియాలు నాలుగు తులాలు. సొటి నాలుగుతులాలు. ఇవి అన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఈమార్గానికి సమంగా కలకండ చూర్ణం కలిపి వాడు కునేది.

ఇది దగ్గులూ, ఇల్లరాలూ, ఆరోచకమూ, మేహాలూ, గుల్మాలూ, వగర్నూ అగ్నిమాంద్యమూ, గ్రహణీ తగ్గిస్తుంది.

మూలంలో భాగాలు మరోవిధంగా వుండినా ధైర్యరత్నావళి కిసోదినీటీకా శారుడు నిర్ణయించిన ప్రకారం యిక్కడ భాగాలు రాయడ మైనది.

౩౮ పారాసీయాది చూర్ణం

పారాసీయయమానిశా ఘనకణా శృంగీ విడంగారుణా

చూర్ణం స్లేష్మతరం విలీఢ మపి తత్ ట్టాద్రేణ సంయోజితమ్

కానం నాశయతి జ్వరం చ జమతి ప్రాథాతినారం జయే

చ్ఛర్దిం మర్దయతి క్రిమీంస్తు నియతం కోవృణ్ మున్ములయేత్ ॥

పాచానీయవామ, తుంగముస్తలు, పిప్పళ్లు, కిర్కాటకశృంగి, అతివస—ఇవి సమం. ఇవన్నీ కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది తేనెతోపుచ్చుకుంటే దగ్గు, జ్వరం, అతిసారం, ఛర్ది తగ్గిస్తుంది. కోష్ఠంలో పేరుకుని వుండిన క్రిమిలను నాశనంచేస్తుంది.

౩౯ నైంధ వాది చూర్ణం

సింధూథపథ్యామగధోద్భవపహ్ని చూర్ణ
ముష్ణాంబునా పిబతి యః ఖిలు సప్తవహ్నిః
తస్మామిషేణ సప్తుతేన వరం నచాన్నం
భస్మీభవ త్యశితమాత్ర మిహ క్షణేన ॥

నైంధవలణం, కరకవొలుపు, పిప్పళ్లు, చిత్రమూలం—ఇవి సమం. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది వేడినీళ్ళలో కలిపి తాగేది.

ఇది పుచ్చుకుంటే మాంసమూ నెయ్యికలిసిన అహారం కూడా అప్పటికి ప్పుడే బీర్లం అయిపోతుంది. ఇది భోజనం అయిన తరువాత వాడాలి.

౪౦ సార స్వత చూర్ణం

కుష్మాశ్వగంధనైంధవపిప్పలిమణిచర్దిజీరకం శుంఠీ
పాతాజమోదసహితా సమభాగా చూర్ణితా చ నచా
ప్రాతర్మధుసర్పిభ్యాం బిడాలవదయాత్ర మేత దశలిహ్య
సప్తాహం పథ్యాశీ కిన్నరమధురస్వరో భవతి మధ్యః
ద్విగుణీకృతే చ తస్మి శ్శేధావీ భవతి మృష్టవాక్యశ్చ
త్రిగుణీకృతే చ తస్మిన్ శ్లోకనహానం సత త్యాశ్చ
దుర్లభసః కిలాయం భిక్షో రాజార్యలోకసేనేన
అప్రాధితేన దత్తో యోగవరో నందనవిహారే ॥

చెంగల్వకోష్ఠూ, పెన్నేరూ, నైంధవలణమూ, పిప్పళ్ళూ, మిరియాలూ, జీలకర్రా, నల్లజీలకర్రా, సొంటీ, పాతా, అజామోదమూ—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ యెండ్లో అంత వసు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

ఇది ఉదయం రెండుతులాల చూర్ణం తేనె నెయ్యి—వీటితో కలిపి పుచ్చుకునేది.

(ఈ మోతాదు చాలా పెద్దది. స్థితిగతులను పట్టి బాగా యోచించి నిర్ణయించుకునేది.)

ఇది యీవిధంగా ఏడుదినములు మాత్రం నేవించి పథ్యంగా వుంటే కిన్నరల కంఠస్వరం వంటి మధురస్వరం వుట్టుతుంది. రెండువారాలు నేవిస్తే మహామేఘావీ మధురభాషి అవుతాడు. మూడు వారాలు నేవిస్తే వెయ్యిళ్లోకా లైనా ఏకగంధలో గ్రసించగలుగుతాడు.

నందనవిహారంలో ఆచార్యలోక నేనభిక్షువు ఈయోగం కోరకుండానే ఒక బుడిపీనున కిచ్చాడు.

కం బృహత్సార స్వత చూర్ణం

కష్టాశ్శ్యగంధే లవణాజమోదే
 ద్వై జీరకే త్రీశి కలుని పాతా
 మాంగ్యపుష్పీ చ సమాని చూర్ణం
 కృత్వా తు చూర్ణేన వచోద్భవేన
 తుల్యేన యుక్తం బహుశో రసేన
 తద్భావితం బ్రహ్మవినిర్మితాయాః
 సర్పిర్ముధుభ్యాం చ తతోక్షమాత్రమ్
 లిహ్య స్నరః సప్తదినం హితాశీ
 సాన్వర్య మిచ్ఛ మనస శ్చ ధైర్యమ్
 మేఘాం తథేచ్ఛ ద్విగుణం చ కాలమ్
 పతే స్నరః శ్లోకసవాన్ర మహ్న
 తద్వత్ప్రియుక్తం ద్విగుణం చ కాలమ్
 సారస్వత మిదం చూర్ణం బ్రహ్మణా నిర్మితం పురా
 జగద్ధితార్థం లోకానాం దుర్మేధసాం విచేతనమ్ ।

చెంగల్వకోష్ఠా, పెన్నేరూ, సైంధవలవణమూ, అజాపాదమూ, జీలకర్రా, నల్లజీల కర్రా, సాంటీ, పిప్పళ్ళు, మిరియాలూ, పాతా, శంఖపుష్పి—ఇవి సమభాగాలు. వీటి అన్నిటితోనూ, సమానం వస. ఇకన్నీ కలిపి చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి, అచూర్ణం చాలామాట్లు సరస్వతీఆకురసంతో భావనచేయ్యాలి

తరవాత, అది, కర్షప్రమాణం తేనెనీనూ నీలతోనూ ఏడుదినాలు: సేవించేది. అయోడుదినాలూ పథ్యంగా వుండేది ఇలాచేస్తే సుస్వరం పుడుతుంది. మనస్సుకి ధైర్యమున్ను కలుగుతుంది. ఇదే 14 దినాలు సేవిస్తే మహామేధావి అవుతాడు. 28 దినాలు సేవిస్తే ఒక్క దినాన వెయ్యివోకాలు చదవగలడు.

(ఇందులో కూడా మోతాదు జాగ్రత్తగా నిర్ణయించుకోవాలి. కర్షం చాలా హెచ్చు)

౪౨ రా మ తా ది చూ ర్ణం

రామతం రుచకం వహ్ని ర్నచా జీరకనాగరమ్

విడంగం చిత్రకం కుష్ఠం కణా ముచ వేతనమ్

దీప్యకం చేతి సర్వాణి సమభాగాని కారమేత్

చూర్ణ ముష్ణాంబునా పీతం వహ్ని వృద్ధికరం పరమ్ ||

ఇంగువ, సోవర్పలవణం, చిత్రమాలం, వస, జీలకర్ర, సాంటీ, వాయువిడంగాలూ, చిత్రమాలం, చెంగల్వకోష్ఠా, పిప్పళ్ళు, మిరియాలూ, అష్టవేతనం, వాము—ఇవి సమ భాగాలు. ఇకన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది. ఇది వేడినీళ్ళతో పుచ్చుకుంటే ఒకలివృద్ధిచేస్తుంది.

ఇంగువ వేయించాలి. చిత్రమాలం రెండుమాట్లు చెప్పడం రెండుభాగాలు వెయ్యమనడం.

౪౩ చందనాదిచూర్ణం

చందనం నలదం లోధ్రం ఉశీరం పద్మకేసరమ్

నాగపుష్పం తథాబిల్వం భద్రముస్తం సశర్కరమ్

హ్రీబేరం చైవ పాతా చ కుటజస్య ఫలం త్వచమ్

శృంగబేరం చాతిషిషా ధాతకీ చ రసాజనమ్

అమ్రాస్థి జంబూసారిం చ తథా మోచరసోద్భవమ్
 నీలోత్పలం నమఃగా చ సూక్ష్మైలా దాదీనుత్వచః
 దతుర్ద్విశతి రేతాని నమభాగాని కాఠయేత్
 తండులోదకసంయుక్తం క్షౌద్రేణ సహ యోజయేత్
 చలతాం చాశుగర్భాణాం స్తంభనం పరయ్యచ్యతే
 అశ్వశ్యాం విహితం పూర్వం రక్తపిత్తవినాశనమ్
 హితం లోహితపిత్తీరాం అగ్గర్షణ లోహితేషు చ
 మూర్ఖాభతమోపస్థస్థానాం తృషార్తానాం చ దాపయేత్ ॥

చందనం, జటామాంసి, లాద్దుగుచెక్క, వట్టివేళ్లు, తామరపువ్వుకేసరాలు, నాగకేసరాలు, మారేడుకాయ, భద్రముస్తలు, కురువేరు, పాత, కొడిశపాలవిత్తులు, కొడిశచెక్క, సాంటి, అతివస, ఆరెపువ్వు, రసాంజనం, మామిడిజీడి, నేరేడుగింజలలోని పప్పు, బూరుగుజిగురు, నల్లకలవ, మంజిష్ఠ, ఏలకులు, దానిమ్మబెరడు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవి అన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగ్నితం చేసుకునేది.

చూర్ణానికి సమం చక్కెర కలపాలి.

ఇది కలితో గాని, తేనెతోగాని పుచ్చుకుంటే రక్తపిత్తం తగ్గిపోతుంది. రక్తం పడే మూలశంక కూడా పోతుంది. మూర్ఖులున్నూ తగ్గిపోతాయి.

౪౪ వ్యోషాది చూర్ణం

వ్యోషం వత్సకబీజం చ నింబ భూనింబ మార్కవమ్
 చిత్రకం రోహిణీ, పాతాం దాగ్వీ మతివిషాం సమామ్
 శ్లేష్మచూర్ణికృతం సర్వం తత్త్వాన్య వత్సకత్వచః
 సర్వ మేకత్ర సంయోజ్య పిబే త్తండులచారిణా
 సక్షౌద్రం వా బిహే దేత త్పాచనం గ్రాహి భేషజమ్
 తృష్ణారుచిప్రశమనం జ్వరాతీసారనాశనమ్
 ప్రమేహా గ్రహణీదోషం గుల్మం స్లీహాన మేవ చ
 కాషలాం పాండురోగం చ శ్వయంభు చ వినాశయేత్ ॥

సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కొడిశపాలవిత్తులు, వేపపట్ట, నేలనేమ, గుంటకల గర, చిత్రమాలం, కటుకకోహిణి, పాత, మానుపసుపు, అతివస—ఇవి సమభాగాలు. కొడిశపట్ట వీటికన్నిటికీ సమం. ఇవి మెత్తగా కొట్టి వస్త్రగాలితం చేసుకునేది.

దీని కనుపానం వియ్యపుకడుగు, లేక, లేనె.

ఇది అనుపాచనం చేస్తుంది. విరేచనాలు కడుతుంది. దప్పిక, అరుచి తగ్గిస్తుంది. జ్వరాతిసారం పోగొడుతుంది. గ్రహణి తగ్గిస్తుంది. ప్రమేహం, గుల్మం, స్తీమాకృద్ధి, కామెర్లు, పాండురోగం, ఉబ్బు వారస్తుంది.

౪౫ న వాయు స లో హ చూ ర్ణం

(త్యూవణం త్రిఫలా ముస్తం విడంగం చిత్రకం సమమ్

నవాయో రజసో భాగా స్తచ్చూర్ణం మధుసర్పిషా

భక్షయే త్పాండుప్రాద్రోగకుష్ఠార్కః కాశాలాపహమ్ ॥

సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయలెండు, ఉసిరికి పప్పు, తుంగముస్తలు, వాయువిడంగాలు, చిత్రమాలం—ఇవి సమభాగాలు. లోహభస్మం వీటికన్నిటికీ సమం—అంటే తొమ్మిది భాగాలు.

మందు మూలికలన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి తరవాత లోహభస్మం బాగా కలిపేది. ఇది వయోనుసారంగా నేతిలో గాని, లేనెతో గాని, వాడితే పాండురోగం, హృద్రోగం, కుష్టు, మూలశంక, కామెర్లు పోగొడుతుంది.

౪౬ ల వంగ చ తు స్స మ చూ ర్ణం

జాతీఫలం త్రిదశపుష్పసమన్వితం చ

జీరం చ టంకణాయతం చరకైః ప్రయుక్తమ్

చూర్ణాని మాక్షికసితానహితాని లీఢ్యా

సామాతీసార మఖలం గురు హంతి శూలమ్ ॥

జాజికాయ, లవంగాలు, జీలకర్ర, పొంగించిన వెలిగారం—ఇవి సమభాగాలు. ఇది లేనెతో గాని చక్కెరతో గాని పుచ్చుకుంటే అతిసారమూ, అమాతిసారమూ, శూలా పోగొడుతుంది.

౪౭ సర్వోపధీస్నానచూర్ణం

ముగానగా నీ వచా కష్టం తైలేయం రక్షసిద్ధ్యమ్
శరీరంపకముస్తం చ సర్వోపధిగణ స్మృతః
సర్వోపధ్యంబునా స్నానం బాలానాం గడనాశనమ్
గ్రహరక్షః ప్రశమన మాయుష్యం కాంతివర్ధనమ్ ॥

జటామాంసి, వస, చెంగల్యకోష్ఠ, భద్రముస్తలు, పసుపు, మానుపసుపు, కచ్చురాలు, సంపంగపువ్వు, తుంగముస్తలు—ఇది సర్వోపధిగణం. ఇవన్నీ సమభాగాలుగా గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి 20 తులాల చూర్ణం రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కేసి పొంగులువచ్చే దాకా కాచి సుఖోష్ణంగా వున్నప్పుడు ఈజలంతో పిల్లలకు స్నానం (అభ్యంగం) చేయిస్తే పిల్లలకు గల సర్వవ్యాధులూ తగ్గిపోతాయి. ఇది ఏ రోగాలూ రానివ్వదు. ఆయుస్సు వృద్ధిచేస్తుంది. శరీరానికి తేజస్సు కలిగిస్తుంది. గ్రహబాధలు పోగొడుతుంది.

ఆయుర్వేదగ్రంథాలలో సర్వోపధిగణాలు మూడు కనపడతాయి. వాటిలో సంప్రదాయం తెలిసిన వృద్ధవైద్యులు ఈగణమే వాడుతున్నారు.

౪౮ ఏలాదిచూర్ణం

ఏలాశ్మభేదకశిలాజతు గోక్షురాణా
ముర్వారిబీజలవణోత్తమకుంకుమానాం
చూర్ణాని తండులజలే లులితాని వీత్వా
ప్రత్యక్షమృత్యు రపి జీవతి మూత్రకృచ్ఛి) ॥

ఏలకులు, కొంపపిండివేళ్ళు, గోమూత్రశిలాజిత్తు, పల్లెరు, దోసవిత్తులు, సైంధవలవణం, కుంకుమపువ్వు, ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి బియ్యపు కడుగులో కలిపి పుచ్చుకుంటే ప్రాణాలుతిసి మూత్రకృచ్ఛం కూడా తగ్గిపోతుంది.

౪౯ అవంగాదిచూర్ణం

లవంగజాతీఫలపిప్పలీవాం భాగా శ్చ కల్పాశ్మకనమానపూర్వాః
పల్కాథమానం మరీచం వ్రదేయం పలాసి చత్వారి మహాషధస్య

సితా సమస్తేన సమాప్య చూర్ణం రోగా నిమా నాశు బలాన్నిహంతి
శానజ్వరారోచకమేహగుల్మశ్వాసాగ్నిమాంద్యగ్రహణీవికారాన్ ॥

అవంగాలు, జాజికాయ, పిప్పళ్ళు—ఇవి కర్ణం చొప్పున గ్రహించేసి మిరియాలు
రెండుకన్నాలు, సొంటి 4 పలాలు. వీటికిన్నిటికీ సమం చక్కెర. ఇవన్నీ కలిపి
చూర్ణంచేసి పుచ్చుకుంటే దగ్గు, జ్వరం, ఆరోచకం, మేహం, గుల్మం, శ్వాస, అగ్ని
మాంద్యం, గ్రహణీ నశిస్తాయి.

లే హ్యోలు

లే హ్యో కల్పన

క్వాథాదీనాం పునఃపాకా ధ్వనత్వం సా రసక్రియా
సోపలేహ శ్చ కేహ శ్చ ప్రాశ ఇత్యుచ్యతే ఋధైః
సితా చతుర్గుణా కార్యా చూర్ణా చ్చ ద్విగుణో గుడః
ద్రవం చతుర్గుణం దద్యా దితి సర్వత్ర సిశ్చయః
నువక్యే తంతుమత్సం స్యా దవలేహోఽస్య మజ్జతి
థిరత్వం వీక్షితే ముద్రాం గంధవర్ణరసోద్భవః ॥

కమాయం, హినుం, ఫాంటం—అనే మూడురి కాల కమాయమూ, చక్కెరతో పాకం పట్టితే అది అవలేహం, లేహం. ప్రాశం, రసక్రియ—అని పేరు. ఇందులో చక్కెర వేస్తే ప్రత్యేకచూర్ణాలకు నాలుగింతలూ, బెల్లం అయితే రెండింతలూ, నీళ్లు, పాలు మొదలైన ద్రవాలు నాలుగింతలూ చేర్చుకోవాలి. అది సరిగా పాకంవస్తే తీగలాగ సాగుతుంది. ఉండచేసి నీళ్ళూ పడేస్తే మునిగిపోతుంది. చెత్తితో నలిపితే గట్టిగా ఉంటుంది. చక్కని రంగూ, చక్కని పరిమళమూ కూడా ఉంటుంది.

౧ చ్యవన ప్రాశావలేహ్యం

బిల్వాగ్నిమంథశ్యోనాక కాశ్మర్యః పాటలా బలా
పర్ణ్య శ్చత్రస్రః పిప్పల్యః శ్వదంష్ట్రా బృహతీవ్వయమ్
శృంగీతామలకీ ద్రాక్షా జీవంతీ పుష్కరాగురుః
అభయా చామృతా ఋద్ధి ర్జీవకర్షభకౌ శటీ
ముస్తం పునర్నవా మేదా నూత్నేలోత్పలచందనే
విదారీ పృషములాలాని కాకోలీ కాకనాళికా
ఏషాం పలోన్మితా భాగాన్ శతా న్యాయలకన్య చ

పంచ, దద్యా త్తదైకధ్యం జలద్రోణే విసచయేత్
 జ్ఞాత్యా గతరసా న్యేతా న్యాషధా న్యథ తం రసమ్
 తం చామలక ముద్భృత్వ నిష్కులం తైలనన్నిషాః
 పలద్వాదశ కే భృష్ట్యా దత్వా చార్థతులాం భిషక్
 మత్స్యండికాయాః పూతాయాః లేహవ త్సాధు సాధయేత్
 వట్పలం మధున శ్చాత్ర సిద్ధశీతే ప్రదాపయేత్
 చతుష్పాం తుగాక్షీర్యాః పిప్పల్యాః స్వపలం తథా
 పల మేకం విదధ్యా చ్చ త్వగేలా పత్రకేసరమ్
 ఇత్యయం చ్యవనప్రాశః పరమక్తో రసాయనః
 కాసశ్వాసహర శ్చైవ విశేషేణోపనిశ్యతే
 క్షీణక్షతానాం వృద్ధానాం బాలానాం చాంగవర్ధనః
 సర్వక్షయ మురోరోగం హృద్రోగం వాతశోణితమ్
 పిశాసాం మూత్రశుక్రస్థాన్ దోషాం శ్చైవాపకర్షతి
 అన్య మాత్రాం ప్రయంజిత నోపరుధ్యా చ్చ భోజనమ్
 అన్య ప్రయోగా చ్చ్యవనః సువృద్ధోభూ త్పన ర్యువా
 మేధాం స్మృతిం కాంతి మనామయత్వం
 ఆయుఃప్రకర్షం బల మింద్రియాణామ్
 స్త్రీషు ప్రహర్షం పర మగ్నివృద్ధిం
 బలప్రసాదం పవనానులోమ్యమ్ ॥
 రసాయన స్యాస్య సరః ప్రయోగా
 ల్లభేత జీర్ణోపి కటిప్రవేశాత్
 జరాకృతం పూర్వ మపాన్య రూపం
 విభర్తి రూపం నవయావనస్య
 సితామత్స్యండికాలాభే ధాత్ర్యా శ్చ మృదుభర్జనమ్
 చతుర్భాగజలే ప్రాయో ద్రవ్యం గతరసం భవేత్ ॥

మాచేడు, నెల్లి, దుండిగం, పెన్నుమ్మడు, కలిగొట్టు, బల, మాషపర్తి, ముద్దపర్తి, సాలపర్తి, పృశ్నిపర్తి, పిప్పళ్లు, పల్లేరు, వాకుడు, పెద్దములక, కర్కాటకకృంగి, నెలఉసిరిక, గ్రాక్షపండు, మనుబాల, పుష్కరమూలం, అగురుచెక్క, కరక వొలపు, తిప్పతీగ, బుద్ధి, జీవకం, ఋషభికం, కచ్చారాలు, తుంగముస్తలు, గలిజేరు, మేద, పిన్నయేలకులు, నల్లకలవ, చుదనం, నేలగుమ్మడు, అడ్డసరంవేళ్లు, కాకోలి, కాకోదండ—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తిగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి 500 ఉసిరి కాయలున్నా చేర్చి నాలుగోవంతు మిగిలే ట్టు కాచాలి. తరవాత, ఉసిరి కాయలు తీసి కషాయం వడబోసుకుని ఉంచుకోవాలి. అపునీరి కాయలు చల్లబడ్డతరవాత గింజలుతీసి వారేసి అగుళ్లు, అరుపలాల అపు నెయ్యి, అరుపలాల నువ్వులనూనె కలిపి దాంతో వేయించి ఉంచుకోవాలి.

తరవాత ఆకషాయంలో నాలుగువందలతులాలు చక్కెర కలిపి లేహపాకం పట్టి, అందులో 48 తులాల లేనె, వేయించిన ఉసిరికగుడ్డూ కలపాలి. మున్నీ, తనాక్షీరి నాలుగుపలాలు, పప్పుశిశు రెండుపలాలు, దాల్చినచెక్క, ఏలకులు, ఆకు పత్రికం, నాగకేసరాలు—అవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాలు—ఇవన్నీ కలిపి మెత్తిగా చూర్చించి, వస్త్రగాలితంచేసి—ఇదిన్నీ ఆపాకంలో కలపాలి. ఇది చ్యవన ప్రాశం.

కషాయంలో చేర్చి ఉష్ణ బెట్టేటప్పుడు 500 ఉసిరి కాయలున్నా విడిగా కాక ఒకగుడ్డలో మూటగట్టి అందులో వేసుకోవడం మంచిది. అలాచేస్తే ఉసిరి కాయలు ములభంగా వేరుపడతాయి. ఆఉసిరి కాయలు చల్లబడినప్పుడు గింజలు తీసివేసి గట్టిగుడ్డలో వేసి పిసికితే పైకి మెత్తిని గట్ట వస్తుంది. ఈశలూ, నారా గుడ్డలో మిగిలిపోతుంది. పిండిజల్లెడలో పాపిన్నీ ఈశలతీసెయ్యవచ్చు. ఎలాగయినా అందులో పీచు లేకుండా చేసుకోవడం అవసరం.

ఇది దగ్గు, వగన్ను పోగొడుతుంది. వృద్ధులకు ఇది మిక్కిలీ మంచిది. రక్త మాంసాలు తీగించినవారకీ, బాలరకూ కూడా మిక్కిలీ మేలుచేస్తుంది. మరిన్నీ స్వరం తీగించడమూ, వ్యాధ్రోగమూ, ఉర్రుతమూ, వాతరక్తమూ, దప్పిక, మూత్రంలోనూ వీర్యంలోనూ ఉండే దోషాలూ పోగొడుతుంది. అతివృద్ధుడైన చ్యవనకు ఇది నేపించి మళ్ళీ యువవృద్ధై సకలసుఖాలూ అనుభవించాడు.

మేధ, జ్ఞాపకశక్తి, కాంక్ష, ఆశోగ్యం, ఆయువు, బలం, స్త్రీలతో రమించే శక్తి, మిక్కిలీ ఆకలి, వాతానులోమ్యం కలిగిస్తుంది. వృద్ధుడైన పురుషుడు కూడా

కుటిప్రవేశం చేసి ఇది పుచ్చుకుంటే ముసలితనంవల్ల కలిగే బాధ లన్ని పోయి మిక్కిలీ సుఖపడతాడు.

౨ వా సా కూ ష్మాం డ లే హ్యం

పంచాశ చ్చ పలం గ్రాహ్యం కూష్మాండా త్ప్రస్థ మాజ్యతః
 గ్రాహ్యం పలశతం ఖండం నాసాక్కాథాథ కే పచేత్
 ముస్తా ధాత్రీ శుభా భార్గీ త్రిసుగందై శ్చ కాష్ఠికైః
 విలేయవిశ్వధన్యాక మరిచై శ్చ పలాంశికైః
 పిప్పలీ కుడవం చైవ మధుమానీం ప్రదాపయేత్
 కానం శ్వానం క్షయం హిక్కాం రక్తపిత్తం హలీమకమ్
 హృద్రోగ మప్లుపిత్తం చ వీనసం చ వ్యసౌహతి ॥

బూడిదగుమ్మడికాయ, పైపెచ్చు లోపలి గురుగూతినీవేసిన ముక్క యాభైపలాలు చిన్న చిన్న ముక్కలు చేసి ఒక్క ప్రస్థం నేతిలో తే నెరంగు వచ్చేటట్టు నేయించేది. ఒక అథక పరిమాణంగా అడ్డనరపుక పాములో నూరుతులాల చక్కెర కలిపి బాగా పాకంపట్టి, అందులో నేయించిన గుమ్మడిముక్కలూ,—

తుంగముస్తలం, ఉసిరికపప్పు, తవాక్షిరి, గంటుభారంగి, దాల్చిన చెక్క, ఏల కులు, అకుపత్రికం—ఇవి రెండేసి తులాలు. కూతురుబుడమ, సాంటి, ధనియాల, మిరియాలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి పలం. పిప్పళ్ళు 32 తులాలు. ఇవిన్నీ కలిపి చూర్ణించి వస్త్రుగాలితంచేసి యీ చూర్ణమా,

ఎనిమిదిపలాల తేనే కలిపి దించుకుని జాగ్రత్తచేసుకునేది.

ఇది దగ్గు, వగర్పు, క్షయ, ఎక్కిళ్ళు, రక్తపిత్తం, హలీమకం, హృద్రోగం, అమపిత్తం, వీనస పోగుడుతుంది.

౩ ల వం గా ద్య వ లే హ్యం

లవంగం పిప్పలీ శుంథీ మరిచం జీరకద్వయమ్
 కేసరం తగరం చైవ ఏలా హలీఫలం తుగా
 కట్ఫలం కేజుపత్రం చ పన్నబీజం నచందనమ్

కక్కిల మగురుం చైవ ఉక్తిర మభ్రకం తథా
 కన్యారం జాతికోపం చ ముస్తం మాంసీ యవ స్తథా
 ధాన్యకం శతపుష్పా చ లవంగం సర్వతుల్యకమ్
 సర్వసూక్ష్మద్విగుణితాం శర్కరా వినియోజయేత్
 సర్వరోగం నిహంత్యాశు అమృషిస్తం సుదారుణమ్
 అగ్ని చూద్య మజీర్ణం. చ కామగ్రాండురోగనుత్
 బలవాన్వికరం చైవ విశేషా చ్ఛుక్రవర్ధనమ్
 గ్రహణీం సర్వయాపాం శ్చ అతీసారం సుదుర్లబ్ధమ్
 అశ్వేభ్యాం నిర్మితం హంతి లవంగాద్య మిదా శుభమ్ ॥

లవంగాలు, పిప్పళ్ళు, సొంటి, మిరియాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, నాగకేసరాలు, గ్రంథితగరం, ఏలకులు, జాజికాయ, తవాక్కిరి, కామఫలం, అకుషత్రికం, తామర గింజలు, చందనం, కంకోలాలు, అగురుచెక్క, వట్టివేళ్ళు, ఆభ్రకభస్మం, పచ్చక రూపం, జాపత్రి, తుంగముస్తలు, జటామాంసీ, యవలు, ధనియాలు, పెద్దసోపు- ఇవి సమభాగాలు. వీటి కన్నిటికీ సమం లవంగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి రెండురట్ల చక్కెరతో పాకంపట్టి కావలసినంత తేనె కలిపి పుచ్చుకునేది.

ఇది సర్వరోగాలూ హరిస్తుంది. ముఖ్యంగా అమృషిత్తమా, ఆజీర్ణమా, అగ్ని మాంద్యమా, కామెష్టా, పాండురోగమా తగ్గించేస్తుంది. బలమా పుష్టి కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధిచేస్తుంది సర్వవిధాల గ్రహణలు, అతిసారాలు పోగొడుతుంది.

౪ ముస్త కా ది మో ద కం

త్రికటు త్రిపలా చిశ్రం లవంగం జీరకద్వయమ్
 యమాన్యా ద్వే మధురికా నాగవల్లీదళం తథా
 శతపుష్పావరీధాన్యం చాతుర్జాతం తథా శుగా
 మేఘీ జాతీఫలం గ్రాహ్యం ప్రత్యేకం కర్షనమ్మితమ్
 ముస్తకం పట్టలం దేయం సితా చ ద్విగుణా మతా
 గ్రహణీం హంత్యతీసారం మందాగ్నిత్వ మరోచకమ్

అజీర్ణ మానుదోషం చ విషూచీ మసి చారుణమ్
పుష్టిం దేహస్య జనయే ద్బలవర్ణాగ్నివృద్ధిక్లృత్
వలీపలితదౌర్బల్యం క్షుపయే త్కృతతా మసః ॥

సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, శాడి పుసిరికలు, చిత్రమాలం, లవంగాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, వాము, అజామోదం, సోపు, తిమలపాకులు, సదాప, పిల్లి తేగలు, ధనియాలు, దాల్చిన చెక్క, ఏలను, అశుపత్రికం, నాగ కేసరాలు, తివాక్షిరి, మెంతులు, జాజికాను—ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాల. తుంగమస్తలు 48 తులాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాతించేసి రెండురెల్లు చక్కరితో పాకంపట్టి తగినంత తేనె కలిపి పుచ్చుకుంటే గ్రహణి, అతిసారం, అగ్నిమాంద్యం, అజీర్ణం, అజీర్ణం, అమదోషం, విషూచి (కలరా) పోగొడుతుంది. శరీరపుష్టి కలిగిస్తుంది, బలం, కాంతి వృద్ధిచేస్తుంది అకలి పుట్టిస్తుంది. శరీరం ముడితట పడడం జాట్లు నెరియడం, నరాల దౌర్బల్యం పోగొడుతుంది. చిక్కిపోయినవారికి చాలా మంచిది.

౫ శ్రీకౌమేభ్య ర మోదకం

ధాత్రీ సైంధవ కుష్ఠ కట్ఫల కణా శుంకీ యమానీద్వయమ్
యష్టి జీరయుగం చ ధాన్యక శటీ శృంగీ వచా కేసమ్
తాళీకం త్రిచుగంధికం సమరిచం పథ్యాక్ష మేఖి స్సనుమ్
చూర్ణీకృత్య మనాక్ స్వబీజసహితం భృష్ట్యాశు తక్రాశనమ్
సర్వేషాం ద్విగుణాం సితాం నువిమలాం యశ్చా ద్భువక్ నిక్షిప్తమ్
క్షౌద్రం చాపి ఘృతం ప్రశస్తైవసే కుర్యా చ్చుభాన్ మోదికాన
కర్పూరై రవచూర్ణితా సపి హితాన్ దత్వా తిలాన్ భర్జితాన్
గోమాయం క్షితిమండలే మితధియాం పాడండినా మగ్రతః
ఆధివ్యాధిహరః పరం క్షయహరః కుష్ఠాపహో బృంహణః
స్త్రీణాం తోషకరో ముఖద్యుతికరః శుక్రాగ్నివృద్ధిప్రదః
కాశశ్వాసబలాసరోగనిచయ ప్రధ్వంసనః ప్రాణినామ్
ప్రోక్తో బ్రహ్మసు తేన సర్వసుఖదః కామేశ్వరోమోదకః

గ్రహగణపరిహీనః సర్వశాస్త్రపవీణః
కలితవిమలకీర్తిః ప్రాప్తకందర్పమూర్తిః
విగ్రహసలభీతి గీతవాద్యాంగసీతి
గృహకృత భువి సదేవో యేన భుక్తః పయశ్శాత్
రహసి యవతిభేలానంఘటాకర్షహర్షాత్
గమయతి యవతీనాం కేళికాతూహలీన
యని కథ మపి భుక్తో భోజనాదా వధాంతే
సురతరగన ముచ్చై ర్నవ్వుకామం ప్రకాశమ్
యస్మా న్నవ్యబృహస్పతి స్తరుధియా యస్మా త్సదా వీర్యవాన్
యస్మా దుస్మదదాక్షిణాత్య యవతీ సంభోగకాతూహలీ
యస్మా త్కావ్యకుతూహలం సుకవితా సంజాయతే లీలయా
శ్రీమద్భిః ప్రతివాసరం క్షితితలే సంసేవ్యతాం మోదకః ।

ఉసిరికపప్పు, సైంధవలవణం, చెంగల్వకోష్ఠం, కాయఫలం, పిష్పస్థి, సాంటి, వాము, అజామోగం, ముష్టినుఘకం, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, ధనియూలు, కచ్చారాలు, కర్కాటకశృంగి, వస, నాగకేసరాలు, తాళీసపత్రి, గాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, ఆకు పత్రికం, మిరియాలు, కరకవోలపు, తాడి కాయచెరడు—ఇవి సమ భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో కొద్దిగా జేయించిన కొడికపాలవిత్తులు అంత. పచ్చకర్పూరంతో సువాసింపజేసి జేయించిన నువ్వులున్నూ అంత. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తిగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి కిండురెట్ల చక్కెరతో పాకం పట్టేది. ఆవునెయ్యి, తేనె తగినంత చేర్చుకునేది.

ఇది అధివ్యాధులను హరిస్తుంది. జ్వర, క్షుణ్ణ పోగొడుతుంది. రక్తమాంసాలు పెంచి శరీరానికి పుష్టికలిగిస్తుంది. శ్రీలను సంతోషపెడుతుంది. ముఖాలకు కాంతికలిగిస్తుంది. వీర్యం, జఠరాగ్ని వృద్ధిచేస్తుంది. కాస, క్వాస, బలస మనే కంఠగతముఖరోగం పోగొడుతుంది. ఇది యెప్పుడూ వాడుతూ వుండే పురుషుడు ఎందరు శ్రీల నైనా సంతోషపెట్టగలడు. నూత్నబుద్ధి, బలకాలీ, కవీ, అయి చిరకాలం జీవించగలుగుతాడు.

౬ మే ధీ మో ద కం

త్రికటు త్రిఫలా ముస్త జీరకద్వయ ధాన్యకమ్
 కల్పలం పామ్మరం శృంగీ యమానీ సైంధవం బిడం
 తాళీశం కేసరం పత్రం త్వగేలా చ ఫలం తథా
 జాతీకోషం లవంగం చ మురా కర్పూర చందనమ్
 యావం త్యేతాని చూర్ణాని తావదేవ తు మేధికా
 సంచూర్ణ్య మోదకః కార్యః పురాతనగుడేన తు
 ఘృతేన మధునా కింది త్థాదే దగ్నిబలంప్రతి
 అగ్నిం చ కురుతే దీప్తం సామే మేదే మహాషధమ్
 బలనర్లకరోహ్యేష సంగ్రహగ్రహణీహరః
 ప్రమేహాన్ వింశతిం హంతి మూత్రాఘాతాం స్తథాశ్శృంగీమ్
 పాండురోగం తథా కాసం యక్ష్మాణాం హంతి కామలూమ్
 స్తనా తు షటితౌ గాఢా న్యాతా తాశఫలోహమా
 దృష్టిప్రసాదనం చైవ నారీణాం చైవ పుత్రకః
 భాషితః కామదేవేన మేధీమోదకసంజ్ఞకః ॥

సాగటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి, వుసిరికలు, తుంగముస్తలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, ధనియాలు, కాయఫలం, పుష్కరమూలం, కర్కాటకశృంగి, వాము, సైంధవలవణం, బిడాలవణం, తాళీసపత్రి, నాగకేసరాలు, ఆకుపత్రికం, చాల్పిని చెక్క, ఏలకులు, జాజికాయ, జాపత్రి, లవంగాలు, మురామాంసి, పచ్చకర్పూరం, చందనం—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో మెంతులు అంత. ఇవన్నీ, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రుగాలితం చేసి రెండురెల్ల పాతరెల్లంతో పాకంపట్టి తిగినంత ఆపునెయ్యా, తేనే చేర్చి అగ్నిబలానుసారంగా పుచ్చుకునేది.

ఇది జ్వరదీప్తి కలిగిస్తుంది. అమదోషం తగ్గించేస్తుంది. గ్రహణీ హరిస్తుంది. బలం, కాంతి వృద్ధిచేస్తుంది. వింశతి ప్రమేహాలూ, మూత్రాఘాతాలూ, అశ్మరీ, పాండురోగం, దగ్గు, క్షయ, కామెర్లు తగ్గించేస్తుంది. స్త్రీలకు వాలిపోయిన స్తనాలు తాళఫలాలలాగ దృఢపడతాయి. చూపు వృద్ధిచేస్తుంది. స్త్రీలకు సంతాన ఫలం కలిగిస్తుంది.

౭ బృహజ్జీరకాదిమోదకం

జీరకం కృష్ణజీరకం చ కష్టం శుంఠీ చ విప్పరీ
 మణిచం త్రిఫలా త్వక్ చ పత్ర మేలా చ కేసరమ్
 శుభా లవంగం శైలేయం చండనం శ్వేతచండనమ్
 కాళోళీ క్షీరకాళోళీ జాతీకోషఫలే తథా
 యష్టిమఘరికా మాంసీ ముస్తం సచలకం శటీ
 ధన్యాకం దేవతాడం చ చురా ద్రాక్షా నఖీ తథా
 శతపుష్పా వన్మకం చ మేధీ చ సురదారు చ
 నజలం నాలుకా వైవ సైంధవం గజసిప్పరీ
 కర్పూరం వనితా వైవ కందభోటీ సమాంశకమ్
 లోహ మభ్రక వంగానాం ద్విభాగం తత్ర దాపయేత్
 ఏతాని సమభాగాని శ్లష్ణచూర్ణాని కారయేత్
 సర్వచూర్ణసమం దేయం భృష్టజీరకచూర్ణకమ్
 సితా ద్విగుణితా దేయా మోదకం పరికల్పయేత్
 ఘృతేన మధునా మిశ్రం మోదకం చ భిషగ్వరః
 భక్షయేత్ప్రత్యక్షతాయ యథాదోషం యథాబలః
 గవ్యం సశర్కరం వైవ చానుపానం ప్రయోజయేత్
 అశీతిం వాతజాన్ రోగాన్ చత్వారిశ చ్చ సై త్రికాన్
 సర్వాం స్థా న్నాశయ త్యాశు వృక్ష మింద్రాశని ర్యథా
 నానావర్ణ మతీసారం విశేషా దామనంభవమ్
 శూల మప్టవిధం హంతి చార్శోరోగం చిరోద్భవమ్
 జీర్ణజ్వరం చ సతతం విషమజ్వర మేవ చ
 స్త్రీణాం వై వానవత్యానాం దుర్బలానాం చ దేహీనామ్
 పుష్పకృ త్పుత్రకృ చ్చైవ బలవర్ధకరం పరమ్
 మాతికారోగ మత్యుగ్రం నాశయేత్సాత్రసంశయః

ప్రదరం నాశయ త్యాశు నూర్య స్తమ ఇవోదితః
 గామా సార్యాంగకం చైవ వాకిపిత్తోత్థితం చ యత్
 అయం స్వగదచ్చేనీ జీరకాద్యో హి మోదకః ॥

జీలకర్ర. నల్లజీలకర్ర. చెంగల్యకోస్తు, సాండి, పిప్పర్లు, మిరియాలు, కరక, తాడి, పునీరకలు, దాల్చిన చెక్క, అకుపత్రికం, ఏలకలు, నాగకేసరాలు, తవాక్షిది, లవంగాలు, తుంగముస్తలు, చందనం, రక్తచందనం, కాకోలి, తీరకాకోలి, జాజికాయ, బాపత్రి, యష్టిమధుకం, మధురిక, జటామాంసి, భద్రముస్తలు, గోమూత్రశిలాజిత్తు, కచ్చురాలు, ధనియాలు, జీవదాలి, ద్రాక్షపండు, మర, నఖుచిప్పలు, సదాప, పద్మకాస్తం, మొత్తులు, దేవదారు, కురువేరు, నళిక, సైంధవలవణం, గజపిప్పర్లు, పచ్చకర్పూరం, ప్రేంకణం, కుండభోటి—ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. లోహభస్మం, ఆధికభస్మం, వంగభస్మం—ఇవి రెండేసిభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగారితం చేసుకునేది. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో దోరవేయించిన జీలకర్రచూర్ణం అది.

ఈచూర్ణం లన్ని కలిపి రెండింతల చక్కెరతో పాకంపట్టి తగినంత తేనే, ఆవునెయ్యి కలిపి వరున్ను ననుసరించి, అగ్ని ననుసరించి మోతాదు కల్పించుకుని ఖచ్చకునేది దీనికి అనుసానం చక్కెర కలిపిన ఆవుసాలు.

ఇది అశీతివాతరోగాలూ, ఇరవైనాలుగు పిత్తరోగాలూ పోగొడుతుంది. రక రికాల అతిసారం, ముఖ్యంగా ఆచూతిసారం, అష్టవిధశూలలు, జీర్ణించిన మూల శంకలు, జీర్ణజ్వరాలూ, విషమజ్వరాలూ తగ్గించేస్తుంది. రజస్వల కానిస్త్రీలకు రజో దగ్ధనం కలిగిస్తుంది. సంతానం లేని స్త్రీలకు సంతానం కలిగిస్తుంది. కృశించిన స్త్రీలకు రక్తమాంసాలు పెంచి పుష్టి కలిగిస్తుంది. బలం కాంతి కూడా కలిగిస్తుంది. ఉగ్ర మైన నూతికారోగమున్ను తగ్గించేస్తుంది. ప్రదరం, సర్వాంగతాపం పోగొడుతుంది.

౧ శి వా మో ద కం

శివా తామలకీ మూర్వ శతపుష్పా నిశాద్యయన్
 ఆత్మగుప్తా బలా బిల్వం దేవపుష్పం శతావరీ
 మురా మధురికా మాంసీ విశారీ విశ్వభేషజమ్
 అనంతామలకీ శ్యామా భార్గీ కరికణా కణా

చాతుర్జాతం చతుర్బిజం చందనం రక్తచందనమ్
ముసలీ వాజిగంధా చ బీజం గోక్షురసంభవమ్
సర్వా త్యేతాని తుల్యాని ద్రాక్షా సర్వసమా మతా
సితా ద్రాక్షాసమా చైవే త్యేతాని మధునా సహ
సంకుర్వ్య మోదకాక్ కృత్వా మాషకప్రతిమాన్ భిషక్
ఏతైక మేషాం పయసా ప్రాతః ప్రాతః ప్రయోజయేత్
బాలానాం సర్పరోగఘ్నం పుష్టికృద్బలవర్ధనమ్
షరం వహ్నికం శుభ్యం ఆయుష్యం గ్రహదోషహృత్
భగవత్త్యై సముదితం శివాయై లోకమంగళమ్
ఏత న్మోదక మీశేన యుగే భగవతా కృతే ।

కరకీ వొలుపు, నేలఉసిరిక, చాగ, సదాప, పసుపు, మానుపసుపు, జూలగొండి
గిజలు, బల, మారేడుగుట్ట, అవంగాలు, పిల్లి తేగలు, మురామాంసి, మధురిక, జటా
మాంసి, నేల అమ్మడు, సొంటి, సుగంధి, ఉసిరికపప్పు, నల్లసుగంధి, గంటుభారంగి,
గజపిప్పళ్లు, పిప్పళ్ళు, దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, మెం
తులు, నల్లజీలకర్ర, వాము, చందనం, రక్తచందనం, నేలతాడి, పెన్నేరు, పల్లెరు
కాయలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగాచూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి వ్రుంచు
కునేది.

తరవాత, ఈచూర్ణం దీనంత ద్రాక్షపండు, ద్రాక్షపండంత చక్కెర — ఇవి
మూడూ చేర్చి వలసినంత తేనె కలిపి ముద్దచేసుకునేది. ద్రాక్ష మెత్తగా చిలకగొట్టి
మరీ కలుపుకునేది. ఇది పూటకి అరతులం చొప్పున పిల్లల కిచ్చేది.

ఇది ప్రత్యేకం పిల్లల నిమిత్తం ఏర్పడ్డది. ఇది పొద్దుటిపూటమాత్రమే వాడాలి.
అనుపానం వెచ్చనిపాలు, ఇది సర్వరోగాలూ హరిస్తుంది, పుష్టి, బలం కలిగిస్తుంది.
ఒకటి వృద్ధిచేస్తుంది, జ్ఞాపకశక్తి, బుద్ధిసూక్ష్మత కలిగిస్తుంది. గ్రహదోషాలు హరించి
అయువు వృద్ధిచేస్తుంది.

గు డ కూ ష్మ ం డా వ లే హ్యాల

కూష్మాండకా శ్చలశతం సుస్విన్నం నిష్కులీకృతమ్
షణ్ఠం చ ఘృతతైలస్య తస్మిం స్తప్తే నిధావయేత్

త్వక్ష్మత్రధాస్యకవ్యోవజీరకైలావ్యమానలమ్
 గ్రంధికం చవ్య మాతంగ పిప్పలీ విశ్వభేషజమ్
 శృంగాటకం కశేరుం చ వ్రబంబం తాలమస్తకిమ్
 చూర్ణీకృతం పలాశం చ గుడిస్య తులసా పచేత్
 కీటీభూతే పలా న్యస్తే మధున స్సంప్రదాపయేత్
 కఫపిత్తానిలహరిం మంహగ్నీనాం చ శస్యతే
 కృశానాం బృహణా శ్రేష్ఠం నాజీకరణ ముత్తమమ్
 ప్రమదాను ప్రసక్తానాం యే చ స్యుః క్షీణారేణవః
 త్తయేణ తు శృహితానాం పరమేత ధృష్ణితమ్
 కానం శ్వాసం జ్వరం హిశానం హంతి ఛర్ది శురోచకమ్
 గుడకూష్మాండకం భృత మశ్వీభ్యాం నముదాహృతమ్
 ఖండికూష్మాడవ త్పాత్రం స్నిన్నకూష్మాడకద్రవః ॥

బూడిదగుమ్మడిపండు, పైపెచ్చు, లోపలిగుర్రు, తీసిది నూరుపలాలు. అది చిన్న చిన్న ముక్కలుగా కోసి త్రోజినిళ్ళలా వేసి నాలుగోవంతు మిగిలేట్లు వుడి కించి అర్ధప్రస్థం అవునెయ్యి, అర్ధప్రస్థం సువ్వలనూనే కలిపి దానిలో ముక్కలు దోరగా వేయించి ఉంచుకోవాలి.

దాల్చినెక్క, అకుపక్రికల, ధనియాలు, సోడి. పిప్పళ్లు, మిరియాలు, జీల కర్ర, నల్లజీలకర్ర, పెద్దయాలులు, చిన్న యాలకలు, చిత్రమూలం, గ్రంధికగరిం, చవ్యం, గజపిప్పళ్లు, సోడి, పరికగడ్డ, నమ్మడుంప, నెలతాడి—ఇవి ప్రత్యేక ద్రవ్యాలు. ఇవిన్నీ ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తిగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసుకుని వుంచుకునేది.

పై నాలుగోవంతు మిగిలేవున్న కషాయంలో నూగుపలాల పాతబెల్లం కలిపి పాకంపట్టి, అందులో, వేయించివుంచుకున్న గుమ్మడిముక్కలూ, చూర్ణమూ కలిపి, అందులో 8 పలాల తేనె కలిపి వాడుకునేది.

ఇది త్రిదోషాలనూ జంజీరస్తుంది. అగ్నిహృంద్యం బోగొడుతుంది. కృశించిన వారికి రక్తమాంసాలు పెంచి శరీరపుష్టి కలిగిస్తుంది. పిల్లవృద్ధి, నరములకు బింకనూ కలిగిస్తుంది, అతి సంభోగంవల్ల తృక్తక్షీణం పొందినవారికీ, త్తయవ్యాధి అంతుంచిన

వారికి ఇది మంచి జోషధం. పురిస్కీ, ఇసి, దగ్గు, వగయ్య, క్షుద్రాలు, ఎక్కిళ్ళు, ఛద్దీ, అరికోచకం ముదా పోగొడుతుంది.

౧౦ క ం ట క యా ద్య వ లే హ్య ం

కంటకాకీతులాం వీరద్రోణే పక్వా కమామకమ్
వాణశేషం గృహీత్వా చ తస్మిన్ చూర్ణాని నాసయేత్
పుడకమలాని చైత్రాని గుడూచీ చవ్య చిత్రకాః
ముస్తం కర్కటశృంగీ చ త్రూషణః ధన్య గానకః
భార్గ రాస్నా శటీ చైవ శర్కరా వలనింశతిః
ప్రత్యేకం చ పలా న్యస్తా ప్రదద్యా ధృతతైలయోః
పక్వా శిహత్వ మాగీషు శీశే మధువలాప్తకమ్
చతుష్పలం తుగాక్షీర్యాః పిప్పలీనాం చతుష్పలమ్
క్షిప్త్వా నికధ్యా త్సుస్పృశే మృగ్మయే భాజనే శుభే
లేహగోషుగ హంతి సీక్ష్ణాన్ ద్విశ్వానకాసా నశేషతః ।

వాసుడు సమూలం రెండవంతుల పలాలు రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి నడబోసుకునేది. ఆకషాయంలో 20 పలాల చక్కెర పాకం పట్టి, ఎనిమిది పలాల అభ్రకాయ్యు, ఎనిమిది పలాల నువ్వులనూనె అందులో చేర్చేది.

తిప్పసత్తు, చవ్యం, చిత్రమాలం, కుంగముస్తలు, కర్కటకశృంగి, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, దూలగొండికీళ్ళు, గంటుభారంగి, సన్నరాస్న, కచ్చురాలు-ఇవి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి అది ఆపాకలలో కలిపి దిలచుకునేది. చల్లబడ్డ తరవాత అందులో ఎనిమిది పలాల తేనె కలుపుకుని వాడుకునేది. నాలుగుపలాల తవాక్షిరీ, నాలుగుపలాల పిప్పళ్ళూ కూడా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి అందులో కలుపుకునేది.

ఇది ఎక్కిళ్ళు, వగయ్య, దగ్గు పూర్తిగా పోగొడుతుంది.

౧౧ అ శ్వ గ ం ధా ది లే హ్య ం

సజాతీఫలం వ్యోమసిందూరనేవ్యం
విడంగం చ శోష్ణం లవంగం సుగంధీ

ఖరా రాష్ట్రచోరా వరాహీ ద్విజీం
 శతావ ర్యజామోదకం మూగధీ
 మూలకం కోమలీ వాలుకం న
 త్పనర్తవ్యమూలం సమం సర్వ
 వస్తూని తులాశ్వగధీ
 సచూర్ణీకృతం మాక్షి కాజ్యై సిత్తై
 నూన్మూపాకేన మృన్వగ్నినా పాచయే
 ల్లేహ్యా మంచ ద్వికాలం చ నేవ్యం
 మహామేహమూర్ఛాపురాణజ్వరం
 సర్వవాతాని గుల్మాని కానాదికం
 శ్యాన ఛర్దిం చ పాండుం
 మహా సత్కరీరోగముఖ్యాఖిలారు
 గ్నినాశం మహాకాంతిదం పుష్టిదం కీపనం చ
 సుధాధామసంకాశయుక్తం సుమాంగల్య
 యుక్తం మనస్థైర్యదం బుద్ధిదం
 చాశ్వగంధాఖ్య లేహ్యం పురా
 శంభునా నిర్మితం పథ్య మిచ్ఛా కరోతి ॥

జాజికాయ, సాంటి, పిప్పర్లు, మిరియాలు, రససింహారం, సవ్యం, వాయువిడంగాలు,
 చెంగల్వకోష్ఠ, లవంగాలు, సుగంధ, వాము, సన్నరాన్న, కచోరాలు, నీలతాడి,
 జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, పిల్లిలేగలు, ఆజామోదం, పిప్పలికట్టె, కన్నెకోమలి, కుసు
 మేరు, తెల్లగలిజేరు—ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిసి యెంతో పెన్నేరు అంత.
 ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రానితంచేసి రెండురెట్లు చక్కెరతో పాకం
 పట్టి, తగినంత అపునెయ్యా లేనే కలిపి వాడుకునేది ఇచ్ఛాసథ్యం చేస్తే చాలు.

ఇది ప్రమేహాలు, మూర్ఛలు, పురాణజ్వరాలు, సర్వవాతాలు, గుల్మం, దగ్గు,
 వగర్లు, ఛర్ది, పాండువు, మూత్రాశ్మరి మొదలైన రోగాలు హరిస్తుంది, కాంతి,
 పుష్టి, వీర్యబృద్ధి కలిగిస్తుంది. మనస్థైర్యం, సూక్ష్మబుద్ధి, ప్రసాదిస్తుంది.

౧౨ మ ద న కా మే శ్వ ర లే హ్యుం

లవంగం చ త్వక్ష్మత్ర ఏలా మరీచం
 కణా కృష్ణ కస్తూరి జాతీఫలం చ
 అహీ ఘనజాపత్రతక్కిలచోరం
 మఘాకం సుతాళీశపత్రం చ సేవ్యం
 ద్వీజీరే చ రాస్నా సుకర్కాటశృంగీ
 విళ గం చ దీప్య కరిపిప్పలీగాం
 సుతీక్ష్ణం మృతాభ్రం మృకస్వర్ణవ శౌ
 ప్రవాళం సుముక్తాగురూ చందనం చ
 విదారీ వరీ వాళ వాగాహి గామా
 బలా శాల్మలీ సుర్క టీ చాశ్వగంధీ
 క్షీతీశర్కరా శ్వక్ష్మ గోమూర రంభా
 సి మాళు శ్చ ద్రాక్షాథ ఖర్జూరగంధీ
 చణా కుంకుమా సింధుగాంధారవిశ్రం
 ఘృతం శర్కరా ఔద్రకం లేహ్యమిశ్రం
 ఇదం మాషమాత్రప్రమాణేన భుక్త్వా
 సితక్షీరపానా ద్రమంతే శతశ్రీః
 మహాపుష్టికారీ మహాజీర్ణకారీ
 చిరంవీర్యధారీ క్షణాధిక్యహారీ
 బలానశ్వానకానప్రసేకం సశూలం
 తనుక్షీణహా కామదండస్య వృద్ధిం
 శివం నిర్మితం మదనకామేశ్వరాఖ్యః ।

లవంగాలు, దాల్చిన. అపవత్రికం, ఏలకులు, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, కృష్ణాగరు, కస్తూరి, జాజికాయ, నల్లమందు, జాపత్రి, తక్కిలాలు, కచ్చురాలు, యష్టిమధుకం, తాళీసపత్రం, శేవ్యం, తెల్లజీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, రాతిపండు, కర్కాటక

కృంగి, వాయువిడంగాలు, వాము, గజశిష్యులు, లోహభిస్మం, ఆభ్రభిస్మం, సువర్ణ
భిస్మం, వంగభిస్మం, స్రవాశభిస్మం, ముత్తిభిస్మం, అగ్రచెక్క, మంచిగఁధపు
పొట్టు, నెలగుమ్మడి, పిల్లితేగలు, అడ్డసరపాకు, నెలతాడి, కామరసుము, బల,
బూరుగుజగురు, పెద్దమాలగొండిగింజలు, పెన్నేరు, భూశక్తిర, గొప్పవీరూరు,
పల్లెరుకాయలు, అరటిదుంప, ఖర్జూరపునేళ్లు, ద్రాక్షపళ్ళు, ఖర్జూరపుకాయలు,
గ్రంధితగరం, కారునెనగలు. కంకుమపూవు, సైంధవలవణం—ఇవి ఒక్కొక్కటలం
చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితించేసి పుండుకు నేది. 60 తులాల
వెన్నలో 20 తులాల గంజాయి రెండుదినాలు నాననిచ్చి తరువాత అన్నె కాచి అ
నెయ్యి లేహపాకంలో చేర్చుకోవాలి. గంజాయి పాకేనేది. చూర్ణానికి మూడు
రెట్లు చక్కెరలో పాకంపట్టేది తగినంత అవునెయ్యి తేనె చేర్చుకునేది. ఈ
లేహ్యం మోతాదు వాపుతులం. రాత్రి భోజనానంతరం నేనిచ్చి జగటునే చక్కెర
కలిపిన వడిపాలు పుచ్చుకోవాలి. ఇది దారుణంగా వ.ల.లంధం కలిగిస్తుంది కనక
రాత్రి మాత్రమే యిది పుచ్చుకుని, ఉదయం సువామి భోజనం చేర్చిన ఖర్జూరం పుచ్చు
కోవాలి.

ఇది రక్తపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, నరాలకు వింకమూ సంభోగ సౌఖ్యమూ కలిగిస్తుంది.
వీర్యస్తంభనం చేస్తుంది. జీర్ణకారి. కావసకాసులు, కూల, కాన్యం పోగొడుతుంది.
ఇది వైశ్యుని సలహాతో వాడడం మంచిది.

౧౩ సు గం ధ్యా ది లే హ్యం

సంగృహ్య శారిణాం ప్రస్థం జలద్రోణే విహచయేత్
అష్టభాగావశిష్టం తత్కషాయం వస్త్రగాలితమ్
త్రిప్రస్థం శర్కరా తస్మిన్ ప్రక్షిపే త్యాకసిద్ధయే
ప్రక్షేపార్థం సుగంధా న్యా దేకప్రస్థం సుచూర్ణతం
జీరద్వయం నాగం చ త్వగేలా నాగకేసరమ్
లవంగం ముస్తకం ధాత్రీ విడంగం చైలవాలుకమ్
ఉశీరం చందనం ధాన్యం విషధారీ తుగా శటీ
పలమానం చోపచీనీ ద్రాక్షా ఖర్జూరకాః పృథక్
పలద్వాదశకం సమ్యక్ కూర్ణితం వస్త్రగాలితమ్

మధుప్రస్థం ఘృతప్రస్థం సక్తివే త్కుశో భిషక్
భక్షదో త్రోలయాశన శుభిర్భాత్యం నవదినే
రక్తకోమాకా ప్రమేహం శ్చ పైత్తికాకా సుమాత్రోచ్చ)కాన్
సర్వప్రణాళలు, శ్వేతశిష్టం హృద్యాహులం శథా
రక్తకానం చోపదంత మర్భాసి బహుమూత్రకమ్
నాశయే దవిశ్యేన వ్యాశ్చభ్యాం నిర్గత పురా ||

ఒకప్రస్థం సుగంధి మెత్తిగా చూర్ణించి ఒక ద్రోణం నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదోకంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అక హాయంలో మూడుప్రస్థాల చక్కెర కలిపి పాకం పట్టాలి. ప్రత్యేకంగా సుగంధి ఒకప్రస్థం, జీలకర్ర, సొంటి, చాల్సినెక్క, ఏలకులు, నాగ కేసరం, లవంగాలు, తుంగముస్తలు, ఉసిరికపప్పు, వాయువిడంగాలు, మాతురుబుడమ, వట్టివేరు, చందనం, ధరిమూలు, చివకంబ్రకాలు, తవాక్షిరి, కచ్చురాలు—ఇవి ఒక్కొక్కపలం, ఫీరంగిచెక్క, ద్రాక్షపండు, ఖర్జూరపుకాయలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి పన్నెండేసిపలాలు. ఇవన్నీ మెత్తిగా చూర్ణించి వస్త్రులాలితం చేసి అసాకంలో కలిపేది. ఒకప్రస్థం నెయ్యి, ఒకప్రస్థం తేనె కూడా చేర్చి దినాని కొక్క తొలగించున వాడుకనేది.

ఇది రక్తదోషాలు, ప్రమేహాలు, పిత్తవ్యాధులు, మాత్రకృచ్ఛాదులు, సర్వప్రణాలు, శ్వేతశిష్ట, హృద్యాహుల, రక్తకాస, సవాయి, మూలకెడలు, బహుమూత్రం వాగొడుతుంది.

౧౪ శై లూ షా ది ర సా య నం

శైలూషం మధుకం ద్రాక్షా ప్రస్థం ప్రస్థం పృథక్ పృథక్
ఖండముత్వా భాండగ శ్చ జలద్రోణద్వయే ఒచేత్
అష్టభాగాప శేషం చ కషాయం నుపరిశ్రుతమ్
సర్పిషః ప్రస్థయుగ్మం చ పచే త్తప్సిథకూగ్నినా
చందనద్వితయం ధాన్యం వరాళం నాగ కేసరమ్
కచోరం పత్రకం యష్టి ర్జాతీఘికలుత్రయమ్
ద్రాక్షా ఖర్జూర రాస్నా చ భార్గీ మంజిష్ఠ శారిఖా

త్రిఫలా మోచ తక్కిల ముశీరద్వితయం తథా
 ఏకైకం పలయుగ్మం చ సూక్ష్మచూర్ణం చ కారయేత్
 ఖండప్రస్థద్వయం పక్షే మేళయిత్వా శనై శ్శనైః
 ఔద్రప్రస్థం ప్రదాతవ్యం కీతే చాపి ప్రమత్నతః
 ప్రాత రుత్థాయ సేవేత కర్ష మాత్రం దినేదినే
 రక్తమేహం సురామేహం మూత్రమేహం చ శిర్కరామ్
 ఇక్షుమేహం మహామేహం నసామేహం హరిద్రకమ్
 లాలామేహం తంతుమేహం మంజిష్ఠాం సికతాం తథా
 శుక్లమేహం శిలామేహం ఖిజ్జలీం మేహదాహకమ్
 సర్వా స్వంశితీమేహం శ్చ ప్రదరం రక్తవైత్తికమ్
 ఋతుశూన్యం చర్మశూలం కరపాదవిదాహకమ్
 వ్రణం చ పిటకాః గ్రంథిం నాతమేహవిదాహకమ్
 పిపాసా కంఠశోషం చ హృత్తాపం పాదశోషకమ్
 కానశ్వాసం కఫోద్రేకం మూర్ఛాం సర్వాం చ విద్రధిమ్
 క్షయా నిర్విశేతికా వ్సన్యా జ్ఞిహ్వపదనశోషణమ్
 వతాన్ సర్వా నిహం త్యాశు నాత్ర కార్యా విచారణా
 అశ్విభ్యాం నిర్మితం పూర్వం వై లూషావినామమ్ ।

మాశేరుపట్ట, యష్టివధుకం, ద్రాక్షపండు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క-
 ప్రస్థం గ్రహించి మెత్తగా చితిక గొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి ఎసిమిదో వ్రతు
 మిగిలేటట్లు కషాయం కాచి వడబోసి పుచ్చుకునేది. అందులో రెండుప్రస్థాల
 చక్కెరచేర్చి సన్నమంటమీద పాకం పట్టాలి. పాకం సిద్ధం అయిన తరువాత
 అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి చేర్చాలి.

చందనం, రక్తచందనం, ధనియాలు, అవంగాలు, నాగకేరంబులు, కచ్చు-
 రాలు, ఆకుపత్రికం, యష్టిమధుకం, జాజికాయ, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరిమాలు,
 ద్రాక్షపండు, భిస్కూరపుకాయలు, సన్నరాన్ను, గంటుభారంగి, ముత్యం, సుగంధి,
 కరకవొలుపు, తాడికాయలెరడు, ఉసిరికపప్పు, బాగుగజగుడి, తిక్కోలు.

వట్టివేరు, కురు వేరు — ఇవి రెండేసిపలాలు గ్రహించి మొత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి అపునయు కలిపిన సాకం దించి అందులో కలియబెట్టెను. తరవాతి అందులో ఒక్కప్రస్థం తేనె కలిపి వయోవసానుసారం వాడుకునేది.

ఇది రక్తమేహం, సురామేహం, మొదలైన వింశతిమేహాలు, ప్రదరం, రక్త పిత్తం, బుతుకూన్యత, బుతుకూల, అరిచేతులు అరికాళ్ళు మంట, వ్రణాలు, పిట కలు, గ్రంథులు, వాతమేహం, విదాహం, దప్పిక, కంతం అర్చకుపోవడం, హృదయ తాపం, పాదశోష, శ్వాసకాసలు, శ్లోషద్రేకం, మూగ్గులు, విద్రధి, క్షయ, నాలుక అర్చకుపోవడం, ముఖం అర్చకుపోవడం పోగొడుతుంది.

౧౫ మ ధు స్ను హీ ర సా య నం

ఫలత్రయం కలుత్రయం సుయోజయే ద్భిషగ్వర
ప్రైజాతకం యమానియుగ్మవహ్ని శీరకం తథా
రాన్న భార్గి వహ్ని చవ్య ధాన్యయుగ్మశీరకం
మాసి కుష్ఠ వజ్రకేశ్య శారిబా వరాహకం
అశ్వగంధినంయుతం పృథ క్చ కిర్షనంయుతం
మధుస్నుహీ చ తత్త్రమా సశర్కరా సమాక్షికమ్
గోఘృతం సువక్వకం రసాయనం మనోహరమ్
మేహపైత్యవాతకుష్ఠగుల్మశూలహరకమ్
సప్రధాతువర్ధనం సుదీపనం యశస్కరమ్
పూజ్యపాదనిగ్గతం రసాయనం సుపూజితమ్ ॥

కగికవోలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, సాంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, అకుపత్రికం, నామ, కురాసానివాము, చిత్రమూలం, జీల కర్ర, సన్నరాన్న, గంటుభాంగి, పిప్పళ్ళు, చవ్వం, ధనియాలు, మెంతులు, నల్ల జీలకర్ర, జటామాంసి, చెంగల్వకోష్ఠి, వట్టివేళ్లు, ముగంధి, నేలతాడి, పెన్నేరు— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కకర్షం. ఇవన్నీ యెంతో అంత ఫిరంగిచెక్క. ఇవన్నీ మొత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితం చేసి ఉంచుకునేది.

రెండురెట్లు చక్కెర పాకంపట్టి తగినంత అపునెయ్యి, ఈమార్గము అందులో పోసి కలిపి తేనెకూడా చేర్చి పుచ్చుకునేది.

ఇది మేహాలు, వాతాలు, శుష్ణు, గుల్మాలు, శూల హరిస్తుంది. సప్తధాతువులకు పుష్టి కలిగిస్తుంది. ఆకలి పెంచుచేస్తుంది

౧౬ కూష్మాండ లే హ్యం

నిమ్మలీకృతకూష్మాండఖండం వలశతం వచేత్
 నిక్షిప్త ద్వితులం సీర మర్థశిష్టం చ గృహ్యతే
 తాని కూష్మాండఖండాని వీడయే ద్విధవాసనా
 ఆతపే శోషయే త్కించి చూళాలాగై ర్భవలశోవ్యథేత్
 క్షిప్త్వా తామ్రకటాహే చ దద్యా దప్తవలం ఘృతమ్
 తేన కించి ద్భర్జయిత్వా పూర్వోక్తం తజ్జలం క్షిపేత్
 ఖండా త్పలశతం దత్వా సర్వ మేకత్ర సాచయేత్
 నువక్వే పిప్పలీ శుంఠీ జీరాణాం ద్విపలం పృథక్
 పృథక్పలార్థం ధాన్యాకం పత్రైరిలామరిచత్వచమ్
 చూర్ణీకృత్య క్షిపే త్తత్ర ఘృతార్థం త్రాగ మాలిహేత్
 ఖాదే దగ్నిబలం దృష్ట్వా రక్తసిక్తక్షయీ జ్వరీ
 శోష స్తృష్ణా తమచ్ఛర్దికానశ్వాసక్షతాతురః
 కూష్మాండకావలేహోయం బాలవృద్ధేషు యుజ్యతే
 ఉరస్సంధానకృ ద్వ్యోషో బృంహణో బలకృ న్నతః ॥

పైబెరడూ, లోపలి గురుగూ తీసిని బూడిదగుమ్మడి కాకుల నూరుపలాలు గ్రహించి సన్నని ముక్కలుగా కోసి రెండువందల పలాల నీళ్ళలో కలిపి సగంబుగిలేటట్లు కాచి మడబోసుకునేది. బాగా వుడికిన అముక్కలు గట్టిగా పిడిచి కొంచెం ఎండబెట్టి ఎనిమిదిపలాల అపునేతితో దోరగావేయించి అక మాయంలో వేసి, నూరుపలాల చక్కెర కూడా చేర్చి లేహ్య పాకం వచ్చేటట్లు కాచాలి.

పిప్పళ్ళు, సొంటి, జీలకర్ర—ఇవి రెండేసిపలాలు. ధనియాలు, అకుపత్రిక, ఏలకులు, మిరియాలు, దాల్చిన చెక్క—ఇది ఒక్కొక్కటి అరపలం. ఇవి మెత్తగా

చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి ఆపాకంలో కలిపి నాలుగుపలాల లేనకూడా కలిపి వాడుకునేది.

జరంగిని బలం గుర్తించి మోతాదు నిగ్గయించుకోవాలి. రక్తపిత్తం, శ్లేష్మ, జ్వరం, శోష, దప్పిక, కళ్ళుతిరగడం. ఛర్ది, శ్వాసకాసలు, శ్లేష్మజం, పోగొడు తుంది. అన్నరసం గుండెల కెగతన్ని లే అది దింపుతుంది. ఇది వీర్యవృద్ధి కలిగి స్తుంది. శరీరానికి రక్తమాంసాలు పెంచి పుష్టి కలిగిస్తుంది. ఒలంచేస్తుంది.

౧౭ బి ల్వా ది లే హ్యు ౦

త్రింశత్పలం బిల్వమూలం అర్ధకుంభాంభసా పచేత్
అష్టభాగావశేషేస్మిన్ కషాయ మనతారయేత్
త్రింశత్పలం గుడం దత్వా కిందిత్పక్వం చ కారయేత్
త్రిపలం శృంగిజేరస్య మరీచస్య చతుష్పలమ్
పిప్పల్యః కుడవార్థం చ చవికాయాః ప్రకుంచకమ్
ముష్టిం తాలీసపత్రస్య ముష్ట్యర్థం కేసరస్య చ
ద్విపలం పిప్పలీమూలం చిక్రికస్య పలం తథా
పృథ క్త్రిజాతకం చైవ కర్ణం జీరపలద్వయమ్
చూర్ణం తస్మిన్ వినిక్షిప్య యుక్త్యా పుష్పరసం క్షిపేత్
ఏత ద్విల్వాదికం లేహ్యం సర్వఛర్దినివారణమ్
హృద్రోగకామిలాగుల్మగ్రహణ్యరుచిసేనసమ్
హిక్కా కాస క్రిమి శ్వాస స్లీహానాహగరామయాన్
అర్చాంసి సాండురోగం చ హన్యా త్కాలే నిషేవితః ।

మారేడు కళ్ళు 30 పలాలు గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి ఒక ద్రోణంనీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదోభాగం మిగిలేటట్టు కషాయం కాచి వడబోసుకునేది. అందులో 30 పలాలు పాతబెల్లం కలిపి పాకంపట్టి—సాంటి 3 పలాలు. మిరియాలు 4 పలాలు. పిప్పళ్ళు 2 పలాలు. చవ్వం ఒకపలం. తాలీసపత్రం ఒకపలం. నాగకేసరాలు అరపలం. పిప్పలిమోడి రెండుపలాలు. చిత్రమూలం ఒకపలం. దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, అకుపత్రకం ఒక్కొక్క కర్ణం. జీలకర్ర రెండుపలాలు—ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి అందులోనే కలియబెట్టి తగినంత లేన కలుపుకుని వాడుకునేది.

ఇది సర్వఛర్మలూ తగ్గించేస్తుంది. హృద్రోగం, కామెర్లు గుల్మాల, గ్రహణి, అరుచి, పీనస, ఎక్కిళ్లు, విగ్గు, కృములు, వగర్లు, క్షీహకృద్ధి, అనాహం, విషదోషాలు, మూలశంకలు, పాండువు—ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౧౮ కు ట జా ద్య వ లే హ్యం

కుటజత్వ క్షులశతం శలే ద్రోణే విపాచయేత్
అష్టభాగావశేషం తు కషాయ మవతారయేత్
వస్త్రపూతం వునః క్వాథం పచే త్లేహత్వ మాగతమ్
భల్లాతకవిడంగాని త్రికటు త్రిఫలా తథా
రసాంజనం చిత్రకం చ కుటజస్య ఫలాని చ
వచా మతివిషా బిల్వం ప్రత్యేకం చ పలంపలమ్
త్రింశత్ఫలం గుడం వైవ చూర్ణీకృత్య నిధావయేత్
మధునః కుడవా దద్యా ధృతస్య కుడవం తథా
లేహాయం శమయ త్యర్శో యస్య రక్తసముద్భవమ్
వాతికం పైత్తికం వైవ తైష్మికం సాన్నివాతికమ్
యే చ దుర్నామజా రోగా స్తాన్ సర్వా న్నాశయ త్యపి
అప్లుపిత్త మతీసారం పాండురోగ మరోచకమ్
గ్రహణీ మార్తవం కార్యం శ్వయంధు కామలా మపి
అనుపానం ఘృతం దద్యా న్మధు తక్రం జలం పయః
అనేకరోగనాశాయ కౌటజో లేహ్య ఉచ్యతే ॥

పచ్చికొడిశచెక్క నూరుపలాలు గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి ఎనిమిదో వంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకునేది. శుద్ధిచేసిన జీడి గింజలూ, వాయువిశంగాలు, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకతాడివుసీరకలు, రసాంజనం, చిత్రమూలం, కొడిశ పాలవిత్తులు, వస, అతివస, మారేడుగుజ్జా—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితంచేసి వుంచుకునేది.

ఆక షాయంలో 30 పలాల పాతదెల్లం పాకంపట్టి అందులో యీహార్లమా, నాలుగుపలాల ఆపునెయ్యి, నాలుగుపలాల తేనే చేర్చి కలియబెట్టి వయోబలావస్థాను సారంగా వాడుకునేది.

ఇది సకలరకాల మూలశంకలూ పోగొడుతుంది. అష్టపిత్తం, అతిసారం, పాండురోగం, అరోచకం, గ్రహణి, స్త్రీలకు రజస్సంబంధంగా వచ్చిన కృశత్వం, ఉబ్బు, కామెర్లు పోగొడుతుంది.

తైలాలు

స్నేహ ద్రవ్య కల్పన

కల్కా చ్చతుర్గుణీకృత్య ఘృతం వా తైల మేవవా
చతుర్గుణే ద్రవే సాధ్యం తస్య మాత్రా పలోస్మితా ॥

తైలంలోనూ స్మృతంలోనూ చేర్చే మూలికలు ముందుగా నూరి మద్దగా చెయ్యాలి. ఆమూలికలముద్దనేరు కల్కం. తైలమో ఘృతమో ఏది చెయ్యదలచుకుంటే అది అకల్క-ద్రవ్యాలకు నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి. వాటిలో చేర్చే కషాయాలూ మొదలైన ద్రవద్రవ్యాలు అచమురుకి నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి.

నిక్షిప్న క్వాథయే త్రోయం క్వాథ్యద్రవ్యా చ్చతుర్గుణమ్
పాదశిష్టం గృహీత్వా తు స్నేహా నై నైవ సాధయేత్ ॥

అకషాయం చేసే విధానం - క్వాథ్యం అంటే కషాయంలో చేర్చవలసిన మూలికలు. వాటి మొత్తానికి నీళ్ళు నాలుగురెట్లు చేర్చి నాలుగోభాగం మిగిలేట్టు కాచాలి. అకషాయం వడబోసుకుని తైలాదులలో చేర్చుకోవాలి.

క్వాథ్య మూ - జల మూ

చతుర్గుణం మృదుద్రవ్యే కఠినేష్టగుణం జలమ్
తేథా చ మధ్యచుద్రవ్యే దద్యా దష్టగుణం పయః
అత్యంతకఠినద్రవ్యే నీరం షోడశికం మతమ్
మృద్వాది క్వాథ్యసంయోగే దద్యాదష్టగుణం పయః ॥

తిష్ఠేతిగ మొదలైనవి మృదుద్రవ్యాలు. వాటికషాయం చెయ్యాలంటే వాటికి నాలుగు రెట్లు జలంపోసి కాచి నాలుగోవంతు మిగల్పాలి. దశమాలాలు మొదలైనవి మధ్యమ ద్రవ్యాలు. వాటికషాయం చెయ్యాలంటే జలం వాటికి యెనిమిదిరెట్లు చేర్చి ఎని మిదోవంతు మిగిలేట్టు కాచాలి. దేవదారు మొదలైనవి కఠినద్రవ్యాలు. వాటితో

క సాయం చెయ్యాలంటే జలం వాటికి పదహారు రెట్లు చేర్చుకుని పదహారోవంతుమిగిలేటట్లు కాచుకోవాలి. మృదుద్రవ్యాలూ కఠినద్రవ్యాలూ చేర్చి క సాయం చెయ్యాలంటే జలం వాటికి ఎనిమిది రెట్లు చేర్చుకుని ఎనిమిదోవంతు మిగిలేటట్లు కాచుకోవాలి.

క్వా ధ్య ప రి మా ణా లు

కర్మాదీః పలం యావ త్త్రి పే వ్యోడశికం జలమ్

తదూర్ధ్వం కుడవం యావత్ త్రి పే డప్తగుణం జలమ్

ప్రస్థాదితః త్రి పే స్నీరం ఖారీ యావ చ్చతుర్గుణమ్ ॥

క్వాధ్యద్రవ్యపరిమాణాన్ని పట్టి కూడా యీజలప్రమాణం మారుతుంది. క్వాధ్యం, కర్షం మొదలు పలం దాకా వుంటే పదహారు రెట్లు నీళ్ళు చేర్చుకోవాలి. పలం మొదలు కుడవందాకా వుంటే ఎనిమిదిరెట్లు నీళ్ళు చేర్చుకోవాలి. కుడవం మొదలు ఖారీప్రమాణం దాకా వుంటే నీళ్లు నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి.

క ల్క ప్ర మా ణం

అంబుక్వాధరసై ర్యత్ర పృథ క్షేహస్య సాధనమ్

కల్క స్యాంశం తత్ర దద్యా చ్చతుర్థం పృథ మప్తమమ్

దుగ్ధే దధ్ని రసే తక్రే కల్కే దేయోష్టనూంశకః

కల్కస్య సమ్యక్వాకార్థం తోయ మత్ర చతుర్గుణమ్ ॥

కల్కద్రవ్యం గుణం తైలానికి ఘృతానికి పట్లా అంటే వాటితో పాటు శుద్ధజలమో, క సాయమో, రసమో, పాలుమొదలైనవో చేర్చి మరీ కాచాలి. ఆకాచడంలో, శుద్ధజలం మాత్రమే పోయ్యవలసివుంటే కల్కం ఆజలంలో నాలుగోవంతు ఉండాలి. క సాయం పోయ్యవలసివుంటే అందులో కల్కం ఆరోవంతు ఉండాలి. పాలు, పెరుగు, మజ్జిగ, మాంసరసము—ఇవి చేర్చవలసివుంటే వాటిలో కల్కం యెనిమిదో వంతు ఉండాలి. కల్కం చక్కగా పక్వం కావడానికి సముదకి నాలుగురెట్లు జలం కూడా చేర్చుకోవాలి.

ద్ర వ ద్ర వ్య ప రి మా ణం

ద్రవాణి యత్ర స్నేహేషు వంచాదీని భవంతి హి

తత్ర స్నేహసమా న్యాహు ర్యథాపూర్వం చతుర్గుణమ్ ॥

తైలంగాని, ఘృతంలో గాని కాచేటప్పుడు ద్రవద్రవ్యాలు అయిదో అయిదింటికంటే యెక్కువో ఉండినట్లయితే, అవి, ఒక్కొక్కటి ఆచమురు ఎంతో అతతత చేర్చుకోవాలి. అయిదింటికంటే తక్కువగా వుంటే ఆవన్నీ కలిపి చమురుకంటే నాలుగు రెట్లు యెక్కువగా వుండాలి.

కల్కాదులు చెప్పకపోతే ?

ద్రవేణ కేవలే నైవ స్నేహపాకో భవే ద్యది
తత్రాంబుపిప్లవః కల్క స్స్య జ్వలం చాత్ర చతుర్ధణమ్
క్వాథేన కేవలే నైవ పాకో యత్రేతః క్వచిత్
క్వాథద్రవ్యస్య కల్కోపి తత్ర స్నేహే ప్రయుజ్యతే ।

కొన్ని యోగాలలో క్వాథలు (కషాయాలు) మాత్రమే చెప్పి కల్కద్రవ్యాలు చెప్పక పోవచ్చు. అలాంటప్పుడు ఆకషాయద్రవ్యమే నీళ్ళతో నూరి కల్కంచేసుకోవాలి. అలాంటి చమురువంట చేసేటప్పుడు అందులో నాలుగురెట్లు నీళ్ళున్నా చేర్చుకోవాలి.

పుష్పాలే కల్కం అయితే ?

పుష్పకల్క స్తు యస్నేహ స్తత్ర తోయం చతుర్ధణమ్
స్నేహే స్నేహాష్టచూంశ శ్చ పుష్పకల్కః ప్రయుజ్యతే ।

పుష్పాలతోనే కల్కం చెప్పివుంటే అందులో చమురుకి నాలుగురెట్లు జలం చేర్చుకోవాలి. పుష్పకల్కం చమురులో నాలుగోవంతు వేసుకోగూడదు. ఎనిమిదోవంతు వేసుకోవాలి.

జలాదులు చెప్పకపోతే ?

జలస్నేహాషధానాం చ ప్రమాణం యత్ర నేరితమ్
తత్ర స్యా దాషధా త్స్నేహ స్నేహ త్తోయం చతుర్ధణమ్
గంధద్రవ్యాణి చేచ్ఛంతి కల్కస్యాథాంశకాని చ
స్నేహపాకవిధౌ యత్ర క్షీర మేకస్తు కథ్యతే
తోయాదీనా మనిర్దేశే క్షీరమేవ చతుర్ధణమ్
ద్రవాంతరేణ యోగే తు క్షీరం స్నేహసమం విదుః ।

ఏయోగంలో నైనా కల్కంద్రవ్యాలు, చమరూ, జలమూ చెప్పి వాటి ప్రమాణాలు చెప్పకపోతే, కల్కం యెంతో కొంత నిర్ణయించుకొని తైలమో ఘృతమో దానికి నాలుగు రెట్లు చేర్చుకోవాలి. ఆచమరుకంటే నాలుగురెట్లు జలం చేర్చుకోవాలి, కల్కంలో సుగంధద్రవ్యాలు చేర్చుకోదలిచితే కల్కంలో సగం చేర్చుకోవాలి. ఏదైనా యోగంలో జలాదులు లేక ఒక్క పాలే చెప్పి నాని ప్రమాణం చెప్పకపోతే, వాలు సుగురుకంటే నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి. మరకొన్ని ద్రవద్రవ్యాలు కూడా చెప్పితే పాలు చమరుతో సమంగా చేర్చుకోవాలి.

స్వరసక్షీరమాంగలైః పాకో యత్రేతితః క్వచిత్
జలం చతుర్గుణం తత్ర వీర్యాధానార్థ మావపేత్
సముంచతి రసం ద్రవ్యం క్షీరాదిభి రుపసక్తమ్
సమ్యక్పాకో నజాయేత తస్మా త్తోయం చతుర్గుణమ్ ।

స్వరసము. పాలు, పెరుగు—వీటిలో యేదయినా తైలంలో గాని ఘృతంలో గాని చేర్చవలసివుంటే అందులో నీళ్ళు చమరుకంటే నాలుగురెట్లు చేర్చుకోవాలి. ఇలా చెయ్యడం ఆచమరుకి మూలికల శక్తి సంక్రమించడానికి, పాలు పెరుగు మొదలైన వాటిలో మునిగివుండిన మూలికాద్రవ్యాలలోవున్న రసం బయటికి రాదు. అంచేతనే నాలుగురెట్లు నీళ్ళు చేర్చుకోవాలి.

కల్కాదుల క్రమం

ఆదా కల్కః ప్రదాతవ్యో గంధద్రవ్యం తతఃపరమ్
తైల ముత్తార్య దాతవ్యం శిష్టకం కుంకుమం నఖమ్
గంధచందనకర్పూర మేలాబీజం లవంగకమ్ ॥

తైలమో ఘృతమో కాచేటప్పుడు ద్రవద్రవ్యంలో ముందు కల్కం చేర్చి కాచాలి. తరువాత పరమశద్రవ్యాలు చేర్చాలి. దించిన వెంటనే శిలారసమూ, కుంకుమపువ్వు, నఖించిప్పలూ, గంధకమూ, చందనమూ, పచ్చకర్పూరమూ, ఏలకులూ, లవంగాలూ చూర్ణించి చేర్చాలి.

గంధద్రవ్యాలు

ఏలా చందనకుంకుమగుగుమురాతక్కోలమాంసీశటీ
శ్రీవాస చ్చదగ్రంధిపర్ణ శశభృత్ క్షోణీధ్రజోశీరకమ్

ఇరిమేదలవంగాభ్యాం గైరికాగురుపద్మకైః
 మంజిష్ఠాలోధ్రమధుకై ర్దాశ్వాస్యగ్రోధముస్తకైః
 త్వగ్జాతీఫల కర్పూరం కంఠోలఖదిరై స్తథా
 పతంగధాతకీపుష్పం సూక్ష్మై లా నాగకేసరైః
 కల్పలేన చ సంసీద్ధం తైలం ముఖగుణం జయేత్
 ప్రదుష్టమాంసచలితం శీర్ణదంతం చ పాషిరమ్
 శ్యావదంతం ప్రహర్షం చ విద్రధిం క్రిమిదంతకమ్
 దంతస్ఫుటం చ దుర్గంధ్యం జిహ్వతాలోన్నహం జయేత్ ||

నల్లతుమ్మపట్ట పచ్చిని నూరుపలాలు పెత్తగా చితకగొట్టి రాసుద్రాణాల నీళ్లలో వేసి
 నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఆకషాయంలో నవ్వులనూనె
 అర్థఅధకంపోసి నల్లతుమ్మపట్ట, అమంగాలు, కావీరాయి, అగరుచెక్క, పద్మ
 కాష్ఠం, మంజిష్ఠం, లొద్దుగుచెక్క, యష్టిమధుకం, లక్క, మర్రిపట్ట, తుంగ
 ముస్తలు, దాల్చినీచెక్క, జాజికాయ, పచ్చికర్పూరం, కంఠోలం, చండ్రచెక్క,
 పతంగచెక్క, ఆరెపువ్వు, సన్న ఏలకులు, నాగకేసరాలు, కాయఫలం—ఇవి ఒక్కొక్కటి
 కర్ణంచోప్పన చూర్ణించి రుబ్బి ఆకలకమున్నూ ఆకషాయంలో చేర్చి వంట
 చేసి వడబోసుకునేది.

ఇది ముఖలోగా అన్నీ పోగొడుతుంది. మాంసంచెడి కడులుతున్న దంతాలు
 గట్టిపరుస్తుంది. పళ్ళపోట్లు తగ్గిస్తుంది. శ్యావదంతం, దంతహర్షం, విద్రధి, పుష్టి
 పళ్ళు, దంతస్ఫుటం, దుర్గంధం తగ్గిస్తుంది. నాలుక, తాళవు, పెదవులూ—వీటికి
 సంబంధించిన సకలలోగాలున్నూ పోగొడుతుంది.

౩ భృంగం గా మ ల క తై లం

భృంగం చామలకం ప్రస్థం తైలం ప్రస్థం చ పాదశః
 రోహిణీ మధుకం కఠం ఉక్తీరం చందనోత్పలం
 ముస్తా జీరః కుమార్యేకం ఘోళితం మస్తునోద్వయమ్
 తైలం పక్వం శృతం సమ్యక్ సాంగశీతం సముద్ధరేత్
 శిరోభ్యంజన నస్యాభ్యాం శిరోరోగనిచారణమ్

అక్షిరోగ మపస్కారం కర్ణశూలం నివారయేత్
ఉన్మాదక ఫరోగఘ్నం సర్వరోగనివారణమ్
శేశానాం భృంగసాదృశ్యం దేహకాంతివివర్ధనమ్
సర్వరోగవినిర్మూల్యై నిత్యనాథేన భాషితమ్ ।

గుంటకలగి స్వరసం ఒక ప్రస్థం. ఉసిరికాయల రసం ఒక ప్రస్థం. సువ్వుల నూనె ఒక ప్రస్థం. కటుకరోహిణి, యష్టిమధుకం, చెంగల్వకోస్తు, వట్టివేళ్ళు, చందనం, నల్లకలవమంపలు, తుంగముస్తలు, జీలకర్ర—ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులారు. కలబందరసం ఒక ప్రస్థం. మజ్జిగ లేట రెండుప్రస్థాలు. ఇవన్నీ కలిపి, మూలికలు దంచి మెత్తగా నీళ్ళతో రుబ్బి అందుచేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

దీంతో తల అంటుకున్నా. నస్యంచేసుకున్నా శిరోరోగా అన్నీ పోతాయి శంటిజబ్బులూ, అపస్కారమూ, చెవిపోట్లూ, ఉన్మాదమూ, కఫప్రకోపమూ కూడా తగ్గిపోతాయి. శిరోజాలు తుమ్మెద చెక్కల్లాగ నల్లబడతాయి. దేహకాంతి వృద్ధి అవుతుంది.

N. B. సువ్వులనూనెకు బదులు ఇప్పుడందరూ కొబ్బరినూనె వాడుతున్నారు. నేనూ అలాగే చేస్తున్నాను. సువ్వులనూనెతో చేస్తే చాలామందికి క్యూరేకఫలితాలు కలుగు తున్నాయి. ఇది చాలా ఆలోచించి చేసుకోడం మంచిది.

ఋ పు స ర్న వా త్రై లం

పునర్నవాపలశతం జలద్రోణి విశచయేత్
తేన పాదావశేషేణ తైలప్రస్థం విశచయేత్
త్రికటు త్రిఫలా శృంగీ ధన్యాకం కట్ఫలం శథా
శటీ దారు ప్రియంగు శృ దేవదారు హరేఃపభిః
కుష్ఠం పునర్నవామూలం యమానీ శారపీ తథా
ఏలా శ్వచం పద్మకం చ పత్రం నాగరకేసరమ్
ఏషాం చ కార్దికం కల్లైః పేషయిత్వా వినిష్ఠి పేత్
కామలాం పాండురోగం చ హలీమక మథాపి వా
రక్షపిత్తం ప్రమేహం శృ కానం శ్వాసం భగందమ్

తైలాలి

నారాయణతైలం

అశ్వగంధా బలా బిల్వం పాటలా బృహతీద్వయమ్
 శ్వదంష్ట్రాతిబలా నింబ సోనాకం చ ఐనర్మవా
 ప్రసారిణీ మగ్గిమంథః కుర్యా ద్దశవలం పృథక్
 చతుర్దోణే జపే పక్త్వా పాదశేషం శృతం నయేత్
 తైలాథకేన సంయోజ్య శతావర్యా రసాధకమ్
 ఊపే తత్ర చ గోక్షీరం తైలా త్తస్మా చ్చతుర్గుణమ్
 శనై ర్విపాచయే దేభిః కలైః ద్విపలికైః పృథక్
 కుష్మలా చందనం మూర్యా వచా మాంసీ ససైంధవైః

అశ్వగంధా బలా రాస్నా శతపు ష్పేంద్రదారుభిః
 పర్ణిచతుష్టయే నైవ తగరే నైవ సాధయేత్
 తైలైః నావనేభ్యంగే పానే వస్తే చ యోజయేత్
 పక్షిఘాతం హనుస్తంభం మన్యాస్తంభం గర్భగ్రహమ్
 ఖల్లిత్వం బధిరత్వం చ గతిభంగం కటిగ్రహమ్
 గాత్రశోషేంద్రియభ్వంసా వస్పక్కుశే జ్వరక్షయే
 అంత్రవృద్ధాం కురండం చ దంతిరోగం శిరోగ్రహమ్
 పార్శ్వశూలం చ పాంగుల్యం బుద్ధిహానిం చ గృధ్రసీమ్
 అన్యాయం శ్చ విషమాన్ వాతాన్ జయే త్వర్వాంగసంశ్రయాన్
 అస్య ప్రభావా ద్వంధ్యాపి నారీ పుత్రం ప్రసూయతే
 మర్త్యో గజో నా తురగ సైలాభ్యంగా త్సుఖిభవేత్
 యథా నారాయణో దేవో డష్టదైత్యవిनाశనః
 తదైవ వాతరోగాణాం నాశనం తైల ముత్తమమ్ ॥

పెన్నేరు, బల, మారేడువేళ్లు, పాదిరివేళ్లు, వాకుడు, నేలములక, పల్లెరుసమూలం, అతిబల, వేపవేరుపట్టు, దుందిలం, గలిజేరు, ప్రనారిణి, నెల్లిపట్టు, ఇవి కషాయ ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పడేసిపలాలు కలిపి, మెత్తగా చూర్ణించి ఎనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి రెండుద్రోణాలు మిగిలేట్టు కాచి చల్లారిన తరువాత వడ బోసుకునేది.

ఆకషాయంలో ఒక అధకం తైలమూ, పిల్లిలేగల రసం అధకమూ, నాలుగు అధకాలు (ఒక ద్రోణం) అవుపాలూ కలపాలి.

చెంగల్వకోష్ఠ, ఏలకు, చందనం, చాగనార, వస, జటామాంసి, సైంధవ అవణం, పెన్నేరు, బల, సన్నరాష్ట్ర, సదాప, దేవదారు, మయ్యకుపాన్న, కోల పాన్న, కారుమినుము, కారుపెసర, గ్రంథితగరము—ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలు చూర్ణించి, నీళ్ళతో రుబ్బి తైలాదులు కలిపిన పైకషాయంతో కలిపి వంటచెయ్యాలి.

పైనిచెప్పిన విధంగా వంట పూర్తిచేసి వడబోసుకునేది.

ఇది నశ్యంచయ్యదానీ, మర్దనకూ, లోపలకి పుచ్చుకోడానికి, చస్తకర్మకూ కూడా మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది.

ఇది పక్షవాతమూ, హనుస్తంభమూ, మన్యాస్తంభమూ, గళగ్రహమూ, ఇల్లి వాతమూ, బధిరవాతమూ, గతిభంగమూ, కటిగ్రహమూ, గత్రశోష, ఇంద్రియ నష్టమూ, రక్తశుక్రదోషాలూ, జ్వరమూ, శ్మయ, అంత్రవృద్ధి, కురండమూ, దంత రోగాలూ, శిశోగ్రహమూ, పార్శ్వశూల, పంకుత్వమూ, బుద్ధినాశమూ, గృధ్రాసీ వాతమూ, ఇంకా శరీరం అశ్రమించుకుని వుండే అనేక వాతవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. ఈతైలం ప్రభావవల్ల గొండలు కూడా సుతానవంతురాలు అవుతుంది. ఈతైలం మర్దన మనుష్యులకూ, గుర్రాలకూ, ఏనుగులకూ సంభవించే బెణుకులూ, కముకు బెణుకులూ తగ్గిపోతాయి. ఇది సమస్తవాతవ్యాధులూ అమోఘంగా కుదురుస్తుంది.

అ ఇ రి మే దా దితైలం

ఇరిమేదత్యచం త్సుణ్ణం వచే చ్చకపలోస్థితామ్
జలద్రోణేన తత్త్వాధం గృహ్ణీయాత్పాదకేషితమ్
తైలస్యార్థాథకం దత్వా కర్మైః కర్మమితైః వచేత్

కస్తూరీ నఖపూత్రితైలజలముక్ మేధీలవంగాదికమ్

గంధద్రవ్య మిదం ప్రదేయ మఖిలం శ్రీవిష్ణుతైలాదిషు ॥

శ్రీవిష్ణుతైలం మొదలైనవాటిలో చేర్చితగ్గ నుగంధద్రవ్యాః—ఏలకులు, చందనం, కుంకుమపువ్వు, అగుసుచెక్క, మరువం, తక్కినాలు, జటామాంబి, కవ్వోరాలు, మడ్డిసాలు, భూర్జపత్రం, పచ్చాకు, పచ్చకర్పూరం, గోమూత్రశిలాజతు, చట్టివేళ్ళు, కస్తూరి, నఖించిప్పలు, పునుగు, తుంగగడ్డలు, మెంతులు, లవంగాలు—ఇత్యాదులు.

ఘృతతైలపాకాలు తెలుసుకోవడం

వర్తివత్సేహకల్కస్యా ద్యదాంగుల్యా వివర్తితః

శబ్దహీనోన్నినిక్షిప్తః స్నేహస్సిద్ధో భవేత్తదా

యదా ఘనోద్గమ స్తైలే ఘనశాంతి శ్చ సర్పిషి .

గంధవర్ణరసోత్పత్తిః స్నేహస్సిద్ధో భవేత్తదా ॥

తైలమూ, ఘృతమూ పక్వం అయినప్పుడు కల్కంతీననలిపితే వర్తిలాగ ఆవుతుంది, ఆచమురు నిష్ఠుమీద చిలికితే చిటచటశబ్దం లేకుండా మండుతుంది. అప్పుడు ఆచ మురు నిర్ధంతఅయినట్టు తెలుసుకోవాలి. మరిన్ని తైలం సరిగా పక్వం అయితే ఆం దులో సురగ పుట్టుతుంది. ఘృతం సరిగా పక్వం అయితే సురగ పోతుంది. దీన్ని బట్టిన్నీ తైలమూ, ఘృతమూ నిర్ధం అయినట్టు తెలుసుకోవచ్చు. మంచి సువాసనా మంచిరంగూ, రసమూ కలుగుతాయి. విటి: బట్టిన్నీ ఘృతతైలాలు నిర్ధం అయినట్టు తెలుసుకోవచ్చు.

పాకాలు మూడురకాలు

స్నేహపాక శ్రీధా ప్రోక్షో మృదు ర్మధ్యః ఖర స్తథా

ఈషత్స్వరసకల్క స్తు స్నేహపాకో మృదు ర్భవేత్

మధ్యపాకస్య సిద్ధి శ్చ కల్కే సీరసకోమలే

ఈషత్కఠినకల్క శ్చ స్నేహపాకో భవేత్తథః

తదూర్ధ్వం దగ్ధపాకస్యా ద్దాహశ్చ నిష్ప్రయోజనః

ఆమపక్వ శ్చ నిర్వీర్యో వహ్నిమాండ్యకరో గురుః ॥

ఘృతపాకమూ, తైలపాకమూ, మృగుపాకమూ మధ్యపాకమూ ఖరపాకమూ అని
మాడురకాలు. కల్కద్రవ్యంలో కొంచెం స్వరసం మిగిలివుంటే అది మృదుపాకం.
కల్కద్రవ్యంలో ద్రవం కొంచెం మైనా లేకుండా అది మృదువుగా వుంటే అది మధ్య
పాకం. కల్కం కొంచెం గట్టిగా వుంటే అది ఖరపాకం. అంతకి ఎక్కువగా
వుంటే అది దగ్గపాకం అనిపించుకుంటుంది. అది నిష్ప్రయోజనం. స్వరసం బాగా
మిగిలివుంటే అది ఆమపాకం. అదిన్నీ చెడ్డదే. అది అగ్నిమాంద్యం పుట్టిస్తుంది.

మరో పద్ధతి

స్నేహపాకో భవే త్కల్కే మృదు రంగుళితేపిని

నగ్నస్థో త్యంగుళిం మధ్య శీర్యనూణే ఖరః స్మృతః ॥

ఘృతమూ తైలమూ సిద్ధం అయిందో లేదో చూడా లంటే మరో ఉపాయం వుంది.
కల్కం మెత్తగా వుండి నేర్పుకు అంటుకుంటూ వుంటే అది మృదుపాకం. వేళ్ళకు
అంటుకోకుండా వుంటే అది మధ్యపాకం. నలిపితే పొడి అయిపోతే అది ఖరపాకం.

పాకగుణాలు

సస్యార్థే స్యా స్మృదుః పాకః మధ్యమ స్వర్వకర్మసు

అభ్యంగార్థః ఖరః ప్రోక్త యంజ్య దేవం యథో దితమ్ ॥

ఉపయోగాల ననుసరించి ఈమాడురకాల పాకాలూ సిద్ధంచేసుకోవాలి, నగ్నం
కోసం అయితే మృగుపాకం మంచిది. లోపలికి వుచ్చుకోడాని కయితే మధ్యమ
పాకం మంచిది. అభ్యంగానికి (తలంటుకూ, మర్దనకూ) ఖరపాకం మంచిది,

పా క కా లం

ఘృతతైలగుడాదీం శ్చ సాధయే నైకవాసరే

ప్రకుర్వం త్యుషితా స్త్యేతే విశేషా ధ్మణసంచయమ్ ॥

ఘృతమూ, తైలమూ మొదలైనవి ఒక్కదినాన వంటచెయ్యగూడదు. కల్కమూ,
చమూరూ, కషాయాలూ, రసాలూ మొదలైనవి ఉన్నవి అన్నీ కలిపి రెండుమూడు
దినాలు ఉరిరిసిచ్చి తరవాత సన్నని మంటమీద రెండుమూడుదినాలకు తక్కువ
కాకుండా వంటచెయ్యాలి. ఇలా చేస్తేనే అవి బాగా గుణకరం అవుతాయి.

స్త్రీహాన మువరం చైవ జ్వరం జీర్ణం వ్యవృహతి
కురుతే చ పరాం కాంతిం దీపయ త్యనలం ద్రుతమ్
తైలం పౌనర్నవం నామ మువ్యాధీన్ నియచ్ఛతి ।

గలిజేరు సమూలం నూగుపలాలు చితక గొట్టి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో నువ్వులనూనె రెండు ప్రస్థాలు కలిపేది. మరిన్ని—సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయ వొలుపు, ఉసిరికపప్పు, కర్కాటకశృంగి, ధనియాలు, కాయఫలం, కచ్చారాలు, మామపసుపు, ప్రేంకణాలు, దేవదారుచెక్క, రేణుకలు, చెంగలవ్వికోష్టు, గలిజేరి తేరు, వాము, నల్లజీలకర్ర, ఏలకులు, దాల్చినచెక్క, పద్మకావ్తం, అశుపత్రికం, నాగకేసరాలు—ఇవి ఒక్కొక్క కన్నం చొప్పున చూర్ణించి నీటితో రుబ్బి అమద్ద కమయంలో కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది కామెష్టు, పాండువు, హలీమకం, రక్తపిత్తం, ప్రమేహాలు, దగ్గు, బగర్పు, భగంబరం, స్త్రీహా, ఉదరవ్యాధులు, జీర్ణజ్వరములు, పోగొడుతుంది. దేహకాంతి వృద్ధిచేస్తుంది. అన్ని దీప్తి కలిగిస్తుంది. మలవ్యాధులను తగ్గిస్తుంది.

౫ వా సా చందనా దితైలం

చందనం రేణుకా పూతి ర్మయగంధా ప్రసారిణీ
త్రిసుగంధి కణామూలం నాగకేసర మేవ చ
మేదే ద్వే చ త్రికటుకం రాస్నా మధుక శైలజమ్
శటీ కువ్దం దేవదారు వనితా చ విభీతకమ్
ఏతేషాం పల్వితై ర్భాగైః పంచై శ్చైలాధకం భిషక్
నాసాయా శ్చ పలశతం జలద్రోణే విపాచయేత్
లాక్షారసాధకం చైవ తత్తైవ దధిమస్తుకమ్
చందనం చామృతా భార్గ్యే దశమూలం వినిగ్ధికా
ఏతేషాం వింశతివలం జలద్రోణే విపాచయేత్
పాదశేషే స్థితే క్వాథే తైలం తేనైవ సాధయేత్
కాసాన్ జ్వరాన్ రక్తపిత్తం పాండురోగం హలీమకమ్

శామలాం చ తుతక్షీణం రాజయత్స్యాణ మేవ చ
శ్వాసాన్ వచవిధాన్ హంతి బలవర్ణాగ్ని వృష్టికృత్
తైలం వాసాచంఽనాది కృష్ణాశ్రేయేణ భాషితమ్ ॥

చందనం, రేణుకలు, గానుగుచెక్క, పెన్నేరు, ప్రసారిణి, దాల్చిన చెక్క, పిల
కులు, అమృతప్రికం, పిప్పలిమూలం, నాగకేసరం, మేద, మహామేద, సొంటి, పిప్పలి,
మిరియాలు, సన్నరాన్న, యష్టిమధుకం, కమ్మూరాలు, చెంగల్వకోష్ఠు, దేవదారు.
ప్రేంకణాలు, తాడికాయ—ఇవి కలగద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కపలం మెత్తగా
దంచి, నీటితో రుబ్బి ఉంచుకోవాలి అడ్డపరిపు చెక్క మారుపలాలు చితకగొట్టి
రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు తొచినడబోసుకునేది. రిశరా
వాల లక్కచియ్యం దంచి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు
కాచి అదిన్నీ వడబోసుకునేది. చందనం 20 పలాలు, తిప్పలిగ 20 పలాలు, గంటు
భారంగి 20 పలాలు, దళమూలాలు ఒక్కొక్కటి 20 పలాలు, వాకుడు 20 పలాలు
ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాలనీళ్లలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలే
టట్టు కాచినడబోసుకునేది.

ఈమూడుకషాయాలూ కలిపి, అందులో రెండు అధికాల పెరుగులేట కలిపి,
అద్రవద్రవ్యంలో రెండు అధికాల నువ్వులనూనె, పైనిచెప్పిన కలకం ముద్ద కలిపి
వండి వడబోసుకునేది.

ఇది దగ్ధా, జ్వరాలూ, రక్తపిత్తమూ, పాండురూ, హలీమకమూ, కామెల్లూ,
తుతక్షీణమూ, రాజయత్స్యా, వగర్పులూ పోగొడుతుంది. బలమూ, అగ్నిదీప్తి శరీరా
నికి కాంతి కలిగిస్తుంది.

౬ వి డ ం గ ద్య తై లం

తులామానం విడంగస్య సోమవల్యాః పలం శతమ్
జలద్రోణే విపక్తవ్యం చతుర్భాగావశేషితమ్
ఏతత్కృత్తే వచే తైలం ద్వాత్రింశత్పలమానకమ్
విడంగో వారుణీ వహ్ని స్థాంగలీ చ ప్రసారిణీ
దాసీ కురండకం చైవ కట్ఫల స్త్ర్యామణం వరా

రాన్నా వైరండములం చ ప్రత్యేకం శుక్రిసమ్మితమ్
 కల్కాధం దీపితే తత్ర శనై ర్భృద్వగ్నినా పచేత్
 కోత క్షుద్రా జ్వరా నాహ వ్యాప్తానాశుచి పీసనా
 గ్రహణీ పాంశుతా మూర్ఛాః క్రిమాం శ్చాంబ్బహిశ్చరాన్
 విడంగాద్య మిదం త్రైలం నాశయో న్నాత్రి సుశయః ॥

నూరుపలాల వాయువిడంగాలూ, నూరుపలాలు బావంచాలూ పెత్తగా చితకగొట్టి
 రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది.
 అందులో నాలుగు ప్రస్థాల నువ్వులనూ నె చేర్చేది.

వాయువిడంగాలు, వారుణి, చిత్రమూలం, పొత్తిమంప, ప్రసారిణి, పచ్చ
 నులుగోరింట, గోరింట, కాయఫలం, సాటి, పిప్పలి, మిరియాలు, కరికతా డిఉసిరి
 కలు, సన్నరాన్ను, ఆముదపువ్వు—ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాల. ఇవన్నీ
 పెత్తగా దంచి నీళ్ళతోరుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యంలో చేర్చేది ఇది కల్కం. ఇదంతా
 సన్నని మంటమీద వండి వడబోసుకునేది.

ఇది కోతమూ. దురిదలూ, జ్వరాలూ, ఆనాహము, హృద్రోగం, అరుచీ,
 పీసనా, గ్రహణీ. పాంశుతా, మూర్ఛా, కడుపులోపుండే క్రిమిలూ, వైని ఉండే
 షేలు మొదలైన క్రిమిలూ నాశనంచేస్తుంది.

౭ బృహద్ధృహణీమిహిరత్రైలం

త్రైలం ప్రథమతం గ్రాహ్యం తక్రం దద్యాత్ పృథుగ్గః
 కుటజం ధాన్యకం చైవ గ్రాహ్యం పలశతం వృథక్
 తయోః శ్వాథం పచేద్ద్రోణే అంబుసాదావశేషితమ్
 వకీకృత్య పచేద్వైద్యః కల్కం కర్షమితం వృథక్
 ధాన్యకం ధాతకీలోధ్రం సమంగాతీవిహ శివా
 లవంగం నాలకం చైవ శృంగాటకరసాంజనమ్
 నాగపుష్పం పద్మకం చ గుడూచీంద్రయవం తథా
 ప్రియంగు కటుకీ పద్మకోశీరం తగరం తథా

శామూలం భృంగి గాఢః కేశరాజః పుస్తకా
 ఆమ్రుకంబూకంబానాం వల్కులానాం చ దాపయేత్
 మాణిం హంః తత్ శ్రీమం పశ్యేమశేషాశ్వసమ్
 మాంశి సన్యా సతీసా రాజ గ్రహాశ్రీం సర్వమాణిమ్
 జ్వరం శ్రుష్టాం శభా శ్వాసం కౌసం హీక్మాం విశం భామమ్
 నావద్రవ కోష్ఠిరుకం నాశయేత్ సప్త ఏసకా
 గోకరణ మేతద్ధి పుష్కయోశానా చ శీత్
 గోమాణిమహారం నాచ తైలం భువన్ కింగలమ్ ॥

నూరుపలాల కొడిశచెక్క (పచ్చిది), ధనియాలు స్పృహదపలాలు—ఇవి మెత్తగా దంచి
 రెండుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి నాలుగో భాగం మిగిలిపట్టు కాచి వడబోసుకునేది.

ధనియాలు, ఆరెపువ్వు, లాద్దుగుచ్చక్క, మంజిష్ఠ, ఆలివన, కరక్కాయ, అవంగాలు, కురుకేరు, సింగడిమంపలు, (నానుకంపలు) రసాంజనం, నాగకేస
 రాలు, పద్మకాస్తం, తిప్పతీగ, కొడిశసాల, శ్రేణకణం, కలుకరోహిణి, పద్మకేస
 రాలు, గ్రంధితగరం, దర్భశిస్తు, గుంటకలగరి, గల్లేజేరు, మామిడిపట్ట, నేరేడుపట్ట,
 కడిమిపట్ట, ఇవికలగ్రహవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా మర్చి నీటితోయిల్చి అకపాయంతో
 కలిపేది.

అందులో రెండు ప్రస్థాల సువ్వులనూనె, ఏడు ప్రస్థాల మజ్జిగా కూడా
 కలిపి చూడి వడబోసుకునేది.

ఇది సంస్కృతసారాలూ, అన్నివిధాల గ్రహణలూ, జ్వరములూ, తృష్ణ, పగ
 యూ, దగ్గు, ఎక్కిళ్ళూ, వాంతులూ, త్రిప్పటం, ఉదరబాధలూ నశింపజేస్తుంది.

౮ శ్రీ బి ల్వ తై లం

బాలబిల్వం పలకతం జుగ్రదోణే విసాచయేత్
 పాదావశేషే తస్మిం స్తు తైలప్రస్థం విసాచయేత్
 ధాత్రీరసంతైలసమం ద్విగుణం ఛాగదుగ్ధమ్
 కల్మీకృశ్య పచేద్ధీనాక్ ధాత్రీం లాక్షాం తథాభయామ్
 ముస్తకం చందనోదీచ్యే సరలం దేవదారు చ

మంజిష్ఠాం చందనం కుంభమేలాం తగరపాదుకామ్
 మాంసీం శైలేశుకం వత్రం ప్రియంగుం శారిబాం వచామ్
 శతావరీ మశ్వగఁధాం శతపుష్పాం పునర్నవామ్
 తత్త్విద్ధం స్థావయే తుంభే మానమేకం సురక్షితే
 బిల్వతైల మిదం శ్రేష్ఠం అస్లుస్త్విత్తకులాంతకృత్
 శూల మష్టవిధం హంతి సాధ్యాసాధ్యం న సంశయః
 సూతికారోగశమనం గర్భదంశుక్రవర్ధనమ్
 హస్తపాదశిరోదాహం దౌర్బల్యం కృశతాం తథా
 గ్రహణీగుల్మ హిక్మాక్తి రక్తపిత్తజ్వరాక్ జయేత్ ॥

సూరపలాల లేతమారేడుపిండెలు చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కాచి నాలుగో వంతు మిగిల్చి వడబోసుకునేది. అందులో రెండు ప్రస్థాల నువ్వులనూనె, సూనెతో సమంగా ఉసిరి కాయలరసమూ, నాలుగుప్రస్థాల మేకపాలూ కలపాలి.

ఉసిరికపప్పు, అక్కచిట్ట, కరకవొలుపు, తుంగముస్తలు, చందనం, కురుజేరు, సరళదారు, దేవదారు, మంజిష్ఠ, రక్తచందనం, చెంగలవ్వుకోష్ఠ, వీలకుల్ల, గ్రంధితగరం, జటామాంసీ, శిలజతు, అకుపత్రికం, ప్రేంకణం, నుగంధి, వస, పిల్లితేగలు, పెన్నేరు, సదాప, గలిజేరు—ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పండలో ఒక నెలదినాలు మాగనిచ్చి అప్పుడువాడుకోవాలి.

ఇది, అష్టపిత్రం పోగొడుతుంది. అష్టవిధకూలలూ, సూతికారోగమూ తగ్గిస్తుంది. గర్భోత్పత్తికలిగిస్తుంది. పురుషులకు పీర్వవృద్ధిచేస్తుంది. కాళ్ళుచేతులు మంట, దౌర్బల్యం, కృశింపు, గ్రహణి, గుల్మం, ఎక్కిళ్ళు, రక్తపిత్తం, జ్వరాలు పోగొడుతుంది.

శూలగజేంద్రతైలం

ఏరండం దశమూలం చ ప్రత్యేకం పలపంచకమ్
 జలే చాష్టగుణే పక్వా తైలస్యాధ్ధాథకః పచేత్
 విశ్వం జీరం యమాసీం చ ధాన్యకం పిప్పలీం వచామ్

సైంధవం బదరీపత్రం ప్రత్యేకం చ పలద్వయమ్
యవక్వాథః పయశ్చైవ తైలా ద్వేయం గుణద్వయమ్
తైల మేత నృహ తేజో నామ్నా శూలగతంద్రకమ్
నిహం త్యప్తవిధం శూలం ఉపద్రవనమన్వితమ్
అగ్నిపదం పనిహరం శ్వానకాసారుచీ ర్జయేత్
జ్వరఘ్నం కక్షపిత్తఘ్నం స్తీహగుల్మవిनाశనమ్
శ్రీమద్గహననాథేన నిర్మితం విశ్వసంపదే ||

అమదపుచెట్టుకేరిగి పలాలు. దశమాలాలు ఒక్కొక్కటి అగలం
చొప్పున మొత్తం 5 పలాలు. ఇవి రెండూ మెత్తిగా చితకగొట్టి రెండు ద్రోణాల
నీళ్ళలోకలిపి వాల్గోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో ఒక
అధికం నువ్వులనూనె చేర్చేది. సొంటి, జీలకర్ర, వాము, ధనియాలు, పిప్పళ్ళు,
వసు, సైంధవలవణి, కేగులక—ఇవి కలపబ్రవ్యాలు ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి
పలాలు మెత్తిగా దంచి నీటితో రుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యంలో చేర్చేది. యవలక హయమూ,
అవుపాలూ కూడా ఒక్కొక్కటి రెండేసి అధికాలు చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది అప్తకూలలూ పోగొడుతుంది. అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది. వాంతులు కడు
తుంది. శ్వాస, కాస, ఆరోచి జయిస్తుంది. జ్వరాలూ, రక్తిపిత్తిమూ, స్తీహవృద్ధి,
గుల్మాలూ హరిస్తుంది.

గంధ మహారుద్రతైలం

పునర్నవా నిశా నింబా వారాశం దాడిమి ఖలుమ్
బృహత్సేవా పూతికామూలం వాసకం సింధువారకమ్
వటోలపత్రం ధుస్తూర మపానూర్గం జయంతికా
దంతీ వరా పృథక్ సర్వం కర్షద్వయమితం పునః
విషన్య ద్విపలం ద్వేయం పృథక్ వ్యోషం పలత్రయమ్
ప్రథం చ సార్దవం తైలం ప్రస్థాంబు పృషపత్రజమ్
గుడూచ్యా స్తు చతుష్షష్టి పలక్వాధరనేన చ
వారిషనేన పక్షవ్యం మహారుద్ర మిదం శుభమ్

వాతరక్తం నిహంత్యాశు నానాదోషసముద్భవమ్
అస్తాదశవిధం కుష్ఠం హంతి వర్ణాన్నినధనమ్
క్రిమిం దుష్టప్రణం వైస దాహం కంఠూం నిహంతి చ
అస్వేదనం మహాస్వేద మభ్యంగా దేవ సశ్యతీ :

అష్టరసం కషాయం రెండుప్రస్థాలు. తిప్పతీగ 64 పలాలు ద్రాణంనరసీశ్యలో నాలుగువంతు మిగలేటట్టు కొంచె నవబోసుకునేది నీళ్ళు రెండుప్రస్థాలు, అవనూనె రెండుప్రస్థాలు, ఇవన్నీ కలిపేది.

గలిజేరు, పసుపు, కేపపట్టు, వింగళేష్లు, దానిమ్మ బెరెడు, వాకుడు, పెద్దములక, కలుకరానిగువేరుపట్టు, అడ్డనగంపట్టు, వావిలిపట్టు, చెమపొట్టు, ఉమ్మెర్రొత్తాకు, ఉత్తరేణి, జయంతిక, నేపాశపువేరు, శ్రుంగాయి, - ఇవి రెండేసి కర్నాలు. వసునాశి రెండుపలాలు. సొగటి, పిప్పిళ్ళు, మిరియలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి మూడేసిపలాలు. ఇవన్నీ కలకద్రవ్యాలు. ఇవి మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో యిప్పు అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

నానాదోషాలవల్ల నుట్టిన వాతరక్తమూ అస్తాదశరూపులూ ఇది అమోఘంగా పోగొట్టుతుంది. శరీరానికి శాంతి ఎక్కువచేస్తుంది. ఆగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది. క్రిమిలు, దుష్టప్రణాలు, కంట, గండలు పోగొడుతుంది. కనులే చెమటపట్టుకపోవడం, చెమట ఎక్కువగా పట్టడమన్నూ తగ్గిస్తుంది. అభ్యంగాని కిడి చాలా మంచిది.

౧౧ బృహత్సోమరాజీతైలం

సోమరాజీతుల్యాశ్వాథే తథా దద్రుహసన్య చ
గోమూత్రస్య తథా వాప్రే కల్కం దత్వా విచక్షణః
వివచేత్ కార్షిక్తై గ్భాగైః ప్రస్థం తైలం తు సార్షపమ్
చిత్రకం లాంగటాఖ్యా చ నాగరం కుష్ఠ మేవ చ
హరిద్రా నక్షత్రాలల చ హరితాశం మనశ్శీలా
అస్ఫోతార్కరవీరం సప్తశర్ణం చ గోమయమ్
ఖదిరో నింబజత్రం చ మరిచు కాసహద్దకమ్
ఏతాని శ్లేష్మపిష్టాని కల్కం దత్వా విచక్షణః

హంతి సర్వాణి కృష్ణాని క్రిమిదుష్టప్రణాని చ
 కిటిభం ద్ద్రుహళం చ గాత్రవైవర్ణ్య మేవ చ
 వికర్ణచ్యుతా నానాం దృశ్యకరణ ముత్తమమ్
 నాండుకోగం తథా కంఠాల విసర్పం హంతి హరుణామ్
 యో చాస్యే త్వగ్తా రోగా స్తా తు శ్రీఘం వ్యహాతి :

బావంచాలు నూరుపలాలు చిరుక గొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకునేది. తిగిరినె గింజలున్నూ నూరిపలాలు చిరుక గొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకునేది. ఈ రెండు కమానులూ ఒక ఆధికం గోమాత్రమా చేర్చి ఆంధులలో రెండుప్రస్థాల ఆవ నూనె కలిపేది.

చిత్రిమాలం, పొత్తిమంతు, నాంటి, చెంగిల్గోళ్లు, ససుపు, కలకాసుగు, తాళకం, మణిశిల, అడవిపొద్దు, జల్లేడుపేరు, కిరికీకెరు, సప్తపల్లి, గోమయం, చంద్రచేప, వేపఅకులు, సిరియాల, కసినిందనేళ్లు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి శులాల మెత్తగా దంచి రుబ్బి, అమద్ద ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది నానార కాలకుష్ఠురోగి మూ లోగొడుతుంది. క్రిములు, దుష్టప్రణాలు, కిటిభం, దద్దుగు, పొంగుపు, గుగ్గలు, విగర్వి శిగ్గిస్తుంది. ముడతలు, పడ్డచర్మమూ, శిథిల మైన మూలకమూ గట్టిపూచి శరీరానికి నుండి రంగూ, కాంటి కలిగిస్తుంది. చర్మరోగాలు సమస్తమూ బోగొడుతుంది.

౧౨ బృహత్సరిచాదితైలం

మరిచం త్రివృతా దంతీ క్షీర మార్కం శశ్వద్రసః
 దేవనారు హర్మిశ్చ యే మాంసీ కుష్ఠం నచందనమ్
 విశాలా కరవీరం చ హరితాలం మనశ్శిలా
 చిత్రకో లాంగలాఖ్యా చ విడంగం చక్రమర్దకమ్
 శిరీషం కుటజో నింబః సప్తపర్ణః సుహామృతా
 శంపాకో సక్తమాలోద్ధం శిదిరం పిప్పలీ వచా

జ్యోతిష్కృతీ చ పలికా విషస్య ద్విపలా భవేత్
 ఆఢకం కటుతైలస్య గోమూత్రం చ చక్షుర్గుణమ్
 మృత్పాత్రే లోహపాత్రే వా శనై ర్భృన్వగ్నినా వచేత్
 పక్త్వా తైలవరం హ్యేత స్మృక్షయే త్కుష్ఠకాన్ ప్రణాకా
 హమా విచర్చికా దద్రు కంఠా విస్ఫోటకాని చ
 వలయః పలితం ఛాయా నీలీ వ్యంగం తదైవ చ
 అభ్యంగేణ ప్రణశ్యంతి సౌకుమార్యం చ జాయతే
 ప్రథమే వయసి స్త్రీణాం యాసాం సస్యంతు దీయతే
 పరా మపి జరాం ప్రాప్య నస్తనా యాంతి నమ్రతాన్
 బలీవర్త స్తురంగో వా గజోవా వాముచీడితః
 ఏభి రభ్యంజనై ర్గాఢం భవే న్మృగుతవిక్రమః ॥

మిరియాలు, తెగడ, నేపాళపు కేరు, జల్లేడుపాలు, గోమయరసం, దేవదాగు, పసుపు, మానుపసుపు, జటామాంసి, చెంగల్వకోష్ఠ. చందనం, వికాల, కరవీరకేరు, తాళ కిం, మణిశిల, చిత్రమూలం, పొత్తిదుంప, వాయువిడంగాలు, తగిరినెవిత్తులు, దిరిసెన పట్టు, కొడిశ చెక్క, వేపపట్టు, సప్తపర్ణి, పాలచెముడు, తిప్పతీగ, కేలగుజ్జ, కలు క్రాసుగు, తుంగముస్తల, చంద్రచేవ, పిప్పళ్ళు, వస, జ్యోతిష్కృతి—ఇవి ఒక్కొక్క పలం. నాభి రెండుపలాలు, ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి మెత్తగాదంచి నీళ్ళతో నూరి ఉంచుకునేది. అవసానె ఆఢకమూ, దానికి నాలుగురెట్లు గోమూత్రమూ చేర్చి అందులో పైని చెప్పిన కల్కం ముగ్ధ కలిపి సన్నమంటతో మండి వడబోసుకునేది.

ఇది సమస్తకష్టలనూ నాశనంచేస్తుంది. క్రణాలు, తామర, విచర్చిక, దద్దుర్లు, దురదలు, విస్ఫోటం, క్షయంగం, నీలి, పోగొడుతుంది. శరీరంముడతలు తీరి దృఢం అవుతుంది. తెల్లవెండ్రుకలు నల్లబడతాయి. సౌకుమార్యం కలుగుతుంది. స్త్రీలకు యౌవనం రాగానే ఇది కొన్నాళ్ళు నస్యంచేస్తే మనఃపరివర్తనం వచ్చినా స్తనాలు వాలి పోవు. ఎడ్లు, గుర్రాలు, ఏనుగులు—వీటికి వాతరోగం వస్తే ఈతైలం మర్దించేది. దాంతో ఆవి పూర్వవృత్తంపై వడిగా పయగైతగులుగుతాయి

౧౩ హి మ సా గ ర తై లం

శతావరీరసప్రథమే విదార్యా స్వరసే తథా

కూష్మాండకరస ప్రథమే ధాత్ర్యా శ్చ స్వరసే తథా

శాల్మల్యా స్వరసప్రథనే తథా గోక్షురకన్య చ
 నాకేశ్వరసప్రథనే తిలతైలన్య ప్రస్తతః
 విడల్వా స్వరసప్రథనే క్షీరప్రథచతుష్టయే
 అస్యోషధన్య కల్కన్య ప్రత్యేకం కర్షనమ్మితమ్
 చందనం తగరం వాప్యం మంజిష్ఠా సరభాగరు
 ముంఠీ మురా చ వైలేయం యష్టి దాగు నభ శివా
 పూతికా పీతికాపత్రం కుందురు ర్నలికా తథా
 వరీ లోధ్రం తథా ముస్తం త్వగేలా పత్ర కేసరమ్
 లనంగం జాతికోషం చ తథా మధురికా శటీ
 చందనం గ్రంధిపర్ణం చ కర్పూరం లాభతిః క్షిపేత్
 అన్య తైలన్య సిద్ధన్య శృణు ఏర్య మతఃపరమ్
 ఉచ్చైః ప్రవతితో వాయో ర్గజతో వాజిన స్తథా
 ఉష్ణితో లోష్ఠసాతాచ్చ పంగూనాం పీతస్పణామ్
 ఏకాంగశోషిణాం వైవ తథా సర్వాంగశోషిణామ్
 క్షుతాణాం క్షీణశుక్రాణా మత్యంతక్షయరోగిణామ్
 హనుమన్యాహతానాం చ దుర్బలానాం తత్రైవ చ
 శోషిణాం లంఙ్ఘిహ్వనాం తథా మిన్ద్రిణభాషిణామ్
 అత్యంతదాహాయుక్తానాం క్షీణానాం వాతరోగిణామ్
 ఏత తైలవరం శ్రేష్ఠం విష్ణునా పరికీర్తితమ్
 హిమసాగర మూఖ్యాతు సగ్వనాతవిశారణుత్
 యే వాతప్రభవా రోగా యే చ సిక్తసముద్భవాః
 శిరోమధ్యగతా యే చ శాఖా మూశ్రిత్య యే స్థితాః
 తే సర్వే ప్రశమం యాంతి తైలస్యాన్య ప్రసాదతః ॥

పిల్లితేగలరసం రెండుప్రస్థాలు. నేలగుమ్మడురసం రెండుప్రస్థాలు. బూడిద
 గుమ్మడికాయలరసం రెండుప్రస్థాలు. ఉసిరికాయలరసం రెండుప్రస్థాలు. బూదగు

చెక్కరసం రెండుప్రస్థాలు. సమూలం పల్లెరురసం రెండుప్రస్థాలు. కొబ్బరికాయల నీరు రెండుప్రస్థాలు. ఆరటిదుంపరసం రెండుప్రస్థాలు. ఆవుపాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలు ఇవన్నీ కలిపి వీటిలో రెండుప్రస్థాల నువ్వులనూనె చేర్చేది.

చందనం, గ్రంధితగరం, చెంగల్పకోష్ఠ, మంజిష్ఠ, సరళాగరు, జటామాంసి, ముర, సదాప, యష్టినధుకం, దేవదారు, నఖం, కరకవోలుపు, పూతిక, పసుపు, ఆకుపత్రికం, కుంకుమమ్మం, నలిక, పిల్లితేగలు, లాద్దుగుచెక్క, తుంగమస్తలు, దాల్చినీచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రికం, నాగకేసరాలు, అవంగాలు, జాపత్ర, కమ్మరాలు, సోపు, రక్తచందనం, గ్రంధిపర్ణం, పచ్చకర్పూరం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. వీటిలో దొరికిన వన్నీ చేర్చి మెత్తగాదంచి నీటితోరుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది చాలాగొప్పతైలం. లాటిపిట్టమీదినుంచి చుయినా, ఏనుగుమీదినుంచి చుయినా గుర్రంమీదినుంచి చుయినా, ఎత్తయిన ఏనుగువుమీదినుంచి చుయినా పడికముకుదెబ్బలు తిన్నవారికి మర్దనా చేస్తే ఇది ఆబాధలన్నీ పోగొడుతుంది. కుంటితనం పోగొడుతుంది. పీతసర్పలకూ, ఏకాంగశోష సర్వాంగశోష వచ్చినవారికీ, త్షుకులకూ, తీక్షణశుక్రలకూ, త్షయరోగులకూ, మెడమీదా, దవడమీదా దెబ్బలు తగిలినవారికీ, దుర్బలలకూ ఇది చాలా మేలుచేస్తుంది. నాలుక కేలాడుతూవుండేవారికీ, ముద్ది మాటలుగలవారికీ, కరీరం అంతా మంటలతో బాధపడేవారికీ, వాతరోగులకూ చాలా మంచిది.

౧౪ మ హా బ లా తై లం

ఒలామూలకషాయస్య దశమూలీకృతస్య చ
యవకోలకులథానాం క్వాథస్య పయన స్తథా
అష్టావష్టా శుభాభాగా స్తైలా దేక స్తదేకతః
పచే దారోవ్య మధురంగణం సైంధవసంయుతమ్
తథాగురు సర్జరసం సరళం దేవదారు చ
మంజిష్ఠా చందనం కుష్ఠ మేలాం కాలానుసారకమ్
మాంసీ శైలేయకం షత్రం తగరం శారిఖాం వచామ్
శతావరీ మశ్వగంధాం శతపుష్పాం పునర్నవామ్
తత్సాధుసిద్ధం సోవణే రాజతే మృణ్మయేపి జా

ప్రక్షిప్త్య కలశే సమ్య గాత్మగుప్తాం నిధాపయేత్
 బలాత్తైల మిదం నామ్నా సర్వనాతవికారనుత్
 యథా బల మతో మాత్రాం సూతికాయై ప్రదాపయేత్
 యా చ గర్భాద్ధినీ నారీ క్షీణశుక్ర శ్చ యఃపుమాన్
 క్షీణధాతౌ మర్మమృతే భిహతే మథితే ధవా
 భగ్నే శ్రమాభిపన్నే చ సర్వధైవోపయోజయేత్
 సర్వా నాక్షేపకాదీం శ్చ వాతవ్యాధీన్ వ్యపోహతి
 హిక్మాం కాన మధోమంథం గుల్మం శ్వాసం నుదుస్తరమ్
 షణ్మాసా నుపయుజ్యైత దంతవృద్ధి మపోహతి
 నష్టధాతు శ్చ పురుషో భవే చ్చ స్థిరయాపనః
 ఏతద్ధి రాజ్ఞా కర్తవ్యం రాజసాత్రా శ్చ యే నతాః
 నుఖన న్సుకుమారా శ్చ బలిన శ్చైవ యే నరాః ॥

బలామాలక మాయం 16 ప్రస్థాలు. దశమాలక మాయం 16 ప్రస్థాలు. యవల రేగు
 చెక్క ఉలవలు — ఇవి సమభాగాలుగా కేసుకుని చేసిన క మాయం 16 ప్రస్థాలు.
 పాలు 16 ప్రస్థాలు. నువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలు. ఇవి ద్రవద్రవ్యాలు.

జీవకం, ఋషభకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, యష్టిమధు
 కం, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవంతి, సైంధవలవణం, అగురుచెక్క, సజ్జరసం, సరళ
 దేవదారు, వంజిప్ర, చందనం చెంగల్యకొప్పు, ఏలకులు, మామెన, జటామాంసి,
 శైలేయకం, అమృతత్రికం, గుంధితగరం, సుగంధి, వసు, పిల్లిశేగలు, పెన్నేరు, సదాప
 గలిజేరు — ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ చితకగొట్టి, నీటితోరుల్ని అముద్ద అద్రవ
 ద్రవ్యంలో కలిపి వండి పవతోసుకునేది.

ఇది బంగారుపాత్రలో గాని, పాడిపాత్రలో గాని, మట్టిపాత్రలో గాని
 జాగ్రత్త పరచుకుని వాడేది.

ఇది సకలవాతాలూ హరిస్తుంది. బలానుసారంగా మోతాదు ఏర్పరచి నూ
 తికాశ్రీలకు ఇస్తే సకలవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. గర్భవతి కావాలనుకునే స్త్రీకి
 వీర్యవృద్ధి కోరుకునే పురుషునకూ ఇది వరప్రసాదం, అక్షేపకాదిసకలవాతాలూ ఇది,
 తగిస్తుంది. ఎక్కిళ్ళు, దగ్గులు, వగర్దులు, గుల్మం తగ్గించేస్తుంది, అరుమాసాలు

వాడిలే ఇది అంత్రవృద్ధి హాకిస్తుంది, ఇది రాజులూ, రాజపుత్రులూ, సుఖమంజులూ, సుకుమారులూ వాడతగ్గది.

౧౫ బృహన్మౌషికైలం

ఇదే సప్తస్థయహామాషతైలం

మాషక్వాధే బలాక్వాధే రాన్నాయా దశమూలజే
యవశోలకులుత్థానాం ఛాగమాంసభవే వృథక్
ప్రథీతైలస్య చ ప్రస్థం క్షీరం డత్వా చతుర్గుణమ్
రాస్నాత్మృగుప్తా సింధూత్థ శతాహ్వారండముస్తకైః
జీవనీయబలావ్యోమైః పచే దక్షనమై ష్భిషక్
హస్తకంపే శిరఃకంపే గాహుశోషేపబాహుకే
బాధిర్యే కర్ణమూలే చ కర్ణనాడే చ దారుణే
విషూచ్యా మర్దితే కుష్ఠే గృధ్రస్యా మపతానకే
వస్త్యభ్యంజనసానేషు నాననే చ ప్రయోజయేత్
మాషతైల మిదం శ్రేష్ఠ మూర్ధ్వజతుగదాపహమ్
క్వాధప్రస్థాః షడేవాత్ర విధక్త్యంతేన నూచితాః ॥

మినుముల కషాయం రెండుప్రస్థాలు, బలాకషాయం రెండుప్రస్థాలు, సన్నరాస్న కషాయం రెండుప్రస్థాలు, దశమూల కషాయం రెండుప్రస్థాలు, యవలు, శేగు చెక్క, ఉలవలు—ఇవి సమభాగాలుగా వేసుకుని చేసిన కషాయం రెండుప్రస్థాలు, మేకమాంసం కషాయం రెండుప్రస్థాలు, శుభ్రులనూనె రెండుప్రస్థాలు.

(ఇలాగ కషాయాలు, నూనెతో సహా ఏడూ, ఒక్కొక్క ప్రస్థంచొప్పున పడడంవల్లనే దీనికి సప్తస్థయహామాషతైలం అని పేరు ద్రవద్రవ్యాలు ద్విగుణం వేసుకోవాలి కనక టీకలో రెండేసి ప్రస్థాలు చెప్పడ ముచిది)

ఈయేడు ద్రవద్రవ్యాలలోనూ 16 ప్రస్థాల అవుపాలు చేర్చాలి.

సన్నరాస్న, మాలగండిశేర్వు, నైంధవలవణం, సదాప, అముదపుచ్చెట్టుశేష్లు, తుంగముస్తలు, మనుబాల, కాళోలి, క్షీరకాళోలి, మేద, మహామేద, ముద్గపర్ణి, మాషపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, యష్టిమధుకం, బల, సాంజీ, పిప్పలి, మిరియాలు—

ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి క్షయోపపన్న వేసుకని మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుద్ది, అముద్ద ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలుపుకుని వండివదిలించును.

ఇది బాహుఃకంపం, శిరఃకంపం, బాహుకోష, అపబాహుకం, చెవుడు, చెవి పొట్టు, చెవిలోహదోరు, విషాచి, అద్వితీయతం, కుజ్జకం, గృధ్రసి, అపతానకం, ఈ వ్యాధులలో ఇదివస్తేకప్పు చెయ్యవచ్చు. దీంతోతలంటువచ్చు, లోపలికివ్వవచ్చు, నయ్యం చెయ్యవచ్చు, ఇది యీవ్యాధుల నన్నిటిని పోగొడుతుంది. ఊర్ధ్వజ్వలవ్యాధులను కూడా అన్నిటిని జయిస్తుంది.

౧౬ ని రా మి ష మ హా మా ష తై లం

దశమూలాధకం వత్సా జలద్రోణేం ఘ్రిశోషితే
తద్వన్మాసాధకత్వాథే తైలవస్థం వయస్సుమే
కలైక రేతై శ్చ మతిమాన్ సాధయే న్భుదు నాగ్నినా
అశ్వగంధా శటీ దారు బలా రాన్నా ప్రసారణీ
ఈష్టం సదాషకం భార్గీ శ్వే విదార్యా పున్నవా
మాతులుంగఫలాజాజ్యై రామతం శతపుష్పికా
శతావరీ గోక్షురః పిప్పలీమూల చిత్రికా
జీవనీమగణం సర్వం సంహృత్యైవ ససైంధవమ్
తత్సాధుసిద్ధం విజ్ఞాయ మావృతైల మిదం మహత్
వస్త్రభ్యః జనపాసేషు నావనేషు ప్రశవ్యతే
వక్షాఘాతే హనుస్తంభే అర్దితే సాపతంత్రకే
అపబాహుకవిశ్వచ్యోః ఖాంజపాంగ్యాయో రపి
శిరామన్యగ్రహే చైవ అధిమంధే చ వాతికే
శుక్రక్షయే కర్ణనాడే కర్ణక్షేడే చ దారుణే
కలాయుఖంజశయనే బైషజ్య మిద మూదిశేత్ ।

దశమూలాలు అన్నీ కలిపి నాలుగుప్రస్థాలు వేసుకుని మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేబట్టు కాచి వడబోసి వుంచుకునేది. మను

మలు నాలుగుప్రస్థాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళతో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసి ఉంచుకునేది. ఈరెండు కషాయాలూ, రెండు ప్రస్థాల శుభ్రలనూనే కలిపి పొయ్యిమీద పెట్టేది. నూనె సమం పాలుచేర్చేది.

పెన్నేరు, కచ్చారాలు, దేవదారు, బల, సన్నరాన్న, ప్రసారణి, చెంగల్య కోష్ఠ, పమాషకం, గంటుభౌంగి, నేలగుమ్మడు, గలిజేరు, మాదీఫలం, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, వేయించినయ్యగువ, సదాప, పిల్లితేగల, పల్లెరుజేళ్ళు, మోడి, చిత్ర మూలం, మనుబూల, ముష్టిపుడుకం, మేద, మహామేద, కాకోళి, క్షీర కాకోళి, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ ఒక్కొక్క కిర్రంచొప్పున చేర్చి మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యంలో కలపుకుని వండి వడబోసుకునేది.

ఇది వస్తీకర్మకు, తలంటుకు, లోపలికి, నశ్యకర్మకు వాడవచ్చు.

ఇది పక్షవాతం, నానుస్తంభం, ఆర్దితవాతం, ఆపతంత్రకం, అపబాహుకం కుంటితనం, నరాల లాగడం, అధిమంధం, మొదలైన సకలవాతావ్యాధులూ పోగొడు తుంది. శుక్రక్షయం, కర్ణనాదం మొదలైనవిన్నీ తగ్గిస్తుంది.

౧౭ మ హా కు క్కు ట మాం స త్రై లం

మావస్యార్థాథకం దేయం దశమూల్య స్తులార్థకమ్
బలామూలం చ తస్యార్థం కేతకీనాం తదైవ చ
దక్షమాంసపలత్రింశత్ ఝింటికా పంచవింశతిః
జలద్రోణవ్యయే ఐక్త్వా పాదశేషే వతారితే
తీలతైలస్య చ ద్రవ్యం పయో దత్వా చతుర్గుణమ్
జీవనీయాని యా న్యస్తే నుంజిష్ఠా చవ్యశట్పులమ్
వ్యోషం రాన్నా కణామూలం మధుకం పుష్కరం తథా
మాషాత్మగుప్తే సైరండా శతాహ్వ లవణత్రయమ్
కృష్ణాశ్వగంధా హ్యమృతా యమాసింద్ర వరీ శటీ
నాగరం మాగధీ ముస్తం వర్షాభూ రజనీద్వయమ్
శతావరీ బృహత్యై చ ఏతై రక్షనమున్వితైః
పక్షాభూతేషు సర్వేషు అర్చితే చ హనుగ్రహే

మంద్రశ్రుతో చాశ్రవణే తిమిరే చ త్రిదోషజే
 మాస్తకంపే శిరఃకంపే గాత్రకంపే శిరోగ్రహే
 శస్త్రం కలాయఖండే చ గృధ్రస్యా మపబాహుకే
 బాధిర్యే కర్ణనాదే చ సర్వవాతవికారణుత్
 దండాపతానకే చైవ మన్యాస్తంభే విశేషతః
 మానుస్తంభే ప్రశస్తం స్యాత్ సూతికాతంకనాశనమ్
 త్వచ్యం మాంసప్రదం చైవ శుక్రాగ్ని బలవర్ధనమ్
 అండవృద్ధ్యంత్రవృద్ధిం వా వాతరక్తం చ నాశయేత్ ||

మినుములు రెండుప్రస్థాలు. దశమూలాలు అన్నీ కలిపి యాభైపలాలు. బల ఇరవై అయిదుపలాలు. మొగలి నేళ్ళు ఇరవైఅయిదుపలాలు. కొడిమాంసం ముప్పయి పలాలు. ములుగోరింటితేళ్ళు ఇరవైఅయిదుపలాలు. ఇవిన్నీ కలిపి మెత్తగా చితక గొట్టి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసు కునేది.

ఈకషాయంలో రెండుప్రస్థాల సువ్వులనూనె, ఎనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళున్నూ కలిపేది.

మనుబాల, యష్టిమధుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీర కాకోలి, మాష పర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, మంజిష్ఠ, చవ్యం, కాశాఫలం, సాండి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, సన్నరాస్తు, పిప్పలిమోడి, యష్టిమధుకం, పుష్కరమూలం, మినుములు, దూలగొండివేళ్ళు, అముదపుచెట్టువేళ్ళు, సదాప, బిడాలవణం, సైంధవ లవణం, సౌవర్చలవణం, పిప్పళ్ళు, పెన్నేరు, తిప్పతీగ, వాము, కొడికపాలవిత్తులు, పిల్లితేగలు, కచ్చారాలు. సాండి, చిన్నయేలకులు, తుంగమస్తలు, గలిజేరు, పసుపు, మానుపసుపు, పిల్లితేగలు, వాకుడు, నేలములక, ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్నం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్ళతో రుద్ది ఆకషాయంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పక్షవాతం, అర్ధితవాతం, మానుగ్రహం, మాట సరిగా వినబడకపోవడం అనులే వినబడకపోవడం, త్రిదోషాలవల్ల పుట్టిన రోచీకటి, మాస్తకంపం, శిరఃకంపం, శరీరంవొణకడం, శిరోగ్రహం, కలాయఖంజవాతాలు, గృధ్రసీ, అపబాహుకం చెవిలోహోరు, దండాపతానకం, మన్యాస్తంభం, మానుస్తంభం, సూతికావ్యాధులు

పోగొడుతుంది. చర్మం బృథపరుస్తుంది. మాంసంవృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి, అగ్ని, దీప్తి, శరీరబలం కలిగిస్తుంది. అండవృద్ధి, అంశ్రవృద్ధి, వాతరక్తం పోగొడుతుంది.

౧౦ బృహత్సైంధవాదితైలం

సైంధవం శ్రేణుసీ రాన్నా శతపుష్పా యనూనికా
 నర్జికా మరిచం కుష్ఠం శుంఠీ సావర్పలం బీడమ్
 ఎచాజమోదా మధుకరి, జీరికం పాష్కరం కణా
 ఏతా న్యర్ధశలాంశాని శ్లేష్మపిష్టాని కారయేత్
 ప్రస్థ మైరండైలన్య ప్రస్థాంబు శతపుష్పజమ్
 కాంజకం ద్విగుణం దత్వా తథా మస్తు శనైః పచేత్
 సిద్ధ మేత త్ప్రియోక్తవ్య మామవాతహరం పరమ్
 పానాభ్యంజనవస్తా చ కురుతేగ్ని బలం భృశమ్ ||
 వాతార్తరక్షణే శస్త్రం కటిజానూగుసంధిజే
 శూలే మృత్యుర్వృష్టమేషు శృచ్ఛేత్కర్మసిపిడితే ||

సదాపకషాయం రెండు ప్రస్థాలు, పులికడుగు నాలుగుప్రస్థాలు, పెరుగుమీడితేట నాలుగుప్రస్థాలు, అముదం రెండుప్రస్థాలు ఇవి ద్రవ ద్రవ్యాలు. అన్నీ కలిపి పుంచు వుండేది.

సైంధవలవణం, గజడిపూలి, సన్నరాన్న, సదాప, వాము, సర్జితకరం, మిరియాలు, చెంగుత్తుకోళ్లు, సొంఠి, సోమర్పలవణం, బిడాలవణం, వస, అచామోదం, యష్టిమధుకం, జీలకర్ర, పుష్కరపూలం, పిప్పళ్లు, —ఇవి కల్మద్రవ్యాలు, ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసితులాలు వేసుకుని, అన్నీ మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది అమవాతవ్యాధిని పోగొడుతుంది. లోపలికి పుచ్చుకోవచ్చు. తల అంటు కోవచ్చు. వస్త్రీకర్మలో వాడవచ్చు. ఇది అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది. నడుము, తొడలు, మోకాళ్లు, కీళ్లు, —వీటిలో పుట్టిన వాతసంబంధమైన బాధలన్నీ పోగొడుతుంది. పక్కలు, వీపు, హృదయం—వీటిలో పుట్టే పోట్లున్నూ తగ్గిస్తుంది. మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రాశ్మరీకూడా జయిస్తుంది.

౧౯ ప్రమేహమిహిరతైలం

శతపుష్పా దేవకావం, ముస్తకం చ నిశావ్యయమ్
 మూర్ధ్వా కుష్మం వాజగంధా చందనద్వయరేణుకమ్
 కటుకీ మధుకం రాన్న త్వగేలా హృదయస్థికా
 చవికా ధాన్యకం వత్సర, పూతికాగుళు, పత్రకమ్
 శ్రిఫలా నలికా బాలా బలా చాతిబలా తథా
 ముజ్జిమా సరళం వద్దం లోభం మధురికా వచా
 అబాజీ చోశీరజాతీ వాసా తగరపాదుకా
 ఏతేషాం కార్షికై ర్భాగై స్తైలప్రస్థం విపాచ మేత్
 శతావర్యా రసం తుల్యం లాక్షానాం చకుర్లుకమ్
 మస్తు లాక్షారస్యై స్త్వయం క్షీణం తుల్యం ప్రదాపయేత్
 ద్రవై శ్చైతే పచే తైలం గంధం దత్వా యథాక్రమమ్
 ఏతత్తైలవరం శ్రేష్ఠ మభ్యుగా న్నారుతాపహమ్
 విషమాఖ్యాన్ జ్వరాన్ మాతి మేదోమజ్జాగతా నపి
 వాతికం వై త్రికం చైవ శైష్ఠికం సాన్నిపాతికమ్
 క్షీణేంద్రియే తథా శస్త్రం ధ్వజభంగే విశేషతః
 దద్యా తైలం విశేషేణ ఫల మన్య చ కథ్యతే
 దాహం పిత్తం పిపాసాం చ ఛర్దిం చ ముఖశోషణమ్
 ప్రమేహ స్వింశతిం చైవ నాశయే దవికల్పతః
 ప్రమేహమిహిరం నాన్నారతినాథేన భాషితమ్ ।

సదాప, దేవదారు, తుంగముస్తలు, పసుపు, మానుపసుపు, చాగనార, చెంగల్య
 శోవు, పెన్నేరు, చందనం, రక్తచందనం, రేణుకలు, కటుకరోహిణి, యష్టిమ
 ధుకం, సన్నరాన్న, దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, గంటుభారంగి, చవ్వం, ధనియాలు,
 కొడిశపాలవిత్తులు, కానుగు చెక్క, అగరు చెక్క, అకుపత్రకం, కరకవొలుపు, తాడి
 కాయ బెరడు, ఉసిరికపప్పు, నల్లకాయ, కురువేరు, బల, అతిబల, మంజిష్ఠ, సరళ

దారు. పద్మకాస్తం, లోద్దుగుచెక్క, సాలామిశ్రి, వస, జీలకర్ర, వట్టివేరు, జాజీ
కాయ, అడ్డసరంపట్ట, గ్రంథితగరం—ఇవి కలగ్నద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి
రెండేసి తులాలచొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి నీటితో రుబ్బి ఉంచుకునిది.

సువ్యూలనూనె రెండు ప్రస్థాలు. పిల్లితేగలరిసం రెండుప్రస్థాలు. లక్క
బియ్యపుకషాయం ఎనిమిది ప్రస్థాలు. పెరుగుమీదితేట ఎనిమిది ప్రస్థాలు. ఆవు
పాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలు.

ఈద్రవద్రవ్యా లన్నీ కలిపి, ఇందులో ఆకల్మం ముద్ద కలిపి చండివడబోసు
కునేది.

ఈతైలంతో తలఅంటుకుంటే వాతవ్యాధులు తొలగిపోతాయి. మేదో
గతాలూ, మజ్జాగతాలూ అయిన విషమజ్జరాలు తగ్గిపోతాయి. శుక్రనష్టం, ధ్వజ
భంగం పోతాయి. శరీరం ముట్టుకు, దప్పిక, చర్మి, ముఖంకోసింపడం, పింశతిప్రమే
హం, తగ్గిపోతాయి.

అం చం ద నా ది తై లం

గ్రవ్యాణి చందనాదే స్తు చందనం రక్తచంగనమ్
పత్తంగ మథ కాలీయాగురు కృష్ణాగురూణి చ
దేవద్రుమ స్ససరళః పద్మకః తూణికోపి చ
సిహ్వకః కుంకుమం సవ్యం జాతీఫలక మత్ర చ
జాతీవత్రం లనంగం చ సూక్ష్మైలా మహతీ చ సా
కంకోలఫలకం త్వక్చ పత్రకం నాగ కేసరమ్
వాలకం చ తథోశీరం మాంసీ దారు సితాపి వా
మురా కర్పూరం చాపి తైలేయం భద్రముస్తకమ్
రేణుకా చ ప్రియంగు శ్చ శ్రీవాసో గుగ్గులు స్తథా
లాక్షా నఖం చ రాలం చ ధాతకీకుసుమం తథా
ఏతాని శాణయానాని కల్పీకృత్య శనైః పచేత్
తైలం ప్రస్థమితం సమ్యగేత త్నాత్రే శుభే క్షిపేత్
అనేనాభ్యక్తగాత్ర స్తు వృద్ధో శీతినమోపి యః

శుభ్రో భవతి శుక్రాధ్యః స్త్రీణా మత్యంతమర్లభః
 వంధ్యాపి లభతే గర్భం వండోపి త సుకామతే
 అపుత్రః పుత్ర సూహౌతి జీవే చ్చ శరదా శతమ్
 చందనాదిమహాతైలం రక్తపిత్రం త్తయం జ్వరమ్
 దాహం స్వేదం చ దౌర్గధ్యం కుష్ఠం కంఠం వినాశయేత్ ॥

చందనం, రక్తచందనం, పతంగిచెక్క, అగురు, కృష్ణాపరు, దేవదారు, సరళదారు, పద్మకాన్ఠం, నందివర్ధనంబేరు, నేలములక, కుంకుమపువ్వు, జాజికాయ, జాపత్రి, అవంగం, దాల్చినీచెక్క, ఆకుపత్రికం, నాగశేసరాలు, కుగుబేరు, వట్టిబేరు, జటా మాంసి, మానుపనుపు, చక్కెర, పచ్చకర్పూరం, శిలాజిత్తు, తుంగముస్తలు, రేణు కలు, ప్రేంకణాలు, సరళనిర్యాసం, మహిషక్షిగుగ్గులు, లక్కబియ్యం నఖం చిప్పలు, ఆండుగుబంక, ఆరెపువ్వు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి అర తులం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి నీళ్లతో రుబ్బి ఒకప్రస్థం నువ్వులనూనెలో కలిపి నాలుగుప్రసాల ముచినీళ్లున్నూ చేర్చి వండి వచబోసుకు వేది.

దీంతో తలఱ టుకుంటే మృద్ధుడైనా యువకుడవుతాడు. వీర్యవృద్ధి పొంది అనేకమంది స్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. గొండ్రాల్లికి సంతానం కలుగుతుంది. మరిన్ని ఇది రక్తపిత్రం, త్తయ, జ్వరం, మంటలు, ఎక్కువచెమట, శరీరదుర్వాసన, కుష్ఠ, దురదలు పోగొడుతుంది.

౨౧ ఔ ర తై లం

బాలమూలకశుంఠీనాం ఔరః ఔరయుగం తథా
 లవణాని చ పంచైవ హింగుళిగుమహాషధమ్
 దేవదారు వచా కుష్ఠం శిశుపుష్పా రసాంజనమ్
 గ్రంధికం భద్రముస్తం చ కల్కైః కర్షమిత్తైః పృథక్
 తైలప్రస్థం చ వివచే త్కడలిబీజహరయోః
 రసాభ్యాం మధుచూక్తేన చాతుర్గుణ్యమితేన చ
 పూయస్రావం కర్షనాదం శూలం బధిరతాం కృమీన్
 అన్యాయ శ్చ కర్ణజాన్ రోగాన్ ముఖరోగాం శ్చ నాశయేత్ ॥

లేతమల్లంగి త్తరం, సాంటిత్తరం, సర్జత్తరం, యవత్తరం, నైంధవలవణం, సావగ్గులవణం, బిడాలవణం, సముద్రలవణం, కాచలవణం, ఇంగున, మునగపట్ట, సాంటి, దేవదారు, వస, చెంగల్వకోష్ఠ, సదాప. రసాంజం, గ్రంధితగరం, తుంగమస్తలు, ఇవి ఒక్కొక్కక్కర్నం చొప్పున గ్రహించి మెత్తిగాదంచి. అది రెండుప్రస్థాల సుత్వల న్నూనెలో కలిపి, అందులో, అరటిచుంపరసం యెనిమిదిప్రస్థాలు, మ దీఫలరసం యెనిమిదిప్రస్థాలు, మధుసూక్తం యెనిమిది ప్రస్థాలు చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది దినమ్మా నాలుగేసిచుక్కలు చెవుల్లో వేసుకుంటూ వుంటే చెవులనుంచి చీము కారడం, చెవిలో హోరు, చెవిపోటు, చెముడు, చెవిలో కృమలు, ఇంకా అనేకకర్ణవ్యాధులూ తగ్గిపోతాయి. ముఖరోగాలున్నూ నశిస్తాయి.

౨౨ కా సీ సా ది తై లం

కాసీసం లాంగలీ కుష్ఠం శుంఠీ కృష్ణా చ నైంధవమ్
మనశ్శిలాశ్వమార శ్చ విడంగం చిత్రకో వృషః
దంతీ కోశాతకీబీజం హేమాహ్య హరితాళకమ్
కల్కైః కర్ణమితై రేతైః తైలప్రస్థం విచచయేత్
సుధార్కపయసీ దద్యాత్పుథ ద్ద్విపలనమ్మితే
చతుర్గుణం గవాం మూత్రం దత్వా సమ్యక్ప్రసాదయేత్
కథితం ఖరనాథేన తైల మర్యోవినాశనమ్
క్షారవ త్పాతము త్యేత దర్శ్యాం స్యభ్యంగితో భృశమ్
వలిం న దూషయ త్యేత క్షారకర్మకరం స్మృతమ్ ।

అన్న భేది, పొత్తిదుంప, చెంగల్వకోష్ఠ, సాంటి, పిప్పళ్ళు, నైంధవలవణం, మణిశిల, వాడగ శ్నేరువేళ్ళు, వాయువిశంగాలు, చిత్రమాలం, అడ్డవరపుట్ట, నెపాళపువేళ్ళు, చేపబీరగింజలు, ఉమ్మెత్తవేళ్ళు, అరిదశం—ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్నం చొప్పున గ్రహించి మెత్తిగా కొట్టి, సుత్వలనూనె రెండుప్రస్థాలలో కలిపేది. మరిన్నీ, అ నూనెలోచెముడుపాలు రెండుపలాలు, జల్లేడుపాలు రెండుపలాలు, ఎనిమిదిప్రస్థాలు గోమూత్రము కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది మూలశంక పోగొడుతుంది. ఈతైలం మొలకలకు పూసేది. అవి రాలి పోతాయి. ఇది క్షారకర్మలాగ పనిచేస్తుండే; కాని గుడస్థానంలోని చతులకు ఏమా

త్రయా అపాయకం కాదు. మానసి ఇది చింటిపిల్లల అహింసాతన మొదలైనవ్యాధులను కూడా పోగొడుతుంది,

చెమడుసాలు తియ్యడం మాత్రం చాలా కష్టం, చాలా జాగ్రత్తగా తియ్యాలి.

౨౩ మ హా భృం గ రా జ తై లం

ఆనూపదేశసంభూతం గృహీత్వా మార్కవం శుభమ్
 సుధాతం జ్వరీకృత్య స్వరసం తస్య చాహరేత్
 చతుర్గుణేన తే నైవ తైలప్రస్థం విపాచయేత్
 క్షీరపిష్టై రిమై ద్ద్రోవ్యై స్సంయోజ్య మతిమాన్ భిషక్
 మంజిష్ఠా పద్మకం లోధ్రం చందనం గైరికం బలా
 రజక్యా కేశరం చైవ ప్రియంగు ర్మధుయష్టికా
 ప్రపాండరీకం గోపీ చ చలికా న్యత్రదాపయేత్
 సమ్యక్ క్షృం తతో జ్ఞాత్వా శుభే భాండే నిధాపయేత్
 కేశహతే శిరోదుష్టే మన్యాస్తంభే గలగ్రహే
 శిరఃకర్ణాక్షిరోగేషు సస్యేభ్యంగే చ యోజయేత్
 కుందితాగ్రా నతిస్నిగ్ధాన్ కచాన్ కుగ్భా ద్భూమాం స్తథా
 భాలిత్య మింద్రలుప్తం చ తైల మేత ద్ద్యపోహతి ॥

నీటిప్రదేశంలో మొలిచిన గుంటకర్ణి తెచ్చి చక్కగా కడిగి మెత్తగా దంచి స్వరసం తీసుకోవాలి, అది యెనిమిది ప్రస్థాల. నువ్వులనూనె రెండుప్రస్థాలు. ఇవి ద్రవ ద్రవ్యాలు.

మంజిష్ఠ, పద్మకాష్ఠం, లామగుచెక్క, చందనం, వంటకేగురు, బల, పసుపు, మానుపసుపు, నాగకేశరం, క్షేంకణాలు, యష్టిపద్మకం, తెల్లతామరపువ్వు, ముగంధి—ఇవి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి పాలతో రుబ్బి పైనిచెప్పిన ద్రవద్రవ్యాలలో చేర్చి వండి వడబోసుకునే:

జాట్టరాలడం, మన్యాస్తంభం, గలగ్రహం, శిరోరోగాలు, కర్ణరోగాలు, నేత్రరోగాలు— ఇవన్నీ పోగొడుతుంది. జాట్ట నల్లబరుస్తుంది. జాట్ట పెంచుతుంది. పేనుకొరుకుడు పోగొడుతుంది.

ఈతైలంతో నస్యం చేసుకుంటూ, తల అంటుకోవాలి. నస్యం దినయా రెండుముక్కుల్లోనూ నాలుగేసి చుక్కలు వేసుకుంటూ వుంటే చాలు ఆంధ్రదేశంలో భృంగములకం లాగ వంగదేశంలో దీనివాడికిం యెక్కువ.

౨౪ కుంకుమాదితైలం

కుంకుమం చందనం లాక్షా మంజిష్ఠా మధుయష్టికా
కాలీయక ముశీరం చ పద్మకం సీలముత్పలమ్
న్యగ్రోధపాదాః, స్లక్షన్య మూలః, పద్మన్య కేసరమ్
ద్విపంచమూలసహితైః కషాయైః పలికైః పృథక్
జూఢకం విపక్తవ్యం పాదశేష మథోద్ధరేత్
మంజిష్ఠా మధుకం లాక్షా పత్తంగమధుయష్టికే
కర్షప్రమాణై రేతైస్తు తైలన్య కుడవం పచేత్
అవాక్షీరం ద్విగుణితం తస్మై ర్భృన్వగ్ని నా పచేత్
సమ్యక్పక్వం వరం హేత త్స్మఖవ్యవసాదనమ్
సీలికా పిడకా వ్యంగా నభ్యంగా దేవ నాశయేత్
సప్తరాత్రప్రయోగేణ భవేత్కాంచనసన్నిభమ్
కుంకుమాద్య మిదం తైల మశ్వీభ్యాం నిర్మితం పురా ।

కుంకుమపువ్వు, రక్తచందనం, లక్కబియ్యం, మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, మానుష సుపు, వట్టివేళ్ళు, పద్మకాన్ఠం, నల్లకలువ, మర్రిపూడలు, జువ్వి కరుపట్ట, తామర పువ్వుకేసరాలు, దళమూలాలు—అంటే, మారేడువేళ్లు, నెల్లివేళ్లు, పెగుమ్మడు, కలిగొట్టు, కాలిపర్లి, పృశ్నిపర్లి, ముద్గపర్లి, మాషపర్లి, వాకుడు, నేలములక—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి అర్థద్రోణం నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసివుంచుకునేది.

మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, లక్కబియ్యం, రక్తచందనం, యష్టిమధుకం, ఇవి కల్కరవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి, నీళ్ళతో రుద్ది పైకి చెప్పిన కషాయంలో కలిపేది. మరిన్ని ఆకషాయంలో అర్థప్రస్థం నవ్వులమానె, ఒకప్రస్థం మేకపాలున్నూ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

దీ.తో తల అంటుకుంటే నీలిక, పిడిక, వ్యంగాదులూ నశించిపోతాయి. దినమ్మా ఒక్క వారిందినాలు వాడితేనే ఇలాంటి ఫలం కలుగుతుంది.

కల్కద్రవ్యాలలో యష్టిపథుకం రెండుమాట్లు చెప్పడానికి కారణం అది రెండు క్షిరాలని చెప్పడానికి. వృద్ధవైద్యులు ఈయోగంలో దశమూలాలు మానేసి దానికి బదులుగా పద్మకింజల్కాలు వాడుతున్నారు. మరీన్నీ, ఇందులో కషాయ ద్రవ్యాలలో పున్న కుంకుమపువ్వు కషాయసాధనలో మానేసి, వృద్ధవైద్యులు తైలం సిద్ధం అయిన తరువాత అందులో వేసి ఉంచుతున్నారు,

౨౫ వి డ ం గా ది తై లం

విడంగురిచార్కేషు నాగరే చ్చిశ్శే తథా

భద్రదా శ్వేలకాభ్యే చ సర్వేషు లవణేషు చ

తైలం పక్వం పిబేద్వాపి శ్లేషదానాం సమృత్తయే ||

వాయువిడంగాలు, మిరియాలు, జల్లేడు వేరుచెక్క, సొంటి, చిత్రమాలం, దేవదారు, ఏలకులు, సైంధవలవణం, సముద్రలవణం, సౌవర్ణలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం ఇవన్నీ సమభాగాలు. వీటి మొత్తానికి నాలుగురెట్లు నువ్వులనూనె, నూనెకు నాలుగురెట్లు జలం, మూలికలన్నీ మెత్తగా దంచి ద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది లోపలికి వాడవచ్చు. పైకిరాసి మర్దనాచెయ్యవచ్చు. ఇది బోదకాలు వ్యాధి తగ్గించేస్తుంది.

౨౬ హి ం గ్వా ది తై లం

హింగుకాసీసంధూత్థై శ్శుంఠీవత్రకచిత్రకైః

సహాసారాబ్ధిఫేనేందుక్షారత్రయనిశాయుగైః

విపక్వం సార్వపం తైలం పుష్పనంజననం షరం

రజఃకృచ్ఛహరం చాపి యోనిశూలనిష్కూడనమ్ ||

ఇంగువ, కాసీసంధ్యం, సైంధవలవణం, సొంటి, అకుషత్రికం, చిత్రమాలం, ముసాంబరం, సముద్రపుసురుగు, పచ్చకర్పూరం, సర్జక్షారం, యవక్షారం, వెలిగారం, పసుపు, మానుపసుపు, —ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి ముద్దచేసి, ఈమూలికలకు నాలుగురెట్లు అవనూనె, నూనెకు నాలుగురెట్లు నీళ్లూకలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది వయోబలాశస్థలను ఆనందించి పాలలో కలిపి లోపలికిస్తే ఋతుగర్భం సరిగా జారీ కాని స్త్రీలకు ఆబంధ పోతుంది. కన్యలు చజస్థలలు అవుతారు. యోని కూల కూడా తగ్గిపోతుంది.

౨౭ క న క తై లం

మధుకన్య కషాయేణ తైలన్య కుడవం పచేత్
కైలైః ప్రియంగుమంజిష్ఠాచందనోత్పలకేనరైః
కనకం నామ తతైలం ముఖకాంతికరం ఘమ్
అభీరుసీలికావ్యంగశోధనం పరమార్చితమ్ :

యష్టిమధుకం 64 తులాలు మెత్తిగా చితక గొట్టి ఎనిమిది ప్రస్థాలనీళ్ళలో కలిపి రెండు ప్రస్థాలు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసేది. ఆకషాయంలో 64 తులాలు నువ్వులనూనె చేర్చేది.

ప్రేంకణం, మంజిష్ఠ, రక్తచందనం, నల్లకలవదుంప, నాగకేసరాలు—ఇవి నాలుగేసి తులాల చొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి నీళ్ళలో దుబ్బి చేర్చి పండివడబోసు కునేది.

ఇది అభీరు, సీలిక వ్యంగం మొదలైన చర్మదోషాలు ఆస్తి పోగొట్టి ముఖానికి కాంతి, వర్చస్సు కలిగిస్తుంది.

౨౮ శ్రీ గో పా ల తై లం

రసాధకం శతావర్యాః కూష్మాంతాజామలయో న్నథా
వాజీగంధా సహచర బలానాం చ శతం పృథక్
పరిపక్వాంభసాం ద్రోణే పాదశేషేవతారయేత్
పంచమూలం మహ ద్వ్యష్ఠీ మూర్ధ్వా కేతకపూతికాః
పారిభద్రం చ నర్వేషాం గ్రాహ్యం దశపలం శుభమ్
క్వాథయిత్వా జలద్రోణే తత్పాద మవశేషయేత్
ఆధకం తిలతైలన్య కైలై ర్దైతై శ్చ సంపచేత్
అశ్వగంధా చోరపుష్పీ పద్మకం కంటకారికా

బలాగురు ఘనం పూతిశిష్యాకాగురు చందనమ్
 చందనం త్రిఫలా మూర్వా జీవనీయాకటుత్రయమ్
 పూతికుంకుమకస్తూర్యః చాతుర్జాతం చ శైలజమ్
 నఖముక్త మృణాలాని నీలోత్పల ముశీరకమ్
 మాంసీ మురా సురతరు వచా దాడిమ తుంబురు
 ఋద్ధివృద్ధీ దమనకం క్షుద్రైరార్థవలం పృథక్
 ఏత తైలవం వాతి వాతపిత్తకఫాద్భవాన్
 వ్యాధీ నశేషాన్, జనయే త్స్పృతిం మేధాం ధృతిం ధియమ్
 వాతరోగా స్వశేషేణ ప్రమేహాన్ హంతి వింశతిమ్
 గర్భం సంస్థాపయేత్ స్త్రీణాం సర్వం శూలం వ్యసోహతి
 మూత్రకృచ్ఛ్రమపస్కార మున్మాదాన్ నిఖిలా నపి
 స్థవిరోపి జరాజర్ణ తైల స్యాస్య నిషేవణాత్
 లీలయా ప్రమదానాం చ ఉన్మదానాం శతం జయేత్
 తిష్ఠే ద్యస్య గృహే తైలం శ్రీగోపాలాభిదం శుభమ్
 న తత్ర భూతా స్సర్వంతి న పిశాచా న రాక్షసాః
 న దారిద్ర్యం భవే త్తస్య విఘ్నః కశ్చిన్న జాయతే
 అశ్విభ్యాం నిర్మితం హ్యేత ద్విశ్వకల్యాణహేతవే ॥

పిల్లితేగలరసం 8 ప్రస్థాలు. బూడిదగుమ్మడికాయలరసం 8 ప్రస్థాలు. ఉసిరికా
 యలరసం 8 ప్రస్థాలు. అశ్వగంధ, ములుగోరింట, బల,—ఇవి ఒక్కొక్కటి
 నూరేసి పలాలు పెండ్లీ ద్రోణాలలో వేసి ఎనిమిదేసి ప్రస్థాలు మిగులునట్లు కాచేడి.
 మారేడు, దుండిగం, గుమ్మడి, కలిగొట్టు, తక్కెల—ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసి
 పలాలు. వాకుడు, చాగనార, మొగలిచన్నలు, గానుగుచెక్క, వావిలిచెక్క,
 ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసిపలాలు. ఈనూరుపలాలు మెత్తగా చిత్తకొట్టి పెండు
 ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిది ప్రస్థాలు మిగిలేట్లు కాచాలి. మొత్తం ఈయేడు
 రకాల కషాయాలూ రసాలూ కలిపి వాటిలో 8 ప్రస్థాల సువ్వుల నూనె చేర్చేడి.
 ఇవి ద్రవద్రవ్యాలు.

చెన్నేరు, చోరపుష్పి, పద్మకావ్యం, నాకుడు, బల, అగురుచెక్క, తుంగ
ముస్తలు, గానుగుచెక్క, కిలారసం, అగురుచెక్క, (రెండోమాటు) చందనం, రక్త
చందనం, కరకతాడిపుసిరికలు, చాగ, మనుబాల, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మేగ,
మహామేద, ముద్గపర్ణి, మాషపర్ణి, జీవకం, ఋషభకిం, యష్టిమధుకం, సొంఱి,
పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కుంకమపువ్వు, కస్తూరి, చాల్పినిచెక్క. ఏలకులు, ఆకుపత్రిక,
నాగకేసరాలు, గోమూత్రిశిలాజిత్తు, నఖంచిప్పలు, తుంగముస్తలు, తామరతూడు,
నల్లకలువమంపలు, వట్టివేళ్లు, జటామాంసి, దేవదారు, వస, దానిమ్మబెరడు, తుం
బుల్ల, ఋద్ధి, వృద్ధి, దమనం, చిన్నఏలకులు, — ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసితులాలు
ఇవి కలకూడ్రవ్యాలు. ఇవిన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్ళతో రుద్ది చద్రవద్రవ్యంతో
కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఈతైలం వాతంవల్లా పిత్తంవల్లా కఫంవల్లా పుట్టిన సుశుప్త్యాధులూ తగ్గించే
స్తుంది. బుద్ధిబలమూ, జ్ఞాపకశక్తీ, స్మృత్యూ కలిగిస్తుంది. వాతరోగలూ, ముఖ్యంగా
ప్రమేహాలు తగ్గించేస్తుంది. స్త్రీలకు గర్భంనిలుపుతుంది. కూల, మాత్రకృచ్ఛిమ,
అపస్మారం, ఉన్మాదం వాగొడుతుంది. తరుచుగా ఈతైలంతో తల అంటుకుంటూ
వుంటే వృద్ధుడు కూడా పడుచువాడవుతాడు.

౨౯ రాస్నా పూతి కతైలం

ఒకమూల బలాదారు హ్యశ్యగంధా శతావరీ
వరుణైరండ సిర్గంశీ తర్కారీ శిగ్రు మోరటమ్
సహాచరం చిత్రమూలం కరంజాంకోలమూలకమ్
పునర్నవం చ ధూపీలు హ్యార్కపుష్పీ దురాలభా
జీవంతీ వివతిదు శ్చ వాతారీ హింశ్రశిగ్రుకమ్
అలర్కజునకోలం చ కుభుత్థానాం కమాయుకమ్
ఏతేషాం చ సమం రాస్నా పూతికం చ తయో స్సమమ్
అష్టభాగావశేషం తు కమాయు మవతారయేత్
తత్పాదం తిలతైలం చ హ్యజాక్షీరం చ తత్సమమ్
గుగ్గులుం తగరం మాంసీ త్రికటుత్రిఫలాని చ
చాతుర్జాతం కచోరం చ విడంగామరదారు చ

హింగు రాన్నా వచా కిక్కి చాతా యష్టిక చిత్రమ్
 ప్రేమం పిష్టమ్ మూం చందనం చవ్యదీప్యకమ్
 వరాళం చంపకం కుష్మం నుజిష్టా మిళి న్నపాః
 జాతీఫలం సుగంధం చ పాతోశీరం సమాంశకమ్
 ఏత తైలస్య వస్తాశం కల్పద్రవ్యాణి దాపయేత్
 నుజి న్నారే సునక్షత్రే సవనస్త్రీణా వీడయేత్
 పాదజపనస్యాద్యై శ్శిరోవ స్తిషు యోజితమ్
 ధనుర్వాతేత రాచూషే స్పృధస్యా మపభావం కే
 ఆక్షేపకే వ్రణా మూషే విశ్వాచ్యా మపపంత్రకే
 ఆఢ్యవాతే హను స్తంభే శిరోవాతే పతానకే
 భూశిఖ కర్ణనాసాక్షి జిహ్వ స్తంభే చ దారుణే
 కలాయఃఖంజతాపంగునర్వాంగై కాంగమూరుతే
 అర్చితే పాదహర్షే చ పక్షాఘాతే ప్రళస్యతే
 ఊరు స్తంభం సుప్తవాతం నాశయే న్నాత్రనంశయః
 రాన్నాపూతికనా మైత తైల మాత్రేయనిర్మితమ్॥

దశమాలాలు, బల, మానుపసుపు, పెన్నేరు, పిల్లిలేగలు, ఉలమిడిపట్ట, అమదపు
 వేళ్ళు, వావిలిచెక్క, తక్కిల, మునగవేరుపట్ట, చాగనార, పచ్చగోరింట, చిత్ర
 మూలం, కానుగువేరుపట్ట, ఊడుగువేరుపట్ట, గలిజేరు, నేలగోగు, అర్కపుష్పి,
 మూలగొండివేళ్ళు, మనుచాల, విషముష్టి, అమదపుచెట్టువేళ్ళు, జటామాంసి, మునగ
 పట్ట, యెర్రపత్తిపట్ట, యవలు, రేగుపట్ట, ఉలవలు—ఇవి సమభాగాలు. వీటికన్ని
 టికి సమం సన్నరాస్తూ. వీటికన్నిటికీ సమం కానుగుపట్ట. ఇవన్నీ మెత్తగా చితక
 గొట్టి ఆరురెట్లు నీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదోభాగం మిగిలేట్టు కషాయం కాచుకుని వడ
 బోసుకునేది. అకషాయంలో నాలుగోవంతు సువ్వులనూనె. మేకపాలు కషాయ
 ముతో సమానం. ఇవి ద్రవద్రవ్యాలు.

మహిషాక్షిగుగ్గులు, గంధితగరము, జటామాంసి, సొంటి, పిప్పళ్ళు,
 మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, దాల్చినెక్క,

వీలకులు, అశుభక్రికం, నాగకేసరాలు, కచ్చురాలు, వాయువిడంగాలు, కేవదాని, ఇంసుక, సన్నరాస్తు, వసు, కటుకరోహిణి, పాత, యష్టిమధుకం, చిత్రమాలం, ప్రేంకణం, పిప్పలిహెడి, రక్తచందనం, చవ్యం, వామ, అవంగాలు, సంపంగే పువ్వులు, చెంగల్యకోష్ఠ. మంజిష్ఠ, పెద్దసోపు, అవాలు, జాజికాయ, సుగంధి, పాత, వట్టివళ్ళు, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. వీటిమొత్తం నూనెలో ఆరోపంతు ఆయేటట్టు సమభాగాలుగా గ్రహించి చూర్ణించి నీళ్ళతో రుబ్బి ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండివడ బోసుకునేది.

ఇది లోపలి కివ్వవచ్చు, పైని పూయవచ్చు, నస్యానికివాడవచ్చు, శిరోవస్తిగా వాడవచ్చు.

ఇదిధనుర్వాతం, అంతరాయామం, గృధ్రసి, అపబాహుకం, అక్షేపకం, విశ్వాచీవాతం, అపశంత్రకం, అధ్యవాతం, హనుస్తంభం, శిరోవాతం, అపతానకం, భూశంఖకర్ణనాసాక్షిజన్మలను బాధించే వాతం, కలాయఖంజపంగువాతాలు, పక్షి వాతం, సర్వాంగవాతం, అద్దితవాతం, పాదహర్షం, ఊరుస్తంభం, సుప్తవాతం, ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౩౦ అశ్వ గంధా బలా లాక్షా తైలం

అశ్వగంధా బలా లాక్షా ప్రస్తం ప్రస్తం పృథక్పృథక్
జలద్రోణే వివక్తవ్యం చతుర్భాగావశీషితమ్
తైలం త్రిమానకం దద్యాత్తైలా స్కన్ధు చతుర్థణమ్
అశ్వగంధా బలారాస్నా కాంతి కుష్ఠా జ్వచందనమ్
నిశా తికా శతాహ్వ చ లాక్షామూర్వా నమూలికా
సురధాతు స్సుచుంజిష్ఠా మధుగోశీరశారిబా
భార్గిపుష్కరములం చ సరళా గ్రంథికం తథా
సమభాగాని సర్వాణి కల్పీకృత్య ప్రదాపయేత్
సర్వజ్వరహరం, హఠి. శోఘం చ పరిబృంహితమ్
కాసశ్వాసహరం చైవ సర్వధాతువివర్ధనమ్
పక్షిఘాతహరం చైవ గ్రహపస్కారదాహనుత్

ఏత దధ్యంజనే శ్రేష్ఠం క్షయవాధిహరః పరమ్

లక్ష్మగంధాబలాలాక్షా తైలం విశ్వహితాయ చ ॥

పెన్నేరు, బల, అక్క-బియ్యం—ఇవి ఒక్కొక్క ప్రస్థం. ఇవి మూడూ మెత్తగా చితకగొట్టి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, నాలుగో భాగం మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో అయిదానికల నువ్వులనూనె, ఇరవైనాలుగు మానికల పెరుగుమిది తేటా చేర్చేది. ఇదిద్రవద్రవ్యం.

పెన్నేరు, బల, సన్నరాన్న, రేణుకలు, చెంగల్వకోష్ఠ, తుంగముస్తలు, చందనం, పసుపు, కటుకరోహిణి, సదాప, అక్క-బియ్యం, చాగ, దేవదారు, ఉసిరికపళ్ళు, మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, వట్టివేరు, సుగంధి, గంటుభారంగి, పుష్కరమూలం, సరళదారు, గ్రంధితగరం,—ఇవన్నీ కలకద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాలు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి, నీళ్ళతో రుబ్బి ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలిపివండి వడబోసుకునేది.

ఇదిశరీరానికి మద్దనా చేసుకుంటే సర్వజ్వరాలూ హరిస్తుంది. ఉబ్బు, డగ్గు, వగర్లు, పక్షవాతం, గ్రహరోషాలు, అపస్మారం, క్షయ పోగొడుతుంది. సర్వ ధాత పునూ వృద్ధిచేస్తుంది.

ఘృతాలు

౧ కల్యాణ ఘృతం

త్రిఫలా ద్వే నిశే కాంతీ సారిణే ద్వే ప్రియంగుకా
శాలిపర్ణీ పృశ్నిపర్ణీ జీవదా ర్చ్యలవాళకమ్
నతం విశాలా దంతీ చ దాడిమం నాగ కేసరమ్
నీలోత్పలైలా మంజిష్ఠా విడంగం కృష్ణపద్మకమ్
జాతీస్తమ్బం చందనం చ తాలీసం బృహతీ తథా
వృత్తైః కర్ణసమైః శల్మలైర్జలం దత్వా చక్షుస్సుణిమ్
ఘృతప్రస్థం పచేద్ధీమా సపస్మారే జ్వరే శ్చయే
ఉన్నాదే వాతరక్తే చ కాసే మఠదాసలే తథా
ప్రతిశ్యాయే కశు శూలే శృతీయక చతుర్థకే
మూత్రకృచ్ఛే విసర్పే చ కంఠాపాంశ్చాయే తథా
విషద్యయే ప్రమేహేషు సర్కషౌ వోషయుజ్యతే
వంధ్యానాం పుత్రదం భూతయక్షరక్షోహరం స్మృతమ్ ॥

కరకవొలుపు, తాడికాయవొలుపు, ఉసిరికపప్పు, పసుపు, మానుపసుపు, రేణుకలు, పాలనుగంధి, నల్లనుగంధి, ప్రేంకణం, ముయ్యాకుపొన్న, నక్కతోకపొన్న, జీవ దాయ, కూతురుబుడమ, గ్రంధితగరం, విశాల, నేపాలపువ్వు, దానిమ్మబెరడు, నాగకేసరాలు, నల్లకలువ, ఏలకులు, మంజిష్ఠ, వాయువిడంగాలు, చెంగల్వకోష్ఠ పద్మకావ్తం, జాజికాయ, చందనం, తాలీసం, పెద్దములక, — ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండు సేతులాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా నలగకొట్టి, నీటితో రుబ్బి అముద్ద రెండుపళ్ళాల అవునేతితో కలిపేది. మరిన్నీ, అనేతిలో ఎనిమిది పళ్ళాల నీళ్ళు కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది, ఉన్నాదం, వాతరక్తం, దగ్గులు, అగ్నిమాంద్యం, రొంప, అపస్మారం జ్వరం, శ్చయ, కటికూల, తృతీయక చాతుర్థక జ్వరాలు, మూత్రకృచ్ఛం, విసర్పం,

తురదలు, పొండురోగం, సావరజంగమవిషాలు, ప్రమేహుబోగోడుమంది. వంధ్యా శ్రీలకు ప్రశ్రుసంతానం కలిగిస్తుంది. సమస్త గ్రహచాభలున్నూ నశింపజేస్తుంది.

అ ఫ ల ఘృ తం

త్రిఫలా మధుకం కుష్ఠం ద్వే నిశే కటురోహిణీ
విశంగం పిప్పలీ ముస్తం విశాలా కట్ఫలం వచా
ద్వే మేదే ద్వే చ కాకోళ్యా సారబే ద్వే ప్రిశంగుకా
శతభుష్పా హింగురాస్మా చందనం రక్తచందనమ్
జాతీపుష్పం తుగాక్షీరీ కమలం శరరా తథా
అజమోదా చ నంటి చ కల్కై శేతైశ్చ క్షార్మికైః
జీవద్వైతైకవర్ణాయా ఘృతేషు చ గోః క్షిపేత్
చతుర్గుణేన పశునా పచే దారణ్యగోమయైః
సుతిథా పుష్కనక్షత్రే మృద్భాజ్ఞాన్తై తథా
తతః పిబే చుభభదిచే నారీ వాపుర పోథవా
ఏత త్సర్పి ర్నరః పీత్వా శ్రీషు సత్యం పుషాయతే
పుత్రా సుత్పాదయే ధీమాన్ వంధ్యాపి లభతే సుతమ్
అనాయుషం యా జనయే ద్యా చ సూతా శరస్థితా
పుత్రం ప్రాప్నోతి సా నారీ బుద్ధిమంతం శతాయుషమ్
ఏత త్ఫలఘృతం నామ భాగ్వాద్వాజేన కాషితమ్
అనుక్తం లక్ష్మణాగమ్యాం క్షిపం త్యేత చికిత్సకాః ।

కరకతాడిశిరిశలు, యష్టివధుకం, చెంగల్వకోష్ఠు, పసుపు, మానుపసుపు, కటుక రోహిణి, వాయువిడంగాలు, పిప్పళ్ళు, తుంగముస్తలు, పెద్దపాపరశేళ్ళు, కాయ ఫలం, వస, మేద, మహామేద, కాకోళి, క్షీరకాకోళి, పాలనుగంధి, నల్లనుగంధి, ప్రేంకణం, సదాప, ఇంగువ, (తేలుంచించి) సన్నరాన్ను, చందనం, రక్తచందనం, జాపత్రి, తవాక్షిరి, తావరపువ్వు, చక్కెర. అజామోదం, శేపాశపు శేళ్ళు ఇవికలగ్న ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క కర్మం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా కొట్టి నీళ్ళతో బుచ్చిఉంచుతునేది.

శరీరం అంతా ఒక్కటే రంగు, దూడలు బతికీ ఉండిన అవుపాలలోనుంచి తీసిన నెయ్యి రెండుప్రస్థాలు. అనేతికి నాలుగురెట్లు అవుపాలు. వీటిలో అకల్మం ముద్ద కలిపి అడవియేరుపిడకలతో వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పురుషులకు మిక్కిలీ వీర్యవృద్ధి కలిగించి ఎంతోమంది స్త్రీలతో రమించే శక్తి యిస్తుంది. వంధ్యా స్త్రీలకు పుత్రసంతానప్రాప్తి కలిగిస్తుంది. బిడ్డలు బతికని స్త్రీలకు ఇది వరప్రసాదం. వారి బిడ్డలు దీర్ఘాయుష్కంతు అవుతారు.

ఇందులో చెప్పకపోయినా అనుభవపరులైన వృద్ధజేమ్యులు అత్యుచామాలం కూడా కల్మద్రవ్యాలలో చేర్చుకోడం సంప్రదాయంగా వుంది.

౩ కు మా ర క ల్యా ణ ఘృ తం

శంఖపుష్పీ వచా బ్రహ్మీ కుష్ఠం త్రిఫలయానవా
ద్రాక్షా నశర్కరా శంకీ జీవంతీ జీవం బలా
శతీ దురాలభా బిల్వం దాడిమం నురసాస్థిరా
ముస్తం పుష్కరమూలం చ సూక్ష్మైలా గజపిప్పలీ
ఏషాం కర్షనమై ర్భాగైర్ఘృతప్రస్థం విపాచమేల్
కషాయే కంటకార్యా శ్చ క్షీరే తస్మింశ్చతుగుణే
ఏత త్కుమారకల్యాణం ఘృతరత్నం నుఖప్రదమ్
బలవర్ణకరం ధన్యం పుష్టాయు రతివర్ధనమ్
ఛాయానర్వగ్రహలక్ష్మీ క్షిమిదంతగదాపహమ్
నర్వబాలామయం హంతి దంతోద్భేదం విశేషతః ।

శంఖపుష్పి, వస, సరస్వతీలకు, చెంగల్యకోష్ఠ, కరక తాడికాసిరికలు, ద్రాక్ష పండు, చక్కెర, సొంటి, మనుబాల, జీలకర్ర, బల, కమృరాలు, దూలగొండి శేఖ్య, మారేడుశేఖ్య, దానిమ్మ బెరడు, తులసీ, శాలిపర్ణి, తుంగముస్తలు, పుష్కరమూలం, చిన్న ఏలకులు, గజపిప్పళ్ళు, — ఇవి కల్మద్రవ్యాలు.

ఇందులో రెండో బంతిలో జీరకం అనేదానికి ఒడలుగా కొద్దిగా జీవనీయ గణం వాడుతున్నారు. జీవనీయగణం అంటే మనుబాల, యష్టిపథుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మాషపర్ణి, మద్దపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, అని జీలకర్రకు బదులుగా ఇవి వేసుకుంటే చాలా యెక్కువ పనిచేస్తుంది.

ఈ కల్పద్రవ్యాలన్నీ ఒక్కొక్కటి కర్షించొప్పున తీసుకుని, కలిపి, మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో రుబ్బి ఉంచుకునేది.

అపునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు. వాకుడు స్వరసం ఎనిమిదిప్రస్థాలు. అపుపాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలు.

ఈ ద్రవ్యాలన్నీ కల.పుకుని, వీటిలో అకల్మముద్ద చేర్చి వండి వడబోసు కునేది.

ఇది చండీకల్లలకు చాలా మేల చేస్తుంది, బలం కలిగిస్తుంది, శరీరకాంతి వృద్ధి చేస్తుంది, పుష్టిచేసి దీర్ఘాయుర్దాయం సమకూరుస్తుంది, సర్వగ్రహబాధలూ తగ్గిస్తుంది, క్రిములు నాశనంచేస్తుంది, దంతవ్యాధులన్నీ పోగొడుతుంది, సమస్తబాలవ్యాధులూ తగ్గించేస్తుంది, ముఖ్యంగా దంతాలు వచ్చేటప్పుడు కలిగే వ్యాధులన్నీ ఇది పోగొడు తుంది.

ఆవర్ణకఘృతం

మధుకం చందనం కంగు నర్దపం పద్మకం తథా
కాలీయకం హరిద్రా చ లోద్ర మేభి శ్చ కల్మితైః
వివచేద్ధి ఘృతం వైద్య నైత్వక్వం వస్తుగాలితమ్
పాదాంశం కుంకుమం సింధుం క్షిప్త్వా మందానలే పచేత్
తత్ప్రిద్ధం శిశిశే నీరే ప్రక్షిప్త్యాకర్షయేత్తతః
తదేత ద్వర్ణకం నామ ఘృతం వక్త్రప్రసాదనమ్
అశేనాభ్యానలిప్తం హి వలీభూత మపి క్రమాత్
నిష్కలం కేందుబింజాభం స్యాద్విలాసవతీముఖమ్ ॥

యష్టిమధుకం, చందనం, ప్రేంకణం, అవాలు, పద్మకేసరాలు, ముగంధి, పసుపు, లొద్దుగుచెక్క— ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పలించొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి, నీళ్ళతో రుబ్బి రెండుప్రస్థాల అపునీటిలో కలిపి, అందులో ఎనిమిది ప్రస్థాల నీళ్లున్నా చేర్చి దింపబోయేటప్పుడు రెండుపలాల మైనం వేసి, కరిగించి ఒక తులం కుంకుమపువ్వున్నా కలిపి వడిగా వుండగానే వడబోసుకునేది.

చల్లబడితే ఇది గట్టిపడి, వెన్నలా వుంటుంది, కనక, వేడికొంచెం తగ్గాక నీపాలలో గాని, డబ్బాలలో గాని పోసి ఉంచుకునేది.

ఇది స్త్రీలకు మొగంమెరుగుగా వాడుకునేది. దినదినమూ మొగాని కిది రాసి బాగా మర్చిపోతున్న కడిగేసుకు, టూపు లే ముడకలు పడ్డ మొగం కూడా నునపు పోసి చంద్రబింబంలా వుంటుంది.

౫ బృహదశ్వగంధాఘృతం

అశ్వగంధా పలశతం శుభాజేశనముద్భవమ్
 పుణ్యేహని సమాహృత్య సాధయేత్ శ్లక్ష్యకుప్తతమ్
 ద్రోణేభసి పచేత్తావ ద్యావత్పాదావశేషితమ్
 సర్విప్రస్థం పచేత్తేన గవ్యక్షీరం చతుర్గుణమ్
 కషాయం ఛాగమాంసస్య దద్యా చ్చృతస్వయస్య చ
 కల్కానీ శ్లక్ష్యపిష్టాని తదామూని ప్రదాపయేత్
 కాశోలీయుగ మృద్ధీ ద్వే మేదే వ్యే చాథ జీరకమ్
 న్యయంగుస్తా మృషభక మేలా మధుక మేవ చ
 మృద్వీకాం శూర్పపల్ల్యా చ జీవతీం చపలాం బలామ్
 నారాయణీం విదారీం చ దత్వా సమ్యగ్నిపాచయేత్
 సితా మాక్షికయో శ్శీతే గృష్ణీయా త్కుడవో పృథక్
 లీడ్వా సాణిశ్శం భుంజ్యాత్ పరిహారవివర్జితమ్
 క్షీణేంద్రియాః క్షీణశక్తా వృద్ధా బాలా స్రభాబలాః
 హీనమానా శ్చ యే కేచిత్ ప్రాశ్యేదం మాత్రయా ఘృతమ్
 ఓజః స్వాస్థ్యం చ తేజ శ్చ ప్రసాద మింద్రియస్య చ
 లభతే సూర్యసంకాశో బ్రాహ్మణే విగతజ్వరః
 వృద్ధో వృషాయతే స్త్రీషు నిత్యం షోడశవర్షవత్
 నారీణాం చ శతం గచ్ఛేత్ స చ శుకక్షియో భజేత్
 సంధ్యా చ లభతే వైత్రం బుద్ధిమేధాసమన్వితమ్

మాసమాత్రప్రయోగేణ వలీపలితినాశనమ్

ఖాలిత్యం తిమిరం వ్యాధీన్ వాతికాన్ కఫపిత్తజాన్

పంచకాసాన్ శ్మయం శ్వాసం హిక్మాం చ విషమజ్వరమ్

హంతి సర్వాన్ గదాన్ శీఘ్ర మశ్విభ్యాం నిర్మితం పుతా ||

నూరుపలాల పెన్నేరు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుత్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగో పాలు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. మేకమాంసం రెండువందల పలాలు మెత్తగా నరికించి నాలుగుత్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఈరెండుకషాయాలూ కలిపి అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి, ఎసిమిడి ప్రస్థాల ఆవుపాలూ కూడా చేర్చేది.

కాళోలి, క్షీరకాళోలి, ఋద్ధి, వృద్ధి, మేద, మహామేద, జీలకర్ర, పల్లెరు గింజలు, ఋషభకం, వీలకులు, యష్టిశుభ్రకం, ద్రాక్షపండు, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవంతి, పిప్పళ్ళు, బల, పిల్లితేగలు, నేలగుమ్మడు, -ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచి నీళ్లతో రుద్ది యాముద్ద పైని చెప్పిన ద్రవ్యవదనవ్యాలలో చేర్చి వండివడబోసుకునేది.

ఇది చల్లబడిన తరువాత ఒకకుషవం చక్కెరా, ఒకకుషవం తేనె కూడా కలుపు కునేది. అయితే, వృద్ధవైస్యులు ఈరెండునస్తువులూ ఘృతం అంతలోనూ కలిపివుంచక ప్రతీ మోతాదులోనూ కొంతకొంత కలుపుకొనుని చెప్పడం వుంది.

ఇంద్రియాలు పట్టుతప్పినవారూ, శుక్రక్షీణం పొందినవారూ, వృద్ధులూ, బాలకులూ, బలహీనులూ, రక్తమాంసాలు క్షీణించినవారూ ఇది బలానుసారంగా సేవిస్తే ఓజస్సు, స్వాస్థ్యమా, తేజస్సు, ఇంద్రియబలమూ కలిగి నూర్యబింబంలా వెలిగి పోతూవుంటారు. వృద్ధుడు కూడా ఒదచోరేళ్ల యువకుడులాగ ఆనందమంది స్త్రీలతో రమించిగలుగుతాడు. వంధ్యాస్త్రీలకు సత్సంతానం కలుగుతుంది. ఒక్కమాంసం సేవించినంతమాత్రానే యాగుణాలు కలుగుతాయి. శరీరంమిడిమిడతలు తగ్గిపోతాయి. వెంట్రుకలు నల్లబడతాయి. దృష్టిమాంద్యం కూడా తగ్గిపోతుంది. వాతవ్యాధులూ కఫవ్యాధులూ హరిస్తాయి. పంచకాసలూ, శ్మయ, శ్వాసలు, ఎక్కిళ్లు, విషమజ్వరం తగ్గిపోతాయి.

ఉ ఛా గ లా ది తై లం

ఆజం చర్మవినిర్ముక్తం త్యక్తశృంగఖురాదికమ్

పంచమూలీద్వయం చైవ జలద్రోణే విసాచయేత్

తేన పాదావశేషేణ ఘృతప్రస్థం విశచయేత్
 జీవనీయై సుయష్ట్యావ్యైః క్షీరం చైవ శతానరీ
 ఛాగలాద్య మిదం నామ్నా సర్వవాతవికారణుత్
 అర్దితే కర్ణశూలే చ బాధిర్యే మూకవిన్ధినే
 జడగద్గదవంగూనాం ఖంజే గృధ్రపికుబ్జయోః
 అంతానేపతంత్రే చ నర్పి రేత త్వృశస్యతే
 పృథగర్థతుల్యం పంచమూలశ్చంద్వాజమాంసయోః
 నిక్వాధ్య నలిలద్రోణే క్వాధే పాదావశేషితే ॥

చర్మమూ, కొమ్మలూ, గిట్టలూ మొదలైనవి తీసినేసిక మేకమాంసం 50 పలాలు
 రెండుద్రోణాల నీళ్లలో నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని ఉంచుకునేది.
 దశమూలాలు అన్నీ కలిపి యాభైపలాలు రెండు ద్రోణాల నీళ్లలో నాలుగోవంతు
 మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసి ఉంచుకునేది. ఈరెండు కషాయాలూ కలిపి అందులో
 రెండుప్రసాల అవునెయ్యి చేర్చి పొయిమిద ఉంచుకునేది.

మనుబాల, యష్టిమధుకం, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, మాష
 పర్ణి, ముద్గపర్ణి, జీవకం, ఋషభకం, మల్లీ యష్టిమధుకం-ఇవికల్యద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ
 కలిపి 66 తులాలు. ఇవి మెత్తగా దంచి నీళ్లతో రుబ్బి అమద్ద అద్రవద్రవ్యాలలో
 కలపుకునేది. మరన్నీ అద్రవద్రవ్యాలలో నాలుగుప్రసాల అవుపాలు, నాలుగు
 ప్రసాల, పిల్లిలేగల రసమూ కూడా చేర్చుకోవాలి.

ఇవన్నీ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది అర్దితవాతం, కర్ణశూల, బధిరత్వం, ముద్దమాటలు, గద్గదవచనాలు, చురుకు
 తనంలేకపోవడం. కుంటితనం, ఖంజవాతం, గృధ్రాసి, కుబ్జం, అపతానం, అప
 తంత్రం ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౭ బృహచ్చాగలాద్యఘృతం

ఛాగమాంసతులాం గృన్ధ్యా దశమూల్యాః పలం శతమ్
 అశ్వగంధాపలశతం వాట్కాలకశతం తథా
 ఘృతాధకం పచేత్తోయై శ్చతుర్భాగావశేషితైః

క్షీరం స్నేహనమం దద్యాత్ స్వతావర్యా రసం తథా
 తామ్రసాక్షే దృఢే చైవ శనై ర్నృద్వగ్నినా పచేత్
 అస్యోషధన్య కల్కన్య ప్రత్యేకిం శుక్తివమ్మితిమ్
 జివంతీ మధుకం ద్రాక్షా కాళోశ్యా నీల ముత్పలమ్
 ముస్తం నచందనం రాస్నా పర్ణిసీవ్యయశారబే
 మేదే ద్వే చ తథా కుప్తం జీవకర్షభకా శతీ
 దార్ద్రీ ప్రియంగు త్రిఫలా నతం తాలీనవద్మకా
 ఏలా పత్రం వరీ నాగం జాతీకునుమధాన్యకమ్
 మంజిష్ఠా దాడినుం దారు కేఱుకం సైలవాలుకమ్
 విడంగు జీరకం చైవ పేషయిత్వా వినిక్షిపేత్
 వస్త్రపూతే చ కీతే చ శర్కరాప్రస్థసంయుతమ్
 సింధాయేత్ స్నిగ్ధభాండే మార్దే వా భాజనే శుభే
 అస్యోషధన్య సిద్ధన్య శృణువీర్య మతఃపరమ్
 కేవలేవం నమస్కృత్య సంపూజ్య గణనాయకమ్
 సిబే త్పాణితలం తస్య వ్యాధిం వీక్ష్యానుచానతః
 సర్వవాతవికా శేషు అపస్మారే విశేషతః
 పక్షాఘాతే తథోన్మాదే ఆధ్మానే శోష్టనిగ్రహే
 క్షణ్ణరోగే శిరోరోగే శాధ్యో చాపతంత్రకే
 భూతోన్మాదే చ గృహస్యాం శోధరే చాక్షిపాతకే
 చార్మశూలే చ హృస్పాథి బాహ్యయూమార్దితే తథా
 నాతికింబకా వృద్ధాగమూత్రకృచ్ఛ్రే నవంగుకే
 శ్రోష్టుశీర్షే తథా ఖంజే ఈజ్జే చాఘ్నని మిర్చినే
 అపతానేతరాయామే రక్షపిత్రే తథోర్ధ్వగే
 ఆనాహేరోవికారేషు చాతుర్థజ్జ్వరే పిచ
 మానుగ్రహే తథా శోషే క్షీణే చైవాపబాహుకే

దండపతానకే భగ్నే దాహే చ్ఛాక్షేపకే తథా
 జ్వర్ణజ్వరే విషే కుష్ఠే శేఫస్తంభే మదాత్యయే
 అధ్యవాతేగ్నిమాంశ్యే చ వాతరక్తగదేషు చ
 ఏకాంగరోగిణే చైవ తథా సర్వాంగరోగిణే
 మాస్తకంపే శిరఃకంపే జిహ్వస్తంభే జడే భ్రూ
 క్షీణేంద్రియే నష్టశుక్రే శుక్రవిస్సరణే తథా
 స్త్రీణాం వాతాననాతే చ పటలే చాక్షిన్నందనే
 ఏకాంగన్నందనే చైవ సర్వాంగన్నందనే తథా
 నాగాదిపతితే వాతే స్త్రీణా మప్రాప్తిహేతుకే
 అభిచారికదోషే చ ధనసంతాపసంభవే
 యే వాతప్రభవా రోగా యే చ పిత్తసముద్భవాః
 శిరోమధ్యగతా యే చ జంఘాపార్శ్వాదినంస్థితాః
 మాత్మగ్రహభిభూత శ్చ శిశు ర్యచ్చ విశుష్యతి
 ప్రక్షీణబలమాంస శ్చ స వర్త్యగమనశ్శమః
 ఘృతే నానేన సిద్ధ్యంతి నజ్రముక్తి రివాసురాన్
 హంతి నకలాన్ రోగాన్ ఘృతం పరమదుర్లభమ్
 రసాయనం వహ్నిబలప్రదం చ
 వఘ్నేప్రకర్షం విగ్రహాతి రూపమ్
 జత్వాబలేంద్రేణ సమానజేజ్ఞా
 దీర్ఘాయుషం పుత్రశతం కరోతి
 స్త్రీణాం శతం గచ్ఛతి చాతిరేకం
 స యాతి తృప్తిం సరసం సమాంగః
 అపుత్రిణీ పుత్రశతం కరోతి
 శతాయుషం కామసమం బలిష్ఠమ్
 మహద్భృతం నామ తు ఛాగలాద్యం

వినిర్మితం వాతఃసమూదనం చ

శినం శుభం రోగభయముచ

చకార హరితముని ర్వసిష్ఠః ॥

నపుంసకం మేకమాంసం నూరుపలాలు మెత్తగానరికించి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని వుంచుకునేది. దశమాలాలున్నా అన్నీ కలిపి నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని వుంచుకునేది. పైన్నేరున్నా నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకుని వుంచుకునేది. బల నూరుపలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసివుంచుకునేది.

ఈనాలుగు కషాయాలున్నూ, రెండు అధికాల ఆవునెయ్యిన్నీ, రెండు అధికాల ఆవుపాలున్నూ, రెండు అధికాల పిల్లిలేగల రసమున్నూ కలిపి పాత్రలో పోసి పొయ్యిమీద వుంచేది.

మరుబాల, యష్టిచాధుకం, బ్రాహ్మపండు, కాణోలి, కీర కాణోలి, నల్లగలవ, శుంగముస్తలు, చందనం, సన్నరాన్ను, మాషసర్ణి, ముద్గపర్ణి, పాలశుగంధి, నల్లశుగంధి, మేద, మహామేద, చెంగలవ్వుకోవ్వు, జీవకం, ఋషభికిం, కిచ్చూరాలు, మానుపసుపు, ప్రేంకణాలు, కరక, తాడికాయ, ఉసిరికి సప్ప, గ్రంథితగరం, తాళీసపత్రికం, పద్మకాన్ఠం, ఏలకులు, అకుట్రకిం, పిల్లిలేగలు, నాగకేసరాలు, జాపత్రి, ధనియాల, మంజిష్ఠ, దానిమ్మపెరిడు, దేవదారు, రేణుకలు, మాతురుబుడమ, వాయువిడగాలు, జీలకర్ర—ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ ఒక్కొక్కటి నాలుగేసితులాల చొప్పున వేసుకుని మెత్తగా దించి నీళ్ళతో రుబ్బి, అముద్గ పొయ్యిమీద పెట్టివుంచి సద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది. వడబోసిని తరవాత అందులో ఒక ప్రస్థం చక్కెరకలిపి జాగ్రత్త చేసి వాడుకునేది.

తయస్సునూ, లలమనూ, స్థితినిపట్టి యిది అలతులందాకా మోతాదు ఏర్పరుచుకోవచ్చును.

వాతవ్యాధులు, అపస్మారం, పక్షవాతం, ఉన్మాదం, అధ్మానం, మలబంధం, క్లీరోగం, శిశోరోగం, బధిరత్వం, అపతలత్వం, భూతోన్మాదం, గృధ్రసి, ఉదరవ్యాధులు, పార్శ్వకూల, హృచ్ఛూల, బాహ్యాయామం, అద్దికవాతం, వాతకింటకం, హృద్రోగం, మూత్రకృచ్ఛం, కుంటితనం, క్రొవ్వుకీర్నం, ఖంజవాతం,

కుబ్జకవాతం, మద్దమాటలు, అపతానం, అంతరాయామం, రక్తపిత్తం, ముఖ్యంగా డ్యూర్వగతరక్తపిత్తం, అనాహం, మూలశంకల, చాతుర్థికజ్వరం, హస్తస్తంభం, శోష, అపబాహుకం, దండాపతానం. మంటలు, ఎముకలు విగ్గడం, అక్షేపకం, జీర్ణజ్వరాలు, విషదోషాలు, కష్ట, శేఫస్తంభం, మదాత్మయం, అధ్యవాతం, అగ్నిమాంద్యం, వాతరక్తం, ఏకాంగవాతం, సర్వాంగవాతం, బాహుకంపం, శిరశకంపం, జిహ్వస్తంభం, భ్రమ, జడత్వం, ఇంద్రియక్షీణత, శుక్రనష్టం, ఋతుదోషాలు, పటలం, కళ్ళు అదరడం, ఏకాంగస్పందనం, సర్వాంగస్పందనం, గుర్రంపేగు మొదలైన వాహనాల మీదనుంచి పడ్డప్పుడు సంభవించే వాతప్రకోపం, శోరిత శ్రీ లభించనందున కలిగే శారీరిక మానసిక బాధలు. అభిచారికదోషాలు, ధననష్టంకల్ల కలిగే సంతాపం, సమస్త వాతవ్యాధులు, సకలపిత్తవ్యాధులు, గ్రహబాధలు, ఇది అమోఘంగా పోగొడుతుంది. చిక్కిపోయిన కిల్లలకు, రక్తమాంసాలు క్షీణించినవారికి, నడవక క్రిలేనివారికి ఈఘృతం మిక్కిలీ మేలుచేస్తుంది.

ఇది గొప్పరసాయనం. మిక్కిలీ అగ్నిదీప్తి కలిగించి, శరీరపుష్టి, సౌందర్యమూ, వీర్యవృద్ధి అధికంచేస్తుంది. ఇది చాలాకాలం పుచ్చుకున్న పురుషుడు అనేక మంది శ్రీలతో రమించగలుగుతాడు. వంధ్యా శ్రీలు సంతానఫలం పొందుతారు.

గమనిక:—శ్రీ సంతానవంతురాలు కాకపోతే. మనలో దోషం అంతా శ్రీదే అనే భావం వుంది. అనేకులు శ్రీకి మాత్రమే చికిత్సచేయిస్తారు. అనేక మంది శ్రీలకు ధూతిచికిత్సా. తీర్థయాత్రలూ కూడా చేయించే అచారం కూడా మనలో వుంది. అయితే చాలాచోట్ల సంతానం కలగని లోపం పురుషులకు కూడా సంభవిస్తావుంటుంది. ఇది గుర్తించినవారూ, చికిత్సకు అంగీకరించే పురుషులూ కూడా చాలా అరుదుగా వుంటారు. నాఅనుభవం చెబుతాను. నేను అయిదారు స్థలాలలో శ్రీలకే కాక పురుషులకుమూ చికిత్స చేశాను. అంతకుపూర్వం శ్రీలకెన్ని చికిత్సలు చేసినా కలగని సంతానం పురుషులకు కూడా చికిత్స చేశాక కలిగింది. తరుచు సంతానం కలిగి నష్టపోయే సందర్భాల్లో కూడా నేను ఉభయులకూ చికిత్స చేశాను. తన్మూలంగా కలిగిన సంతానం నిలిచివుంది. నేను వాడిన ఔషధాలు ముఖ్యంగా శ్రీలకు కుమారకల్పద్రుమఘృతమూ, పురుషులకు ఈబృహచ్ఛగలాది ఘృతమూనూ, పురుషులకు ఇది చెయ్యగల మేలు, నాఅనుభవంలో, సిద్ధమకరధ్వజం కూడా చెయ్యలేదు. కైద్యసోదరులు ఇది పరీక్షించి చూస్తూ రని నమ్ముతున్నాను.

రా పు న ర్న వా ఘృ త ం

పునర్నవాతుగాం గృహ్య జలదోశే విపాచయేత్
చతుర్భాగావశేషేణ ఘృతప్రస్థం విపాచయేత్

భూనింబవిజ యాశుంతీశోభఘ్నమరదారుభిః

కాసం శ్వాసం జ్వరం హంతి శోధం చాపి, మదారుణమ్ ||

గలిజేరు నూరుపలాలు మెత్తగా చిత్తకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్లలో కలిపి నాలుగో వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో రెండుప్రస్థాల అభునెయ్యి చేర్చేది.

నేతి నేము, గంజాయి, సాంటి, తెల్లగలిజేరు, దేవదారు—ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాల చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి నీటితో రుద్ది ఆకషాయంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది దగ్గులు, వగర్పులు, ఉబ్బు, జ్వరం పోగొడుతుంది.

కాచాగదిఘృతం

అజామాంసం తులామాంసం వాసకవ్య పలం శతమ్

అశ్వగంధాపలశతం కటాహే నమధిక్షి పేత్

జలదోణే పృథక్పక్వై చతుర్భాగావశేషితైః

కషాయై ర్విషచే ద్వవ్యం ప్రస్థద్వయమితం ఘృతమ్

ఛాగక్షీరం ఘృతనమం దద్యాత్కల్యాణి యాని చ

అష్టవర్గః పంచమూలీ చాతుర్జాత శ్శతావరీ

త్రికటుత్రిఫలా యస్త్రీ విదారీ శాల్మలీ వచా

శంఖపుష్పీ సుధామూలీ ముషలీ చవికా తథా

కపికచ్చకబీజం చ దీప్యా ఖిదుజీరకా

నూత్నైలా మేధికా భార్గీ ప్రత్యేకం శుక్తిమానతః

సంగృహ్య సాధయే త్సర్పిః శనై ర్మృద్వగ్నినా భిషక్

రాజమత్కుణి దుస్సాధ్యే సర్వకాసగదేమ చ

స్వరభేదే త్తయే కానే ధ్వజభంగే జ్వరే తథా

ప్రమేహే మూత్రకృచ్ఛే చ రక్తపితే త్వరోచకే

ఛాగలాద్యఘృతం శస్త్రం సర్వరోగవినాశనమ్ ||

మేకమాంసం నూరుపలాలు రెండుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి కాచి వడబోసుకుని వ్రంచు కునేది. అడ్డపరపుపట్ల నూరుపలాలు చిత్తకగొట్టి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి కాచి వడబోసి వ్రంచుకునేది. పెన్నేరు నూరుపలాలు మెత్తగా దంచి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి కాచి వడబోసివ్రంచుకునేది. ఇవి మూడూ చేర్చి అందులో నాలుగుప్రస్థాల అపునెయ్యా, మేకపాలు నాలుగుప్రస్థాలూకలిపేది.

మేద, మహామేద, జీవకం, ఋషభకం, ఋద్ధి, వృద్ధి, కాకోలి, క్షీర కాకోలి, మారేడు, దుండిగం, పెగుమ్మడి, కలిగొట్టు, తక్కెల, చాల్పినిచెక్క, ఏలకులు, అకు పత్రికం, నాగకేసరాలు, పిల్లితేగలు, సాంటి, పిప్పిప్పి, మిరియాలు, కరక తాడిఉసిరికలు, యష్టిమధుకం, నేలగుమ్మడు, బూరుగుపట్ల, వస, శంఖపుష్పి, సాలామిక్రి, నేలతాడి, చవ్వం, దూలగొండివిత్తులు, వామ, చంద్రచేవ, జీలకర్ర ఏలకులు, మెంతులు, గంటు భారంగి,—ఇవి కల్కదవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగేసి తులాల చొప్పున చేర్చుకుని మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి—యీముద్ద ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది రాజయశ్శ్రు, దగ్గులు, స్వరభేదం, క్షయ,ధ్వజభంగం, జ్వరం, ప్రమేహం, మాత్రకృచ్ఛం, రక్తపిత్తం, అరోచకం ఇవి పోగొడుతుంది.

౧౦ కు ౦ కు మా ది ఘృ త ౦

మధుకం క్షీరకాకోళి దున్నర్పా దళమూలికా
తులామానాని సర్వాణి జలద్రోణే వచే త్పృథక్
పాదావశేషితైః క్వాధై ర్ఘృతం కుంకుమమూర్చితమ్
ఘృతా చ్చతుర్గుణం చాజం క్షీరం దత్వా విపాచయేత్
ద్రవ్యాణి యావి పేష్యాణి తాని వత్స్యా మ్యణఃపరమ్
జీవనీయగణో ముస్తం లవంగం కుంకుమం వచా
సీలోత్పలం బలా వ్యోవం పృశ్ని పర్ణి మారేబుకా
చర్మకాగాలుక శ్చిన్నా ప్రియంగు శ్చైలవాలుకమ్
ఏలాద్వయం తుగా ధాత్రీ ప్రసూనం మాలతీభవమ్
హవుషా చవికా వత్రం తాళీసం నాగకేసరః
వరదా జీరకో దీప్యా ప్రత్యేకం కర్ణసమ్మితః

నన్వాణ్యేతాని నంహృత్య శనై ర్మృద్వగ్నినా పచేత్
హంతి యత్కూణ మత్యుగ్రం కానం శ్వానం క్షయం జ్వరమ్
రక్తపిత్తం ప్రమేహం చ కుంకుమాదిఘృతం శుభమ్ ||

యష్టిమధుకం, క్షీరకాకోలి. వాకుడు, దశమాలాలు—ఇవి నాలుగు ఒక్కొక్కటి నూరేసి పలాలు మెత్తగా దంచి రెండేసి ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి వేరువేరుగా నాలుగోవంతు మిగిలేట్లు కాచి వడబోసివుంచుకునేది.

మనుబాల జీవకం. ఋషభకం. మేద, మహామేద, కాకోలి. క్షీరకాకోలి, యష్టి మధుకం, మాషపర్ణి, ముద్గపర్ణి, తుంగముస్తలు, అవంగాలు, కుంకమపువ్వు, వస, నల్ల కలువ, జల, సొంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, పుళ్ళిపర్ణి, రేణుకలు, నేలగుమ్మడు, తిప్ప తీగ, ప్రేంకణాలు, మాతురుబుడమ, చిన్నవీలకులు, పెద్దయేలకులు, తవాక్షిరి, ఉసిరిక పప్పు, మాలతిపువ్వులు, బోడతరం, చవ్యం, ఆకుపత్రికం, తాళీసపత్రి, నాగకేసరాలు, పెన్నేరు, జీలకర్ర, వాము,—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు—ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్ణం చొప్పున చేర్చుకుని మెత్తగా దంచి నీటితో రుద్ది వుంచుకోవాలి.

ఇలాగ పైని చెప్పిన నాలుగు కషాయాలూ, ఈకల్కంముద్రా, కుంకమపూవు లో మార్చితం అయిన ఆవునెయ్యి నాలుగుప్రస్థాలూ, నేతికి నాలుగురెట్లు మేక పాలూ—ఇవన్నీ కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది క్షయ, శాస, శ్వాస, రాజయత్న, జ్వరం, రక్తపిత్తం, ప్రమేహాలు పోగొడుతుంది.

౧౧ సారస్వత ఘృతం

సమూలం షత్రు మాదాయ బ్రాహ్మిం ప్రత్యాశ్య వాఙిణా
ఉలూఖలే క్షోదఘృత్వా రసం వస్త్రేణ గాలయేత్
రసే చతుర్ధశే తస్మిన్ ఘృతస్థం విపాచయేత్
ఔషధాని తు షేష్యాణి తా నీమాని ప్రదాయేత్
హరిద్రా మూలతీ కుష్మం త్రివృతా నహరీతకీ
వతేషాం పలికాన్ భాగాన్ శేషాణి శార్వకాని చ
సిప్పిల్యోధ విడంగాని సైంధవం శర్కరా వచా

సర్వ మేత త్వమాలోద్య శనై ర్మృద్వగ్నినా పచేత్
 ఏత త్ప్రాశితమాత్రేణ వాగ్విశుద్ధిః ప్రజాయతే
 న ప్రరాత్రప్రయోగేణ కిన్నరైః సహగీయతే
 లర్థమానప్రయోగేణ సోమరాజీవపు ర్భవేత్
 మానమాత్రప్రయోగేణ శ్రుతమాత్రం తు ధారయేత్
 హం త్యష్టాదశకుష్టాని అర్చాంసి వివిధాని చ
 పంచ గుల్మకా ప్రమేహం శ్చ కానం పంచవిధం శథా
 వః ధ్యానా మపి నారీణాం నరాణా మల్పరేతసామ్
 ఘృతం సారస్వతం నామ బలవల్లాగ్ని వర్ధనమ్ ॥

సరస్వతీ తీగ పచ్చిది సమూలంగా తెచ్చి కడిగి రోటిలో వేసిదంచి స్వరసం తిమియ్యాలి. అది యెనిమిది ప్రస్థాలు. ఆపునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు.)

పసుపు, మాలతిపువ్వు, చెంగల్వకోస్తు, తెగడ, కరకవోలుపు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కపలం. పిప్పళ్లు, వాయువిశంగాలు, సైంధవలకణం, చక్కెర, వసు—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క కర్షం. ఇవి కల్పద్రవ్యాలు. ఇలాగ యీపది వస్తువులూ మెత్తగా దంచి సైంధవం తప్పించి మెత్తగా నీళ్ళతో మారి ఆముద్ద పైనిచెప్పిన ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది పుచ్చుకుంటే వాళ్ళుద్ధి కలుగుతుంది. ఏడురాత్రులు పుచ్చుకున్నంతమాత్రాన కిన్నరులతో సమంగా పాడగలడు. రెండువారాలు పుచ్చుకున్నంతమాత్రాన శరీరానికి చంద్రకాంతివంటి వర్షస్సు కలుగుతుంది. ఒక్కనెలదిగ్ధాలు పుచ్చుకున్నంత మాత్రాన ఏమయినా మిక్కిమాటు వింటే మళ్ళీ చదవగలడు. అంటే ఏకసంధా గ్రాహీ కాగలడు.

మరిన్ని, యిది, అష్టాదశకుష్టకోగాలు, రకరకాల మూలశంకలు, అయిదు గుల్మాలు, ప్రమేహాలు, దగ్గులు పోగొడుతుంది. పురుషులకు వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. స్త్రీలకు సంతానలాభం కలిగిస్తుంది. బలమా, శరీరకాంతి, అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది.

ఇప్పటివారు దీన్ని శ్రావ్యేఘృతం అని వాడుతున్నారు.

౧౨ వ్యా ధ్రీ పు త ౦

వ్యాధ్రీస్వరసవివక్ష్యం రాస్తావాట్యాలగోక్షురవ్యోమైః
సర్పి స్వరోషఘాతం హన్యా త్కానం చ పంచవిధమ్
శుష్కద్రవ్య ముపాదాయ స్వరసానా మనంభవే
వారిణ్యప్రగుణే సాధ్యం గ్రాహ్యం పాదావశేషితమ్ ॥

సన్నరాస్త, బల, పల్లేరువేళ్ళు, సాంటి, పిప్పస్సు, మిరియాలు—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవిన్నీ సమభాగాలుగా గ్రహించుకోవాలి. ఇవిన్నీ కలిపి యెంతో అంతకు నాలుగు రెట్లు అవునెయ్యి. అవునేతికి నాలుగురెట్లు వాకుడు స్వరసం. కల్కద్రవ్యాలు యథాప్రకారంగా మెత్తగా దంచి నీళ్ళతో నూరి ద్రవద్రవ్యాలలో కలపాలి. వాకుడు పచ్చిది దొరకకపోతే ఎండుది తెచ్చి మెత్తగా చితకగొట్టి, దాని కెనిమిదిరెట్లు నీళ్ళు చేర్చి నాలుగోవంతుమిగిలేట్లు కాచి వడబోసుకునేది. అకపాయమే అవునేతికి నాలుగురెట్లు చేర్చుకునేది.

ఈఘృతం స్వరోషఘాతం పోగొడుతుంది. అంటే ఇది పుచ్చుకుంటే బొంగురుపోయిన కంతం బాగుపడుతుంది. స్వరానికి మాధుర్యమున్నూ కలుగుతుంది. మరిన్నీ యిది పంచకాసలనున్నూ పోగొడుతుంది.

౧౩ పంచతిక్త పు త ౦

వృణశామృతావ్యాధ్రీపటోలానాం కృతేన చ
కల్కేన పక్ష్యం సర్పి స్తు నిహన్యా ద్విషమజ్వరాన్
పాండు ఈష్ఠం వినర్పం చ క్రిమీ సర్పాంసి నాశయేత్ ॥

అడ్డసరం (పచ్చిది), కేపపట్ట, తిప్పత్తిగ, వాకుడు, చేదుపొట్ల—ఇవి పంచతిక్తాలు. ఇవి ఆయిదూ సమభాగాలుగా గ్రహించాలి. వీటికి నాలుగురెట్లు అవునెయ్యి. నేతికి నాలుగురెట్లు మంచినీళ్ళు. కల్కద్రవ్యాలు మెత్తగా దంచి చూర్ణంచేసి నీళ్ళతో రుట్టి ద్రవద్రవ్యాలలో చేర్చుకుని వండి వడబోసుకునేది. ఇది విషమజ్వరాలు, పాండువు, కుష్టులు, వినర్పం, క్రిములు, మూలకంకలు పోగొడుతుంది. (రక్తశుద్ధికి వాడేవాటిలో ఇదొకటి)

౧౪ పంచతిక్తగుగులు మృతం

నింబామృతావృషపటోలనిద్దిగినానాం
 భాగాన్ పృథగ్దశలక్ష్మణ విపచేన్ధటేపామ్
 అష్టాశశేషితరసేన సునిశ్చితేన
 బ్రహ్మం మృతస్య విపచే త్పిచుభాగకలైః
 చ తా విడంగ సురదారు గజోపకుల్యా
 ద్విత్వార నాగర నిశా విషి చవ్య క్షైః
 తేజోవతీ మణిచ వస్నిక దీప్య కాగ్ని
 రోహిణ్యుమ్మర వచా కణమూలయుక్తైః
 మంజిష్ఠ యాతివిషయా వరయా యమాన్యైః
 సత్కుద్ధగుగులువలై రపి పంచసంఖ్యైః
 తస్యేవితం విధి మత్రివబలం సమీరం
 సంధ్యస్థిచుష్ణగత మష్యథ కుష్ఠ మీదృక్
 నాడీప్రణారృగభగదరగండమాలా
 జత్రార్ధస్వనర్వగదగుల్మగుదోత్థమేహాన్
 యత్క్మారుఃశ్వసనపిసనకానశోమ
 మృతాండురోగగలవిద్దిధివాతరక్తమ్ ।

ముందుగా అయిదుపలాల మహిషాక్షిగుగులు గుడ్డను మాటగట్టి త్రిఫలక మాయంతో
 డోలాయంత్రవిధిగా స్విన్నంచెయ్యాలి. తరువాతి వేపపట్ట 10 పలాలు, తిప్పతిగ
 10 పలాలు, అడ్డసరపుపట్ట 10 పలాలు, చేమపొట్ట సమూలం పడపలాలు, వాకుడు
 సమూలం 10 పలాలు మెత్తగా చితకగొట్టి రెండుద్రోణాలనీళ్ళలో కలిపి ఎనిమిదో
 వంతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకోవాలి. స్విన్నం అయిన గుగులుమాట బగుడ్డ
 లోటే యిక మాయం కాగేటప్పుడు అందులో వేస్తే కరిగిపోతుంది. కమాయం వేడిగా
 పుండగానే వడబోసుకునేది. గుగులు పూర్తిగా కరిగివుండకపోతే కమాయంలో
 మాటమాటగానే పుండగా పిసికితే కలిసేపోతుంది.

పాత, వాయువిహంగాలు, దేవదారు, గజపిప్పలి, సర్జితారం, యవతారం, సాంటి, పసుపు, సదాశ, చెక్క, చెంగల్మక్కోష్టు, జ్యోతిష్మతి, మిరియాలు, కొడిశపాల విత్తులు, జీలకర్ర, చిత్రమాలం, కటుకతోహిణి, జీడిగింజలు, వస, పిప్పలిమోడి, మం జిష్ఠ, అతివస, కరక, తాడి, ఉసిరికలు, వాము.—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ మెత్త గా చూర్ణించి నీళ్ళతోఁబిల్చి, యాముద్దా, రెండుప్రసాం అవునెయ్యి అక సాయంలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది వాతరక్తం, కుష్టు, పోగొడుతుంది. కుష్టువు, సంధిగతం అయినా, అస్థిగతం, అయినా, మజ్జాగతం అయినా ఇది నశింపజేస్తుంది. మరిన్నీ, శారీరపు, అర్బుదం, భగందరం, గండమాల, ఊర్ధ్వజతురోగాలు, గుల్మం, మూలశంకలు, మేహం, రాజ యక్షు, అరుచి, వాతిం, పీనస, కాస, శోష, హృద్రోగం, పాండువ్యాధి, గళవి ద్రధి—వీటినిన్నీ జయిస్తుంది.

౧౫ భూ నిం బా ది పు తం

భూనింబ నింబ త్రిఫలా పటోల

కరంజ జాతీ ఖదిరాశనానామ్

నతోయ కల్కై ర్భృత మాళు పక్వం

సర్వోపదంశాపహరం ప్రదిష్టమ్ ||

నేలవేము, వేపపట్ట, కరకవొలుపు, తాడి కాయలెరడు, ఉసిరికపప్పు, చేదుపొట్ల, గాను గువిత్తులు, జాపత్రి, చంద్రచేవ, నల్లమద్దిపట్ట—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసిపలాలు వేసుకుని మెత్తగా దంచి రెండుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకునేది.

అందులో రెండుప్రసాం అవునెయ్యి చేర్చేది.

నేలవేము, వేపపట్ట, కరకవొలుపు, తాడి కాయలెరడు, ఉసిరికపప్పు, చేదు పొట్ల, గానుగువిత్తులు, జాపత్రి, చంద్రచేవ, నల్లమద్దిపట్ట—ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. (క సాయద్రవ్యాలున్ను ఇవే. పరిమాణం మాత్రమే భేదం) ఈకల్కద్రవ్యాలు ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి నీటితో రుబ్బి ఈమద్దగూడా క సాయంలో కలుపుకుని వండి వడబోసునేది.

సకలవిధాల సవాయివ్యాధులూ దీంతో నశించి పోతాయి.

౧౬ బృహత్సం చ గవ్యమృతం

దేవపంచమూలే త్రిఫలాం రజన్యా కటజత్వచమ్
సప్తపల్ల మపామార్గం నీలిసం కటుకోహిణిమ్
శంపకం ఫల్గుమూలం చ పౌష్కరం సమాలభమ్
ద్విపలాని జలద్రోణే పక్వా పాదావశేషితే
భార్గవే తా త్రికటుకం త్రివృతా నిచలాని చ
శ్రేయసీ చాథకీ మూర్ధ్నా దంతీ భూనింబచిత్రకా
దేవ శారిజే రోహిణిం భూతికాం మదయంతికామ్
క్షీపేత్పిష్టాక్షి మాత్రాణి తైః ప్రస్థం సర్పిషః పచేత్
గోశక్తద్రవదధ్యమ్మక్షీరమ్మాత్రైశ్చ తత్సమైః
పంచగవ్య మిదం ఖ్యాతం మహా త్తదన్యూనోపమమ్
అపస్మారే జ్వరే కాసే శ్వయథా వుదరే తథా
గుల్ఫార్యఃసార్వరోగేషు కామలాయాం హలీమకే
అలక్ష్మీగ్రహరక్షోఘ్నం చాతుర్థకనిరాశనమ్ ॥

మారేడువగుపట్ట, దుండిగం, పెగ్గుమ్మడు, కలిగొట్టు, తిక్కల, కాలిగడ్డి, ప్పగ్గె
పర్లి, వాకుడు, నేలములక, పల్లెరు, కరక తాడి ఉసింకలు, పసుపు, మానుపసుపు,
కొడిశచెక్క, సప్తపల్లి, ఉత్తరేణివేళ్ళు, నీలిచెట్టువేళ్ళు, కటుకరోహిణి, రేలచెక్క,
కాళోదుంబరికవేళ్ళు, పుష్కరమూలం, దూలగొండికేళ్ళు, —ఇవి ఒక్కొక్కటి రెం
డేసిపలాలు చేర్చుకుని, మెత్తగా దంచి రెండుద్రోణాలనీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు
మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఇందులో రెండుప్రస్థాలు అవునెయ్యి, రెండు
ప్రస్థాలు గోమయరసం, రెండుప్రస్థాలు అవుపెరుగుమీద తేట, రెండుప్రస్థాలు అవు
పాలు, రెండుప్రస్థాలు గోమూత్రం కలిపేది.

గంటుభారంగి, పాత, సోంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, తెగడ, ప్రబ్బలి, గజ
పిప్పలి, చిరికందులు, చాగనార, నేపాళపువేళ్ళు, నేలవేము, చిత్రమూలం, పాత
సుగంధి, నల్లసుగంధి, మలుమోదుగుపట్ట, వాము, అడవిమల్లె—ఇవి కల్కద్రవ్యా
లు. ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క కర్షం చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి
నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది ఆపస్కారం, జ్వరం, దగ్గులు, ఉబ్బు, ఉదరవ్యాధులు, గుల్మం, మూల శంక, పార్శ్వశూల, కామెన్లు, హలీమకం, గ్రహబాధలు, చాతుర్థికజ్వరమూ పోగొడుతుంది.

౧౭ మ హా దా డి మా ది ఘృ తం

డాడిసున్య ఫలప్రస్థం ప్రస్థం చ యశతండులమ్
 కలుత్థప్రస్థ మాదాయు ఘృత ప్రస్థం విపాచయేత్
 శతావరీసప్రస్థం గవ్యదుగ్ధం చ తత్సమమ్
 కలః సార్థం పిచు ద్రాక్షా ఖర్జూరౌ త్రిఫలా తథా
 రేణుకా చాష్టవర్గం చ దేవదారు నిశాద్వయమ్
 జింగీ కష్టక మేలా చ విదార్యతీలా తథా
 శిలా త్వచ ముశీరం చ శుద్ధం కృష్ణాభచూర్ణకమ్
 ప్రమేహా నిర్వరితం హంతి క్లేష్కజాన్ సన్నిపాతహన్
 బృగహణం చ విశేషేణ సర్వమేహహరం పరమ్
 అశ్విభ్యాం నిర్మితం సిద్ధం డాడిమాద్య మిదం మహత్ ॥

ఒక ప్రస్థం దానిమ్మపళ్ళు మెత్తగాదంచి యెనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగు గోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. యవలు ఒకప్రస్థం మెత్తగా చితకగొట్టి యెనిమిదిప్రస్థాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది. నల్ల ఉలవలు ఒకప్రస్థం మెత్తగా చితకగొట్టి యెనిమిది ప్రస్థాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకునేది ఈయూడు కషాయాలూ, రెండు ప్రస్థాల పిల్లితేగలరసం, రెండుప్రస్థాలు అవుపాలు, రెండుప్రస్థాల అవునెయ్యి— ఇవన్నీ కలిపేది.

ద్రాక్షపండు, ఖర్జూరపు కాయలు, కరక, తాడికాయ, ఉసిరికలు, రేణుకలు, మేద, మహామేద, జీవకం, ఋషభకం, ఋద్ధి, వృద్ధి, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, దేవదారు, పసుపు, మానుపసుపు, మంజిష్ఠ, చెంగల్మొళ్ళు, ఏలకులు, నేలగుమ్మడు, అతిబల, గోమూత్రిశిలాజిత్తు, దాల్చిన చెక్క, వట్టివేరు, కృష్ణాభ్రకం—ఇవి కలకద్రవ్యాలు. ఇవి మూడేసితులాలు గ్రహించి మెత్తగా దంచి, నీళ్ళతో రుబ్బి అద్రవద్రవ్యాలలో కలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది.

ఇది ఇరవై ప్రమేహాలూ, నానారకాలూ పోగొడుతుంది. శరీరానికి పుష్టి కలిగి
స్తుంది.

౧౮ అ మృత పాశ ఘృతం

ఛాగమాంసతులం చైన చాజిగంధాః శ్శజైవ చ
జలద్రోణే విపక్వస్యం కుర్యాత్పానావశేషితమ్
ఘృతప్రస్థం పచేత్తైవ ఛాగీక్షీరం చతుస్సణమ్
మూర్ఛనాథే ప్రదాతవ్యం కుంకుమం చ ద్వికార్షికమ్
ఒలామూలం చ గోధూమం చాశ్వగంధా తథామృతా
గోక్షురం చ త్రికటుకం కశేరుం చ సధన్యకమ్
తాలాంకురం త్రైఫలం చ కస్తూరీ బీజచానరీ
మేడే ద్వే చ తథా కుష్ఠం జీవకర్షభకా శటి
దార్ద్యే ప్రియంగు ముజ్జిష్ఠా నతం తాలీసపత్రకమ్
ఏలా పత్రం త్వచం నాగం జాతీకుసుమ రేణుకమ్
సరళం జాతికోవం చ నూత్నైర్జోత్పలశారిఖా
మూలం బింబన్య జీవంతీ ఋద్ధి వృద్ధీ ఉనుంబరమ్
ప్రత్యేకం కర్ణమాత్రాణి పేషయిత్వా వినిక్షిపేత్
పత్రపూతే సుశీతే చ సితాం దద్యాత్చృగావకమ్
కర్ణమాత్రం తతః ఖాదే దుష్టగుగ్ధాసుచాసతః
బృహణీయం విశేషేణ బలపుష్టికరం సదా
ప్రమేహాః ధ్వజభంగాం శ్చ నాశయే దవిశ్చిత్తః
ఏత ద్వృష్యకరం సర్పిః కాశీరాజేన నిర్మితమ్
ద్వృష్టం సిద్ధఫలం హ్యేత ద్వాజీకరణ ముత్తమమ్
ఆమృతప్రాశనామేదం సర్వామయనిషూదనమ్
శిరోరోగే నష్టశుక్రే స్త్రీషు సష్టార్తవాసు చ
స చ శుక్రం క్షయం యాతి బలం హాసగ స చ ప్రజేత్

కాసార్క అమశూలము, లోష్ట్రబద్ధహారం వరమ్
సిద్ధఘృతప్రయోగేణ స్థిరం భవతి యోవనమ్ ।

మేకమాంసం నూరుపలాలు రెండు ద్రోణాలనీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసివుంచుకునేది. అలాగే నూరుపలాలు పెన్నేరున్న మెత్తగా చితకగొట్టి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసివుంచుకునేది. ఈరెండుకషాయాలూ చేర్చి అందులో రెండు పస్కాల ఆవునెయ్యి, ఎనిమిదిపస్కాల మేకపాలు కలిపి వుండును. ఘృతమూర్ఛనకోసం అందులో నాలుగుతులాల మఠకము పువ్వు కలిపివుంచుకోవాలి.

బల, గోధుమలు, పెన్నేరు, తిప్పతీగ, పల్లెరుకాయలు, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, తుంగముస్తలు. ధనియాలు, మణిశిల, కిరకవొలుపు, తాడికాయచెరడు, ఉసిరికపప్పు, కస్తూరి, దూలగొంఠిగింజలు, మేద, మహామేద, చెంగల్యకొప్పు, జీవకం, ఋషభకం, కచ్చూరాలు, మానువసుపు, క్షేరికాలు, మంజిష్ఠ, గ్రంధిరగరం, తాలీనపత్రి, ఏలకులు, అకుపత్రికం. చాల్పినచెక్క, నాగకేసరాలు, జాపత్రి, రేణుకలు. సరళశాస్త్రం, జాజికాయ, చిన్నఏలకులు, నల్లకలువమంప, గుగంధి, దొండవేరు, మనుబాలఋద్ధి, వృద్ధి, మేడిపట్ట, —ఇవి కల్పద్రవ్యాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా దలచి, నీటితో రుద్ది ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలుపుకుని వండి వడబోసుకునేది. వానిలో అర్ధప్రస్థం చక్కెరకూడా కలిపేది.

ఇది బృంహణం. ఆనగా చిక్కిపోయిన శరీరం రక్తమాంసాలు పెట్టి పుష్టి కలిగిస్తుంది. ప్రమేహాలు, ద్వ్యజభంగం పోగొడుతుంది. వీర్యశుష్టి కలిగిస్తుంది. వాణికరాషధాలలో ఇది చాలా గొప్పది. శిరోరోగం, శుక్రనష్టం, స్త్రీల అర్ధవదోహాలు, తగ్గిస్తుంది, ఇది పుచ్చునన్న పురుషులకు ధాతుక్షీణత, బలహీని యెప్పుడూ కలగవు. దగ్గుమూలశంకలు, అమశూల, మలబంధం, కూడా పోగొడుతుంది.

రామహాత్రిఫలాదిఘృతం

త్రిఫలాయా రసప్రస్థం ప్రస్థం భృంగరజస్య చ
వృషస్య చ రస ప్రస్థం శతావర్యా శ్చ తత్సమమ్
అజాక్షీరం, గుడూచ్ఛ్యా శ్చ ఆమలక్యా రసం తథా
ప్రస్థం ప్రస్థం సమాపౌత్య నర్వై రేభి ఘృతం పచేత్

కల్పః కణా సితా ద్రాక్షా త్రిఫలా నీల ముత్పూమ్
 మధుకం క్షీరకాకోళి మధువర్ణీ విదిగ్ధికా
 తత్సాధుసిద్ధం విజ్ఞాయ శుభే భాజే నిధామ్యేత్
 ఊర్ధ్వపాన మధఃపానం మధ్యేపానం చ శస్యతే
 యావంతో నేత్రరోగాస్తాన్ పానా దేవాపకర్షతి
 రక్తజే రక్తదుష్టే చ రక్తే చాతిస్రుతే పిచ
 సక్తాంధ్యే తిమిరే కాచే నీలికాపటలాగ్నౌదే
 లభివ్యందే ధిమంధే చ పక్ష్యకోపి చ దాహణే
 నేత్రరోగేషు సర్వేషు వాతపిత్తకఫేషు చ
 లదృష్టిం మందదృష్టిం చ కఫవాతప్రమాషితామ్
 సర్వతో వాతపితృభ్యాం సకండ్వాసన్నదూరదృక్
 గృధ్రదృష్టికరం సద్యో బలవర్ణాగ్నివర్ధనమ్
 సర్వశేత్రమయం హన్యాత్ త్రిఫలాద్యం మహా ధ్వజమ్ ।

త్రిఫలాల కషాయం ఒక ప్రస్థం, గుంటకర్ణిఆమరసం ఒకప్రస్థం, అడ్డసరంరసం ఒక ప్రస్థం, పిల్లితేగలరసం ఒకప్రస్థం, మేకపాలు ఒకప్రస్థం, తిప్పతీగకషాయం ఒక ప్రస్థం, ఉసిరికాయలరసం ఒకప్రస్థం, ఆవునెయ్యి ఒకప్రస్థం. ఈద్రవద్రవ్యా లన్నీ కలిపి ఉంచుకునేది.

పిప్పళ్లు, చక్కెర, ద్రాక్షపండు, కరకతాడిఉసిరికలు, నల్లకలువ, యష్టిమధుకం, క్షీరకాకోళి, తిప్పతీగ, వాకుడు—ఇవి కల్ప దవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి తులాల చొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి నీళ్ళతో దబ్బి ఆద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది సర్వశేత్రవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. వాతపిత్తకఫాలవల్లపుట్టిన నేత్రవ్యాధులనున్నూ పోగొడుతుంది. తీక్షణమైన దృష్టికలిగిస్తుంది. బలం, శాంతి, అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది.

౨౦ కుంకుమాదిఘృతం

కంకుమేన నిశాభ్యాం చ కణయా వహ్నివాణిణా
 ఘృతం పక్ష్యం నిరాకుర్యా న్నీలికాం ముఖదూషికామ్

సిద్ధాంతే త్వగ్గదాన్ సర్వాక్ వ్యాధీన్ కఫపముద్భవాక్
శిరోర్తిం నాశయే చ్చాశు లావణ్యం జనయే త్పరిమ్
జగతా ముపకారాయ దస్రాభ్యాం విహితం త్వగమ్
శానేభ్యంగే తథా నశ్యే యుక్త్యా యోజ్యం విచక్షణైః ।

కుంకుమపువ్వు, పసుపు, మాచిపసుపు, పిప్పళ్లు— ఇవి నాలుగేసి తులలు గ్రహించి
షెత్తగా చూర్ణించి అది అర్ధప్రస్థం అవు నేతిలో కలిపేది, మఱిన్ని అనేతిలో చిత్తమాల
క మెరుం రెండుప్రస్థాలన్నూ కలిపి వండి వడబోసుపడేది.

ఇదిలోపలికె పుచ్చుకోవచ్చు. పై పూసుకోవచ్చు. దీంతో నస్యం కూడా
చేసుకోవచ్చు. ఇలా చేస్తే ఇది నీలిక మొదలైన ముఖశోగాలన్నీ తగ్గించేస్తుంది. చర్మ
వ్యాధులు పోగొడుతుంది. కఫం అణిచివేస్తుంది, తలనొప్పి తగ్గిస్తుంది. శరీరానికి
ముఖ్యంగా ముఖానికి లావణ్యం కలిగిస్తుంది. స్కీలువగైరా పైపూతలకు అశపడటం
కంటే ఇది ముఖానికి మర్దనాచేసుకుంటూ వుంటే చాలా ఎక్కువ లావణ్యం కలుగు
తుంది.

౨౦ కు మా ర క ల్ప ద్రు మ పు తం

పంచాశచ్ఛాగమాంసస్య దశమూల్యా న్నదైవ చ
జల మష్టగుణం దత్వా క్వాథయే న్బ్రుహన్నానా
చతుర్భాగావశేషం చ క్వాథం దద్యా త్ప్రియత్నః
గవ్యం పథ్యవ్యం సర్పి ర్మస్తియా త్కుశలో భిషక్
క్షీరం ఘృతసయం దద్యాన్నారాయణ్యా రసం తథా
తామ్రే వా హ్యాయే పాత్రే తదేత్ర పచే చ్ఛనైః
కాష్ఠం శటీ చ మేదే ద్వే జీవకర్షభకా తథా
బ్రియంగు త్రిఫలా దాచు పత్ర మేలా శతావరీ
కాశ్మరీ మధుకం క్షీరకాశోభీ ముస్త ముత్పలమ్
జీవరీ చందనం చైవ కాశోభీ శారిబాయుగమ్
శ్వేత స ట్యాలజు మూలం మూలం చ శరపుంఖజమ్

విజాతీస్వయమఃజస్థా పద్మవీశ్వయ మేవ చ
 గంధస్థం తథా దారుహారిద్రా కేణుకం తథా
 జ్యోతిష్కృతీ వం మూలం శంఖునీ నీలినీ వచా
 అగురుత్వగ్లవంగం చ కుంకుమం నిక్షిపే త్తతః
 ఏతేషాం కార్షికం కల్కం దత్వా శుభద్ధినే నుధీః
 శుభనక్షత్రయోగే చ సంపూజ్య గణనాయుఃమ్
 శంకరం చ మృడానీం చ నమస్కృత్యాతిభక్తిః
 పాకం కుర్యాత్ప్రియశ్శేన విజాన స్సంత్ర పూర్వకమ్
 సిద్ధితేజే క్షిపే త్తత్ర పారదం పరిసిర్మలమ్
 నుజీర్ణం శోధితం చాభ్రం గంధకం కార్షికం నృనేత్
 తతః పుష్పరసం తత్ర ప్రస్థార్థం చ వినిక్షిపేత్
 కాచనంపుటకే వాన్యపాత్రే వా స్థాపయే త్సుధీః
 పరాశరమనిః ప్రీతికరుణావారిధి ర్ముదా
 వంధ్యానుయవినాశాయ శిశుకల్పద్రుమం ఘృతమ్
 చ కాగాన్య ప్రసాదేన జన్మవంధ్యా లభే త్సుతమ్
 ఖాదే త్కర్షద్వయం నర్పి ర్దత్వా విప్రాయ సాదరమ్
 అనుపానం ప్రకుర్వీత పయ శ్చాగం విశేషతః
 గన్యం వాపి పిబే త్క్షీరం శీతం పలయుగం తథా
 ఘృతస్యాన్య సుశిద్ధన్య గుణాన్ శుణు నమాహితః
 అన్య ప్రసాదాత్ వండోపి వంధ్యాయాం జనయే త్సుతమ్
 రజోదోషేణ యా దుష్టా శుక్రదోషేణ మోహి చ
 స్త్రీ గర్భస్థగడే నైవ వీడితా యా చ సర్వదా
 యా చ పుష్పం నవిందేత ఋకునా వీడితా చ యా
 భూత్వా భూత్వా చ నశ్యంతి నుతా యాసాం ముహుర్ముహుః
 అనేకావధయోగేన మంత్రయోగేన వా పునః

అనేకవ్రతయోగేన యాసాం పుత్రో న జాయతే
తాసాం కామసమూః పుత్రా జాయంతే చిరజీవినః
ఏకత్ ఘృతం గృహే యన్య న తస్య కులిశా ద్భయమ్
న రాక్షసైః పిశాచై శ్చ గృహ్యతే తన్య కాలకః
నోపనర్మతి సరోపి దర్శా త్తన్య గృహంతికమ్ ॥

మేకమాంసం యాభైసలాలా, దశమాలాలా యాభైసలాలా ఎనిమిది రెట్లు నీళ్ళలో
తేసి నాలుగోవంతు మిగిలేట్లు కషాయం కాచి చల్లారిన తరవాత వడిబోసుకు
నేది. అందులో నాలుగుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి చేర్చిది. ఆవుపాలు నాలుగుప్రస్థాలూ,
పిల్లికోగల రసం నాలుగుప్రస్థాలూ కూడా అందులో చేర్చేది. ఇది ద్రవద్రవ్యం.

చెంగల్వకోస్తు, కమ్మరాలు, మేద, మహామేద, జీవకం, ఋషభక, శ్రేణిక
కాలు, కరకవోలపు, తాడి కాయబెరడు, శునీరిక పప్పు, శేవదారు, అశుపత్రకం, ఏలకులు,
పిల్లితేగలు, పెగుమ్మడు, యష్టిమధుకం, క్షీరకాకోలి, తుంగుమస్తలు, ఎల్లకలువ
దుంప, ముతతాల, చందనం, కాకోళి, ఎల్లసుగంధి, తెల్లసుగంధి, బలామూలం,
పెంపలికళ్లు, నేలగుమ్మడు, మంజిష్ఠ, కాలిపర్ణి, పృశ్నిపర్ణి, నాగకేసరాలు, మాను
పసుపు, కేనుకలు, జ్యోతిష్కృతివళ్లు, చోడపుష్టి, నీలివళ్లు, వస, అగురుచెక్క,
లవంగాలు, కంఠమపువ్వు, — ఇవి కల్పద్రవ్యం, ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చొప్పున
గ్రహించి మెత్తగా దంచి నీటితో రుబ్బి ద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండి చల్లారిన
తరవాత రెండుతులాల పాదరసమూ, రెండుతులాల గంధకమూ కలిపి చేసిన కజ్జలీ
రెండుతులాల కృష్ణాధికధర్మమూ, ఒకప్రస్థం తేనె కలిపేది.

కషాయంలో వేసే మేకమాంసం నపుంసక మేక మాంసంగా వుండాలి. అదే
మేకదీ మొగి మేకదీ కూడా పనికిరాదు.

ఇది గొడాలితనం పోగొట్టే గొప్ప ఔషధం.

ఇది పూటకు పావులాయెత్తు చొప్పున మేకపాలలోగాని, అవి దొరకనియెడల
ఆవుపాలలో గాని కలిపి పుచ్చుకునేది. లేక పంచదారతో కలిపి నాకి, తరవాత
నైనా పాలుపుచ్చుకునేది. ముందు మేకపాలు చూచుకునేది. అవి దొరకనియెడలనే
ఆవుపాలు.

ఇది స్త్రీలూ పురుషులూ కూడా పుచ్చుకోవచ్చు. స్త్రీలకు మాత్రం ప్రధానం
కొన్ని సందర్భాలలో పురుషులకు బృహచ్చాగలాది ఘృతం మంచిది.

ఇది నేనిస్తే నపుంసకునకున్నా సంభోగశక్తి కాదు సంతానమున్ను కలుగు.

తుంది. గొడ్డాలు బిడ్డలను కంటుంది. రజోదోషం పోగొడుతుంది. గర్భం నిలవని స్త్రీలకూ, బిడ్డలు బతకని స్త్రీలకూ ఇది చాలా మంచిది. గర్భం నిలవని స్త్రీలకూ, సంతానం నిలవని స్త్రీలకూ అనేకమందికి నేనిది వాడాను. ఈవివరాలు ఇంకా చూడదలిచేవారు బృహచ్చాగలాది ఘృతయోగంలో గమనిక చూసేది.

౨౨ అ శ్వ గ ం ధా ఘృ త ం

పాదకల్పేశ్వగంధాయాః క్షీరే దశగుణే పచేత్

ఘృతం పేయం కుమారాణాం పుష్టికృద్బలవర్ధకమ్ ||

పెన్నేరుదుంపకు నాలుగురెట్లు అవునెయ్యి. అవునేతికి పదిరెట్లు అవుపాలు. పాలతో సమం జలం. పెన్నేరు మెత్తగా దంచి నీటితోరుబ్బి అది ద్రవద్రవ్యంలో కలిపి వండివజోసుకునేది.

చిక్కిపోతున్న పిల్లలకు ఇది చాలామంచిది. బలమా పుష్టి, తేజస్సు కలిగించి ఇది వారిని దీర్ఘాయుష్కంతులను చేస్తుంది.

నాఅనుభవంలో ఇది అనేకులకు చాలా మేలుచేసింది. ఇది ఎంత తేలికగా కనపడుతుందో అంత ఘనమైనది. పిల్లలకు రకరకాల రసవీర్యవిపాకాలు గల అనేకమూలికలు కలిసిన మందులకంటే ఇది చాలా ఉత్తమం.

కొందరు పెన్నేరు చతుర్భాగావళిష్టంగా కషాయం తయారుచేసుకుని అకషాయం (కొలత) ఎంతో అంత కలకండపాడి కలిపి పాకం పట్టిన్నీ వాడతారు. సరియైన పాకం తయారైతే అయిదారుమాసాలు నిలుస్తుంది. నిరభ్యంతరంగానూ వాడుకోవచ్చు. అయితే, నెయ్యి అయితే పాకంకంటే ఎక్కువ పనిచేస్తుంది. రుచికోసం నేతిలో కూడా కలకండ కలుపుకోవచ్చు. ఇది బజారుబాలామృతాల కంటే చాలా శ్రేష్టం.

౨౩ బా ల చా ం గే రీ ఘృ త ం

చాంగేరీస్వరసే సర్పి శ్చాగక్షీరసమం పచేత్

కపిథ వ్యోష సింధూత్థ సమంగోత్పలవాలకైః

సబిల్వధాతకీమోచైః సిద్ధం సర్వాశిసారసుత్

గ్రహణీం దుస్తరాం హంతి బాలానాం తు విశేషతః ||

తలగగుడ్డా, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, సైంధవలవణం, దుంజిష్ట, నల్లకలువదుంప, కురుజేరు, మారేడువండు, అరెవుప్పు, బూరుగుబంక-ఇవి కల్క-ద్రవ్యాలు. ఇవి సమ భాగాలుగాగ్రహించేది, వీటిమొత్తం ఎంతో దానికి నాలుగురెట్లు అవునెయ్యి. అవు నేటి! రెండురెట్లు పులిచింతాకురసం, పులిచింతాకురసంతో సమంగా మేకపాలు.

కల్క-ద్రవ్యాలు మెత్తగాదంచి నీళ్ళతోదబ్బి ద్రవద్రవ్యాలలో కలిపి వండి వడబోసుకునేది.

ఇది గ్రహణీ, ఆతిసారమూ కడుతుంది. ఇది ముఖ్యంగా చంటిపిల్లలకోసం ఉద్దేశించబడ్డది.

౨౪ అష్టమంగళఘృతం

వచా కుష్ఠం తథా బ్రాహ్మీ సిద్ధార్థక మథాపి చ
శారిబా సైంధవం చైవ పిప్పలీ ఘృత మష్టమమ్
మేఘ్యం ఘృత మిదం సిద్ధం పాతవ్యం చ దినేదినే
దృఢస్మృతిః క్షిప్రమేధాః కుమారో బుద్ధిమాన్ భవేత్
న పితౄచా స రక్షాంసి చ భూతా న చ మాతరః
ప్రభవంతి కుమారాణాం పితౄణా మష్టమంగలమ్ ॥

వస, చెంగల్వకోస్తు, సరస్వతీఆకు, తెల్లఆవాలు, సుగంధి, సైంధవలవణం, పిప్పళ్ళు— ఇవి కల్క-ద్రవ్యాలు. ఇవన్నీ సమభాగాలుగా 64కులాలు మొత్తం చేర్చుకునేది. ఈమొత్తం మెత్తగాచూర్ణించి నీటితో దుబ్బి రెండుప్రస్థాల అవునేటిలోకలిపి అందులో నాలుగుప్రస్థాల జలమున్ను కలిపి వండి వడ బోసుకునేది.

దినమూర్తి. ఇది చంటిపిల్లలకూ బాలబాలికలకూ ఇచ్చేది. దీనివల్ల మేధాశక్తి వృద్ధి చెందుతుంది. జ్ఞాపకశక్తి దృఢపడుతుంది. నూత్నుబుద్ధిన్నీ ఏర్పడుతుంది. గ్రహబాధలన్నీ తొలగిపోతాయి.

౨౫ ఫలకల్యాణఘృతం

మంజిష్ఠా మధుకం కుష్ఠం త్రిఫలా శర్కరా బలా
మేదో పయస్యా శాకోలీ మూలం చైవాశ్వగంధజమ్

అజమోదా హరిద్రే ద్వే హింఘః కటుకరోహిణీ
 ఉత్పలం కుముదం ద్రాక్షా కాకోత్పా చందనవృక్షమ్
 ఏశేషాం కార్పితై ర్భూతై ర్ఘృతప్రస్థం విశాచయోత్
 శతావరీరసక్షీరం ఘృతాద్దేయం చతుర్థణమ్
 సర్పిరేత న్నరఃపీత్యా నిత్యం స్త్రీషు నృసాయతే
 పత్రా స్సంజనయేన్నారీ మేఘాఘ్నాన్ నిరూదగ్భనాన్
 యా దైవాధిరగ్భా స్వా న్యా చ చా జనయే న్నృతమ్
 అల్పాయుషం నా జనయే ద్వా చ కన్యాం ప్రసూయతే
 యోనిదోషే రజోదోషే పరిశ్రావే చ శస్యతే
 ప్రజాసర్ధన మాయుష్యం సర్వగ్రహసివారణమ్
 నావ్భా ఫలఘృతం హ్యేత దశ్వీభ్యాం పరినిష్కృతమ్
 అనుక్తం లక్ష్మణామూలం క్షిపం త్యత్ర చికిత్సకాః ।

మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకం, చెంగల్యకోష్ఠ, కరకవొలుపు, తాడికాయచెరడు, ఉసిరిక
 పప్పు, చక్కెర, బిల, మేద, మహామేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, పెన్నేరు, అజ
 మోదం, పసుపు, మానుపసుపు, ఇంగున, కటుకరోహిణి, నల్లకలువమంప, తెల్లకలువ
 దుంప, ద్రాక్షపండు, చందనం, రక్తచందనం, - ఇవి కల్కద్రవ్యాలు. ఇకన్నీ మెత్తగా
 చికకగొట్టి నీళ్ళతో రుద్ది ఉంచుకునేది.

ఆవునెయ్యి రెండుప్రస్థాలు. పిల్లిలేగలరసం ఎనిమిది ప్రస్థాలు. ఆవుపాలు ఎనిమిది
 ప్రస్థాలు. ఇవి చూడూకలిపి ఆకల్కంముద్ద యిండులో చేర్చి వండి వడబోసుకునేది

ఇది స్త్రీలకు సంతానసౌభాగ్యం కలిగిస్తుంది. గోదాశ్వుల తప్పకుండా
 సంతాన వ్రాప్తి కలిగిస్తుంది. గర్భం నిలవని స్త్రీలకు, మృతశిశువులను కనే స్త్రీలకూ,
 శిశువులు తరచు చనిపోయే స్త్రీలకూ యిది చాలా మేలు చేస్తుంది. తరుచు అడవిల్లలనే
 కనే స్త్రీల కిది పురుషసంతతి కలిగిస్తుంది. యోనిదోషాలూ, రజోదోషాలూ, పరి
 శ్రావకూ.పోగొడుతుంది. ఆరోగ్యకరం.

౨౬ సో మ ఘృ తం .

సిద్ధార్థకం వచా బ్రహ్మీ శంఖపుష్పీ పునర్నవా
 పమస్యామయయష్ట్యాహ్వాం కటుకా చ ఫలశ్రయమ్

శాశ్వత రజసి పాతా భృంగ దారు సువర్చలః
 మంజిష్ఠా త్రిఫలా శ్యామూ పృషపుష్పం సగైరికమ్
 ధీమన్ పక్వా ఘృతప్రథం సమ్య జ్వలతాభిమృతతమ్
 ద్వమానగర్భిణీ నారీ షణ్మూసా సుపయోజయేత్
 సర్వక్షం జనయే త్పుత్రం సర్వానుమువివర్జితమ్
 అన్య ప్రయోగా తుక్కుక్షీణం స్ఫులింధా వారత్యసి
 యోనిదుష్టా శ్చ యా నాశ్యో రేతోదుష్టా శ్చ యే నరాః
 స్త్రీణాం పుంసాం దోషహరం ఘృత మేత దనుత్తమమ్
 వంధ్యాసి లభతే పుత్రం శూరం వంశితమానినమ్
 జడగద్గదమూకత్వం పానా దేవాపకర్షతి
 సప్తరాత్రప్రయోగేణ సర శ్శృంగీధరో భవేత్
 నాగ్ని ర్దహతి తద్వేశ్మ స వజ్ర ముపహంతి చ
 న తత మ్రిమతే బాలో యత్రాస్తే సోమసంజ్ఞితమ్ ।

తెల్లపాలు, వస, సరస్వతీజక, శంఖపుష్పి, తెల్లగలిజేరు, తీరకాకోలి, చెంగల్వ
 కోష్ఠ, యష్టిమధుకం, కటుకకోహిణి, ద్రాక్షపండు, పెగ్గమ్మడు, చిట్టితపస్సు,
 నల్లసుగంధి, తెల్లసుగంధి, పసుపు, పాత, గుంటకంగర, దేవదారు. సావర్చలవణం
 మంజిష్ఠ, కరికతాడిపుసిరికలు, మ్రోకణం, అడ్డసరపుపువ్వులు, వంటజేగురు—ఇవి
 కల్పద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం చేసిన గ్రహించి మెత్తగా చితకగొట్టి
 నీళ్ళతో యిచ్చి ఉంచుచునేది.

రెండుప్రస్థాల అవు నేటిలో ఈమద్రా, ఎనిమిది ప్రస్థాల నీళ్లూ కలిపి వండి
 వడబోసుకునేది.

ఇది స్త్రీలకు సంతానఫలం కలిగిస్తుంది. గర్భవతులు రెండోమాసం వచ్చింది
 మొదలు ఎనిమిదోమాసం నిండేవరకు ఇది పుచ్చుకోడం మంచిది. దీంతో స్త్రీల
 యోనిదోషాలూ, పురుషుల శుక్రదోషాలూపోతాయి. దేహదార్ధ్యమూ, నూత్న
 బుద్ధి, వర్చస్సు గల సంతానం కలిగించడంలో ఇదిప్రత్యేకశక్తి కలిగి ఉంది. మఱిన్ని
 ఇది జడత్వమూ, నూగతనమూ, ముద్దమాటలూ మాడా పోగొడుతుంది. ఇది యేమ
 రాత్రులు వాడినంతమాత్రాన స్త్రీపురుషులు ఏకరంభాగ్రామం లభిస్తాయి.

౨౭ గో ధూ మా ది ఘృ తం

గోధూమా త్తు పలశతం నిఃక్వాధ్య సలిలాథకే
 బాదశేషే చ పూతే చ ద్రవ్యాణీమాని దాపయేత్
 గోధూమం యుంజాతఫలం మాషం ద్రాక్షా పమాషకమ్
 కాకోలీ క్షీరకాకోలీ జీవతీ సశతావరీ
 అశ్వగంధా సఖర్జురారా మధుకం త్రూషణం సితా
 భల్లాతక మాత్మగుప్తా సమభాగాని కారయేత్
 ఘృతప్రస్థం పచే దేవం క్షీరం దత్వా చతుర్థణమ్
 మృద్వగ్నినా చ సిద్ధే తు ద్రవ్యాణ్యేతాని నిక్షిపేత్
 త్వగేలా పిప్పలీ ధాన్యం కర్పూరం నాగకేసరమ్
 యథాలాభం వినిక్షిప్య సితా క్షాద్రం పలాప్తకమ్
 దత్వేక్షునండే నాలోడ్య విధివ ద్వినియోజయేత్
 శాణ్యోదనేన భుంజీత పిబే న్మాంసరసేన వా
 కేవలన్య పిబే దన్య పలమాత్రం ప్రమాణతః
 నచాన్య లింగశైధిల్యం న చ శుక్రక్షయో భవేత్
 బల్యం పరం వాతహరం శుక్రసంజననం పరమ్
 మూత్రకృచ్ఛప్రశమనం వృద్ధానా చాపి శస్యతే ।

గోధూమలు మారుపలాలు, అవి మెత్తగాచూర్ణించి ఒకద్రోణానీళ్లలో కలిపి
 4 ప్రస్థాలు మిగిలేటట్లు కాచి వడబోసుకునేది. అందులో రెండుప్రస్థాల ఆవునెయ్యి,
 ఆవుపాలు ఎనిమిది ప్రస్థాలూ చేర్చికలిపేది. ఇది ద్రవద్రవ్యం.

గోధూమలు, తాటి మొవ్వు, మినుములు, ద్రాక్షపండు, ముద్గఖర్జూరం, కాకోలీ,
 క్షీరకాకోలీ, మనుబాల, పిల్లితేగలు, పెన్నేరు, ఖర్జూరకాయలు, యష్టిమధుకం
 సొంటి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, చక్కెర, నల్లజీడిగింజలు, (పిటికి బదులు కక్తచందనం,
 కనుకోవచ్చు) దూలగొండిగింజలు, —ఇవి కలక-ద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి
 నాలుగేసి తులాలు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి నీళ్లతో రుబ్బి అది అద్రవద్రవ్యంలో
 చేర్చి వండి వడబోసుకునేది.

తరవాత, దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, పిప్పళ్లు, ధోయాలు, పచ్చకర్పూరం, నాగ కేసరాలు—ఇవి ప్రక్షేపద్రవ్యాలు. ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసి తులాలచొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి వస్త్రుగాలితంచేసి, అచార్లమూ, రిపలా చక్కెరా, రిపలా తేనె కలిపి వాడుకునేది.

ఇది కాల్యన్తంతో భుజించవచ్చు, లేక ఇది చప్పరించి, మింగి మాంసరసం పుచ్చుకోవచ్చు. ప్రత్యేకంగాకూడా పుచ్చుకోవచ్చు. ఇది నిత్యమూ సేవిస్తూవుండే పురుషునకు లింగవైధిల్యం సంభవించదు. వీర్యమున్నూ క్షీణించిపోదు. ఇది మిక్కిలి బలకరం, వాతహరం. వీర్యవృద్ధికరం. మఱిన్నీ, ఇది మూత్రకృచ్ఛం పోగొడుతుంది. వృద్ధులకు చాలామంచిది.

౨౦ రోహితక ఘృతం

రోహితకత్వచ శ్శ్రేష్ఠాత్ పలానాం పంచవింశతిం
కోలద్విప్రస్థనంయుక్తం త్తమాయ ముపకల్పయేత్
వల్మీకైః పంచకోలైశ్చ తైస్సర్వైశ్చాపి తుల్యయా
రోహితకత్వచా పిప్లైర్ఘృతప్రస్థం విపాచయేత్
స్త్రీహాభివృద్ధిం కమయే దేతజాశు ప్రయోజితమ్
తథాగుల్మజ్వరశ్వాసక్రిమిచాఽడుశ్వకామలాః ॥

ములుమోదుగుపట్ట, విరేపలాలు, కేగుపట్ట విప్రస్థాలు. ఇవి పచ్చివి మెత్తగా చిత్తకగొట్టి నాలుగురెట్లు నీళ్లు పోసి, నాలుగోభాగం మిగిలేట్లు కాచి వడబోసుకునేది.

అకషాయంలో అవు నెయ్యి రెండు గ్రస్థాలు చేర్చేది. పిప్పళ్ళు, పిప్పలిమోడి, చవ్వం, చిత్రమాలం, సొంటి—ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క పలం. ములుమోదుగుపట్ట అయిదుపలాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా నీళ్ళతో బుచ్చి అందులో కలిపి వండివడబోసుకునేది.

ఇది స్త్రీహాభివృద్ధి తగ్గించేస్తుంది. గుల్మం, జ్వరం, శ్వాసలు, క్రిమి, పాండు, కామెర్లు, హరించేస్తుంది.

౨౧ మహారోహితక ఘృతం

రోహితకా త్వలశతం ష్టోదయే ద్భదరాధకమ్
సాధయిత్వా జలద్రోణే చతుర్భాగావశేషితమ్

శృంగేష్వరం సమావాద్య ఛాగ్గీరం చక్షుణ్ణమ్
 తస్మిన్ దిశ్యా దిహాక కల్మాన్ సర్వాన్ తా సత్సమ్మితాన్
 వ్యోమం భృత్రికం హింగు ర్యచుసీం తుంబురుం బిడమ్
 అజాజీం కృష్ణలవణం చాడినుం జేవదారు చ
 పునర్నవాం విశాలాం చ యజ్ఞతారం సపాష్కరమ్
 విడంగం చిత్రకః చైవ హర్షణం చపికాం వహమ్
 వభి ర్ఘ్నతం వివక్వం తు స్థావయే ద్భాషకే శుభే
 పాయయే త్రిఫలాం మాత్రాం వ్యాసం బల మవేక్ష్య చ
 రస కే నాథ యూషేణ పయసా వాపి భోజయేత్
 ఉపముక్తకృతే త్వస్త్విన్ వ్యాధీన్ హన్యా నిమాన్ బహూన్
 యశ్యత్ప్రీహోదరుం వైవ స్తీహశూలం యశ్య త్రథా
 కుక్షీశూలం చ హృచ్చూలం పార్శ్వశూల మరోచకమ్
 విబద్ధశూలం శమయే త్పాండురోగం సకామలామ్
 ఛర్ద్యతీసారశూలఘ్నం తంబూ జ్వరవినాశసమ్
 మహారోహితకం నామ స్తీహశం హంతి దారుణమ్ ।

ములుమోదుగుపట్ట మారుపలాలు. రేగుపట్ట ఒకపలాలు. ఇదిరెండు మెత్తగాచితకగొట్టి
 రెండుద్రోణాల నీళ్ళలోకలిపి నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి మఝబోసుకునేది. ఆ
 క సాయంలో రెండుప్రస్థాల అప్ర నెయ్యి, అప్రనేతికి నాలుగు పట్టు మేకపాలు చేర్చేది.
 సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాయి, కరక తాడిపునెకలు, ఇంకన, వామ, తుంబుర్లు, పిడా
 అవణం, కురాసానివామ, సోవర్పలవణం, దానిన్ను పండుచెరచు, జేవదారు, గలిజేరు,
 నవ్వుపల్లి, యవతారం, పున్నెరమాళం, కామువిపంగాలు, చిత్రమాలం, చవ్యం,
 బోడతరం, వస, — ఇది ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కక్కడ ౧౫పించి మెత్తగా
 చూర్ణించి, నీళ్ళతోయిల్చి అందులో చేర్చి వండి మఝబోసుకునేది.

ఇది యశ్యత్ప్రీహశృద్ధి, స్తీహశూల, కుక్షీశూల, హృచ్చూల, పార్శ్వశూల,
 అరోచకం, ముబద్ధం, పాండువు, కామెర్లు, ఛర్ది, అతిసారం, తండ్ర, జ్వరం
 లోగొడుతుంది.

క జ్జలీ ఔషధాలు

౧ శ్రీ జయమంగళరసం

హింఘ్రాలసంభవం సూతం గంధకం టంకణం తథా
తామ్రం వంగం మాక్షికం చ సైంధవం మరీచం తథా
నమం సర్వం సమాహృత్య ద్విగుణం స్వచ్ఛభస్మకమ్
తదర్థం కాంతజోహం చ రూప్యభస్మా పి శత్రుశమ్
ఏత త్వయం విచూర్ణ్యాభ భావయే త్సనకద్రవైః
శేఫాలీదలజై శ్చాపి దశమూలరసేన చ
కిరాతతి క్తకత్వాదై స్త్రివారం సాధయే త్సుధీః
భావయిత్వా తతః కార్యం గుంజాద్వయమితా వటి
అనుపానం ప్రయోక్తవ్యం జీవకం మధుసంయుతమ్
జీర్ణజ్వరం మహా ఘోరం చిరకాలసముచ్ఛవమ్
జ్వర మప్తవిధం హంతి సాధ్యాసాధ్య మథాపి వా
పుథ ద్రోషం శ్చ వివిధాన్ సకస్తాన్ విషమజ్వరాన్
మేదోగతం జ్వరం నగత మస్థిమజ్జగతం తథా
అతర్గతం మహా ఘోరం బహిష్ఠం చ విశేషతః
నానాదోషోద్భవం నైవ జ్వరం శుక్రగతం తథా
నిఖలం జ్వరనామానం హంతి క్రీశివస్మిన్
బలపుష్టికరం నైవ సర్వరోగ నిబర్హణః ।

ఇంగిలీకంలోనుంచి తీసి శుద్ధిచేసిన రసం 1 భాగం. గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం, తామ్రభస్మం, వంగభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, సైంధవలవణం, మిరియాలు— ఇవిన్నీ ఒక్కొక్కభాగం. స్వచ్ఛభస్మం రెండుభాగాలు. కాంతభస్మం, రజతభస్మం— ఇవిన్నీ ఒక్కొక్కభాగం చొప్పున గ్రహించి ముందు నల్లపుమ్మెత్తాకు రసంతోనూ,

తరవాత క్రమంగా వాచిలిఅమరసంతోనూ, దశమాలకమాయంతోనూ, నేలవేము కమాయంతోనూ మూడేసిమాట్లు మర్దనాచేసేసి. వయోబలానుసారంగా మోతాదు నిర్ణయించుకొని జీలకర్రకమాయంతో తేనెకలిపి అది అనుపాసంగా వాడేది.

ఇది ఎంత కాలంగా వుండిన జీర్ణజ్వరం అయినా తగ్గించివేస్తుంది. అష్టవిధజ్వరాలూ, సమస్తవిషమజ్వరాలూ తగ్గిస్తుంది. మేదోగతమూ, మాంసగతమూ, అస్థిగతమూ, అంతర్గతమూ, బాహిరమూ, నానాదోషాలవల్ల పుట్టినదీ, శుక్రకృతమూ— ఇవే కాళ్ళ జ్వరం అనే పేరుగల దేన్నయినా పోగొడుతుంది. బలమూ, పుష్టి కలిగిస్తుంది. తన్మూలంగా సర్వరోగాలనూకూడా తగ్గించేస్తుంది. క్షయకు సంబంధించిన జ్వరాని కిది చాలా మంచిది.

౨ బృ హత్క స్తూ రీ భై ర వ ర స ం

మృగమదశశి సూర్యాధాతకీ శూకశింబీ
రజత కనకముక్తా విద్రుమం లోహపాతాః
క్రిమిరిపు ఘనవిశ్వావారి తాలాభ్రధాత్రీ
రవివళరసపిష్టం కస్తూరీభై రవోయమ్
కస్తూరీభైరవః ఖ్యాత స్సర్వజ్వరవినాశనః
ఆర్ద్రాకన్య రసైః పేయో విషమజ్వరనాశనః
ద్వంద్వజాన్ భాతికాన్వాపి జ్వరాన్ కామూడినంభవాన్
అభిచారకృతాం శైవ్రవ తథా శస్త్రకృతాన్ పునః
నిహన్యా దృక్షణా దేవ డాకిన్యాదియః తం స్తథా
బిల్వచూర్ణసీరకాభ్యాం మధుర నహ పానతః
ఆమాతిసారం గ్రహణీం జ్వరాతీసార మేన చ
అగ్నిదీప్తికర శ్శాంతః కాసరోగసిక్య తనః
క్షువయే దృక్షణా దేవ మేహరోగం హలీమకమ్
జీర్ణజ్వరం సూతనం వా ద్వైకాలీనం చ సంతతమ్
ప్రక్షీప్తం భౌతికం వాపి హంతి సర్వా న్విశేషతః
ఏకాహికం ద్వాహికం వా త్ర్యాహికం చాతురాహికమ్

పాంచాహికం వష్టసంఖ్యం పాక్షికం మాసికం పునః

నర్వాన్ జ్వరాన్ నిహం త్యాశు భవతా ద్వాప్రిత్రవైః ।

కస్తూరి, పచ్చకర్పూరం, తామ్రభస్మం, అరెళువ్వ, దూలగొండివేళ్ళు, రజతభస్మం, స్వర్ణభస్మం, మాక్తికభస్మం, ప్రవాళభస్మం, లోహభస్మం, పాత, వాయువీలంగాలు, తుంగముస్తలు, సాంబి, కురు వేరు, తాళికం, అర్థకం, ఉదీరిక పప్పు— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగాచూర్ణించి జల్లేడు అయల రసంతో మర్చించి చిన్న పెరగించిజలతె మాత్రలుకట్టి వాడుతున్నది.

అల్లపురసం దీనికి చాలామంచి అనుపానం. మారేడువేళ్ళకషాయంలో తేనె కలిపిమాదా పుచ్చుకోవచ్చు. స్థితిగతులనుబట్టి ఇంకా అనేక అనుపానాలతోనూ వాడుకోవచ్చు.

ఇది వేరువేరుగా త్రివీషజ్వరాలూ, ద్వంద్వజ్వరాలూ, సన్నిపాతజ్వరాలూ, కామజ్వరమూ, అభిచారజ్వరమూ, శస్త్రాస్త్రజ్వరమూ, భూతజ్వరాలూ పొగొడు తుంది. మారేడువేరుచూర్ణంతో కలిపి మారేడు వేళ్ళ కషాయంలో తేనెచేర్చి దానితో పుచ్చుకుంటే ఆహుతిసారమూ, గ్రహణీ, జ్వరాతిసారమూ పొగొట్టి అగ్నిదీప్త కరిగించి దగ్గులు తగ్గిస్తుంది. మఱిన్నీ, ఇది మేహమూ, హలీమకమూ, శీర్ష్యరాలూ, సవ జ్వరాలూ, సంతత, సతత, వీకాహిక, ద్వాహిక, త్రాహిక, చాతుర్థిక, పాంచా హిక, షష్ఠాహిక, పాక్షిక, మాసజ్వరాలన్నూ తగ్గించేస్తుంది.

అనుభవంలో: ఇది ప్రలాపం బాగా కడుతుంది.

3 వ సంతకుసుమాకరం

పుథ గ్ద్వో హాటకం చంద్రం త్రయో వంగహికాతమ్
చత్వార న్సుత వభ్రం చ ప్రవాళం మాక్తికం తథా
భావనా గవ్యశుగ్ధేక్షువాసా శ్రీర్విజలై ర్నిశా
మోచకందరసై స్సప్త క్రమా ద్భావ్యం పుథకృథక
శతవత్రసే నైవ మాలత్యాః కుసుమై స్తథా
పశ్చాన్మృగమదై ర్భావ్యం సుసిద్ధో రసరా భృవేత్
కుసుమాకరవిఖ్యాతో వసంతపదపూర్వకః
వల్లద్వయమిత స్సేవ్య స్సితాజ్యమధునయతః

వలీపలితహృన్మధ్యః కామన స్సుఖద స్సదా
 మేహఘ్నః ఘృష్టిర శ్చేష్ఠః పరం నృపేష్ఠి రిసామనః
 ఆయుర్వృద్ధిః పుంసాం పజాజరన ముత్తమమ్
 క్షయకాసతృప్తిహీనత్వాపర క్ష విమోఽజిత్
 మాంతి సాండ్వానుచూన్ శూన్యాన్ మూతామాతాశ్శరీరే హరేత్
 యోగవాహి స్థిరం సేవ్యం శాశ్వతేఽలవర్ధనమ్
 మనసం మదయ న్నగ ముజ్జ్వలన్
 ప్రసూదానివహా నతివిహ్వలః
 సురతై స్సుఖదై ర్గతివిహ్వలః
 ర్భవసారజవా మయ మేవ సుహృత్ ॥

మువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, రెండేసి భాగాలు. మృగభస్మం, నాగభస్మం, కాంతభస్మం
 మూడేసిభాగాలు. రససిందూరం, అభ్రకభస్మం, ప్రవాళభస్మం, మాత్రికభస్మం,
 నాలుగేసిభాగాలు. ఇన్నీ చేర్చి, ఆప్రపాలు, చెరుకువేళ్ళరసం, అడ్డసరపుపువ్వుల
 రసం, చందనకషాయం, వట్టివేరు కురువేళ్ళ కషాయాలు, పసుపుకషాయం, అరటి
 దుంపరసం, తామరపువ్వులరసం, జాజిపువ్వులరసం— వీటితో ఏడేసిమాట్లు
 (మర్దనా కాదు) భావనచెయ్యాలి. చివర కస్తూరితో భావనచేసేది. అంటే ఒకతులం
 కస్తూరి పదహారుతులాలు పన్నీటితో నూరి ఒకదినం ఉంచి దానితో భావనచేసేది.

ఇందులో నూతం అన్నచోట రససిందూరమే కాని రసభస్మం చెయ్యగూడదు.
 మకరధ్వజం, పద్మజబలిజాంతమకరధ్వజా, సిద్ధకకరధ్వజం— రససిందూరానికి
 బదులు బంగారం తీసివేసి ఇవి వేసుకోడం మరి మంచిది. మత్స్యేభస్మం చెయ్య
 గూడదు. మంచిమత్స్యాలు యథాశాస్త్రంగా శుద్ధిచేసి కల్వంలోవేసి పన్నీటితో నూరి
 అమృద్దయెండవచ్చి అది వేసుకోవాలి. మిన్నీ ఇది అమూరసాలతో ఏడేసి మాట్లు
 భావనచెయ్యాలి కాని మర్దనా చెయ్యగూడదు. కస్తూరిభావన అయిన తరువాత
 దానితోనే మర్దించి మప్పెలు కట్టుకునేది.

ఒక తులం 80 మోతాదులు చేసుకోవచ్చు. ఇది స్థిగిగుతులను బట్టి అనేక ఆను
 పానాలతో వాడుకునేది.

ఇది వలీపలితాలు పోగొడుతుంది. మేధ వృద్ధిచేస్తుంది. కామాద్రేకం గుఱుం
 కలిగిస్తుంది. ప్రమేహాలు వారిస్తుంది. పుష్టి, బలము కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధి చేస్తుంది.

గొప్పరసాయనం. ఆయుర్వృద్ధికరం. సంతానమున్నుకలిగిస్తుంది. క్షయ, కాన, దప్పిక, శీన్మాదం, శ్వాస, రక్తహోమలూ పోగొడుతుంది. హంతువు, కూలూ మూత్రాఘాతం, మూత్రాశ్మరి హాకిస్తుంది. కాంతి, వర్షస్సు కృద్ధిచేస్తుంది. ఇది సేవించిన పురుషుడు అనేకమంది స్త్రీలతో సుఖించగలడు.

౪ యోగేంద్ర రసం

విశుద్ధం రసహిదూరం తదర్థం శుద్ధహోలమ్
తత్త్వయం కాంతిలోహం చ తత్త్వయం చాభ్ర మేవ చ
పిశుద్ధం మాక్షికం చైవ వంగం చ తత్త్వయం మతమ్
కుమారకాంపై రభ్యం ధాన్యరాశౌ దినత్రయమ్
తిత్ రక్తియమితాం వటిం కుర్యా ద్విచక్షణః
యోగవాహి రహి హేయ స్సర్వోగలూతిః
వాతిపిత్తభవా రోగాన్ ప్రమేహా బహుమూక్రితామ్
మూత్రాఘాత మపస్మారం భగందరగుదామయమ్
మూర్ఛన్మాదం చ యక్ష్మాణు పక్షాఘాతం హతేంద్రియమ్
శూలాన్లుపత్రికం హంతి భాస్కర స్తిమిరం యథా
త్రిఫలారసయోగేన శుభయా సిక్తియాపి వా
భక్షయత్వా భవే ద్రోగీ కామహాపీ నుదర్శనః
రాత్రౌ నేవ్యం గవాక్షీరం కృశానాం చ విశేషతః
యోగేంద్రాభ్యో రసో సామ్నా కృష్ణాత్రేయనిర్మితః ।

రసహిదూరం రెండుభాగాలు. స్వస్థభస్మం, కాంతభస్మం, అగ్రభస్మం, మాక్షిక భస్మం, ప్రవాళభస్మం— ఇవి ఒక్కొక్క భాగాలు. ఇవిన్నీ కలిపి కలబందరసాన నుద్దించి ఆముద్ద మూడుదినాలు ధాన్యరాశిలో ఉంచి తరవాతి రెండుగురివిందగించిత యెత్తున వాడుకునేది.

ఇది గొప్పరసాయనం. యోగవాహి. వాతిపిత్తరోగాలూ, ప్రమేహాలూ, బహు మూత్రవ్యాధి, మూత్రాఘాతమూ, అపస్మారమూ, భగందరమూ, మూలకంకా, మూర్ఛలూ, శీన్మాదమూ, యక్ష్మా, పక్షవాతిమూ, శుక్రస్పష్టమూ, కూలూ, అష్ట

పితృమా పోగొడుతుంది. త్రిఫలకషాయంలో చక్కర కలిపి అది అనుపానంగా పుచ్చుకుంటే చక్కని వచ్చును కలుగుతుంది. రాత్రి అవుపాలు పుచ్చుకుంటే ఈమందు కృశించిపోయినవారికి రక్తమాంసాలు పెంచి జవసత్వాలు వృద్ధిచేస్తుంది.

౫ బృ హ ద్వా త చిం తా మ ణి

భాగత్రయం స్వర్ణభస్మ ద్వీభాగం రూప్య మృభాగమ్
లోహ త్పంచ ప్రవాళం చ మాక్తికం త్రయసమ్మితమ్
భస్మసూతం నవకం చ కన్యారసవిషుద్ధితమ్
వల్లమాత్రా వటీ కార్యా భిషగ్భిః పరియత్నతః
యథా వ్యాధ్యుపానేన నాశయే ద్రోగ సంకలమ్
వాతరోగం పిత్తకృతం నిహంతి నాత్ర చింతసమ్
వృద్ధోపి తరుణస్సర్థీ కండర్పసమవిక్రమః
ద్వప్త స్సిన్ధుఫల శ్చాయం వాతచింతామణి స్త్విహ ।

స్వర్ణభస్మం 3 భాగాలు, రజతభస్మం, ఆద్రకభస్మం రెండేసిభాగాలు. లోహభస్మం 5 భాగాలు. ప్రవాళభస్మం, మాక్తికభస్మం మూడేసిభాగాలు. రససింధూరం 7 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబండునాన మర్దించి ఒక్క గురివిందగిలయెత్తున మాత్రలు చేసుకుని పాడుకునేది.

ఈని అనుపానం వాడితే యిది సమస్తవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. వృద్ధుడైనా యువకుడై మన్మథుణ్ణి మించివుంటాడు.

౬ ర స రా జి ర సం

పత్రైకం శుద్ధనూతస్య వ్యోమనత్వం చ శార్దూకమ్
తదర్థం కాచనం దేయం కన్యారసమద్ధితమ్
లోహం రూప్యం మృతం మంగం వాజిగంధాం లవంగకమ్
జాతీకోషం తథా క్షీరకాకోలీం చ తదర్థకః
కాకమాచీరస్యైః పిష్ట్యా పంచగుంజామితా వటీ
క్షీరం చ శర్కరాతోయం అనుపానం ప్రకల్పయేత్

పక్షాఘాతే ద్రితే వాతే హనుస్తంభే పతంత్రకే
 ధనుస్తంభే పతానే చ జాఢిర్యే మస్తకభ్రమే
 సర్వవాతవికారేషు రసరాజః ప్రకీర్తితః
 బల్యో వృష్య శ్చ భోగ్య శ్చ వాచీకరణ ఉత్తమః ।

రససింహారం రి తులాలు, అభికభస్మం రెండుతులాలు, స్వర్ణభస్మం ఒకతులం.
 ఇవి మూడూ కామంచికకు రసాన బాగా మర్దించి ఉంచేడి. లోహం, రజతం,
 వంగం, పెన్నేరు, లవంగాలు, జాపత్రి, క్షీరకాకోళి— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఆర
 తులం చొప్పున చేర్చి మెత్తగా దంచి పై ముద్దతో కలిపి మళ్ళీ కామంచికకు రసాన
 బాగా మర్దించి కందిగింజలంటేసి మాత్రలు చేసుకుని వాడేది

దీని కనుపానం చక్కెరకలిపిన పాలు.

ఇది పక్షవాతం, అర్దితవాతం, హనుస్తంభం, అపశంశ్రకం, ధనుస్తంభం, అవతా
 నకం, చెవుకు, తలతిన్ను, సర్వవాతవికారాలున్నూ పోగొడుతుంది. బలం చేస్తుంది.
 వీర్యవృద్ధి, విహికనుఖాలు కలిగిస్తుంది.

౭ భాగవృద్ధి మహాలక్ష్మీ విలాసరసం

హేమధన్యం చ భాగైకం రావ్యధన్యం ద్విభాగికమ్
 శుల్బధన్యం త్రయోభాగం కాంతిధన్యం చతుర్థికమ్
 పంచమం తీక్ష్ణధన్యం చ షష్ఠం మాంశూధన్యకమ్
 నిశ్కృదం వ్యోమకం చైవ ధన్యం సప్తా చ భాగికమ్
 అష్టయం వంగధన్యం చ నవయం నాగధన్యకమ్
 దశయం మాత్రికం చైవ ఏకాదశం ప్రవాళికమ్
 సర్వై స్సయం హింశతోత్తరససింధూర మేవ చ
 మర్దియే ద్భావయే ద్ద్రవ్యం భావనా జాతిపత్రకమ్
 త్రికలుత్రిఫలా చైవ చాతుర్జాతం చ కుంకుమమ్
 మృగనాభిరసం భావ్యం సప్తహం చ భిషగ్వరైః
 మాషమాత్రప్రయోగేణ సితాజ్యమధునంయుతమ్
 రాజరంగం నిహం త్యాగు యయం పాండుం విశాళయేత్

ద్వంద్వజం మూర్ఖరోగం చ శ్వాసం కాసం చ కామలామ్
 దీప్తితాపం చ గుల్మం చ సర్వశూలాని నాశయేత్
 ఉన్మాదం చ మతిభ్రంశం అప్టోదరమహాదాన్
 ప్రమేహన్ విశతిం వైవ వండక్యం చ జ్వరం జయేత్
 చంచలా సుప్తిరోగం చ గ్రహణీరోగ మేవ చ
 మ దాగ్నిం కుష్ఠరోగం చ మూలరోగం భగందరమ్
 వాతశూలహరం వృష్యం అత్యంతి ముతిదీపనమ్
 తుష్టిపుష్టికరం బల్యం కఫవాతవిनाశనమ్ ॥

స్వర్ణభస్మం 1 భాగం, రజతభస్మం 2 భాగాలు, తామ్రభస్మం 3 భాగాలు, కాంతభస్మం 4 భాగాలు, లోహభస్మం 5 భాగాలు, మాండూరభస్మం 6 భాగాలు, నిశ్చంద్రక మైన అభ్రభస్మం 7 భాగాలు, వంగభస్మం 8 భాగాలు, నాగభస్మం 9 భాగాలు, మాక్తికభస్మం 10 భాగాలు, ప్రవాళభస్మం 11 భాగాలు, ఇతన్నీ ఎంతో అంత ఇంగిలికరసనించూరం. ఈవస్తువు లన్నీ కలిపి జాపత్రిక సాయం, త్రికటుక సాయం, త్రిఫలక సాయం, చాతుర్దాతక సాయం, మఝమపుష్ప క సాయం, కస్తూరిక సాయం— ఏదోమర్దనా చేసి మాషమాత్రం నెయ్యి చక్కెరలతో వాడేది.

ఇది రాజయక్షు, క్షయ, పాండురోగం, మూర్ఖుఁ, ఉబ్బసం, కామెల్ల, గుల్మం, తాపం, శూలము, ఉన్మాదం, ఉదరరోగాలు, విశత్తిప్రమేహము, వండక్యం, జ్వరాలూ, సుప్తిరోగం, గ్రహణి, దగ్గులు, వగర్పులు, ప్లిహవ్యాధులు, ఛర్ది, అగ్ని మాంద్యం, కష్టరోగం, మూలశంకులు, భగందరం, వాతశూల పోగొడుతుంది. అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. పీడ్యవృద్ధి, తుష్టి, పుష్టి, కలిగిస్తుంది. బలకరం. కఫవ్యాధులకు తిరుగులేని ఔషధం.

రా షా ల సూ ర్యో ద యం

నూతనం త్రైగుణ్యగంధం పరిమిత మన్మతం భానుతీక్షణం చ నేత్రమ్
 ఆరూఢం తచ్చతుర్థం గగనశరయుతం కాంతతారేచ తుల్యే
 మారీచం వైకయుక్తం శ్రీచతురసహితం నాగవంగం క్రమేణ
 తేరిమ్యం సూక్ష్మమర్ద్యం మునిరసమధితం చాటరూషేక్షురాభ్యామ్

ఏత ద్దద్యాన్ని హంతి జ్వరకులగహనం శ్వాసకాపం చ ఛద్దిమ్
చాండుం శూలప్రమేహః స్వయతి గుదరుజాః స్లిహగుల్మా నశేషాన్
వాతవ్యాధేః కుతారః క్షయజకఫఃజో రాజయత్స్యాదికోగక
నామ్నాయం బాలనూర్వోనయ ఇతి కథితో విప్రవేయం ప్రసిద్ధః ||

పాదరసం 1 భాగం, గంధకం 3 భాగాలు, నాకీ 3 భాగాలు, తామ్రభస్మం, లోహ
భస్మం రెండేసిభాగాలు. గవ్వలభస్మం 4 భాగాలు. అభ్రకభస్మం, కాంతభస్మం,
రజతభస్మం అయిదేసిభాగాలు. మిరియాలు ఒకభాగం, నాగభస్మం 3 భాగాలు,
వంగభస్మం 4 భాగాలు. ఇరవీ కలిపి అవిసీతరసం, అష్టరసం, పల్లెరురసం-
వీటితో తిన్నగావర్తించెడి.

ఇది సమస్తస్వూలూ తగ్గించేస్తుంది. శ్వాస, కాస, ఛర్ది, పొండువు, కూల,
ప్రమేహాలు, మూలశుక, స్లిహవ్యాధులు, గుల్మం, సకలదుర్లక్షణాలతో కూడిన
క్షయ, వాతవ్యాధులు, సమస్తకఫవ్యాధులు, రాజయత్స్మ మొదలైన నకారోగాలూ
నశింపజేస్తుంది.

క బృ హ తో మ నా థ ర సం

హింగూలసంభవ సూతం పాలిధారనమద్దితమ్
రండాశోధితగంధం చ జేనైవ కజ్జలీకృతమ్
తద్వయో ర్ద్విగుణం లోహం కన్యారసవిమర్దితమ్
అభ్రకం వంగకం రావ్యం ఖర్చరం మూక్షికం తథా
నువర్ణం చ సమం సర్వం ప్రత్యేకం చ రసార్థకమ్
తత్సర్వం కన్యకాద్రావై ర్గర్గణే ద్భానయే త్తథా
భేకపర్ణిరసే నైవ గుణజాద్వయవటీ హితామ్
మధునా భక్షయే చ్చాపి సోమరోగనివృత్తయే
ప్రమేహాన్ వింశతిర హంతి బహుమూత్రం చ సోమకమ్
మూత్రాతిసార మత్యుగ్రం మూత్రాఘాతం సుదారుణమ్
మూత్రదోషం బహువిధం ప్రమేహం మధుసంజ్ఞకమ్
హస్తీమేహ మిక్షుమేహం నానామేహాన్ వినాశయేత్

వాతీకం వైత్తికం చైవ శైష్టికం సోమనంజ్ఞకమ్
నాశయే ద్భూమిసూత్రం చ స్రమేహ మవిల్పః;

సోమనాథరసశ్చాయం చర కేణ వినిస్మితః;

వృష్యా ద్వృష్యతమో హ్యేష మూత్రదోషకులాంతకృత్ ||

ఇంగిలీకరసం తీసి వావిలి అక్షరసంతోనూ, గంధకం ఎలకచెవిఅక్షరసంతోనూ శుద్ధి చేసి ఉంచుకునేది. అవిరెందూ ఒక్కొక్కభాగం గ్రహించి కజ్జలిచేసుకునేది. అందులో 4 భాగాల లోహభస్మం చేర్చి కలబందరసాన మర్దించేది. అందులో అత్యధిభస్మం, వంగభస్మం, రజతిభస్మం, కఫరి, హేమమాక్షికభస్మం, స్వర్ణ భస్మం— ఇవి అర్థభాగం చొప్పున చేర్చి మళ్ళీ కలబందరసాన మర్దించేది. తరువాత సరస్వతీఅక్షరసంతో ముందుభావనా తరవాతమర్దనా చేసి రెండేసిగుంఠింజల యెత్తున మాత్రలు చేసి తేనెతో వాడేది.

ఇది సోమతోగం హరిస్తుంది. వింశతీప్రమేహాలు, బహుమూత్రవ్యాధి, సోమతోగం, అత్యుగ్రమైన మూత్రాతిసారం, మూత్రాఘాతం, బహువిధా లైన మూత్రదోషాలు, మధుమేహం, హస్తీమేహం, ఇథిమేహం, వానామేహాలూ, త్రిదోషాలవల్లా పుట్టిన సోమతోగం పోగొడుతుంది. ఇది కృష్యయోగాలన్నిటిలోనూ మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది.

గం సు వ ర్ణ క్ర వ్యా ద ర సం

మృతం స్వర్ణం మృతం కాంకం మృతం శుల్బం చ తీక్ష్ణకమ్
మృతం రావ్యం వృతం వంగం మృతం నాగం వృతాధ్రకమ్
మృతం సూశం తథాగంధం విద్రుమం శంఖ మేవ చ
మూరితం పుష్పకాసీసం వరాటం మాక్షికం తథా
భ్రష్టం టంకణచూర్ణంచ మృతం మాండూర మేవ చ
నాగరం వేల్లజం చైవ కణా లవణపంచకమ్
రసేంద్రం దేవతాపుష్పం సమభాగం కారయేత్
ఖల్వచుధ్యే వినిష్ఠీవ్య మర్దయే ల్లుంగవారిణా
ఆర్ద్రకస్య రసే చైవ రక్తబీజరసే చ
చణకామ్లిన చ తథా భృంగజేవ రసేన చ

మర్దయే ద్భక్షయే చైవ ద్విఘ్నజాఫలమానతః
 భోజనాంతే చోష్ణహి మస్త్యుతః పురానవైః
 క్షీద్రం తజ్జీర్యతే భుక్తం దీపనం పాచనం షరమ్
 సర్వాజీర్ణాన్నిహం త్యాశు గుల్మక్షీహవిసాశకమ్
 శూల మష్టవిధం చైవ గ్రహణీ చిరజా మపి
 అర్భోహరం చామనాత మనుచిం చ జయే త్త్వనః
 స్వర్ణక్రవ్యాదనామాఘం స్థాల్మ్యరోగం చ నాశయేత్ ॥

స్వర్ణభస్మం, కాంతభస్మం, తామ్రభస్మం, లోహభస్మం, రజకభస్మం, వంగభస్మం, నాగభస్మం, అభకభస్మం, రసం, గంధకం, ప్రవాళభస్మం, శంఖభస్మం, కాశీసభస్మం, వరాహభస్మం, ముత్యభస్మం, పొంగించిన వెలిగారం, మాండురభస్మం, శొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, సైంధవలవణం, సామద్రవణం, కాచలవణం, బిడాలవణం, సౌవర్చలవణం, రససింహారం, లవంగాలు— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ యథాకాస్త్రంగా కలిపి మాదీఫలరసంతోనూ, ఆల్లపురసంతోనూ, పుల్ల తానిమ్మపండురసంతోనూ, పెనగపులుసుతోనూ, గుంటకలగరరసంతోనూ మర్చించి రెండుగురిగింజలయెత్తున మాత్రలు చేసి వాడుతునేది.

అనుపానాలు వేడినీళ్ళు, మజ్జిగ తేట, పెరుగు, మజ్జిగ, సుర, ఆసవం. భోజనం చేసి ఇది వాడేది.

ఇది ఆకలి పుట్టిస్తుంది. జీర్ణకక్తి కలిగిస్తుంది. సకలాజీర్ణాలూ హరిస్తుంది. గుల్మం, క్షీహవ్యాధులు, శూలలు, గ్రహణి, మూలశంకలు, ఆమనాతం, అరుచి, స్థాల్మ్యరోగమున్నూ తగ్గించేస్తుంది.

౧౧ అ భ్ర క ప ం చా మృ త ర స ం

భుజంగం త్రపుకం శైలం కాంత మభ్రకభస్మకమ్
 ఏకద్విత్రిచతుఃపంచ భాగ మేత ద్యథాక్రమమ్
 కాశ్మీరం ఘనసారం చ టంకణం హేమమక్షికమ్
 సింహారం పూర్వవ త్సర్వం ఖల్వమధ్యే వినిక్షి పేత్
 ధత్తూరతులసీ భృంగీముండిమర్కటీగోక్షురైః

కుమారీశాల్యలీరంభాగదూనీభి శ్చ మద్దయేత్
 గుంజాద్వయప్రమాణేన హ్యనుపాసనిశేషతః
 వింశతిం మేహజాన్ రోగాన్ విశతిక్షయకరీ గాన్
 వింశతిశ్లేష్మజాన్ రోగాన్ చతుర్వింశతిశ్చై త్తీన్
 చతుర్వింశ త్యతీసారాన్ గ్రహణీం శూలం తథా
 మూత్రకృచ్ఛాణి సర్వాణి నాశయేన్నాత్ర సంశయః
 శ్రీణాం ప్రదరరోగం చ యోనిదోషం చ నాశయేత్
 గర్భవృద్ధిం వపుఃపుష్టిం, శీతవీర్యం చ శారయేత్
 అంతర్పావ్యం తథా తాపం హిక్మాం ఛర్దిం చ నాశయేత్
 అంతర్గతం జ్వరం జీర్ణం సర్వాజ్జ్వర మతఃపరమ్
 అభ్రవంచామృతాభిఖ్యో నీతానాథేన భాషితః ॥

సాగభస్మం 1 భాగం, వంగభస్మం 2 భాగాలు, కర్పూరకలజత్తు 3 భాగాలు, కాంతభస్మం 4 భాగాలు, అభ్రకభస్మం 5 భాగాలు. ఇది పూర్వార్థం. ఇలాగే కుంకుమపువ్వు 1 భాగం, పచ్చకర్పూరం 2 భాగాలు, పొంగించిన వెలిగారం 3 భాగాలు, హేమమాక్షిభస్మం 4 భాగాలు, రససిందూరం 5 భాగాలు. ఇది ఉత్తరార్థం. ఈరెండు ప్రతులూ కలిపి ఉష్ణేత్తాకురసం, తులసి ఆకురసం, గుంటకలగరసం, బోడతరంగసం, దూలగొండికషాయం, పల్లేరురసం, కలబందరసం, బూరుగుచెక్కరసం, అరటిమంపరసం, తిప్పతీగరసం— ఈపదిరసాలతో చక్కగా మర్దించి రెండేసి గురింజలయెత్తుచొప్పున వాడుకునేది.

ఇది విశంతిప్రమేహాలూ, విశంతిక్షయరోగాలూ, వింశతికఫవ్యాధులూ, చతుర్వింశతిశ్లేష్మవ్యాధులూ, చతుర్వింశతి అతిసారాలూ, గ్రహణి, శూల, మూత్రకృచ్ఛాలు, శ్రీణ ప్రదరరోగమూ, యోనిదోషం పోగొడుతుంది. గర్భవృద్ధిచేస్తుంది. శరీరానికి పుష్టి కలిగిస్తుంది. చలువచేస్తుంది. అంతస్తాపం, బహిస్తాపం, ఎక్కిళ్ళు, వాంతులు, అంతర్గతజ్వరం, జీర్ణజ్వరం, సర్వాజ్జ్వరాలూ హరిస్తుంది.

౧౨ పూర్ణ చంద్ర రసం

ద్వికర్షం శుద్ధసూతం చ గంధకం చ ద్వికార్షి కమ్
 లోహభస్మ పలం చైకం జారితాభ్రం పలాంశకమ్

౧౪ కు మా ర క ల్యా ణ ర స ం

సిందూరం మాక్తికం హేమ వ్యోమాయో హేమమాక్షికమ్
కన్యాశోమేన సంకుర్వ్య ధిర్యా స్మగ్ధమితా వటిః
వటికాం వటికార్థం వా నమోవస్థాం వివిధ్య చ
క్షీరేణ సితయా సార్థం బాతేషు వినయోజయేత్
కుమారాణాం జ్వరం శ్వాసం వమనం శారిగర్భికమ్
గ్రహదోషం శ్చ నిఖిలాన్ స్తస్యస్త్రాహణా తథా
కామలా నుతినారం చ కృతతాం వహ్నివైకృతమ్
రసః కుమారకల్యాణో నాకయే న్మాత్ర చంశమః ।

రససిందూరం, మాక్తికభస్మం, స్వర్ణభస్మం, ఆద్రికభస్మం, లోహభస్మం, హేమ
మాక్షికభస్మం— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసాన మర్చించి పెసర
గింజలం తేనీ మాత్రలు కట్టుకునేది.

ఇది వయస్సునూ, బలమునూ, అవస్థనూ గుర్తించి చుట్టిపిల్లలకు దిశానికి ఒక
మాత్రగాని మాత్రలో సగం గాని వాడేది. అనుపానం కలకండపాడికలిపిన
వేడిపాలు.

ఇది పిల్లల జ్వరం, వగయ్య; వమనం, గర్భవతులైవుండిన స్త్రీల స్తన్యం తాగడం
వల్ల పిల్లలకు కలిగే రోగాలు, గ్రహదోషాలు, పాలుతాగకపోవడం, కామెర్లు,
నీటివిశేచనాలు, చిక్కిపోవడం, అకలిలేకపోవడం మొదలైన వన్నీ బోగొడుతుంది.

౧౫ మ హా యో గ రా జ గు గ్గు లు

నాగరం పిప్పలీ చవ్యం సిప్పలీమూలచిత్రకైః
భ్రష్టం హింగ్వజమోదిం చ సర్వ సా జీరకశ్యాయమ్
రేణుకేంద్రయవాః సాతా విడంగం గజపిప్పలీ
కటుకాతివిషా భార్గీ వచా సూర్యేతిభాగతః
ప్రత్యేకం శాణికాని మృద్ధి) ర్భాణీమాని వింశతిః
ద్రవ్యేభ్యః సుకలేభ్యః శ్చ త్రిభూ ద్విగుణా భవేత్

ఏభి శ్చూర్ణీకృతై స్సర్వై స్స హి దేహై స్తు గుగ్గులుః
 వంగం రాశ్మణః చ బాగం చ బోహనారం తథాభ్రకమ్
 పహాః ఘోరం రససింధుం చ ప్రత్యేకం పలనమ్మృతమ్
 గుడపాకనయం శృంగేష్వ ఇచుం జఙ్ఘాః క్షృణోచితమ్
 ఏకపిండం తతః శృత్యా ధారయే ఘృతభాజనే
 గుటికా శ్శాణమూత్రా స్తు శృల్కా గ్రాహ్య యథోచితాః
 గుగ్గులం ర్యోగ రాజోయం ప్రదోష ఘ్నో రసాయనః
 మైథునాహరి పానానాం త్యాగోనై వాత్ర విద్యతే
 సర్వాన్ వాతమూర్తీ కుష్మాసర్వాంసి గ్రహణీగదమ్
 ప్రమేహం వాతరక్షం చ నాభిశూం భగదకమ్
 ఉదావర్తం క్షయం గుల్మం అపస్మార మురోగహమ్
 మందాగ్ని శ్వాసకాసాం శ్చ సాశయే దరుచిం తథా
 శేతోదోషశూన్యః పుంసాం రజోదోషహర స్త్రియః
 పుంసా మసత్యజనకో వలభ్యానాం గర్భద స్తథా
 రాన్నాది క్వాథసలక్షణై వివిధః హంతి శూరుతమ్
 కాకోల్యాదిశ్చృతా త్పిత్రం కఫ మారగ్వధాదినా
 చార్వీశ్రుతేన మేహం శ్చ గోమూత్రే వైవ పాండుతామ్
 మేదోవృద్ధిః చ యథునా కుష్టో నింబశ్రుతేన చ
 చిన్నా క్వాథేన వాతాగ్రం శోథం హూలం కణాశ్రుతాత్
 పాటలా క్వాథసహితో విషం సూరకజం జయేత్
 త్రిఫలా క్వాథసహితో నేత్రార్తిం హంతి దారుణామ్
 పునర్నవాదేః క్వాథేన హన్యా స్సర్వోదరాణ్యపి ।

సోంఠి, పిప్పళ్ళు, చవ్వగి, పిప్పలికాడి, చిరమూలం, కేయిరిని ఇంగున, అజా
 మోదం, అవాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, రేణుకలు, కొడికనాలిపిల్లలు, హత,
 వాయువిడంగాలు, గజపిప్పళ్ళు, కాయారోహిణి, అతివన, గంటుభారంగి, వస,
 చాగనార— ఇవి ఒక్కొక్కటి అరితులచొప్పున గ్రహించెడి. కరకతాడిపుసిరికల

చూర్ణం 20 తులాలూ, మహిషాక్షిసగ్గిలం 10 తులాలూ. పరిభస్మం, రసభస్మం, నాగభస్మం, లోహభస్మం, అభిజిత్తభస్మం, మంగళభస్మం. కలసింజూ. — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క చుక్క. భూమిగా బలమును దేవతలకు పాత్రంపట్టి శక్తిగచూర్ణం అయినా బలమును సేసి కలసి చేయిస్తామో కాదు? శోచాలి. మాత్రలు పెరిగింజులకంటే కొంచెం పెట్టడం చేయాలి. వెంటనే మాత్రలు చెయ్యాలి లేకపోతే ఆకుచూర్ణ గట్టపడిపోతుంది.

ఇది త్రిదోషాలూ సాహ్యపరచే రసాయనం. ఆహారపానమైదుగానులనిషయమై నిషేధం లేకుండా యిది పుచ్చుకొనచ్చు. ఇది కనుస్త వాతవ్యాధులూ, దుష్టలూ, మూతశంకలూ, గ్రహణీ, గ్రహేహలూ, వాతవక్త్రమూ, నాభిరూలూ, భగంవరమూ, ఉదావర్తమూ, క్షయ, గుల్మమూ, అపస్మారమూ. ఉరోగ్రహణమూ, మందాగ్ని, శ్వాసకాసలూ, ఆరుచి, పురుషుల పీర్వదోషాలూ, స్త్రీల రజోదోషాలూ హరిస్తుంది. పురుషులకు సంతానఫలం కలిగిస్తుంది. స్త్రీలకు గర్భం నిలుపుతుంది. సన్నరాస్త్రు కషాయంతో పుచ్చుకుంటే వాతవ్యాధులూ, కాశ్మోలికషాయంతో పుచ్చుకుంటే పిత్తవ్యాధులూ, రేలచెక్కకషాయంతో పుచ్చుకుంటే కఫవ్యాధులూ, మానుషసుపు కషాయంతో ప్రమేహలూ, గోమాత్రంతో పాలదురోగమూ, తేనెతో పుచ్చుకుంటే కొవ్వు, వేపపట్టకషాయంతో పుచ్చుకుంటే కుష్మరోగమూ, తిప్పతిగకషాయంతో పుచ్చుకుంటే వాతరక్తమూ, పిప్పర్లకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఉబ్బూ, కూలూ, పాటలకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఎఱకలనిషమూ. త్రిఫలకషాయంతో పుచ్చుకుంటే నేత్రవ్యాధులూ, గలిజేయకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఉదరరోగాలూ తగ్గిపోతాయి.

౧౬ బృహత్సర్వజ్ఞరహారలోహం

పారదం గంధకం శుద్ధం తామ్ర ముద్రం చ మూక్షికమ్
హిరణ్యం తారం తాళం చ కర్ణ మేం పృథక్పృథక్
మృతం కాంతం పలం దేహిం సర్వ మేకీకృతం శుభమ్
వక్ష్యమాణామ్నై రాభివృద్ధం ప్రత్యేకం నిసన వ్రకమ్
కారవేల్లరసేనాపి దశమూలరసేన చ
పర్పటస్య కషాయేణ క్వాథేన త్రైఫలేన చ
గుడూచ్ఛా స్వరసేనాపి నాగవల్లీరసేన చ
కాకమాచీరసేనైవ నిర్గుండ్యా స్వరసేన చ

ఏభి శ్చుక్తికృతై స్సర్వై స్స యో జేయన్తు గుగ్గులుః
 వంగం రాష్ట్రం చ బాగం చ లోహసారం తథాభ్రకమ్
 షహాడూరం రససింహుం ప్రత్యేకం పలనమ్మితమ్
 గుడపాకనకుం శృంగార్థ ఇమం దద్యాద్ధ్యథోచితమ్
 ఏకపిండం తతః శృత్యా ధారయే స్తుతభాజన
 గుటికా శ్వాణమూత్రాన్తు శృత్యా గ్రాహ్య యథోచితాః
 గుగ్గులు ర్యోగి రాజోయుః క్రిదోషఘ్నా రసాయనః
 మైథునాహం సానానాం త్యాగోనై వాత్ర విద్యతే
 సర్వాన్ నాతమ యాన్ కుష్ఠాసర్వాదపి గ్రహణీగదమ్
 ప్రమేహం వాతరక్తం చ నాభిశూం భగదశమ్
 ఉదావర్తం క్షయం గుల్మం అపస్మార ముగ్రహమ్
 మందాగ్ని శ్వాసకాసా శ్చ సాకయే దరుచిం తథా
 శేతో దోషాః పుంసాం రజోదోషహర స్త్రియః
 పుంసా మసత్యజనతో వంశ్యానాం నిర్భద స్తథా
 రాస్నాదిక్వాథసంఘాతో వివిధః హుతి యాతుతమ్
 కాశోల్కాశ్చక్ష్మితా త్పిత్తం కఫ మూరగ్వధాదినా
 దార్ద్రశ్రుతేన మేహం శ్చ గోమూత్రే కైవ సాండుతామ్
 మేదోవృద్ధిః చ మైథునా కుష్ఠో నింబశ్రుతేన చ
 ఛిన్నాశ్వాథేన వాతాన్రల శోఘం శూలం కణాశ్రుతాత్
 పాటలాశ్వాథసహితో విషం మూరకజం జయేత్
 త్రిఫలాశ్వాథసహితో సేత్రార్తిం హంతి దారుణామ్
 పునర్న నాదేః శ్వాథేన హన్యా స్సర్వోదరాణ్యపి ।

సోలటి, పిప్పళ్ళు, చవ్వగ, పిప్పలిహాడి, చిత్రమాలం, వేయింసిన ఇంగువ, అజా
 హాదం, అనాలు, జీలకర్ర, నిల్లబిలకర్ర, శేబుకలు, కొడికపాలకెత్తులు, హత,
 వాయువిహంగాలు, గజపిప్పళ్ళు, కమిరకోహిణి, అతివన, గంటుభారంగి, వసు,
 బాగనార— ఇవి ఒక్కొక్కటి అరతులచొప్పున గ్రహించెడి. కరకతాడిపువీరికల

చూర్ణం 20 కులాలు, మహిషాక్షిపగ్నిం 36 కులాలు చంద్రభస్మం, కణశర్భస్మం, నాగభస్మం, బొసకభస్మం, అభిశర్భస్మం, సాగనాగభస్మం, సోమింద్రాక్షిపగ్నిం ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కటి గుళిక. ఇవి మూడు మహామంత్రములకు చెల్లదలగ పాకంపట్టి తక్కినచూర్ణం అంతా అందులో పోసి తగవు చేతపాస్త్రంలో దాచువలె కోవాలి. మాత్రలు పెరిగిరిజలకంపై కొంచెం పెద్దవిగా చెయ్యవలె. వెంటనే మాత్రలు చెయ్యవలె లేకపోతే అశుద్ధ గట్టపడిపోవలసింది.

ఇది త్రిదోషాలూ సామ్యుపశిచేరసాయనం. ఆహారపానవైధుకాదులవిషయమై నిషేధం లేకుండా యిది పుచ్చుకోవచ్చు. ఇది కనస్త వాతవ్యాధులూ, కుష్మంధూ, మూతశంకలూ, గ్రహణీ, స్రమేహాలూ, వాతరక్తమూ, నాభిరూలూ, భగంజరిమూ, ఉదావర్తమూ, క్షయూ, గుల్మమూ, అపస్మారమూ. ఉరోగ్రహమూ, మందాగ్ని, శ్వాసకాసలూ, అరుచి, పురుషుల పీర్వదోషాలూ, స్త్రీల రజోదోషాలూ హరిస్తుంది. పురుషులకు సంతానఫలం కలిగిస్తుంది. స్త్రీలకు గర్భం నిలుపుతుంది. సన్నరాష్ట్ర కషాయంతో పుచ్చుకుంటే వాతవ్యాధులూ, కాశోలిక కషాయంతో పుచ్చుకుంటే పిత్తవ్యాధులూ, శలచెక్కకషాయంతో పుచ్చుకుంటే కఫవ్యాధులూ, మానుషసుపు కషాయంతో స్రమేహాలూ, గోమూత్రంతో పాండురోగమూ, లేనెతో పుచ్చుకుంటే కొవ్వు, వేపపట్టకషాయంతో పుచ్చుకుంటే కుష్టురోగమూ, తిప్పటికషాయంతో పుచ్చుకుంటే వాతరక్తమూ, పిప్పర్భకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఊబ్బూ, శూలూ, పాటలకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఎలకలనిమకమూ, త్రిఫలకషాయంతో పుచ్చుకుంటే సేత్రవ్యాధులూ, గలిజేరుకషాయంతో పుచ్చుకుంటే ఉదరరోగాలూ తగ్గిపోతాయి.

౧౬ బృహత్పర్వ జ్యోతిషా రహస్యం

పారదం గంధకం శుద్ధం తామ్ర ముద్రం చ మూక్షికమ్
హిరణ్యం తారం తాళం చ శర్వ మేం పృథక్పృథక్
మృతం కాంతం వలం దేహం సర్వ మేకీకృతం శుభమ్
వక్ష్యమాణోష్ఠైర్భావ్యం ప్రత్యేకం నిసప్తకమ్
కారవేల్లరనేనాపి దశమూలరసేన చ
పర్పటస్య కషాయేణ క్వాథేన త్రైఫలేన చ
గుడూచ్యా స్వరసేనాపి నాగపల్లీరసేన చ
కాకమాచీరసేనైవ నిర్గుండ్యా స్వరసేన చ

పునర్నవార్ద్రాశాంభోళి శ్చాననాం పరికల్పనా
 రక్షితానికమే నైవ నతికాం శాకయే ద్భిషక్
 పిన్నలీ గుడనయ్యుక్తా వటికా ప్రిన్సెస్
 జ్వర సుప్తవిధం హంతి చిగకాః సముద్భవమ్
 వివిధం చాదిదోషోత్థం నానాదోషోద్భవం తథా
 నతతాదిజ్వరం హంతి సాధ్యాసాధ్య ముఖాపి వా
 త్సయోద్భవం చ ధాతుత్థం కామశోకభవం తథా
 భూతావేళజ్వరం చైవ ఋక్షదోషభవం తథా
 అభిఘాతజ్వరం చైవ మభిచారసమృద్భవమ్
 అభిన్యాసం మహా ఘోరం విషమంచ త్రిదోషజమ్
 శీతపూర్వం దాహపూర్వం విషమం శీతలం జ్వరమ్
 ప్రలేపకజ్వతం ఘోర మర్థనారీశ్వరం తథా
 స్త్రీహజ్వరం తథా కానం చాతుర్థికవిషద్యుమ్
 సాంజురోగగణాన్ సర్వాన్ అగ్నిమాంద్యం మహాగదమ్
 ఏతాన్ సర్వాన్ స్నిహం త్యాశు పక్షాద్ధే నాత్ర సంచయః
 శాల్యన్నం తక్రసహితం భోజయేత్ పక్షిమాంసకమ్
 కకారపూర్వకం సర్వం వర్జనీయం విశేషతః
 మైథునం వక్షయే త్రావ ద్యావ న్న బలవాన్ భవేత్
 సర్వజ్వరహరం శ్రేష్ఠ మనుషానం ప్రకల్పయేత్ ।

రసం, గంధకం, తామ్రభస్మం, అభ్రభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, స్వర్ణభస్మం, రజతభస్మం, తాళకం, — ఇవి ఒక్కొక్కొక్కదీ. కాంతభస్మం ఒకపలం. ఇవన్నీ కలిపి, కాకరాకురసం, దళమూలకషాయం, పర్వాటకషాయం, త్రిఫలకషాయం, తిప్పతిగస్వరసం, తక్షులపాకులరసం, కామంచాకురసం, కావిలరసం, గలితేయరసం, అల్లఱురసం, — పీటితో ఒక్కొక్కదానితో ఏడేసి దిశాలు మర్చించేడి. మాత్ర పక్షింజయేత్తు. అనుషానం పిప్పళ్ళచూర్ణమూ పాతతెల్లమూను.

ఇది చీర్లజ్వరాలు, నీళ్ళపల్లడితో వచ్చిన జ్వరాలు, త్రిదోషజ్వరాలూ, సన్నిపాతి జ్వరాలూ, సతతసంరతాజిజ్వరాలూ, త్రియమ సంబంధించిన జ్వరాలూ, ధాతుగతి

జ్వరాలూ, కామజ్వరాలూ, భూతజ్వరాలూ, అభిమాతజ్వరాలూ, అభిచారజ్వరాలూ, అభిన్యాసజ్వరాలూ, విషమజ్వరాలూ, శీతజ్వరాలూ, హామజ్వరాలూ, ప్లీహజ్వరాలూ, దగ్ధా, కగర్వా, పాండువ్రా, అగ్నిమాంద్యమా— మొదలైన అనేక వ్యాధులను పోగొడుతుంది. ఇది వాడినప్పుడు మజ్జిగతో అన్నంపెట్ట మని కాస్త్రం. మైథునమున్ను వర్జించాలి.

ఇది వంగదేశంలో ఎక్కువగా వాడతారు.

౧౭ హే మా మృ త ర స ం

భాగ మేకం పారదస్య బలే ర్భాగద్వయం తథా
హేమ్యః పాదమితం భాగం ఏకైకం తారవంగయోః
అర్జునస్య కషాయేణ సంమర్ద్య రక్తిశ్శోష్ణతామ్
వటీం కృత్వా దాపయే చ్చ సితాజ్వమధుసంయుతామ్
శామ్యం త్యనేన హృద్రోగాః సర్వవీచ ససంశయః
శ్రీమద్దహననాథేన నిర్ఘోషం రసోత్తమః ॥

రసం ఒకభాగం, గంధకం రెండుభాగాలు, స్వర్ణభస్మం రసంలో నాలుగోవంతు. రజతభస్మమూ, వంగభస్మమూ ఒక్కొక్కభాగం. ఇవన్నీ కలిపి తెల్లమద్దికషాయంతో నూరి గురిగించుకొన్న మాత్రలు చేసుకుని వాడేది. అనుసానం చక్కెర, నెయ్యి, గోనె. పీంతో సకల హృద్రోగాలూ తగ్గిపోతాయి.

౧౮ స్వ ర్ణ వ ర్ప టి

రసోత్తమం పటం శుద్ధం హేమతోలకసంయుతమ్
శిలాయాం మర్దయే త్తావ ద్యావ దేకత్వ మాగతమ్
గంధకస్య పటం పైక మయఃపాత్రే తతో దృఢే
మర్దయే ద్దుఢపాణిభ్యాం యావ త్కజ్జులతాం వ్రజేత్
తతఃపరం విధానజ్ఞః పర్పటిం కారయే త్సుధీః
రక్తికాదిక్రమే జైవ యోజయే దనుసానతః

గ్రహణీం వివిధాం హంతి శూల మప్తవిధం తథా

సర్వజ్వరహరో వృష్యా నామ్నయం స్వర్ణపర్పటీ ।

శుద్ధపాదరసం ఒకపలం, బంగారం ఒక తులం. ఇవి రెండూ బాగా కలిసేటట్లు నూరాలి. తరవాత గంధకం ఒకపలం చేర్చి గట్టిగా— చక్కగా కజ్జలి అయేటట్లు మర్దించాలి. అకజ్జలి పర్పటీవిధానంగావండి రతి ప్రమాణం మొదలు వయోవస్థానుసారం వాడుకునేది.

ఇది వివిధగ్రహణులు, అప్తవిధశూలలు, సర్వజ్వరాలూ హరిస్తుంది. బలమూ, పీర్వవృద్ధి కూడా కలిగిస్తుంది.

౧౯ వ సంతమాలతీరసం

స్వర్ణం ముక్తా దరద మరిచం భాగవృద్ధ్యా ప్రదిప్తమ్
ఖర్పరాష్ట్రే ప్రథమ మఖిలం మర్దయేత్ మృంక్షణేన
యావ త్స్నేహో వ్రజతి విలయం నింబనీరేణ తావత్
గుంజాద్వంద్యం మధుచపలయా మాలతీప్రాగ్యసంతః
సేవితోయం హరే త్పూర్ణం జీర్ణం చ విషమజ్వరమ్
వ్యాధీ సన్యాం శ్చ కాసాదీన్ ప్రదీప్తం కురుతే సామ్ ।

స్వర్ణభస్మం 1 భాగం, మాక్లికభస్మం 2 భాగాలు, ఇంగిలీకం 3 భాగాలు, మిరియాలు 4 భాగాలు, కఫరిరి భాగాలు. ఇవి నిమ్మకాయరసంతో బాగా మర్దించి వయోబలానుసారం వాడుకునేది.

ఇది జీర్ణజ్వరాలూ, విషమజ్వరాలూ, క్వాసకాసలూ, అగ్నిమాంద్యమూ పోగొడుతుంది.

౨౦ ఇచ్చాభేదీరసం

సూతం గంధం చ మరిచం టంకణం నాగ రాభయా
జైపాలబీజసంయుక్తం క్రమోత్తరగుణం భవేత్
సర్వతుల్యో గుడో దేయ ఇచ్చాభేదీ త్వయం రసః
ద్విత్రిగుంజాపరిమితా వటీ కార్యా విచక్షణైః ।

రసం 1 భాగం, గంధకం 2 భాగాలు, మిరియాలు 3 భాగాలు, పొంగించిన వెలిగారం 4 భాగాలు, సొంటి 5 భాగాలు, కరకవొలుపు 6 భాగాలు, నేపాళాలు 7 భాగాలు. ఇవి మెత్తగానూరి ఇవన్నీ యెంతో అంతకి రెండింతలు పాతబెల్లం కలుపుకుని రెండు మూడు గురిగింజలయెత్తుగా మోతాదు వాడుకునేది. చక్కగా విరోచనం చేస్తుంది.

గమనిక: — నాలనుభవం. బెల్లం నూనెయ్యడం. తక్కినవన్నీ వాముకషాయంతో మర్దించి కందిగింజ లంతేసి మాత్రలు చెయ్యడం. మంచినీళ్ళు ఆనుపానం. ఒక్కమాత్ర వేసుకుంటే మూడో నాలుగో విరోచనాలవుతాయి. రెండు వేసుకుంటే అయిదారు విరోచనాలవుతాయి. అంతకంటే యెక్కువగా నే నెప్పడూ వాడలేదు.

౨౦ శ్వాస చింతామణి

ఓక్సర్ధం లోహమూర్ణస్య తదర్ధం గంధ మభ్రకమ్
తదర్ధం పారదం తావ్యం పారదార్ధేన మాక్తికమ్
శాణమాను హేమమూర్ణం సర్వం సంకుర్చ్య యశ్శతః
కంటకారీరసై శ్వాపి శృంగభేరరసై స్తథా
ఛాగ్నీక్షీరేణ మధుకైః క్రమేణ మతిమాన్ భిషక్
గుఃజాచతుష్టయః చాస్య విభీతకనమన్వితమ్
భక్షయే త్స్వాసకాసారో రాజయక్ష్మనిషీశితః ॥

లోహభస్మం రెండుకన్నాలు, గంధకం అభ్రకం ఒక్కొక్క కన్నం. పాదరసం, హేమమూక్షికం ఒక్కొక్కతులం. ముత్యాలభస్మం స్వర్ణభస్మం ఒక్కొక్కటి అరతులం. ఇవన్నీ కలిపి, నాకుడురసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, మేకపాలతోనూ, తేనెతోనూ చక్కగా మర్దించి వయోబలానుసారంగా తాడి కాయకషాయంతో పుచ్చుకునేది.

ఇది దగ్గు, శగర్పు, క్షయ పోగోడుతుంది.

౨౧ బృహత్కాంచనాభ్రరసం

కాంచనం రససింధూరం మాక్తికం లోహ మభ్రకమ్
విద్రుముః మృతవైక్రాంతం తాగం తామ్రం చ వంగకమ్

కస్తూరికా లవంగం చ జాతీకోమైలవాలుకమ్
 ప్రత్యేకం చిందుమాత్రం చ సర్వం ముద్వత్ ప్రయత్నతః
 కన్యాసీరేణ సంమర్ద్య కేశరాజరసేన చ
 అజాక్షీరేణ సంభావ్యం ప్రత్యేకం దివసత్రయమ్
 చతుర్దంజాప్రమాణేన పటికాం శారయే ద్భిషక్
 అనుపానం ప్రదాతవ్యం యథాదోషానుసారతః
 నానారోగప్రశమనం సర్వోపద్రవనయితమ్
 క్షయం హంతి తథా కాసం యక్ష్మాణాం శ్వాస మేవ చ
 ప్రమేహాన్ వింశతిం చైవ దోషత్రయనముత్థితాన్
 సర్వాన్ రోగాన్ నిహం త్యాశు భాస్కర స్తిమిరం యథా॥

స్వర్ణభస్మం, రససేందూరం, హక్తికభస్మం, అహభస్మం, అభకభస్మం, ప్రవాళ
 భస్మం, జైకాంతభస్మం, రజతభస్మం, తామ్రభస్మం, వంగభస్మం, కస్తూరి, లవంగం,
 జాపత్రి, మాతురుబుడమ — ఇవి సనుభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబందరసంతోనూ,
 గుంటకలగరసంతోనూ, మేకపాలతోనూ మూడేసిదినాలు మర్దించేది.

మోతాదు, అనుపానము వయోబలదోషానురూపంగా యేర్పరుచుకునేది.

ఇది అనేకరోగాలు ఛోగొడుతుంది. ముఖ్యంగా క్షయ, దగ్గు, వగర్పు, వింశతి
 ప్రమేహాలూ తగ్గిస్తుంది.

౨౩ అ గ్ని తుం డీ వ టి

శుద్ధనూతం విషం గంధ మజమోదా ఫలత్రయమ్
 సర్జితౌరం యవక్షారం, వహ్ని సైంధవజీరకమ్
 సావర్పలం విడంగం చ సాముద్రం టంకణం సమమ్
 విషముష్టిం సర్వతుల్యం జంబీరాష్లేన మర్దయేత్
 మరిచాభాం వటిం ఖాదే దగ్నిసాంధ్యవ్రతాంతయే ॥

శుద్ధపాదరసం, గంధకం, నాళి, అజామోదం, కరకవొలుపు, తాడికాయభెరడూ,
 ఉసిరికపప్పు, సర్జితౌరం, యవక్షారం, చిత్రమూలం, సైంధవజీరకం, జీలకర్ర,
 సోమరృక్షవణం, వాయువిశంగాలు, సముద్రలవణం, పొంగించిన వెలిగారం, — ఇవి
 సనుభాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో, అంత విషముష్టిపప్పు, ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మకాయ

రసానమర్దించి మిరియాలంటేసి మాత్రలు చేసుకునేది.

ఇది అగ్నిమాంష్యం పోగొడుతుంది.

౨౪ హౌతా శ న ర స ం

గంధేశటంకశైకైకం విషమత్ర త్రిభాగిమే
అష్టభాగంతు మురిచం జుభాంభోమర్దితం దినమ్
తద్వటిం ముద్గమానేన కృత్యా ద్ద్రేణ ప్రయోజయేత్
శూలారోచకగుల్మేషు విషూచ్యామగ్నిమాంష్యకే
అజీర్ణే నన్నిపాతాదా తై త్యే జాడ్యే శిరోగజే ।

గంధకం, తొంగించిన వెలిగారం, ఒక్కొక్కభాగం. శుద్ధనాభి మూడుభాగాలు. మిరియా లేపిమిది భాగాలు. ఇవి నిమ్మ కాయరసాన చక్కగా మర్దించి పెసరగింజ లంటేసి మాత్రలుచేసి వాడుకునేది. అనుపానం అల్లపురసం. స్థితిగతులను బట్టి ఇతరఅనుపానాలున్నూ వాడుకోవచ్చు.

ఇది శూల, అరోచకం, గుల్మం, విషూచి, (కలరా), అగ్నిమాంష్యం, అజీర్ణం, నన్నిపాతాదులు, తలనొప్పి, తైత్వము తగ్గించేస్తుంది.

౨౫ క ర్పూ ర ర స ం

హింగులం ఫణిఫేనం చ ముస్తకేంద్రయవం తథా
జాతీఫలం చ కర్పూరం సర్వం సమర్ద్య యత్తుతః
జలేన పటికా కార్యా ద్విగుంజాపరిమాణతః
జ్వరాతీసారిణే యైవ తథాతీసారరోగిణే
(గ్రహణీ షట్ప్ర)కారే చ రక్తాతీసార ఉల్బణే ।

ఇంగులీకం, నల్లమందు, తుంగముస్తలు, కొడికపాలవిత్తులు, జాజికాయ, హారతి కర్పూరం, ఇవి సీళ్ళతో మర్దించి రెండుగురిగింజలయొత్తున మాత్రలుచేసి తగిన అనుపానంతో వాడేది.

ఇది జ్వరాతీసారమూ, అతీసారమూ, గ్రహణీ, రక్తాతీసారమూ పోగొడుతుంది.

౨౬ అ భ య న ర సి ం హ ర స ం

దరదం చ విషం హ్యేనం చేరకం బంకణం నకుమ్
 గంధకం చాభ్రకం చైవ భాగైకం శుద్ధసూతకమ్
 మండుకం నర్వతుల్యం స్యా న్మర్దయేన్నింబుకద్రవైః
 ఏకైకం భక్షయేచ్ఛాను జీరకం హధునా సహ
 త్రిదోషోత్థ మతీసారం నజ్వరం వాథ విజ్వరమ్
 సర్వరూప మతీసారం సంగ్రహగ్రహణీం జయేత్
 రసోభయన్మసింహోయం అతీసారే సుపూజితః ॥

ఇంగ్లీకం, నాభి, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, జీలకర్ర, పొంగించిన వెలిగారం, గంధకం, అభ్రకం, పాదరసం— ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి యెంతో అంత నల్లమందు. ఇవన్నీ కలిపి వేపచెక్కరసంతో మర్దించి వయోబలానుసారంగా తేనె కలిపిన జీలకర్రకషాయంతో వాడుకునేది. సందర్భం అనుసరించి ఇంకా అనేక అనుపానాలు వాడుకోవచ్చు.

ఇది త్రిదోషాలవల్లనూ పుట్టిన అతిసారమూ, తక్కిన సకల అతిసారాలూ, గ్రహణీ పోగొడుతుంది. జ్వరంతోపున్న అతిసారం కూడా తగ్గించేస్తుంది.

౨౭ అ మృ తా గు గ్గు లు

అమృతాయాః పలశతం దశమూల్యైస్తథా శతమ్
 పాతా మూర్వా బలా తిక్తా దార్ద్రీ గంధర్వహస్తకాః
 ఏషాం దశఫలాన్ భాగాన్ విభీతక్యాః శతం హరేత్
 ద్వే శతే చ హరీతక్యా అమలక్యాస్తథా శతమ్
 జలద్రోణత్రయే పక్త్వా చాష్టభాగావశేషితమ్
 ప్రస్థం గుగ్గులం మూవ్రాత్య ప్రస్థాథం చ ఘృతం పచేత్
 పాకసిద్ధౌ ప్రదాతవ్యం గుహచ్ఛా న్నత్వ మేవ చ
 పలద్వయం తథా శుంథ్యాః పిప్పల్యా శ్చ పలద్వయమ్
 తతో మాత్రాం ప్రయుజీత జ్ఞాత్వా దోషబలాబలమ్

అష్టాదశను కుష్ఠేషు వాతరక్తగదేషు చ
కామలా మామవాతం చ వహ్నిమాంద్యం భగందరమ్
పీనసం చ ప్రతిశ్శ్యాయం స్థిచూన ముదరగ తేథా
ఏతాన్ రోగాన్ నిహం త్యాశు భాస్కర స్త్రివిరగ యథా :

తిప్పతిగ నూరుపలాలు, దశమాలాలు నూరుపలాలు, పాత, చాగ నార, బల, నేల
వేము, మానుపసుపు, అముదపుచెట్టు వేళ్ళు— ఇవి ఒక్కొక్కటి పదేసిపలాలు.
ఇవన్నీ మెత్తగా చితకగొట్టి ఆరుద్రోణాల పిళ్ళలో కలపాలి. ముఁన్నీ నూరుతాడి
కాయలూ, రెండువందల కరక కాయలూ, ఉసిరికాయలు నూనూ మాడా చితకగొట్టి
అందులో కలిపేది. ఉసిరికాయలు పచ్చివివేస్తే చితకగొట్టనక్కరలేదు. ఈజలం
ఎనిమిదోవంతు మాత్రమే మిగిలేటట్టు కషాయం కాచి దిగిచి చల్లబడ్డ తురవాత వడ
బోసుకునేది.

అకషాయంలో ఒక ప్రస్థం మహిషాక్షిగుగ్గిలం, అర్ధప్రస్థం ఆవునెయ్యి వేసి మళ్ళీ
వంటచెయ్యాలి. అది గట్టిపడేటప్పుడు రెండుపలాల తిప్పనత్తూ, రెండుపలాల
సాంటిచూర్లమూ, రెండుపలాల పిప్పళ్ళచూర్లమూ కలిపి దించుకుని మాత్రలు
కట్టుకునేది.

ఇది అష్టాదశకృతులూ తగ్గించేస్తుంది. వాతరక్తం, కామెర్లు, అమవాతం, పీనస,
అగ్నిమాంద్యం, భగందరం, ప్రతిశ్శ్యాయం, స్థిచూర్ణం, ఉదరవ్యాధులు పోగొడుతుంది.

౨౮ బృహచ్చం ద్ర ప్రభావ టి

క్రిమిరిపుదహనవ్యోష త్రిఫలామరదారు చవ్యభూనింబమ్
మాగధీమూలముస్తం సశటీవచాధాతుమాక్షికం వైవ
లవణక్షారనిశాయుగ కున్తుబురు గజకణాతివిషా
కర్హాంశకా న్యేవ సమాని కుర్మాత్
పలాష్టకం చాశ్మజితో ర్విదధ్యాత్
నిమ్మత్రశుద్ధస్య పురస్య ధీమాన్
పలద్వయం లోహరజ స్తదైవ
సితాచతుష్కం పల మత్ర వంశ్యా

నికుంభకుంభత్రినుగంధియు క్తమ్
 చంద్రప్రభేయం గుటికా ప్రయోజ్యా
 అర్చాంసి నిర్వాళయతే షడేవ
 భగవదరం పాండుక కామలాం చ
 నిర్మవ్యవహేః కురుతే చ దీప్తిమ్
 హంత్యామయాన్ పితృకఫానిలోఢ్ధా
 నాడిగతే మర్మగతే వ్రణే చ
 గ్రంధ్యర్బదే విద్రధిగాజయత్కు
 మేహే భగాభ్యే ప్రబలే చ యోజ్యా
 చక్షుఃక్షయే చాశ్మరి మూత్రకృచ్ఛే
 శుక్రప్రవాహే ఘృదరామయే చ
 తక్రానఃపానం త్వథ మస్తుపానమ్
 ఆజో రసో జాంగలజో రసో వా
 పయో ధవా శీతజలానుపానం
 బలేన నాగ స్తురిగో జవేన
 దృష్ట్యా సువర్ణ శ్శృవణై ర్వరాహః
 కాంత్యా రతీశో ధిమణ శ్చ బుద్ధ్యా
 సపానభోజ్యే పరిహార్య మస్తి
 సశీతవాతాతపమైథునేషు
 శంభుం సమభ్యర్చ్య కృతప్రణామం
 ప్రాప్తా గుటి చంద్రమసః ప్రసాదాత్
 శుక్రదోషాన్నిహం త్వష్టే ప్రమేహా నపి వింశతిమ్
 వలీపలితనిర్మూక్తో వృద్ధోపి తరుణాయతే
 వృద్ధవై ద్యోపదేశేన పలార్థం రసగంధకమ్
 కేవలం మూర్ఛితం వాపి పలం వా కాపయే ద్రవమ్

అభ్రకం చ క్షిపేత్ కుండిత్ పలకానాం భిషగ్నామ్
 సంకర్షణం నాథునర్మిభ్యాం మాదా రక్షి చతుష్టయమ్
 భక్ష్యంవృథా యథా రక్షి తావన్నావచలేష్టయమ్
 త్రివృద్ధంత్రీజితానాం కర్షణానం స్మృతకృతమ్ ।

వాయువిడంగాలం, చిత్రమాలం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయలెరడు, ఉసిరికపప్పు, దేవదారు, చుక్క, నేలకేము, పిప్పలీమూలం, తుంగముస్తలు, కచ్చారాలు, వన హేమనూక్షికం, సైంధవలవణం, యవతైరం, సర్జితైరం, పసుపు, మాచిపసుపు, ఘయాలు, గజపిప్పళ్ళు, ఆతివన— ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కకర్షణం. గోమూత్రశిలాజిత్తు ఎనిమిదివలాలు. శుద్ధమహిమక్షి గుగ్గిలం రెండువలాలు. లోహభస్మం రెండువలాలు. కలకండ్ నాలుగువలాలు. తనాక్షిరి, దంతితేళ్ళు, తెగడ, దాప్రినిచెక్క వీలకులు, ఆతిపత్రికం— ఇవి ఒక్కొక్కపలం. ఇవన్నీ కలిపి నీళ్ళతో చూచి చిన్నకుంపకుగింజలం లేసి మూత్రాలు కట్టి వాడేది.

ఈయోగంలో వృద్ధవైద్యులు కొందరు ఒకపలం పాదరసమూ, ఒకపలం గంధకమూ, కూడా చేర్చడం కద్దు. ఆరోగమున్నూ ఒకపలం కొందరుచేరుస్తారు.

ఇది నానావిధాల మూలకంకవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. మరిన్నీ భగవదరం, పాండువు, కామెర్లు, అగ్నిమాంశ్యం, నాడిగత్రవణాలు, మర్మగత్రవణాలు, గ్రంధులూ, అస్పదాలూ, విద్రధులూ, రాజయత్న, మూత్రాశ్మరీ, మూత్ర కృచ్ఛ్రమూ, శుక్రివృద్ధిమూ, ఉబకవ్యాధులూ తగ్గిస్తుంది.

దీనికి మజ్జగ, పెడగుమిడి లేట, మేకపాలు, చల్లనిమంచినీళ్ళు — ఇవి అనుపానాలు.

ఇది సమస్త శుక్రదోషాలూ, విశతిప్రమేహాలూ, వలీపలితాలూ పోగొడుతుంది. ఇది నేనిస్తే వృద్ధుడైనా యువకుడవుతాడు.

ఇది వాడేటప్పుడు పథ్యం లేకమూ చెయ్యనక్కరలేదు.

౨౯ ని త్యా నం ద ర సం

హింగూలసంభవం సూతం గంధకం మృతతామ్రకమ్
 కాంస్యం వంగం హరీతాలం తుళ్ళం శంఖం వరాటికా
 త్రికటు త్రిఫలాలోహం విడంగం పటుపంచకమ్
 చవికా పిప్పలీమూలం హాపుషా చ వచా తథా

శరీరేనా దేవదారు ఏలా చ నృధ్వారకమ్
 త్రివృతాం చిత్రకం దంతీ గృహీత్యా తు పృథక్పృథక్
 ఏతాని సమభాగాని సంపూర్ణ్య గుడకీకృతమ్
 హరీతకీరసం దత్వా దశగుంజోన్మితం శుభమ్
 ఏకైకం భక్షయేన్నిత్యం శీతంచాను పిబేజ్జలమ్
 శ్లీపదం కఫవాతోత్థం రక్తమాంసాశ్రితం చ యాత్
 మేదోగతం ధాతుగతం నిహంతి నాత్ర సతతః
 అర్బుదం గండమాలాం చ వాతరక్తం సుదారుణమ్
 కఫవాతోద్భవం రోగం అంత్రవృద్ధిం చిరంతనమ్
 వాతరక్తే వాతకఫే గుడకోగే కృమా తథా
 అగ్నివృద్ధిం కరోత్యేష బలం వర్ణం చ సుస్థతామ్
 శ్రీమద్గహననాథేన నిర్మితో విశ్వసంపదే
 నిత్యానందరస శ్చాయం మహాశ్లీపదనాశనః
 రక్తజే పిత్తజే చాపి శ్లీపదే యోజయే దముమ్
 నాత్యవరతరం కించి ద్విద్యతే శ్లీపదామయే ।

ఇంగిరీకరసం, గంధకం, తామ్రభస్మం, కంచుభస్మం, వంగభస్మం, తాళకం, మైల
 తుత్థం, శంఖభస్మం, గవ్వలభస్మం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు,
 తాడికాయచెరడు, ఉసిరికపప్పు, లోహభస్మం, వాయువిడంగాలు, సైంధవలవణం,
 సముద్రలవణం, సోపర్వలవణం, కాచలవణం, బిడాలవణం, చెవ్వం, బోడతర్లం,
 పిప్పలీమాలం, వన, కమ్మరాలు, పాత, దేవదారు, ఏలకులు, వృద్ధదారకం, తెగడ,
 చిత్రమాలం, నేపాళపువేళ్ళు, ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగాదంచి కరక్కాయ
 కపాయంతో నూరి సెనగగింజలంతేసి మాత్రలు చేసి వాడేది. దీనికి మంచినీళ్ళు
 అనుపానం.

ఇది బోదవ్యాధికి తిరుగులేనిది. కఫంవల్లా, వాతంవల్లా పుట్టినదీ, రక్తగతమూ,
 మాంసగతమూ, మేదోగతమూ, ధాతుగతమూ అయిన బోదవ్యాధి నిది పోగొడు
 తుంది. అర్బుదం, గండమాల, వాతరక్తం, అంత్రవృద్ధి, మూలశంక, కృమిరోగం,
 తగ్గిస్తుంది. అగ్నిదీప్తి, బలమూ, పుష్టి, వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది.

౩౦ శ్రీ వ ద గ జ తే స రి

వ్యోమాబ్జితం యమానీ చ సూత్రోన్ని ర్గధకం శిలా
సాభాగ్యం జయచాలం చ చూర్ణ మేత్ర కారయేత్
భృంగోక్షుః జంబీరార్ద్రకతోయై స్త్విరుద్ధయేత్
అన్య రక్షిద్వయం ఖాదే యష్టతోయానుపానతః
శ్రీవదం దుస్తరం హృత స్త్రీహాను హంతి నేమితః ॥

సాంటి, పిప్పలి, మిరుయాలు, నాళి, వాము, రసం, చిత్రమూలం, గంధకం, మణిశిల,
పొంగించిన వెలిగారం, నేపాళాలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా చితక
గొట్టి గుంటకలగరరసంతోనూ, పల్లెరురసంతోనూ, నిమ్మకాయరసంతోనూ, అల్లపు
రసంతోనూ మర్దనాచేసి కందిగింజలంతేసి మాత్రలుచేసి వేడినీటి అనుపానంతో
వాడేది.

ఇది బోదవ్యాధి ఎంత తీవ్రంగావుండినా తగ్గించేస్తుంది. ప్లిహవ్యాధులూ,
హాగొడుతుంది.

గమనీ :— బోదవ్యాధిలో సాధారణంగా మలబంధబాధ వుంటుంది. అలా
వుండినవారు ఉదయం నిత్యానందరసమూ, రాత్రి పయండబోయేటప్పు డిదీ
వాడుతూ బోద ఉండినవోట, విడంగాదితైలం మర్దనాచేసుకోవాలి.

౩౧ తా ర కే శ్వ ర ర స ం

మృతం సూతం మృతం లోహం మృతం వంగాశ్రకం సమమ్
మర్దయే స్మధునా చాహో రసోయం తారకేశ్వరః
మూషమాత్రం లిహేత్ క్షౌద్రై ర్భహుమూత్రావసత్తయే
బొదుంబరం వక్త్రఫలం చూర్ణితం మధునా లిహేత్ ॥

రససిందూరం, లోహభస్మం, వంగభస్మం, అభ్రకభస్మం — ఇవి సమభాగాలు.
ఇవన్నీ కలిపి తేనెతో మర్దించి కందిగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసుకుని నేవించేది.
మేడిపండుచూర్ణంలో తేనెకలిపి అది అనుపానంగా వాడుకునేది.

బహుమూత్రవ్యాధిని ఇది బోగొడుతుంది.

౩౨ ప్ర ద రా రి లో హం

వత్సకస్య తులాం సమ్యగ్జలద్రోణే యోచయేత్
 అష్టభాగావశిష్టం తు కషాణు మవతారయేత్
 వస్త్రపూతే ఘనీభూతే ద్రవ్యాణి నీలం గావయేత్
 సమంగా శాల్మలం పాతా బిల్వం మస్తం చ ధాతకీ
 అరుణా వ్యోమకం లోహం ప్రత్యేకం తు పలం పలుమ్
 శోలమాత్రం ప్రయమింజీత కుశమూలం పరహివ్యం
 శ్వేతం రక్తం తథా నిలం వీతం ప్రదరదుస్తరమ్
 కుక్షిశూలం కటిశూలం దేహశూలం చ సర్వగమ్
 ప్రదరారి రణం లోహో మాతి రోగా నుమస్తరాన్
 ఆయుఃపుష్టిరం చైవ బలవర్ణాగ్నివర్ధనః ॥

కొడికచెక్క పచ్చిది నూరుపలాలు మెత్తగా చితగగొట్టి రెండుద్రోణాల నీటిలో కలిపి ఎనిమిదో నుతు మిగిలేటట్టు కాచి వడబోసుకునేది. ఆకషాయం లోహపాత్రలో పోసి కాచి గట్టిపడేటప్పుడు—

మంజిష్ఠ, బూరుగుబంక, పాశ, మారేడుపిండలు, కుంగముస్తలు, ఆరెళువ్వు, అతివన, అద్రకభస్మం, లోహభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్క పలం చొప్పున మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితం చేసి ఉంచుకునేది. ఈమూర్ఖ గట్టిపడుతున్న ఆకషాయంలో కలిపి, దించి మాత్రకట్టుకు వచ్చిన తరవాత చిన్న కుంకుడుగింజలంతేసి మాత్రలు కట్టుకుని వాడేది. దీనికనుపానం దర్భవేళ్ళ కషాయం, లేక పాలు.

ఇది, తెలుపు, ఎరుపు, నలుపు, పచ్చని ప్రదరకోగం పోగొడుతుంది కుక్షిశూల, కటిశూల, దేహశూల కూడా పోగొడుతుంది. పుష్టి, బలము, లేజన్నా కలిగిస్తుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. దీర్ఘాయువు ప్రసాదిస్తుంది.

౩౩ కౌ మి నీ వి ద్రా వణ ర సం

ఆకారకరభం శుంఠీ లవంగం కుంకుము కణామ్
 జాతీఫలం చ తత్కౌము చందనం శార్దూకం పృథక్
 హింగాులం గంధకం శాణం ఘణిఫేనం పలోన్మితమ్

గుంజాత్రముమితాం కుర్యాత్సంమర్ద్య వజ్రికాఽ భిషక్
వయసా సరిపీతో యం శుక్రస్తంభకరో రసః
విద్రావణః కామినీనాం వశీకరణ ఏవ చ ।

అక్కలకర్ర, సాంటి, అవంగాలు, కుంకుమపువ్వు, పిప్పళ్ళు, జాజికాయ, జాపతి, చందనం — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కకర్షం. ఇంగిలీకమా, గంధకమా, ఒక్కొక్క అరితులం. నల్లమందు ఎనిమిది తులాలూ.

ఇవన్నీ కలిపి నీటితో నూరి మూడుగురిగింజల యెత్తున మాత్రల చేసి పాలతో పుచ్చుకునేది.

ఇది శుక్రస్తంభనంచేస్తుంది. స్త్రీలను కరిగించి వశవర్తులను చేస్తుంది.

గమనిక :— ఈమాత్రలు వానాని కొక్కనాడు మాత్రమే వాడుట మంచిది.

౩౪ మ న్మ థా త్ర ర స ం

రసగంధకయో గ్రాహ్యం సల మేకం నుశోధితమ్
అభ్రం నిశ్చంద్రికం దద్యాత్పలాంశం చ విచక్షణః
కర్పూరం తోలకం డద్యాత్ వంగం చ కోలనమ్మృతమ్
తామ్రం తోలార్ధకం తత్ర నిశ్శేషం మూరితం పునః
లోహకర్షం నుజీర్ణం చ వృద్ధదారం చ జీరకమ్
విదారీం శతమూలీం చ త్సురబీజం బలాం తథా
మర్కట్యతివిషాం చైవ జాతీకోషఫణి తథా
లవంగం విజయూబీజం శ్వేతనర్జం యమానికామ్
శాణభాగాన్ గృహీత్వైతాన్ ఏకీకృత్యైవ పేషయేత్
గుంజాద్గంధాం తు కర్తవ్యం కోష్ఠం క్షీరం పిబే దను
గృహే యస్య శతం నార్యో విద్యం తేతివ్యవాయిసః
న తస్య లింగైః కైః శిల్య మాషధస్యాస్య నేవనాత్
న చ శుక్రం క్షయం యాతి న బలం హ్రాసతాం ప్రశేత్
కామయాపో భవేన్నిత్యం వృద్ధ ష్టోడశవర్షవత్

రసః శ్రీమన్మథాభోయం మహేష్వన ప్రణాళితః

అన్య భక్షణమాత్రేణ కావ్యం జీర్ణం తత్త్వజాత్

నాశయే ధ్వజభంగాపిన్ రోగాన్ యోగకృత్ సపి ॥

పాదరసం ఒకపలం, గంధకం ఒకపలం, సగ్గుండిక్ మైన అగ్రభస్మం 3 తులాలూ, పచ్చకర్పూరం ఒక తులం, వంగభస్మం ఒక తులం, పూర్తిగా మృతం అయిన తామ్ర భస్మం అరతులం, లోహభస్మం రెండుతులాలూ, వృద్ధదారకం, జీలకర్ర, నేలగుమ్మడు, పిల్లితేగలు, నీరుగొప్పివత్తులు, బల, దూలగొండివత్తులు, అతివస, జాజికాయ, జాపత్రి, అవంగాలు, గంజాయివత్తులు, సర్జరసం, వామ — ఇవి ఒక్కొక్కటి అరతులం చొప్పున. ఇవన్నీ కలిపి నీళ్ళతో నూరి రెండుగుదిరింజల యెత్తున మాత్రలు కట్టుకుని వాడేది.

ఇది అపారమైన వీర్యవృద్ధి, సరాళత శక్తి కలిగించి సంభోగశక్తి వృద్ధిచేస్తుంది. మనశితనం రానివ్వదు. వచ్చింది పోగొడుతుంది.

౩౫ త్రి భు వ న కీ ర్తి ర స య

హింగులం చ విషం వ్యోషం టంకణం మాగధీం శిఫామ్

సంచూర్ణ్య భావయే త్రైథా సురసార్ద్రకహేమభిః

రసః త్రిభువనకీర్తి యుజై కార్ద్రసేన వై

వినాశయే జ్వరా స్పర్వా స్పర్షి వాతా శ్రుయోదశః ॥

ఇంగిలీకం, నాభి, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, పొంగించిన వెలిగారం, పిప్పళ్ళు, పిప్పలిమోడి — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్చించి తులసిఆకుల రసమూ, అల్లపురసమూ, ఉమ్మెత్తఆకులరసమూ పిటితో క్రమంగా బాగా మర్దనా చేసి ఒక్కొక్క గుంగింజయెత్తున మాత్రలు కట్టి వాడుకునేది. దీని కనుపానం ముఖ్యంగా అల్లపురసం. పరిశీతలనుపట్టి ఇతరనుపానాలు కూడా వాడుకోవచ్చు.

ఇది సమస్తజ్వరాలూ పోగొడుతుంది. సన్నిపాతాలన్నూ జయిస్తుంది.

౩౬ సూ ర్యా వ ర్తి

మృతాశ్రం మాక్షికం చైవ హేమకార్పానబీజకమ్

కాకచింబ్యా శ్చ బీజాని గుడూచీనత్వ మేవ చ

టాకణం మా క్రితం వైత గీర్వాణమనునా తథా
హింసలం సర్వశాస్త్రాన్వయజ్ఞంబీ గామేన సర్వయేత్
బ్రాహ్మద్యైకమై త్యాని భావయేత్ సుప్తవాసమ్
గంజానా త్రనమాణేన న్యూనానామేవతి
సర్వసి త్కళావర్గంబీ వాతపత్త్యనావహా
ఛర్దిహికా వికాశ శ్చ సహజోచక జయేత్
మందాగ్ని మస్సుపిత్తం త కానం త్యాన సురోచామ్
సూర్యావర్తిరసో గాను మ్యాన్వచిదేవసర్పితాః ।

అభికథస్యం. హేమమాక్షికభస్మం, వైడిపత్తిగింజలపవన, కాకిదొండగింజల పవన, తిప్పుసత్తు, పొంగించిన పెలిసారం, ముత్యాలభస్మం. అవంగాలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో అంత కరిగిలికం.

యోగంలో ముత్యాలభస్మం చెప్పినట్టిదా అనుభవం ్న వైద్యులందరూ దానికి బదులు మర్మపుచిప్పల భస్మమే వాడుతున్నారు.

ఇవన్నీ కలిపి, నిమ్మ కాయరసంతోనూ, వ్రాక్షపశ్చకషాయంతోనూ, అల్లపురసం తోనూ ఏడేసిచూట్లు బుద్ధవాచేసె స్థితిగతుల కిగిన అనుపానాలతో గురిగించియెత్తు చొప్పున వాడేది.

ఇది సమస్తపిత్రవికారాలూ తగ్గించేస్తుంది. వాతపిత్తవ్యాధులన్నూ వారిస్తుంది. వాంతి, ఎక్కిళ్ళు, గ్రహణి, ఆగ్నిమాంజస్యం, అజ్ఞాపిత్తం దగ్గు, తగర్పు, ఆరోచకం — ఇవన్నీ పోగొడుతుంది.

౩౭ ర జ : ప్ర వ ర్త క ర నం

టాకణం హింస కాసినం కన్యాసారం సమాంశకమ్
కుమారీన్వరసే మర్ద్యం చణకప్రమిలా పటీ
రజోరోధం కప్టరజో వేదనా శ్చ తదుద్భవాః
రజఃప్రసర్తిగీనామ పటీ తూర్ణం వినాశయేత్
భామితా గీకంఠేన వహ్నిః కావ్యచయం యథా ।

పొంగించిన వెలిగారం, పచ్చిఇంగువ, కానీసపిందూరం, ముసాంబరం — ఇవి సమ భాగాలు. కల్వంలో కలబందరసంపోసి దానిలో పచ్చిఇంగువ పేసి ఒకరాత్రి నాననిచ్చి తరవాత తక్కిన వస్తువులు కలిపి చక్కగా మర్దించి పెనగిరిజ అంటేనే మాత్రలు చేసి వాడుకునేది. మందు మాత్రకట్టుకు రాగానే ఏక విగిరి మాత్రలు చేసే య్యాలి. ఒక్క గంట పూనుకున్నా గట్టిపడి మరి మాత్ర కాదు. మళ్ళీ కలబంద రసాన మర్దించవలసివుంటుంది.

ఇది రజోరోధమా, కష్టరజస్సు పొగొడుతుంది. ఋతుసంబంధమైన శూలలు మొదలైనవి హరిస్తుంది. ఇది గర్భచిహ్నము కలస్త్రీలు వాడితే గర్భస్థానం బలగుతుంది.

క రా వా త వి ధ్వం సి ర సం

రసం గంధకం నాగవంశం చ లోహం
తథా తామ్రజం వ్యోమ నిశ్చంద్రకం చ
కణా టాకణం నాగరం చోషణం నై
పుథ గ్భాగ మేవం క్షిపే త్ఫలమధ్యే
తతో ఎత్తనాథం చతుష్కార్థభాగం
దృఢం మర్దయే ద్యోషజై శ్చ త్రివారమ్
వరాచిత్రకై ర్మార్కనైః కుష్ఠజాఙ్ఘిః
పుథ గ్భాగయే త్సింధువారార్ద్రవానైః
తథా మోహినీజంభవీరైః పుథగ్నైః
మహాన్ వాతవిధ్వంసకోటుం రస శ్చ
సమీరే చ శూలే తథా శ్లేష్మరోగే
గ్రహణ్యాం తథా సన్నిపాతే చ మహాశే
అపస్సారమాంద్యే చ శీతే చ పిత్తే
స్త్రీహోదరే కుష్ఠరోగే చ దద్వాత్
స్త్రీయ స్సృతికా వాతరోగే తదైవ
ద్విగుంజం ప్రదద్యా దిమం సూతరాజం ।

పాదరసం, గంధకం, శాగభస్మం, లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, ఆర్థ్రభస్మం, పిచ్చుక, పొంగించిన తెలిగారం, సోంటి, మిరియాలు — ఇవి ఒక్కొక్కటిగానూ నాభి నాలుగున్నరభాగాలు, ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్చించి బ్రకటుకు మాయం, క్రిశం కమాయం, చిత్రమాలరసం, గుంటకలగరరసం, చెంగిల్వోళ్ళు మాయం, నాచిలితకు రసం, అల్లపురసం, అడ్డనరపురసం, గంజాయిక మాయం, చిమ్మకాయరసం — వీటితో మూడేసిమర్దనాలు చేసి వయోబలావస్థల ననుసరించి వాడుకునేది.

ఇది నాతవ్యాధు లన్ని పోగొడుతుంది. నూత్రికావతానికిది చెప్పినందు, కూల, శ్లేష్మరొగాలు. గ్రహణి, సన్నిపాతజ్వరం, మూతత్వం, అపశ్మరం, మద్భుతనం, శీతం, పిత్తం, క్షీవాద్యాదులు, ఉదరవ్యాధులు, కుషు, పోగొడుతుంది.

ఇది ఒక్కొక్కరిసంతో కోందయ ఒక్కొక్కమాటే వుద్దనా చెప్పుట వుంది.
అది తప్ప. మాడేసిమాట్లు చెయ్యాలి.

ఆ వా త గ జాం కు శం

అష్టభాగా రన స్యాపి విమతింకో, ప్రజ్ఞ బచ

గంధకన్య, త్రిభాగం స్వా త్కటుత్రయఫలశ్రయమ్

గుంజామూత్రం వంటి ఖాదే దక్షిణివాతనాశనమ్

వాతీగజుంక్షశో నామ్నా వ్యూరుస్తంభం నిహంతి చ ॥

పాదరసం 8 భాగాలు, విషమూష్టిగింజలపప్పు 8 భాగాలు, గంధకం 8 భాగాలు, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక, తాడి, ఉసిరికలు — ఇవి మూడేసిభాగాలు.

పృథ్విజన్యః సంప్రదాయం ప్రకారం నిమ్మకాయరసాన మర్దనా. మాత్ర గురి
గింజయెతు.

ఇది 80 వాతాలూ హరిస్తుంది. ఊరుస్రగభ వాతాని కొది ప్రత్యేకాషధం. అనుపాన
భేదాలతో అనేక వ్యాధులమీద పనిచేస్తుంది.

ఈయోగంలో గంధకం మూడుభాగాలు అని చెప్పిన టీక లున్నాయి. అది తప్ప. సమానంగా అయినా గంధకం లేకపోతే రసం జీర్ణం కాదు. కటుత్రియమూ, ఫలత్రియమూ మొత్తం మూడేసి భాగాలు వేసి సంప్రదాయం కూడా వుంది.

౪౦ అ జీ ర్ణ బ ల కా లా న ల ర స ౦

ద్విషం శుద్ధసూత్రం చ గంధం చ సమం మతమ్
 లోహం తామ్రం హరతాళం విషం తుత్థం సనంకమ్
 కల్పవనమాణం చ పృథక్ జ్వలంగం టంకణం తథా
 దంతిమూలం త్రివృహ్సార్ణం, ఏకైకపలసమ్మితమ్
 అఃమోదా యునునీ చ ద్వితీయం లవణాని చ
 పృథక్ గర్భపలం గ్రాహ్య మేకీకృత్య చ భావయేత్
 అర్చనస్య సే వైవ వింతతిః పంచశోలజైః
 దశధా భావయే త్రోయై, గ్లుహాచీనాం రసై ర్దశ
 సర్వార్థం మరిచం దత్వా కాచకూప్యాం చ ధారయేత్
 చణమాత్రాం వటిం కృత్వా ఛాయాయాం పరిశోషయేత్
 రసోజీర్ణబలకాలానల ఏషః ప్రకీర్తితః
 ఆయ వాతకులధ్వంసీ స్త్రీహాపాండుగ గాపహః
 ప్రమేహానాహవిష్టంభసూతికాగ్రహణీహరః
 శ్వాస శాసప్రతిశ్వాసయశ్చక్షుష్టయవివాశనః
 అమృషిత్రం చ శూలం చ భగదరగుదోద్భవా
 అష్టోపరాణి స్త్రీహం చ యకృతం హంతి దారుణమ్
 ఆకంఠం భోజయిత్వాతు భాదయే చ్చ రసోత్తమమ్
 అర్థయామేన తస్మిన్ భాస్మీభవతి నిశ్చితమ్
 చతుర్వధరసోపేతం మహాభోజన మిచ్ఛతః
 భోజన్య నృపతేః కాంత్రా భోజనే కృషయా కృతః
 గహనా నందనాథేన సర్వలోకహితైషిణా ॥

పాదరసమా, గంధకమా రెండేసిపలాలు. లోహభస్మం, తామ్రభస్మం, తాళకం, వాళి, మైలతుత్థం, వంగభస్మం, అవంగాలు, పొంగించిన శలిగారం, నేపాళపువేళ్ళు, తెగడ— ఇవి ఒక్కొక్కపలం, అజామోదం, వాడు, సర్జిత్రం, యవక్షరం,

సామద్రవణం, సావర్పలవణం, సైంధవలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఆరపలం. ఇవన్నీ మెత్తగా చూర్ణించి గట్టి పింగాణీ తేనెనులో పోసి, వరసగా, అల్లపురసంతో యిరవైభావనలూ, పంచకోలక సాయంతో పదిభావలూ, తిప్పతీగరసంతో పదిభావనలూ చెయ్యాలి. అప్పుడు 7½ తులాల మిరియాలు చూర్ణించి అందులో కలిపి మళ్ళీ తిప్పతీగరసంతో బాగా మర్దించి పెనగగింజలంతేసి మాత్రముచేసి వాడుకునేది.

ఇది ఆమవాతం నిర్మూలం చెయ్యడంలో చాలా శక్తికలది. మరిన్ని ప్రమేహాలు, అనాహూమా, విష్టంభమూ, సూతికావ్యాధులూ, గ్రహణీ, దగ్ధా, వగర్వా, ప్రతిక్యామమూ, రాజయత్నో, క్షయా, అష్టపిత్రమూ, కూలూ, భగంధరమూ, మూలశంకలూ, అష్టోదరాలూ, స్తీనావ్యాధులూ, యకృద్వాద్వాధులూ పోగుడుతుంది. కంతందాకా భోజనంచేసి ఈమందు వేసుకుంటే అర్థజాములో అదంకా తీర్లం అయిపోతుంది.

కం క్ర వ్యా ద ర స ం

పొరదా ద్విగుణం గంధ మర్ధాంశం మృతలోహామ్
పిప్పలీ పిప్పలీమూల మన్ని శుంఠీ లవంగకమ్
లోహసామ్యం పృథక్కుర్యా ద్రససామ్యం సువర్పలమ్
టంకణం మరిచంచాపి గంధతుల్యం ప్రదాపయేత్
ఏత ద్విచూర్ణ్య యత్నేన భావయే త్సప్తభాన్తుకైః
ఏత ద్రసాయనం క్రేష్ణం సూషమాత్రం ప్రదాపయేత్
తక్రేణ కేవలం వాపి దద్యా ద్భోజనసాచనే
క్షిప్రం తజ్జీర్యతే భుక్తం దీపనం భవతి ద్రువమ్
సర్వాజీర్ణప్రశమనం లఘుక్రవ్యాదనంజితమ్ ॥

పొదరసం 1 భాగం. గంధకం 2 భాగాలు. లోహభస్మం, పిప్పళ్ళు, పిప్పలిమొడి, చిత్రమూలం, సొంటి, అవంగాలు — ఇవి ఒక్కొక్క ఆరభాగం. సావర్పలవణం 1 భాగం. పొంగించిన తెలిగారం, మిరియాలు — ఇవి రెండేసిభాగాలు. ఇవి మెత్తగాచూర్ణించి, అష్టవేతసక సాయం, నిమ్మకాయలరసం, మాదీఫలరసం, పుల్లిదబ్బుపళ్ళరసం, దానిమ్మపళ్ళరసం, పెనగపులుసు, వారింజపళ్ళరసం — ఏటితో మర్దించి మాషంయెత్తు మోతాదు వాడుకునేది. అనుహనం మజ్జిగ.

ఇది సకలాజీర్ణాలూ పోగొడుతుంది. తిన్నది పెంటనే జీర్ణింపచేస్తుంది. అకలి హెచ్చుచేస్తుంది.

౪౨ సింధూరభూషణం

వ్యోమధాతురగంధకట కణాన్
ఆర్ద్రహానవదకాంచార్ద్రజైః
స్నిగ్ధమర్దిశీసింహూరభూషణమ్
గర్భణీదక్షిణతేజోహతమ్ ॥

అత్రకభస్యం, రససింహం, గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం — ఇవి సమభాగాలు ఇవన్నీ చేసి అల్లభురసంతోనూ, హంసపాదితమరసంతోనూ, నల్లశుమ్మెత్తాకురపం తోనూ, పచ్చిపూపుకుంపలరసంతోనూ మర్దించి వాడుకనది.

ఇది గర్భకతుఃకుంధిగే ఓకిరింత, ఆకుచి, అగ్నిమాండ్యం, కలనొప్పి మొదలైన సమస్తవికారాలూ తగ్గించేస్తుంది. పురుషులకున్నా ఈవ్యాధులలో వాడవచ్చు.

౪౩ ఆమకుతారం

బాలీఫలం త్రికటుకం లంకణం రసగంధకౌ
నిర్యాసం వత్సనాభం చ ముస్తా కుటజచిత్రకౌ
వరాచాతివిమాచోచా నిర్యానక్షార రామతమ్
సర్వం సంకుర్ద్య విజయాన్మరనేన ద్విత్రయమ్
వల్లవ్రనూణవటికాం శుత్రీవావాసుచానతః
అమశూల ఘటిసారం గ్రహణీ చ చిరంజీవమ్
ఏష ఆమకుతారాభ్యో రస స్తైలోక్యపూజితః ॥

బాజికాయ, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, పొంగించిన వెలిగారం, రసం, గంధకం, నల్లమండు, నాభి, తుంగముస్తలు, కొడిక పాలచిత్తులు, చిత్రమాలం, కరకవొలుపు, కొడికాయబెరడు, ఉసిరికపప్పు, అరివస, సోవర్పలవణం, బూరుగుజిగురు, సర్జిత్రారం, యవక్షారం, ఇంగువ — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి గంజాయ రసాన మూడు దినాలు మర్దించి బల్లప్రభాణంగా సొంటి కమాయంతో వాడేది.

ఇది అమశూల, అతిసారం, గ్రహణి పోగొడుతుంది.

౪౪ చిత్రకాదిగుటికలు

చిత్రకం పిప్పలీమూలం ద్వా యౌ రా లవణా వి చ
వ్యోమం హిం గ్వజమోదం చ చవ్య మేకత్ర చూర్ణయేత్
గుడికా మాతులుంగన్య దాడిమన్య రసేన వా
కృతా విసాచయః త్యాయం దీపకం త్యాశు చానలమ్ ॥

చిత్రమూలం, పిప్పలీమూడి, సర్జితైరం, యవతైరం, సౌవర్ణలవణం, సైంధవలవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం, సముద్రలవణం, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, వేయించిన ఇంగువ, అజామోదం, చవ్యం — ఇవి సమిధాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి మాదీఫలరసంతోగాని, వానిచ్చుపంశురిసంతోగాని, మర్దించి నెనగగింజల కంటే కొంచెం పెద్దమాత్రలు చేసి వాడుతున్నది.

నాఅనుభవంలో, ఇది, నిమ్మ కామరసంతోనూ, పుల్లవజ్జరసంతోనూ, మాదీఫల రసంతోనూ, పుల్లవానిమ్మరసంతోనూ, చివర నారింజపళ్ళరసంతోనూ మర్దించి వాడుతున్నాను.

ఇది అమపాచనం చేస్తుంది. ఆకలి వృద్ధిచేస్తుంది. శూల, విరేచనాలు కడుతుంది.

౪౫ ముస్తకాదివటి

అబ్రా త్వలద్వయం త్సుణ్ణం కణాకహ్మరహింగుతః
వలం వలం గృహీత్యా తు మర్దయిత్వా వటిం చ రేత్
వల్లన్యఃకుమితాం ఖాదే త్కర్పూరాంబునువాసితామ్
అతీసార మజీర్ణం చ విఘాతీం ఘోరరూపిణీమ్
అరోచకం వహ్నిమాంద్యం గ్రహణీ మపి దారుణామ్
కానం పంచవిధం చైవ నాశయే దవికల్పతః ।

తుంగముస్తలు రెండుపలాలు, పిప్పళ్ళు, పచ్చిహల్సరం, వేయించిన ఇంగువ — ఇవి ఒక్కొక్కపాటు — ఇవన్నీ కలిపి నీటితో మర్దించి కందిగింజలంటేసి మాత్రలు చేసి అనుపానవిశేషాలతో వాడుతున్నది.

ఇది అతిసారం, అజీర్ణం, విఘాత (కలరా) అరోచకం, అగ్నిమాంద్యం, గ్రహణి, పంచకాసులు పోగొడుతుంది.

౪౬ స్వ య మ గ్ని ర స ం

మరిచాబ్బ వచా క్షప్తం సమాంశం విష మేవ చ
 ఆర్ద్రకస్య రస్యైః పిష్ట్యా ముగ్ధమాత్రం తు శాన్తయేత్
 న్యయమగ్నిరసో నామ సర్వాజీర్ణప్రశాంతయే ॥

మరియాలు, తుంగముస్తలు, కన, చెంగల్వకోష్ఠు. నాభి — ఇవి సమభాగాలు. ఇకన్నీ కలిపి అల్లపురసంతో మర్దించి పెసరగింజలంలేసి మాత్రలు చేసి అనుపాన విశేషాలతో వాడుకుండు.

ఇది అజీర్ణవ్యాధు లన్నీ పోగొడుతుంది.

౪౭ శ ం ఖ చూ డ ర స ం

రసాభ్రహేమభస్మావి జైత్రాంశం సర్వతుల్యకమ్
 సర్వపంచగుణం శంఖచూర్ణం శుష్కం విమర్దయేత్
 లేహయే నృధునా మాషచతుష్కం సానుచాకమ్
 హిక్మాం పంచవిధాం హంతి ముమూర్షో రపి తక్షణాత్ ॥

రససిందూరం, అభ్రకభస్మం, స్వర్ణభస్మం — ఇవి సమభాగాలు. జైత్రాంతభస్మం ౩ భాగాలు, శంఖభస్మం ౩౦ భాగాలు. ఇవన్నీ పొడిగానే బాగా కలిపేటట్టు, మర్దించేది. ఇది తేనెతో వాడేది.

ఇది అయిదువిధాలైన ఎక్కిళ్ళూ పోగొడుతుంది. మృత్యువు తప్ప దమకున్న పుష్కల వచ్చే ఎక్కిళ్ళున్నా తగ్గించేస్తుంది.

౪౮ అ గ్ని కు మా ర ర స ం

రసేంద్రగంధా సహ టంకణేన సమం విషం యోజ్య మిహ త్రిభాగమ్
 : పర్వకంఠా విహ నేత్రభాగా గురీచ మత్రాష్టగుణం ప్రదేయమ్
 సువత్సజంబీరరసేన పుష్ప స్పిష్ఠో ఛ వే దగ్ని కుచూర ఏషః
 విషూ వికాజీర్ణనమూణాస్తే ద్విద్యా ద్వివల్లం గ్రహణీగ దే చ

పాదరసం, గంధకం, పొంగించిన తెలిగారం — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం, వాళి 3 భాగాలు, గవ్వలభస్మం, కంఠభస్మం — ఇవి రెండేసిభాగాలు. విరియాల రి భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నమ్మకాదురసాన మర్దించి మినపగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసి అప్పటికి తగిన అనుపాసంతో వాడుతున్నది.

ఇది అజీర్ణం, విఘ్నాచి (కలరా) గ్రహణి, వాతాలూ పోగొడుతుంది. అతిసారం కడుతుంది.

౪౯ ఆదిత్య ర సం

దరసం చ విషం గంధం త్రికటు త్రిఫలా సమమ్
జాతీఫలం లవంగం చ లవణాని చ పంచ వై
సర్వ మేకీకృతం సూర్యం అమృత్యోగేన సప్త ధా
భావయిత్వా వటీ కార్యా గుంజాప్తప్రమితా బుధైః
రసో హ్యేదిత్యసంజ్ఞోయం అజీర్ణక్షయకారకః
భుక్తమాత్రం సాచయతి జఠరానలదీపకః ।

ఇంగిలీకం, వాళి, గంధకం, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కళకవోలుపు, తాడికాయ తెరడు, ఉసిరికపప్పు. జాజికాయ. అవంగం, సముద్రలవణం, సోవర్పలవణం, సైంధవ లవణం, బిడాలవణం, కాచలవణం — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అష్టవర్గంతో ఏడుభావనలు చేసి మినపగింజ అంతేసి మాత్రలు కట్టి వాడుతున్నది.

ఇది అజీర్తి పోగొడుతుంది. అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. భోజన మైన పెంటనే ఇది పుచ్చుకుంటే ఒక్కజాములో జీర్ణంచేసి మళ్ళీ అకలి అనిపిస్తుంది.

౫౦ సన్ని పాత బై ర వి ర సం

తాళకం గంధకం సూతం వత్సనాభి స్త్రిభి సమమ్
శిలా చ టంకణం వైవ సర్వత్ర సమహింకుళమ్
మర్దయే చ్చిత్రజంబీరై రార్ద్ర) కేణ దినత్రయమ్
అనుసానవిశేషేణ సన్నిపాతకభైరవమ్
త్రిదోషం చాతిసారం చ కఫసాండు మరోచకమ్
కుక్షిశూల ముదావర్తంసన్నిపాతనికృతనమ్ ।

తాళకం, గండకం, పాదరసం—ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. నాభి, మణిశిల, హింగిరి చిన వెలిగారం—ఇవి మూడేసి భాగాలు. ఇంగిలీకం సర్వసమం—అనిగా 12 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి చిత్రమాలవసంతోనూ, నిమ్మకాయరసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ మూడేసి దినాలు మర్దించి అసుపానపక్షిమలతో వాడుకునేది.

ఇది త్రిదోషాలవల్లనూ పుట్టిన అతిసారం, కఫం, పాండువు, అరోచకం, కుక్షి కూల, ఉదావర్తం, సన్నిపాతజ్వరం తిగించేస్తుంది.

గమనిక :—ఈయోగంలో, కొందరు, మణిశిల, హింగిరిచిన వెలిగారం—ఒక్కొక్కభాగమే వేస్తారు. అందువల్ల అన్నీ ఎరిమిదిభాగాలే అవుతాయి. కనక ఇంగిలీకమున్ను ఎరిమిది భాగాలే వేస్తారు. కాని యిది మంచి సంప్రదాయం కాదు. యోగంలో చెప్పినట్టు అంటే, పై చెప్పినట్టు బేనుకోవడమే మంచిది.

మరిన్నీ కొందరు దీల్లో ఒకభాగం శేపాళాలు వేయ్యడమున్ను ఉంది. అది మరీ అత్యస్థ్రీయం. ఈసన్నిపాతభైరవి ముఖ్యంగా జ్వరాతిసారం కట్టడానికి వుట్టింది. దీల్లో విరేచనం చేసే గుణం కల్పించుకోవడం అసంభావ్యం.

౫౦ శీ తాం శు ర నం

కుసటీ శుద్ధతాళం చ తమ్యక్ష్మం వ్యోచకం భవేత్
మర్దయేన్నింబరీణా గుంజాముగ్ధతం సేవయేత్
అనుపానం మధువఘ్నా పుష్కణా తథార్ద్రామ్
శీతజ్వరం సన్నపాతం కామలాంఘ్నచగుల్మకే
సర్వం త్వసం చ కాసు చ హ్యురరే పూర్వరోగజితే
సన్నిపాతం తథా ఛర్ది మశీతే హేతృపైత్తికే
శూలం శూకాజీర్ణశూలం నాభౌ కుక్షౌ చ విద్రధిమ్
అధ్మానానాహవిష్టంభం తాపం సర్వాంగదాహామ్
జంగమస్థావరవిషం హిక్మా దీప్తే శ్చ శారణమ్
శోఫం చ భ్రమ మూర్ఛం చ తిమిరం చానువిద్యతి
మర్దితం నింబతోదేన కేషితం గజచర్మకమ్
విసర్పి మండలే చైవ తుమాచగ్న వ్యసోహతి
సేవితం లేపితం కుర్యా ద్వీధితం గ్రంథి మర్శుదమ్

లేపితం దంతరోగాం శ్చ జిహ్వస్తేతరుః స్తథా
 లఙ్, వత్తరస్తైః కర్ణే కర్ణేరోగన్య నానమ్
 నిర్గుండీమిశ్రితం నశ్యే మువస్సారం శిశోరుజామ్
 అంజనం న్వమాత్రం చ నేత్రరోగవివాశనమ్
 మామం చ నన్ని పాతానాం కామంగా జ్వరకీతకీ
 ధనుర్వాణం తథాధూతం లేవరోగే చ కాకథా
 భాషితం లేవణే నైవ రసం కీతాః శునామకమ్ ।

మణికిల, తాళకం ఒక్కొక్కభాగం. త్రికటుకాలు రెండుభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి
 వేపపట్టరసంతోనూరి రెండుగుండీజల యొక్కన మాత్రల కట్టుకుని వాడేది. ఇది
 అనేకఅనుపానాలలో వాడవచ్చు. ముఖ్యంగా లేవరోగాని, కరక్కాయకమ
 యంతోగాని, వడిసిళ్ళతోగాని, అల్లపురసంతోగానివాడేలే శీతజ్వరం, సన్నిపాత
 జ్వరం, కామెర్లు, పంచగుల్మాల, క్వాసకాసుల, ఉదరవ్యాధుల, ఛర్ది, ఆకితి
 వాతాలు, విశతిపిత్తాలు, కూల, కూకరోగం, అజీర్ణం, బొడ్డువగ్గిరపోటు, ఉదర
 కూల, విద్రధి, అధ్మానం, అనాహం, విష్టంభం, తాపం, సర్వాంగదాహం, జంఘ
 స్థావరవిషాలు, ఎక్కిళ్ళు, అగ్నిమాండ్యము, ఉబ్బు, భ్రమ, మూర్ఛలు, తిమిరరోగం,
 పోగొడుతుంది. ఇది మళ్ళీ వేపపట్టరసంతోనూరి పూస్తే గజచర్మం హరిస్తుంది. విసర్పి,
 మండలకష్టం, తుషారచర్మవ్యాధిన్నీ కూడా తగ్గించేస్తుంది. వైన లేపనం చేస్తూ లోపలి
 కిన్నీ పుచ్చుకుంటే గ్రంధులు, అర్బుదమున్నూ తగ్గిస్తుంది. వైన పూస్తే దంతరోగాలు,
 జిహ్వరోగాలు, శేత్రవ్యాధులు పోగొడుతుంది. జిల్లేరాకులరసంతో చెవిలోపూస్తే
 చెవిలో పుట్టే రోగా లన్నీ హరిస్తాయి. వావిలిఅకురసంతో నశ్యంచేస్తే అపస్మారం,
 తలనొప్పి పోగొడుతుంది. అంగింజంత తీసి కలికంజేస్తే శేత్రరోగం తగ్గించేస్తుంది.
 మిసగింజంత తీసి కలికంజేస్తే సకలసన్నిపాతాలూ, కామెర్లు, శీతజ్వరాలూ,
 ధనుర్వాతమూ, ధూతజ్వరాలూ పోతాయి. తక్కినవి యిక చెప్పే దేమిటి ?

గమనిక :—ఈయోగంలో, వ్యోషం అన్నచోట సంప్రదాయజ్ఞులైన వైద్యులలో
 ఆక్షిప్తప్రాయభేదాలున్నాయి. వ్యోషం అంటే త్రికటుకాలు గదా ? అయితే, సాంటి
 పిప్పలిమిరియాలు మూడూ కలిపి రెండుభాగాలూ, లేక సాంటి 2 భాగాలూ, పిప్పళ్లు
 2 భాగాలూ, మిరియాలు 2 భాగాలూనా ? వేసు ఈరెండువిధాలుగానూ చేశాను.
 ఈమూడూ దేనికవి ప్రత్యేకంగా రెండేసిభాగాలు వేస్తే పనిచెయ్యకపోలేదు ; గాని
 అన్నీ కలిపి రెండుభాగాలు వేస్తే యెక్కువపనిచేసింది.

మరిన్ని, యిది, యోగంలో, దేవతాగ్రహంతో మర్దించ మని పురి. అచరణలో నిష్కా కాయసాగమర్దించడం బాహ్యంగా భువి. నేల తండు విధాలా చేశాడు; అయితే, దేవతాగ్రహంతో చేసిన ఎక్కువ శాసనం. అచరణకర్త-శాత్రం ముదిగతేవతేస్తు పేరిది శీతానాథం ముదిది; బాగి స్వర్ణతైలం బాగిచేక్కరలూ మర్దనా చేసింది. కలికానితి వాదనం నేనెనినంతలో యెక్కుడాలేదు. నిష్కా కాయ రసాన మర్దించిందే వాడుతున్నాడు.

ఇంకొకటి :—ఏరసంతో నూరినా మణిలూ తాళకనూ బాగా నలిగి జన్నలాగ అయితే కాని ప్రకటకచూడ్గం కలిసిమారుచూడదు. అవి కలిసిన తరవాత తాళకం బాగా నలగడానికి చాలాకాలం పడుతుంది.

మొత్తానికి, ఆతిపరిచయంబట్టి దేశంలో చిన్నిచూపు ఉంది గాని, జ్వరహారావ ధాలలో ఇది చాలా ముంది.

౩౨ వం గే శ్వ ర ర సం

వంగం కాంతం చ గగనం సేమపుష్పం సమం సమమ్
కుమారీరసతో భావ్యం సప్తహరం నిషగ్యరైః
ఏష వంగేశ్వరో నామ ప్రతాపాన్ వింతీం జరేత్
మూత్రకృచ్ఛం సోమరోగం పాండురోగం మువశ్శరీమ్
ఽసాయనవర శ్రేష్ఠో నానాద్వంద్వీశ్వరః ॥

వంగభస్మం, కాంతభస్మం, అత్రకభస్మం, తంగేడుపువ్వు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి కలబంజరసంతో ఏకుమార్లు భావనచేసి కయాలూకనల నశనరించి పువ్వు కంటే వింశతిప్రమేహాలూ తగ్గిస్తుంది. మూత్రకృచ్ఛం, సోమరోగం, పాండురోగం, అశ్మరి పోగొడుతుంది.

౩౩ వం చ లో హ ర సో య నం

మృతాగ్రం కాంతలోహం నాగమగ్నా వికోధితా
యథోక్తరం భాగస్విధ్యా భిల్వమధ్యే విక్షిప్తే
తలపోచేన విరాహ్య తిలవర్యా హిమంబునా
భావనాత్రి కైకర్తవ్యా యామం యామం పృథక్పృథక్

చణమాత్రాం వటిం కృత్వా నవపితేన సవయేత్
 ప్రతిరుత్థాను వినిహ స్వస్థిహాళలాంతరః
 శ్యావన్నం చ పటోలు ను పింజలీ కృతాన్తుకమ్
 మత్స్యక్షీ ముగ్ధయూషం చా వ్యుక్తం నవభీషణమ్
 అర్చాసి గ్రహణేహోష వరాగ్రకృష్ణాభ్యోక్తీవణుత్
 కామెలాం పా మశోధం చా వ్యుక్తార్కరః శ్చతక్షురూన్
 రక్తకానం నిహం బుద్ధిశు పంచలోహరపాణినమ్ ।

అధికభస్మం ఒకబొగము, గంధకం రెండుబొగములు, అపహస్మం మూడు
 బొగములు, నాగభస్మం నాలుగుబొగములు, కంఠభస్మం అయిదుబొగములు. ఇవి
 కల్పంలో కలిపి తరిగేసుకను, కిల్లితేనెలరసం, నేతాడిగడ్డొకమాయు, రక్తచందన
 కమాయు—కీటితో ఒక్కొక్క జాము మర్చించి పెరిగిజల లంతేసి మాత్రలు చేసి
 పెన్నతో పుచ్చుపకడి.

ఇవి పుచ్చుశేటస్వరు కాల్యక్షమూ, పొట్ల కాయహారా, చిక్రిహారా, చక్రవర్తి
 హారా, పొన్నగంటిహారా, పంచకబ్బూ, అరటి కాయహారా—ఇవి కథ్యవస్తువులు.

ఇవి మూలశంకలు, గ్రహణి, మాత్రకృచ్చం, మాత్రాశ్మరి, కామెల్లు, పాండుళే,
 ఉబ్బు, అపస్మారం, త్విక్షయ, రక్తకాన బాగోడుతుంది.

విక చం ద్రో ద య ర సం

అభ్రకం గంధకం సూతం పంగభస్మ సమాశ్రకమ్
 ఏహ శిలాజిత్తు వైవ రుభాసారేణ కిర్ణశీత్
 ప్రమేహన్ విశ కింహస్వా త్కామిలాపితౌ నాశనః ।

అధికభస్మం, గంధకం, పాచరసం, పంగభస్మం, ఏమము, కర్పూరశిలాజిత్తు—ఇవి
 సమభాగాలు. ఇవి అరటిదుంపరసిన మర్చించి వాడుమనేది.

ఇది వికలిప్రమేహాలూ, కామెల్లు, కైకృమూ తగ్గించేస్తుంది.

విక క న క సుం ద ర ర సం

హింజుళం మరిచం గంధా పిప్పలీ కంకణా విషన్
 కనకస్య బీజాని వమూశం విజయాద్రవైః

మర్దయే ద్యాచుమాత్రం తు చణమాత్రా వటికృతా
 భక్షణాద్ధిహణీం నాంతి సంః కసకసుండరః
 అగ్నిమాండ్యం జ్వరం తీవ్ర మతిసారం చ నాశయేత్
 దధ్యన్నం దాపయేత్ప్రథమ తథా తక్రోదసం చరేత్ ।

ఇంగిలీకం, మిరియాలు, గంధకం, పిప్పళ్ళు, పొంగించిన తెలిగారం, నాళి, (శుద్ధ) నల్లఉప్పుత్రగింజలు — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీకలిపి గంజాయికషాయంతో జర్దించి పెనగింజ లంతటి మాత్రలుచేసి పుచ్చుకునేది.

ఇది ద్విపాణి, అగ్నిమాండ్యం, జ్వరం, అతిసారం వదిల్తుంది. ఇది పుచ్చుకునే ఉప్పుకు పెనుఅన్నం అయినా, వజ్జెగ అన్నం అయినా—(ఇవి మాత్రమే) — పుచ్చుకోవాలి.

౫౬ లో హ ప ర్ప టి

సమా గంధరసా కృత్వా కజ్జలీకృత్య యత్నతః
 శుద్ధలోహన్య చూర్ణం తు రసతుల్యం ప్రదాపమేత్
 ఏకీకృత్స తతో యత్నా ల్లోహపాత్రే ప్రమర్దితమ్
 శుత్రప్రలిప్తదర్శ్యం తు స్వేదయే న్నైమనాగ్నినా
 ద్రవిభూతం సహాహృత్య చాలయేత్కడలీదళే
 చూర్ణీకృత్య సుఖాధాయ వర్జభృభః ప్రసేవ్యతే
 శీతోదకానుసానం వా క్వాథం వా ధాన్యజీరయోః
 లోహేన ప్పటి హేమా భక్ష్యా లోకస్య సిద్ధిదా
 రక్తికై కాం సమారభ్య పర్థయే ద్రక్తికాం క్రిమాత్
 నస్తాహైకం ద్వయం వాపి యావ దారోగ్యసర్పిశమ్
 సూతికాం శ్చ జ్వరాం శ్చైవ గ్రహణీ మతిమస్తరామ్
 ఆమశూలాతిసారాం శ్చ వాడురోగం సకామలమ్
 స్త్రీహాన మగ్నిహంశ్యం చ భస్మకం చ తథైవ చ
 ఆమవాత ముదానరం శుష్కా న్యష్టాదశైవతు

ఏవ మూదీం స్తథా రోగాన్ గరాణి వివిధాని చ
హౌ త్యనేన ప్రయోగేణ వపుష్మాక్ నిర్మల స్సుతీ
జీవే ద్వర్షశతం పూర్ణం వలీపలితవర్జితః
భోజనం రక్తశాలీహం తృక్త్వా శాకం విదాహి చ
అమవాతప్రకోపం చ చింతిం మైథునం తథా

క్రాత రుత్థాయ న సేవ్యా విధి నాయుః ప్రసద్ధిసి !

పాదరసమూ, గంధకమూ సమభాగాలుగా గ్రహించి మెత్తగా కజ్జలి చేసుకుని లోహాభస్మం రసంతో సమానంగా గ్రహించి చక్కగా కలిసిపోయేట్లు మర్చించేది. తరవాత, అది, నెయ్యిపూసిన మూకడులలో జిసి కరిగేట్లు సన్ననిమంటపెట్టాలి. చక్కగా కరిగిన తరువాత అది అరటూస దొప్పలో గాని, వెతురుగొట్టంలో గాని పోనేది. చల్లబడ్డతరువాత మెత్తగా చూర్చించి వయోబలాశ్శూనుసారంగా వాడుకునేది. అనుపానం చల్లని నీళ్ళు, లేక ధరియాల కషాయం. అదీ కాకపోతే జీలకర్ర కషాయం. ఇది ఒక రతిప్రమాణం మొదలు క్రమంగా వృద్ధిచేసే పుష్పకోవాలి. ఇది ఒక వారంగాని, రెండువారాలు గాని పుష్పకోవాలి. అంతలో ఆరోగ్యం కలుగుతుంది.

ఇది నూతికలు, జ్వరాలు, గ్రహణి, అమకూఠ, అతిసారం, పాండురోగం, కామెరు, పీహవృద్ధి, అగ్నిమాంద్యం, భస్మకం, అమవాతం, ఉదావర్తం, కష్టాలు, వివిధవిషబాధలు పోగొడుతుంది. శరీరానికి మంచి కాంతి కలుగుతుంది. శరీరం ముడతలు పడకుండా, జుట్టు నెయ్యిమండా నూరుసంవత్సరాలుబతుకుతాడు. విదాహి కరాలైన కూరలు తినకూడదు, అమవాతం పెంచే వస్తువులున్నా పుష్పకోగూడదు. చింత, మైథునం పనికిరావు.

౫౭ పంచామృతపర్వతి

అప్టా గంధకతోలకా రసదలం లోహం తదర్థం శుభమ్
లోహార్థం చ వరాభ్రకం సువిమలం తామ్రం తథాభ్రాఢమ్
పాత్రే లోహమయే చ మర్దనవిధా చూర్ణీకృతం చైకతో
దర్వా వా దరవహ్నినాతిహృయూ పాకం విదిత్వా దళే
రంభాయా లఘు చాలయే తృటురియం పంచామృతా పర్వతి
భృతా క్షాద్రమృతాన్వితా త్రిదినిం గుణాద్వయం పృథితః

లోహే వర్ధవయోఃత్ర సుమిమం భక్షక్రియా లోహకత్
 గుంజాష్టా వన సా త్రికం త్రిమితం సప్త సా మేకం భజేత్
 నానావ్యగ్రహాన్యా మమిదసముచితే సుఖేంద్రామకాదా
 భద్ర్యాం దీప్తాతీసాచే బృహద్రా లితే రక్తపితౌ పియేసి
 వృష్యాకం శ్వేత్యగజ్జే విలిపితి యాదా శీఘ్రోక్తకమాత్తి
 తుండం సప్తం స్థిరాగ్నిం పురస సుకం దోగి బహు కరోతి ॥

గంధకం ఎండుగురులు. సోమకం నాలుగురులు. లోహకర్మం రెండుగురులు. ఆహారకర్మం ఒకగురు. తామ్రకర్మం అరుదు. మంబం రెండుగురులు కజ్జలిచేసి తువార భిక్షులు కలిపి భోజనాద్రాహీ భాగా కలిపేబట్టు గట్టిగా నూరాలి. ఈమాన్యం పుష్పదళాదుగా కలపించి చిగురకుం ప్రమాదిం మోతాదు చొప్పున వాడుతున్నది. అనుహనం చేసి, లేక నెయ్యి.

ఇది సకలగ్రహణులు, అయి, మూకలంకా, ఛర్మ, చిరకాలంగా వున్న అతి సారం, జ్వరాతకారం, రక్తక్షర్మ, క్షయ పోగొడుతుంది. ముది కృత్యయోగం. వలీపరితాలు పాస్తుంది. శేత్రోగిగాని తగ్గిస్తుంది. అగ్నిదీప్తి చాలా యెక్కువగా కలిగిస్తుంది.

యోగా లి పు ట జా వ లే హం

మూలత్వచః సత్సకస్య పలమేకం సుఖ్యతమ్
 అష్టభాగు జలం దత్వా చతుర్భాగ వశేషితమ్
 అరవిమా చ పాతా జీవకం బిల్వమన చ
 ఆహ్రాస్థి శతప్రమా చ ధారికే నైవైం రథా
 జాతీఫలం చ నుమా శ్చ్యో నిషీది త్తత్ర యత్నతః
 జాలానా నామకూలముం రక్త్రామ నుగారుణమ్
 జువి నైవ్యత్రై స్వక్తం నియే జేత న్మ నశ్శతః ॥

కొడిశక్తులు పుష్పదళం ఏ మిది రులు గ్రహించి ముత్తగా చిత్తగొట్టి ఎనిమిది రట్టా సీశ్యలొకటి నాలుగోభాగం పిగింపులు కాచి వడపోయివేసి. అది మర్మ సన్న చుంటున్నది కాచి, అందులో -- అదివన, పాశ, జీవకర, మూకేడుగుల్లు, మామిడికీడి,

సహజ, తునికవస్త్రము, తుంగనుస్త్రము, బాణకాణు — ఇవి ఒక్కొక్కటి సామ్రా-
యెత్తువొప్పున గ్రహించి కెత్తగా చూచి-విశ్వస్థమైన నేటి చుట్టూ, మనకు
తున్న అకపాదులతో పోలి, పట్టించుకొని నాచి కలుగింపి అంతటి చూపు. నేను
జనని పిల్లలకు నాదేసి, అవసరము మించుచున్నది.

పిల్లలకు వచ్చే అనుకూల, చిత్తవ్రాతం ఇది ఎవగొనుచుంది.

కా మ హా చ న ద్ర క తా ర నం

ప్రత్యేకం కర్మనూతనం స్వాత్మనూతనం తాత్మనం కథానూతనం
ద్వీపణం గంధకం దైవ కృత్యా కర్మలితా. మహా
ముస్తా హాడిమహాత్మ్యై, కేతీప్రసవనతైః

సహజేన్యైః కుమార్యా శ్చ పశ్యతస్య చ వారిణా
రాసుకేతలికాతోయై శ్చ తావన్మరసేన చ
భావయిత్వా ప్రయతే, న దివసే దివసీ వ్యధత్,
తిక్తా గుమాచికానశ్యుః పర్షతోశ్చిరమభిధి

శ్రీగంధం తారిణా మైమాం సహనం మాత్మనూర్ణితం

ద్రాక్షాఫలకపాయేణ సస్తభా పరిభావయేత్

తతః పిత్రాశ్రయం కృత్వా వస్త్రి కార్యా శ్చ సోపమా

అయం చంద్రకళా నామ రసేత్ర పరిశీర్షితః

సర్వపితృగణధ్య సీ వాతపితృగణావహః

అంత ర్భావ్యమహానాహవిద్యః సలయమహామహః

గ్రీష్మకాలే శరత్కాలే విశేషేన ప్రశస్యతే

కురుతే నాగ్ని మూర్ధ్న చ మహాతాపజ్యం హరేత్

భయం మూర్ఛాం నీహం త్స్యాను స్త్రీణాం రక్తనమ మహత్

ఊర్ధ్వాధోరక్తపిత్తం చ రక్తచాంతిం విశేషతః

మూత్రశుచ్చాగ్రిణి సర్వాణి నాశయే న్నాత్ర స.శయః ।

పాదరసం, తామ్రభస్మం, ఆభ్రకభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం. గంధకం రెండుకర్ణాలు. ముందు రసగంధకాలు కజ్జలిచేసి తామ్రభస్మము, ఆభ్రకభస్మము కలిపి బాగా మర్చించి అది తుంగముస్తలు, చాచిమ్మపడు, గరిక, మొగిలిచమ్మ, నవాడేవి, కలబంద, పర్పాటకం, రామశీతలిక (ఇది మహారాష్ట్రదేశంలో ప్రసిద్ధం) పిల్లిలేగలు — పిటి రసాలతోనూ, కమయాలతోనూ ఒక్కొక్క దినం బాగా మర్చించి, అప్పుడంతటా — కలుకరోహిణి, తిప్పకత్తు, పర్పాటకం, వట్టివేరు, గురి గింజవేరు, శ్రీగంధం, సుగంధి — ఇవి ఒక్కొక్క కర్ణం గ్రహించి మెత్తగా చూర్చించి కలిపి మళ్ళీ బ్రాహ్మపశ్యకసాయంతో ఏడుమాట్లు మర్చించి పెనగగింజలంతేసి మాత్రమేచేసి వాడుకునేది.

ఇది సమస్తపిత్తవ్యాధులూ హరిస్తుంది. వాతపిత్తవ్యాధులు పోగొడుతుంది. అంత ర్వావ్యాతాపాలు, తాపజ్వరం హరిస్తుంది. భ్రూ, మూర్ఖులు, శ్రీల ప్రవరవ్యాధులు, ఊర్ధ్వాభోగతరక్తపిత్తం, రక్తవాతి, మూత్రకృచ్ఛాలు, నశింపజేస్తుంది.

౬౦ గోక్షరాదిగుగ్గులు

అష్టావింశతినంభూని పలా న్యాసీయగోక్షురాత్
విపచే శ్శద్ధుణే నీరే క్యాథో గ్రాహ్నోర్ధ్వేషితః
తతః పునః పచే త్తత్ర పునః సప్తపలుం క్షీరేత్
గుడపాకనమాకారం జ్ఞాత్వా తత్ర వినిక్షిపేత్
త్రికటు త్రిఫలా ముస్తం చూర్ణితం పలుసప్తకమ్
తతః పిండికృతం చాస్య గుటికా ముపయోజయేత్
హవ్యా త్రమేహం కృచ్ఛిః చ ప్రవరం మూత్రఘాతకమ్
వాతాన్రం వాతరోగాం శ్చ శుక్రదోషం తథాశ్శరీమే

ఇరవైయేనిమిది పలాల పల్లెరు సమూలం (పచ్చిచైలే 50 పలాలు) చితకగొట్టి అన రెట్ల నీళ్ళలో వేసి సగం మిగిలేట్టు కాచి వడబోసుకుని, అకసాయంలో ఏడుపలాల మహిషాక్షిగుగ్గులు కలిపి మళ్ళీ కాచేసి. గుగ్గులు అకసాయంలో కరిగిపోయి కాచగా కాచగా గట్టిపడుతుంది.

సోంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవొలుపు, తాడికాయలెరడు, తిసిరికపప్పు, తుంగముస్తలు — ఇవి ఒక్కొక్క పలుం గ్రహించి మెత్తగా చూర్చించి వస్త్రమాలికం

చేసి అగుగులు పాకంలో బాగాకలిపి గట్టిపడ్డకరవాల నెనగగించబకంటే కొంచెం పెద్దమాత్రలు చేసి వాడుకునేది.

ఇది ప్రమేహం, మూత్రకృచ్ఛ్చి, మూత్రాఘాతం, ప్రవరం, వాతరక్తం, వాత తోగాలు, శుక్రదోషాలు, మూత్రాశ్మరి పోగొడుతుంది.

చంద్రప్రభావటి

చంద్రప్రభావచా మున్నం భూనింజామృతదాతకమ్
హరిద్రాశీవిషా దార్శ్నికపిప్పలీచా లదిత్రకా
ధాన్యకంత్రిఫలా చవ్యం విడంగం గజపిప్పలీ
వ్యోమం మాక్షికధాతు శృద్ధా యారా లవణశఙ్ఖమ్
ఏతాని శాణమూత్రాణి ప్రత్యేకం కారయే ద్భుజః
త్రివృద్ధతీవత్రికం చ త్వగేలా వంశలోచనా
ప్రత్యేకం కర్షణశక్తం చ కుర్వా జేతాని బుద్ధిమాన్
ద్వికర్షణ హతలోహం స్యాచ్ఛత్రుః కర్షా సితా శవేత్
శిలాజ త్తప్తకర్షం స్యా ఓష్ఠా కర్షాస్తు గుగ్గులః
ఏభి లేకత్ర సంక్షుద్ధైః కర్షవ్యా గురీకా శుభా
చంద్రప్రభేతి విఖ్యాతా సర్వరోగప్రణాశిని
ప్రమేహం విశతం కృచ్ఛ్చి మూత్రాఘాతం తథాశ్మరీమ్
విబంధానాహశూలాని మేహసగ్రాధి మర్చదమ్
అండవృద్ధిం తథా శుడూ కామలాం చ హలీచుకమ్
అంత్రవృద్ధిం కటిశూలం శ్వాసం కాసం చిచర్చికమ్
కష్ఠా న్యర్కాంసి కడూం చ స్త్రీహోదరభగండమ్
దంతరోగం నేత్రరోగం స్త్రీణామూర్తవజాం రుజమ్
పుసాం శుక్లగతాన్ దోషాన్ మందాగ్ని మరుచిం తథా
పాయుం పిత్తం కఫం హన్యా ద్బల్యావృష్యా రసాయనీ !

కన్యాశాలలు, వన, తుంగము ద్వారా, నేలవేము, విప్పటిగ, దేవదారు, పసుపు, అతివన, మాంసపసుపు, పిప్పలిమూలం, చిరమూలం, భనియాలు, కరికవోలుపు, తాడికాయ తెరడు, ఉసిరికపప్పు, చక్కని, వాయుకేశం గాలు, గజపిప్పలి, సాంటి, పిప్పర్లు, మిరియాలు, హేమకాష్ఠికభస్మం; యవక్షారం, సర్వక్షారం, సైంధవలకణం, సోపర్ప లకణం, బిడాలకణం — ఇవి ఒక్కొక్క-కాణం. తెగడ, శపాశపుకేర్లు, లఘు పత్రకం, దాల్చినచెక్క, ఏలకలు, తనూషీరి — ఇవి ఒక్కొక్క-కన్నం. భోహ భస్మం చెంకుకన్నాలు. చక్కెర నాలుగుకన్నాలు. గోమాత్రశిలాజిప్తు ఎనిమిది కన్నాలు. మహాహాషీగుగ్గులు ఎనిమిది కన్నాలు. — ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చూర్ణించి, బలంతో నూరి సెనగలకలచే కొంచెం పెద్దమాత్రలు చేసి వాడుతున్నది.

ఇది సర్వరోగాలూ పోగొడుతుంది. విశతిప్రమేహాలు, మూత్రికృచ్ఛం, మూత్రా ఘాతం, మూత్రాశ్మరి, మూలబంధం, తినాహం, చూల, మేహాగ్రింధి. ఆర్దువం, ఆర్దువప్పి, శూడుపు, శాసెన్లు, హలీసుకం, అంత్రికృచ్ఛి, కడిశూల, శ్వాసకాశలు, విచర్మిక, క్షుభ్రలు, మూలకలకల, దురిదలు, స్థిరకోదరం, భిగిందరం, దంత రోగాలు, నేత్రరోగాలు, స్త్రీల ఋతుదోషాలు, పురుషుల శుక్రదోషాలు, అగ్ని మాంద్యం, అనుచి, వాతం, పిత్త, కఫం ఇవన్నీ తగ్గించేస్తుంది. బలకరం. వీర్యకృచ్ఛి చేస్తుంది. రసాయనం.

౬౨ తైళో ర గుగ్గులు

త్రిఫలాయా ప్రముః ప్రఫాః ప్రస్తైక సుమృతా భవేత్
న కుట్య లోహపాతే తు సార్థ శ్రోణాంబునా వచేత్
జల మధిశ్మతం జ్ఞాత్వా గృహ్ణీతా ద్వస్త్రుగాలితమ్
క్వాథే క్షిపేత్తు శుద్ధం చ గుగ్గులం ప్రథసమ్మితమ్
పునఃపచేదయః పాత్రే ిర్వాసంఘట్టయే న్యుహుః
సాంద్రీభూతమ్ చ తు జ్ఞాత్వా గుడపాకసమా కృణీమ్
చూర్ణీకృత్య తత స్తత్ర ద్రవ్యాణిమాసి విక్షిపేత్
త్రిఫలాగ్ధిలూ జ్ఞేయా గుడూచీ పలికా మతా
సడక్షం త్రూషణం ప్రోక్తం విడంగానాం పల్కాఃమ్
దంతి కర్షమితా కార్యా త్రివృత్కర్షమితా స్మృతా

తత్తః పిండికృతం సర్వం ఘృతేషామేతే వినిశ్చింతే
 గుటికా శ్వాణికాః కార్యా యుంజ్యా ద్దోషాన్యపేక్షయా
 అనుపానే భిషగ్దద్యా త్కోష్ఠసీరం పయోధవా
 మంజిష్ఠాది శ్రుతం వాపి యుక్తియైక్త మతఃపరిమే
 జయే త్వర్యాణి కుస్మాణి వాతరక్తం త్రిదోషజమ్
 సర్వవ్రణాం శ్చ గుల్మైః శ్చ ప్రమేహపిటికాస్తథా
 ప్రమేహోద్వర్ధమందాగ్ని కానం శ్వయంభు వాంఛితమ్
 హంతి సర్వామయా నిర్మిత్య ముపమిక్తో రసాః పునః
 కైశోంకాభిధానోయం గుగ్గులుః కాంతిః రకః
 వాసాదిరా నేత్రగదాక గుల్మ్యాదీన్ వపణాదిరా
 క్వాభేన ఖదిర స్యాపి వ్రణకుష్ఠాని నాశయేత్
 అమ్లు తీక్ష్ణ సుజ్ఞం చ వ్యరాయశ్చ మూతపమే
 మద్యం రోషం త్యజే త్ప్రియ గ్గుణార్థే పురనేవకః ॥

కరకవౌలుపు, తాడికాయ బెరకు, ఉసిరికపప్పు — ఇవి మూడు ప్రస్తావ. తిప్పతీగ
 ఒక ప్రస్థం. ఇవి మెత్తగా నలియకొట్టి ఇంపవాత్రు చేసి ద్రోణంనర నీళ్ళు కలిపి
 సగం మిగిలేట్లు కషాయం కాచి నడబోసుపనేది. ఆ కషాయంలో ఒక ప్రస్థం
 మహిమక్షిగుగ్గులు కలిపి సన్నమంటమీద ముగి బెడుచూ ఇంపగరిలెతోకలియ
 బెడుతూ వుండాలి. అది బెల్లంపాకంలాగ అయేవాకా ఇలా చేస్తూ వుండాలి.
 కరకవౌలుపు, తాడికాయ బెరకు, ఉసిరికపప్పు — ఇవి అర్చకలం చొప్పునా, తిప్ప
 గత్తు ఒకపలమూ, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, — రెండేసి కర్షాలు, వాయు
 విహంగాలు అరపలం, శేపాశ్చ క్షు, లెగడ ఒక్కొక్క కర్షం. — ఇన్ని మెత్తగా
 చూర్ణించి వస్త్రుగాలితం చేసి అపాకంలో చేర్చి గట్టిపడిగానే దింపి పెనగగిజలంలేసి
 మాత్రలుచేసి వాడుకునేది.

సాధారణంగా దీనికి గోరువెచ్చని నీళ్ళు, గోరువెచ్చని పాలు, మంజిష్ఠాది కషా
 యం — మొదలైనవి అనుపానాలు. అప్పటికే మంచిదిగా కనపడ్డ అనుపానమున్నా
 వాడుకోవచ్చు.

ఇది కుష్టురోగా లన్ని జయిస్తుంది. త్రిదోషజమైన వాతరక్తమన్నా హరిస్తుంది.
 సర్వవ్రణాలు, గుల్మలు, ప్రమేహపిటికలు, ప్రమేహాలు, ఉదరవ్యాధులు, అగ్ని

మాంద్యం, కాన, పాండు, ఉబ్బు — ఇవన్నీ పోగొడుతుంది. వాసాకషాయంతో పుచ్చకుంటే శత్రువ్యాధులూ, కుశాకషాయంతో పుచ్చకుంటే గుల్మములూ, చండ్రకషాయంతో పుచ్చకుంటే క్రణాలూ, క్షుద్ధులూ కూడా తగ్గిపోతాయి. ఇది వాడే టిప్పణుడు పురుషు, తీక్ష్ణద్రవ్యాలు, ఆజీర్ణకరద్రవ్యాలు, సంభోగం, ఎండ, మద్యం, రోషం ఇవి విడిచిపెట్టాలి.

౬౩ స్వచ్ఛం ద భై ర వి ర సం

సమభాగం చ సంగృహ్య పారదామృతగంధకమ్
జాతీఫలం చ భాగార్థం దత్వా కుర్యాత్ పు క్షణ్ణలీమ్
సర్వార్థం మాగధీమార్ణం కల్లయిత్వా సిధావయేత్
గుంజావ్యయం త్రయం వాపి నాగవల్లీరసేన చ
ఆర్ద్ర)కస్వరసేనాపి ద్రోణపుష్పీరసేన వా
శీతజ్వరే సన్నిపాతే విషూచ్యం విషమజ్వరే
పీనసే చ ప్రతిశ్యామజ్వరే జ్వరే తత్రైవ చ
మందాగ్నో వసునీ చైవ శిరోరోగే చ దారుణే
ప్రయోజ్యో భిక్షా సమ్యగ్రస స్వచ్ఛందభైరవః
పథ్యం దధ్యోదనం దద్యాద్వీక్ష్య దోషబలాబలమ్ ।

పాదరసం, నాభి, గంధకం—ఇవి సమభాగాలు. జాజికాయ అర్ధభాగం. ముండు రసగంధకాలు బాగా కజ్జలిచేసి, తరవాత నాభి, జాజికాయ కలిపి బాగా మర్చించి రెండుగుడిగజల యెత్తున గాని, మూడుగుడిగజల యెత్తునగాని వాడేది. అనుపానం తమలపాకుల రసం లేక, అల్లపురసం లేక, తుమ్మిపూలరసం.

చూర్ణంగా పుంచుకోక తమల పాకుల రసంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, తుమ్మిపూల రసంతోనూ బాగా మర్చించి కుప్పెలు కట్టుమని మళ్ళీ ది అనుపానాలతో పాదపం తృప్తజ్వరాల సంప్రదాయం. ఈపద్ధతి చాలా మంచిది.

ఇది శీతజ్వరం, సన్నిపాతం, విషూచి (కలరా), విషమజ్వరం, పీనస, కడికం, శీర్ణజ్వరం, అగ్నిమాంద్యం, వాంతులు, రోరోగం పోగొడుతుంది. దోషబలా బలాలు గుర్తించి పెరుగుతో అన్నం పథ్యం పెట్టేది.

౬౪ గూలదావానలరసం

శుద్ధసూతం విషం గంధం పలాష్టకం మర్దయే ద్దృఢమ్
మరిచం పిష్పలీ శుంతీ హింగు సోమర్పలం ద్దృఢమ్
పలాష్టకం పటూనాం చ శుండాక్షూరం పలాష్టకమ్
నవ్తవారం శిగఖభస్మా జంబీ కాష్ఠే పిషేచకేతో
పలాష్టకం చ సంయోజ్యం తస్మిన్వం నింబుకద్రవైః
దినం మర్ద్యం కోలహూత్రం భక్షయే త్స్వర్ణగూలజత్
లజ్జిర్ణోదరమలదాగ్నిః సుసాధ్యః సపి సాధయేత్
గూలదావానలాభ్యోయం రసో జ్ఞానోగోగహః ।

సోదరసం, నాభి, గంధకం — ఇవి ఒక్కొక్కపలం. మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, సొంటి, ఇంగువ, సోమర్పణం — ఇవి చిందేసేవలాయి. సైంధవఃకుణం, చించా ఖేరం, నిమ్మకాయుసంలూ ముంచుతూ ఏడుమూట్లు కల్పించి శిఖల భర్తం — ఇవి ఎనిమిదేసిలాయి. ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మకాయలసాన ముద్దించి రెగుగింజంత మాత్రలు చేసుకుని వాడితే సర్వకాలలూ పొగొడుతుంది. అజీర్ణం, ఉదరవ్యాధులు అగ్నిమాంద్యం — ఇవిన్నీ తగ్గించేస్తుంది.

౬౫ బృహత్కఫకేతురసం

దగ్ధశంఖం త్రికటుకం టంకణం సమభాగమ్
విషం చ పంచభి స్తుల్యం ఆర్ద్రోయేన మర్దయేత్
వారశ్రమం రక్తికా శ్చ పటీం కుర్యాద్విచక్షణః
ప్రాత స్నానం చ వచికాన్వయ మార్ద్రాకవారిణా
కఫకేతుః కంఠరోగం శిరోరోగం చ నాశయేత్
పీనసం కఫసంఘాతం నన్నిపాతం సుదారుణమ్ ।

శంఖభస్మం, సొంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, పొంగించిన వెలిగారం, ఇవి సమభాగాలు. నాభి ర్భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి అల్లపురసాన మూడుమూట్లు ముద్దించి మినుములం లేన మాత్రలుచేసి, అల్లపురసం అనుపాసంగా ఉదయం సాయంత్రం పుచ్చుకుంటే కంఠ

కోగాలన్నీ పోగొడుతుంది. శిరోశోగం తగ్గిస్తుంది. పీనస, కఫసంఘాతం తగ్గిస్తుంది. పడిశంపట్టినప్పు డిది చాలా మంచిపనిచేస్తుంది.

౬౬ య కృ ద రి లో హం

ద్వికర్షం లోహచూర్ణస్య గగనస్య పలార్థమ్
కర్షం శుద్ధం మృతం తామ్రం లింపాశ్చాఘ్రిత్యచఃపలమ్
మృగాజినభస్మ పలం నర్వ మేకత్ర కారయేత్
నవగుంజాప్రమాణేన వటికాం కారయే ద్భిషక్
యక్మస్త్రీహోదరం చైవ కామలాల చ హలీమకమ్
కాసం శ్వాసం జ్వరం హంతి బలవర్ణాగ్నివర్ధనమ్
యక్మదరి నామ లోహోయం నర్వవ్యాధినిఘ్నాదనమ్ ॥

లోహభస్మం చెండుకర్షాలు. అభ్రకభస్మం చెండుకర్షాలు. తామ్రభస్మం ఒకకర్షం. నిమృతశ్శపట్ట ఒకపలం. పొగ పైకిపోకుండా మామిడితో పుంచి పుటంపెట్టి చేసిన నల్లయిరిచర్మంభస్మం ఒకపలం. ఇవన్నీ కలిపి జలంతో మర్దనాచేసి సెనగలంతేసి మాత్రలు చేసి అనుపానవిశేషాలతో వాడుకునేది.

ఇది యక్మస్త్రీహోదర వ్యాధులు పోగొడుతుంది. కామెల్లు, హలీమకం, దగ్గు, తగర్పు, జ్వరం తగ్గించేస్తుంది. బలం, కాలతి, జలరాగ్ని కృద్ధిచేస్తుంది.

౬౭ కౌ లి హా ట ర సం

రుద్రనఃఖ్యామృతం చైవ త్రిభాగం సూత మేవ చ
గంధకం పంచభాగం చ శిలాయా ఋతుభాగకమ్
తామ్రభస్మ చతుర్భాగ మృషిభాగం చ టంకణమ్
తాళకం నవభాగం చ నహ్నిషువాం తదైవ చ
త్రిఫలా చ త్రికటుకం విశద్వాదశకం తథా
హింగుభాగైకనఃఖ్యాక ముగ్ధగంధా తదైవ చ
ఏవం ఖల్వే చ సంస్థాప్య హృద్భ్రీకం మహ్నిమూలకమ్

జుబీగం లకునం చైవ శార్వత్రిగ్గర్వం మూలకమ్
 లాంగలీ హృదయచీ చ సింధు రాక్షసకళాని చ
 లంకోల శిగుమూలాని చైలిరాక్షసం వృథకృష్ణధక్
 పంచకోలకమాయేణ పంచమూలం వర్ణయేత్
 గుంజామాతాం పటిః లభ్యా శ్శృంగభేదం పిబే దను
 అసాధ్యం సన్నిపాతం చ సర్వజ్వరహం మమ్
 సన్నిపాతకలం చైవ సర్వహామో వ్యవశయేత్
 స్నానం కుర్వాత్ప్రమత్తేన శ్రీంపం లేప మాచరేత్
 వధ్యం దధ్యోదనం చైవ ఖర్జురానిధలా న్యపి
 తాంబూలచర్మణః కుర్వాత్క్రమే చైవ సమాచరేత్
 కాలకుటరసో నామ్నా కండితే చైవ భాషితః
 భిషగ్వరైః కృత శ్చైవ రోగాణాం కలనాశయేత్ ।

నాభి 11 భాగాలు. పాదరసం 3 భాగాలు. గంధకం 5 భాగాలు. మణిశిల
 6 భాగాలు. తామ్రభస్మం 4 భాగాలు. పొంగించిన వెలిగారం 7 భాగాలు. తాళకం
 9 భాగాలు. చిత్రమూలం 9 భాగాలు. త్రిఫలాలు 10 భాగాలు. త్రికటుకాలు
 12 భాగాలు. ఇంగువ 1 భాగం. కన 1 భాగం. ఇవన్నీ కలిపి మెత్తగా చితకగొట్టి,
 ఖల్వంలోవేసి అల్లపురసం, చిత్రమూలరసం, నిమ్మకాయరసం, వెల్లుల్లిరసం, బండి
 గురివిందరసం, కారుమరగరసం, జిల్లేడువేళ్ళపాళ, పొత్తిమంపరసం, హంసపాదిఅకు
 రసం, వావిలిరసం, తమలపాక్షల రసం, ఊసుగుచ్చెరసం, మునగవేళ్ళరసం,
 పంచకోలకమాయం, పంచమూలకమాయం — పీటితో ఒక్కొక్కజాము మర్దించి
 గురిగింజమైత్తున మాత్రలు కట్టుకుని అల్లపురసంతో నేపించేది.

ఇది అసాధ్యసన్నిపాతాలు పారెస్తుంది. సర్వజ్వరాలూ తగ్గిస్తుంది. ఇది పుచ్చు
 కున్న తరవాత ప్రయత్నపూర్వకంగా స్నానంచేసి మంచిగంధం పూసుకుని పెరుగు
 అన్నం తినాలి. ఖర్జూరాది ఫలాలున్నూ భక్షించాలి. తాంబూలం వేసుకోవాలి.

ఓం కా మ చూ డా మ ణీ ర స ం

మాక్రికం మాక్రికం చైవ స్వర్ణధన్య వృథకృష్ణధక్
 కర్పూరం జాతికోషం చ జాతీఫలపంగకమ్

వంగభస్మ తథా గ్రాహ్యం యాగ్యం చాపి తస్థామ్
 చాతుర్థాతం చ సంగ్రాహ్యం తేకత్ర చూర్ణితమ్
 శతమాలీరసే నైవ భావయే త్సప్త వారామ్
 తతో గుంజాచమాదేన వటికా భిషజా కృతా
 అజపానవిశేషేణ రోగాకరవిनाశినీ

శీతం వయోగోపానం చ కామరీః కామయే చృశమ్
 వీర్యహీనో భవే ద్యస్తు యో వా స్యా త్పరిత్యజః
 సోశీతివాద్విరో వాపి యువేవ రసతేగనాః

భేషజై స్త్విదైః కిం స్నా గన్వైత్స శతసంఖ్యకైః
 ఫలం న కి చి త్స్తతాస్తి కేవలం గౌరవం మహమ్
 నాతఃపతనం కించిదస్తి భస్మికగం భువి

అత స్త్వప్రశుతేన సేవ్యం భూమిభుజా నదా
 విశేషా ధ్వజభంగం శ్చ సప్తాహేన విశతయేత్
 ప్రమేహం మూత్రరోగం చ మందాగ్నిం శ్వేతా ధుం తథా
 రక్తదోషం చ గారీణాం పాపా ద్దోషం విశత్సతి ॥

మూత్యాలభ్యం, హేమమూషికభ్యం, స్వప్నభ్యం, పచ్చుర్యుగం, జాజికాయ,
 జాపత్రి, లవంగాల, వంగిభస్మం, రజతిభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. దాల్చినీ
 చెక్క, ఏలమల, అకపత్రికం, నాగకేరకం — ఇవి అర్థభాగం చొప్పున గ్రహిం
 చేరి, ఇకన్నీ కలిపి కిల్లితేగలరసాన ఏమమాట్లు మర్దించేది. తరవాత గురిగింజయొత్తున
 మాత్రలచేసుకుని వాడుకుని పాలు పుచ్చుకోవడం మంచిది.

పిశ్యం తక్కువయిపోయి సంభోగశక్తి క్షీణించినవారి కిది చాలా మంచిది.
 ముఖ్యంగా ఏమది నాలతో ద్వజభంగం కెగ్గిపోతుంది. ప్రమేహం, మూత్రవ్యాధులు,
 అగ్నిమాంద్యం, రక్తదోషం, శ్రీల రజోదోషం, పోగొడుతుంది.

ఒక చంద్రా మృత రసం

త్రికటు త్రిఫలా చవ్యం ధాన్య జీరక సైంధవమ్
 ప్రత్యేకం తోలకం గ్రాహ్యం ఛాగీక్షిరేణ గోశయేత్

రనగంధగలోహనాం ప్రక్షేపకం కార్షికం శుభమ్
 టంకనస్య వలం దత్వా మరిచస్య వలార్థకమ్
 సవకుంజావ్రమాణేన వటికాం కారయే ధృవక్
 ఏకై కాం వటికాం ఖాదే ద్రక్షోత్పలరసప్లుతామ్
 నీలోత్పలరసే నాపి కుభుత్థస్య రసేన వా
 పిష్పిల్యా మధునా వాపి శృంగబేరరసేన వా
 మాఠి పంచవిధం కానం వాతపిత్తనముగ్ధకమ్
 వాత్సలేష్టోగ్ధవం దోషం పిత్తలేష్టోగ్ధవం తథా
 చాతికం వైత్తికం చైవ నానాదోషనముగ్ధకమ్
 రక్తనిష్ఠీననం చాపి జ్వరం శ్వాసనమన్వితమ్
 తృష్ణాం దాహం భయం హఃతి జఠరాగ్ని ప్రవీవనీ
 బలవర్ణకరో హేష్టావ స్తీహగుల్మోదరావహా
 ఆరావాక్పయిహృత్పాండుజ్వజ్వరవిరాశనీ
 ఇనం చంద్రామృతం నామ చంద్రచూడేన నిర్మితమ్
 వాసా గుడూచీ భాగ్జీ చ ముస్తకం కంటకారికా
 ఏషాం క్యాథం పితే దణితే చాకా వీర్యధారిణీ ।

సాంటి, పిప్పలి, మిరియాలు, కరక, తాడి, ఉసిరిక, చవ్వం, ధనియాలు, జీరికర్ర, సైంధవలవణం ఇవి ఒక్కొక్క తులరి. పాదరసం, గంధకం, లోహభస్మం — ఇవి రెండేసి తులాలి. పొంగించిన వెలిగారం ఎంమిది తులాలి. మిరియాలు మల్లీ నాలుగుతులాలి. ఇవన్నీ యథాశాస్త్రంగా కలిపి మేకపాలతో మర్దించి తొమ్మిది గుంజలి యెత్తున మాత్రలు కట్టుకునేది.

ఎర్రకలవపూలరసం, నల్లకలవపూలరసం, ఉలవల కషాయం, పిప్పళ్ళ కషాయం, తేనె, అల్లపురసం — వీటిలో ఏదైనా అనుసానంగా వాడుకొనవచ్చు. తరవాత అడ్డసరం, తిప్పతీగ, గంటుభారంగి, తుంగముస్తలు, చాచుకు — వీటి కషాయాలలో ఒకటిన్నీ పుచ్చుకునేది.

ఇది పంచవిధకాసలు, రక్షాస్థివనం, వగర్పతోకూడిన గ్వరం, శ్శృగ్గ, తాపం, భ్రమ పోగొడుతుంది. అకలి దృష్టిచేస్తుంది. బురూ ఘట్టి కలిగిస్తుంది. ప్లిహాహ్లాధులు, గుల్మం, అనాహం, ఉదగవ్యాఘ్రులు, క్రిములు, పాండువు, బిజ్జ్యరమూ పోగొడుతుంది.

౭౦ కిన్నరకంతరసం

రసం గంధక మభ్రం చ మాక్షికం లోహ మేవ చ
కర్షివ్రమాణం సంగృహ్య వైక్రాంతం రసహానిమ్
వైక్రాంతార్థం తథా హేమ రాష్ణం హేమచతుర్ణమ్
వాసాయా శ్చ తథా భార్గ్యా బృహత్స్య రాద్ధిఃస్య చ
స్యనేన సరస్వత్యా భావయిత్వా వృథకృష్ణక
రక్తిర్వయమితాః కుర్యా ద్వటీ శ్చ బిగ్రశోపితాః
స్వరభేదా నశేషాః శ్చ క సాన్ శ్వానాం శ్చ వారూణాన్
సింహాన్ కఫజాన్ శ్యాఫేన్ వాతశ్లేష్మచముష్ణచాన్
హర్యా త్కిన్నరకంతాభ్యో రహ సా రుద్రసంశ్లేషః
కిన్నర స్తేన కంత స్య స్వరోస్య ప్రాశనా ద్భవేత్ ।

పాదరసం, గంధకం, అభ్రభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, లోహభస్మం — ఇవి రెండేసి తులలు. వైక్రాంతభస్మం అనీతులం. సువర్ణభస్మం పావుతులం. రజతభస్మం ఒక తులం. ఇవి చేర్చును, అడ్డచరంగసంగోనూ, గంటుభారింగి కషాయంతోనూ, వాకుడు నేలములకల రసాలతోనూ, అల్లపురసంతోనూ, పరస్పతీఅమరసంతోనూ వేరువేరుగా భావనచేసి రెండేసిరతుల యెక్కువ మాత్రలు కట్టునుని వాడుకునేది.

ఇది సకలవిధాల స్వరదోషాలు, దగ్గులు, వగర్పలు, కఫవ్యాధులు సమస్తమూ పోగొడుతుంది.

౭౧ విషూచివిధ్వంసరసం

టంకనం మాక్షికం ఘృతీ పారదం గంధకం విషమ్
గరలం సమభాగేన సర్వేషాం హింగులం సమమ్

మర్దయే జ్వంబీరవానై ర్వటీ శార్కా ప్రమత్నతి,
శ్వేతనర్మకణ్ణిల్యా చ మృతసంజీవనీ తథా
విషూచీం నాశయ త్యాశు నధ్యక్షం పథ్య మాచరేత్
త్రిదోషోత్థ మతీసారం సర్వోపద్రవసంముతమ్ ।

పొంగించిన వెలిగారం, హేమమాక్షికభర్మం, సాంటి, పాదరసం, గంధకం, నాభి, గరళం — ఇవి సమభాగాలు. పిటికన్నుటకే సమం ఇంగిలీకం. ఇవన్నీ చేర్చి నిమ్మ కాయరసాన మర్చించి అవగింజ లంతేసి మాత్రలు చేసే తగిన అనువాసంతో వాడు కునేది. పెరుగుతో అన్నంపెట్టాలి.

ఇది విషూచి (కిలరా) పొగొడుతుంది. సర్వోపద్రవాలతోనూ కూడిన త్రిదోష తీసారం కూడా తగ్గించేస్తుంది.

౭౨ అగ్ని ముఖరసం

సూతం గంధం విషం తుల్యం మర్దయే దార్ద్రకద్రవైః
అశ్వత్థచించాపార్శ్వాక్షాః క్షౌరౌ చ ఒకణ్ణమ్
జాతీఫలం లవంగం చ క్రికలు త్రిశలా సమమ్
శంఖక్షారం పంచపలం హింతు జీరం ద్విభాగిమ్
మర్దయే దిస్తుయోగేన గుంజామాత్రా పటే శుభా
పాచనీ దీపనీ నవ్యోజ్జీర్ణం శూలవిషూచికాః
హిక్మాం గుల్మం చోదరం చ నాశయే స్నాత్ర సశేయః ।

పాదరసం, గంధకం, నాభి — ఇవి ఒక్కొక్క పలం గ్రహించి అల్లపురసాన మర్చించేది. తరవాతి అంతులో రావి, చింతి, ఉత్తిరేణుషింకం, యువేరం, సర్వ ష్మరం, పొంగించిన వెలిగారం, జాడికాయలు, లవంగాలు, సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరి యాలు, కరక, తాడి, ఉసిరికలు — ఇవిన్నీ ఒక్కొక్కపలమూ, శంఖభర్మం అయిదుపలాలు, ఇంగువ, తీలకర రెండేసి పలాలు చేర్చి అష్టద్రవ్యాలతో మర్చించి గుంజింజలంతేసి మాత్రలు కట్టి సమమూనుహాలిగా అనువానాలు నిర్ణయించుకుని వాడుకునేది.

ఇది జీర్ణకర్తరిని బృద్ధిచేస్తుంది. దాకిలి పుట్టిస్తుంది. ఆజీర్ణం తగ్గిస్తుంది. కూల, విషూచి (కిలరా), ఎక్కిళ్ళు, గుల్మాలు, ఉదరవ్యాధులు పొగొడుతుంది.

౭౩ సు వ ర్ణ సిం దూ ర భూ షణం

సువర్ణం రజతం వజ్రం మాక్తికం చాపి విద్రుమమ్
 భుజంగ మభ్రకం శాంతం రససిందూరం వంగకే
 పృథగ్ద్విభాగం పూర్వార్థే త్వేకభాగం వరార్థకే
 జాతీపుష్పరసై శ్శోణముసపుష్పేక్షుసాలకైః
 వరావారాహిలామజ్జాహిమశాల్యలివాదిభిః
 ప్రత్యేకంత్రిదిసం పిష్ట్యా మాషచూత్రిం తు నూనతః
 మధునా సేవయే త్ప్రాతః క్షుప్తం సర్వం చ కామలామ్
 విశతీం తు ప్రమేహం శ్చ చత్వారింశ చ్చ పైత్తికాన్
 సిందూరభూషణం నామ గర్భిణీహాగనాశకమ్
 వీర్యవృద్ధికరం నిత్యం షంషోపి తరుణాయతే ||

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, వజ్రభస్మం, మాక్తికభస్మం, ప్రవాళభస్మం — ఇవి రెండేసి భాగాలు. వాగభస్మం, ఆభ్రకభస్మం, శాంతిభస్మం, రససిందూరం, వంగభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్క భాగం. ఇవన్నీ కలిపి జాజిపువ్వులు, ఎర్రఅపిసీపువ్వులు, చెరుకు పళ్ళు, కురుపేరు, పిల్లి తేగలు, నేలతాడి, వట్టిపళ్ళు, రక్తచందనం, బూయగు చెక్క — వీటి రసాలతో మూడేసిదినాలు మర్దించేది.

ఇది మాషప్రమాణం తేనెతో పుచ్చుకునేది. ఇది సకలకుష్టులు, కామెర్లు, వింశతి ప్రమేహాలు, ఇరవైనాలుగు పిత్తివ్యాధులు, పోగొడుతుంది. గర్భవతులకు వచ్చే రోగాలన్నీ ముఖ్యంగా పోగొడుతుంది. వీర్యవృద్ధిన్నీ కలిగిస్తుంది. ఇది సేవించిన వాడు వృద్ధుడైనా పడుచువా డవుతాడు.

౭౪ ఆ నం ద భై ర వి

సౌభాగ్య హింగుళ కణా గరళం మరీచం
 సంమద్ద్య నింబకరిసేన దినత్రయంచ
 అనందభైరవివటీ తుంగప్రమాణం
 నానాసుపానసహితం సకలామయఃస్నుమ్ ||

పొంగించిన వెలిగారం, ఇంగిలీకం, పిప్పప్పు, నాభి, మిరియాలు — ఇవి సమ భాగాలు. ఇవి జేపచ్చెక్కరసంతో నూరి కరిగించి జలం లేసి మాత్రం చేసి వాడుకునేది.

ఇది అంబర నిమ్మకాయలరసాన మర్చించి తయారుచేస్తున్నారు. ఎక్కడో కృష్ణవైష్ణవులు మాత్రమే జేపచ్చెక్కరసాన మర్చించి సిద్ధపరుస్తున్నారు.

ఇది సకలవ్యాధులూ తగ్గిస్తుంది.

౭౫ కూ ల కు తా రం

టణకణం పారుడు గుండు త్రిఫలా వ్యోష తాళిమ్

విషం తామ్రం చ నేపాళం భృగన్వరినమర్చితమ్

ద్విగుణమాత్రా వచికా మరీచే నార్ద్రీకేన హ

నర్వకూలకతారోయం విష్ణుచక్ర మివాసురాన్ ।

పొంగించిన వెలిగారం, పాదరసం, గంధకం, కరక, తాడి, ఉసిరిక, సాంటి, పిప్పలి, మిరియాలు, తాళికం, నాభి, తామ్రఫస్మం, నేపాళాలు, — ఇవి సమభాగాలుగా గ్రహించి గుంటకలగరసంతో మర్చించి రెండేసి గురిగించబయల్పడన మాత్రలు కట్టు కుని వాడుకునేది. అనుపానం మిరియాలకషాయం గాని, అల్లప్పుడం గాని వాడు కునేది. సుదర్శనచక్రం సకలరాక్షసులనూ సుహరించేటట్లు ఇవి సకలకూలలూ పొగొడుతుంది.

౭౬ పై ల్యాం త క ర సం

అల్లము జీలకర్రయును ఆమలసూపము సింహరంబునన్

తెల్లని సైంధవంబు నమ భాగము చాల్చిని ఖల్వమందునన్

బుల్లసి నిమ్మపండ్లరసముం గొని మర్దనచేసి చిన్నమున్

జల్లగ నేవడిసినను శాంతము నొందును సర్వపైత్యముల్ ।

పొట్టుతీసిన అల్లం, జీలకర్ర, ఉసిరికపప్పు, రససింహారం, సైంధవలకణం, చాల్చిని చుక్క — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మకాయల రసంతో మర్దనాచేసి చిన్న మెత్తు చొప్పున పుచ్చుకుంటే సకలపైత్యాలూ తగ్గిపోతాయి.

వంశచౌషధాలు

౧ పూర్ణచంద్రోదయం

పలం హృదుస్వర్ణదళం రసేంద్రం
 వలాప్తం జోషిక గంధకస్య
 శోణై న్సుకారాసనివసనూనై
 స్సర్వం విరుద్ధ్యాథ కుమారికాద్భిః
 తత్కాచక్షుభే సహితం ప్రగాఢే
 మృత్పర్పటీభి ర్దివసత్రయం చ
 పచే త్కమాగ్నౌ సికతాఖ్యమంత్రే
 తతో రజః పల్లవరాగిరిశృమ
 నిశ్చయః చైత చ్చ పలం పలం చ
 చత్వారి కిరూపరజ సదైవ
 జాతీఫలం శోషణ మింద్రాక్షుష్పం
 కిస్తూరికాయా ఇహ శాణ మేకమ్
 చంద్రోదయాయం కథితోన్య మాజా
 భుక్తోహివల్లిదళమధ్యవర్తి
 మనోత్కటానాం ప్రదుదాశతానాం
 గర్వాధికశ్చిత్ శ్లేషయ త్యకా జే
 ఘృతం ఘనీభూత మతివ దుఃస్థం
 మృదూన మూంనానీ నయస్తకాని
 మామాన్నపీష్టా భవతి సఖ్యా
 న్యానందిదాయా స్వపరాణి చాత్ర

వలీపతి నాశన న్నమభ్యుతాః వశః ప్రసాద
 స్సమస్తగతిభండవః ప్రచురభ్యుదయః
 గృహేషి గృహభూషణి ర్భవతి యస్య చంద్రోదయః
 స్స పంచశరద్యుతీ మృగదృశాం భవే ద్దర్శనః
 రతిభావే రతాతే నా నేమిత్యో రసోత్తమః
 మానవానిం కరో త్యేషః ప్రసాదానాం సుశ్చితమ్
 కృత్రియం స్థావరం చైవ జగదం చాపి యస్మత్ప్రమ్
 స వికారాయ భవతి సాధకేంద్రస్య వత్సరాత్
 యథా వృత్త్యంజయభ్యాసా
 స్సృత్యంజయతి దేహీనమ్
 తథా నుం సాధకేంద్రస్య జరాంతరాంతరమ్
 తంత్రాంతరే ప్రసిద్ధోఽయం మకరదశామతః ॥

అతిమృగపుగా వున్న కుంకరపుకేతులు ఒకపలం. శుక్రశైవ పావరసం యెనిమిది పలాలు. గంధకం 16 పలాలు. ఇవి మామూ సుప్రసాదము ప్రకారం కరిపి మర్చించేది. గంధకంలో రసం బాగా జీర్ణించాక అపాడి వైశిష్టికపుష్పలరసంతో మూడు దినాలూ, కలబందగసంతో మూడుదినాలూ వర్చించే. తర్వాత, అది నీకను ఎంకించి చూర్ణంచేసి గజపప్పెలలో ఎక్కించి కికశాయిత్రంతో క్రమాగ్నులమీద చూడు దినాలు వుండాలి. అప్పటికి మామిడిచిగురుటాకుల రసంతో సింహగం ఏర్పడుతుంది. అది తీసుకుని అది వొకపలం, పచ్చకర్పూరమా, జాజికాయా, మిరియాలూ, లవంగాలూ — ఇవి నాలుగూ ఒక్కొక్కపలమూ, ఒకతాణు కస్తూరీ చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా నూరి స్థితిగతులను నట్టి వెతాను నిశ్చయింపకుని వాడుకోవాలి.

ఇది పుచ్చకునేటప్పుడు కేకకున్న నెయ్యిలో చిక్కలి పాలూ, మంచినంది మాంసాలూ, మామిడినూ, మిరిపసున్నీ ఇలాంటి బలకరపదార్థాలూ ఎక్కువగా భుజించాలి.

ఇది పుచ్చకున్న పుకపుకు అనేకమంది స్త్రీలతో రమించగలుగుతాడు. ఇది పుష్పస్యాధులనూ పోగొడుతుంది. శరీరం ముడికలపడగవ్వకు. జుట్టు నెరియ నిక్కగు. వయస్సంధనం కలిగిస్తుంది. ఇది నేవించేనాడు మన్మథుడు లాగ బలదర్పి కుడై స్త్రీలకు ప్రీతిపాత్రుడై వుంటాడు. ఇది రతిప్రారంభించడానికి ముందుగాని,

రతి అయినకరచాత గాని తాంబూలంతో నేటిస్తే స్త్రీలకు గర్వభంగం కలిగించే శక్తి కలది. సుఖంబి. స్థాపనము మనఃమేటా, కృత్రిమముమీటా ఇది ఒక్క-సంకల్పకం తప్పవ కాళందా నేటించే పురుషుణ్ణి విమోచయ్యేవు. ఇది నేటిస్తే ముగిలేదనుమా మరణమా కూడా కావు.

ఇదే ఇకగజేకాలలోనూ ఇకరగఁధాలలోనూ మకరధ్వజం అని ప్రఖ్యాతి పొందివుంది.

గమనిక: — ఇది చెయ్యకంలో గ్రంథంలో వున్న విధానానికి, మనదేశంలోవున్న సంప్రదాయానికి చాలా భేదంవుంది. “తతో రజః కల్లవరాగరవ్యం నిగృహ్య” అని యోగంలో ఉంది. (మామిడి) చిగురుటాకులాగ రవ్యంగా వున్న సింధూరం గ్రహించమనింది. అని మాత్రమే గ్రంథంలో వుంది. సింధూరం గాజుపప్పెలో పైభాగాన వుంటుందనీ, గంధకంయెక్కిపోయి బంగారం కింద వుండిపోతుందనీ అందరికీ తెలుసు. సింధూరంలో ఆబంగారం కలపవలసిందని యోగంలో లేదు ; కాని మనదేశంలో మొగల్లంబు ఆబంగారం కలిపి నూరి పుప్పెలుకట్టి వాడడం సంప్రదాయం అయింది. ఇది తప్పు. ఆబంగారంలోవున్న గుణం సింధూరానికి సుక్రమిందింది. ఆబంగారం యిక సులభమే మాత్రమే పనికివస్తుంది. దాని ఔషధశక్తి పోయింది. ఆబంగారం సింధూరంలో కలిపి నూరడం, ఆబంగారం రసంలోనూ గంధకంలోనూ కలిపి మళ్ళీ పూర్ణచంద్రోదయం వంశవంశవంటిది. నిర్భకం. ఔషధాలు చేసేవారు ఈవిషయం బాగా యోచించాలి.

మరిస్తే, సింధూరమూ బంగారమూ కలిపి నూరి యేదో అనుసానచూర్ణంతో వాడడం కూడా మనదేశంలో వాడుకలో వుంది. ఇది ష్రియప్రకరణంలో చెప్పిన రసాయనాషధం. ష్రియవ్యాధిలో వాడినా, రసాయనంగా వాడినా యిది యోగంలో చెప్పినట్టు పచ్చకర్పూరమూ, అవంగాటా, జాడికాయా, మిరియాణా, కస్తూరి కలిపే వాడాలి. ఇదికూడా వైద్యులు యోచించాలి.

౨ కౌంతవల్లభరసం

కాంతం పోడకభాగం చ చతుర్దశ మయోరసః

కీర్తిర్వాదకకం చైవ దశభాగంతు టాకణమ్

పవనశ్శిల్పభాగం చ వాదభాగం తు శిలజతు

వర్జేణ చ సమం సూతం గంధకం చాపి తక్కిమమ్

అద్రిమూసోదరే న్యన్యవాలుకాయంత్రకే క్షిపేత్
 సాచయే త్వవ్రాత్రం తు నంగ్రాహ్యం నూక్మచూర్ణితమ్
 సేవితం మధురా యుక్తం నిస్కారేన సమన్వితమ్
 పాండురోగం క్షయం గుల్మం గ్రహణీ మపి నాశయేత్
 కానం శ్వాసం జ్వరం శుభ్రం స్త్రీహోదర మరోచకమ్
 మంచాగ్నిం కుష్ఠరోగం చ మూలరోగం భగవదమ్
 జాతశూలహరం వృష్య మత్యంత మతివీపసమ్
 తుష్టిశుష్టికరం కాంతివ్యనమ్ బలవద్ధనమ్
 కాంతవల్లభనామ్నాయం విష్ణునా నిర్మితం పురా
 నర్వపాంశు క్షయం వైస లోకస్యారోగ్యకారణమ్ !

కాంతభస్మం 16 భాగాలు. లోహభస్మం 14 భాగాలు. మాంధూరభస్మం 12 భాగాలు. పొంగించిన తెలిగారం 10 భాగాలు. మణిశిల 8 భాగాలు. కర్పూర శిలాజిత్తు 6 భాగాలు. పిడి అన్నిటికీ సమం పాదరసం. రసంతో సమానం గంధకం.

మందు రసగంధకకజ్జలిచేసి తిరవాత భస్మాలు కలిపి నూరాలి. ఏరసంతోనూ నూరమని యోగంలో తేకపోయినా, వృద్ధవైష్యులు నిమ్మకాయరసంతో నూరడం సంప్రదాయంచేశారు, అది ఆరాక మల్లీ పొడిచేసి గాజుకుప్పలో ఎక్కించి క్రమాగ్నులతో ఏడురాత్రిబగళ్ళు వంటచెయ్యాలి. వంటఅయిన తిరవాత వైచిచేరిన సిందూరమూ, కింగవుడిపోయిన భస్మసంపుటి కలిపి మిరియాలక మాయంతో నూరి, కుప్పలు కట్టుకునేది. ఈమిరియాలక మాయం మర్దనా కూడా సంప్రదాయసిద్ధమే. గాజుకుప్పలో అడుగున వుండిన భస్మసంపుటి ఉన్నది ఉన్నట్టు తీసి సిందూరంతో కలపగూడదు. దానిలో గంధకం ఏమాత్రం అయినా మిగిలివుండవచ్చు; కనక, అది పెంకులో పోసి కొంతసేపు నిష్కవమిద ఉంచాలి. అలాచేస్తే పొగరూపానగాని మంటరూపానగాని అగంధకం హరించిపోతుంది. అదిచల్లబడ్డాక సిందూరంతో కలుపుకునేది.

ఇది తెనుగుదేశంలోనే వాడుకలో వుండిన గొప్పబోషధం. యుక్తిగా అనుపాన భేదాలతో వాడుకుంటే యిది అనేకవ్యాధులను తగ్గిస్తుంది. కాని నిత్యపరిచయంవల్ల సూలమంది ఇది సామాన్య బోషధం అనుకుంటారు. ఇది క్షయప్రకరణంలో ప్రధానంగా చెప్పబడ్డది.

ఇది పాండురోగం, త్వచు, గుబ్బు, గ్రహణి, కాస, చ్చాపు, చ్చాసం, భక్తి, స్థిరహారం, అరోచకం, అగ్నిమాంస్యం, కుష్మంత్ర, మాంసశంక, భగంకం, జాత కూల పోగొడుగుంది. అకలివృద్ధి వస్తుంది. శిశువుని కలిగిస్తుంది. గర్భవృద్ధి, శరీరపుష్టి, కాంతి, బలమూ కలిగించి తుష్టి కలిగిస్తుంది. స్వపాండువులకూ, త్వచుకూ ఇది తిరుగులేని ఔషధం.

ఇందులో కాంతింకలుగలవైన కన్నీ, కాస్త్రీ, చుంగు తయారైన భస్మాలు గానే వాడాలి. రజసువాడవం చాలా తిప్పు. 'రజః' అంటే భస్మమే. కొంజిత్తు అన్న చోట కొండకు గోమూతకొలిచిత్తు వాడవం కూడా తొంది ; కాని అది మంచి సంప్రదాయం కాదు. వటలో గోమూతకొలిచిత్తు గంధకంతోపాటు వాడించి పోతుంది. అంచేత కర్పూరకొలిచిత్తే వాడాలి.

మరిన్నీ కొండ దిగి మూడుదినాలే వటచేస్తారు. అదిన్నీ తక్కువ. ఏమరాతం బగ్గు వటచేస్తేనే ఇది కరిగా పనిచేస్తుంది.

రజసు వేస్తే గాని కుప్పె గట్టిగా వుండవనీ, గట్టిగా వుండడం దీనికి మిథ్యం అనీ కూడా కొందరు చెబుతారు. అదీ మంచి అర్థం కాదు. భస్మాలే వాడాలి. కుప్పె నల్లరాయిలాగ వుండనక్కరలేదు.

ఆ మ క ర ధ్వ జం

పల మేకం సువర్ణస్య రసేన్ద్రస్య పలాష్టమ్
రసస్య చ్చిగుణం గంధం క్షణ్ణిశ్శ్చ యత్నశః
కుంభాకారస్యై ర్భావ్యం కాచపాత్రే సింధుయేత్
వాటయంత్రే చ సంస్థాప్య క్రమశః స్త్రిసిం పచేత్
సాంగశీతం నవనాదాయ పుష్పాదుణజస్సుమ్
యవమాత్రం ప్రణాతప్య మహిష్ణీవతై స్సహ ।

ఆ ష ధ్వు జం ది లి జా రి త మ క ర ధ్వ జం

రసస్య పద్మజై ర్గ్ధై పూర్వవ త్క్షణ్ణిశ్శ్చే
భావితే పాచితే సమ్యక్ షడ్గుణో లిజారితః
నిధివ శ్శేవితో హ్యేష ముముక్షు మపి జనయేత్

ఏతే నాభ్యానత త్రైవ జరామృతానాశనమ్
అమృతానవిశేషేణ నిరోధి వివిధాన్ శుభాన్
జ్వరం త్రిదోషజం ఘోరం మంథాత్మ శురోచకమ్
అన్యః శ్చ వివిధాన్ రోగాన్ వాళయే శ్చ త్రసంకశ్చః
కరో త్యక్తిం బలు పుంసాం వలీపలితవాళః
మేధాయుః కాంక్షజననః కామూర్జీపస్య స్పృహన్
భాన్జ్యోతి గృథా భాతి కాచే నీలాంకే శుభే
తథానువానభేదేన క్రియానాన్ మరద్యజః ?

అపరంజిరేమలు ఒకపం. శుద్ధపాదరసం ఎనిమిదలూ. గంధకం 16 పలాలు. ముందు బంగారం రసంలో జీర్ణంపచేసి తరవాత గంధకంతో కలిపి మెత్తగా నూనీ పిదప కలబందరసంతో నూరేసి. అది నీడవెండించి చూర్ణించి గాజాకుప్పెలో యెక్కించి క్రమాగ్నులతో సికతామంత్రంమీద మూడుదినాలు వండి చల్లబడిన తరవాత కుప్పెపైగాన పున్న సింహారం గ్రహించాలి. అది యవప్రమాణం తాంబూలంతో సేవించేది.

షడ్గుణబలిహిత మకరధ్వజానికిన్నీ ఇనే వస్తువులు. అయితే గంధకం రసానికి రెట్టింపు కాక అరురెల్లు వెయ్యాలి. అంటే, అపరంజిరేమలు ఒకభాగం. రసం ఎనిమిది భాగాలు. గంధకం 43 భాగాలు. బంగారం రసంలో జీర్ణంపచేసి అది అంత గంధకంలోనూ కలిపి కజ్జలిచేసి కలబందరసంతో నూరి అరేపిదప చూర్ణించి గాజా కుప్పెలో యెక్కించి సికతామంత్రంమీద క్రమాగ్నులతో మూడుదినాలు వండేది. చల్లబడిన తరవాత పై పుండే సింహారం గ్రహించివాడుకునేది. ఇదొకవిధం.

ఇక రెండోవిధం : అపరంజిరేమలు ఒకభాగం. రసం ఎనిమిది భాగాలు. గంధకం వదహాయభాగాలు. మెత్తగానూరి కలబందరసంతో మర్చించిఅర్చి చూర్ణించి గాజా కుప్పెలోయెక్కించి మూడుదినాలు వండేది. చల్లారిపిదప సింహారంమాత్రం గ్రహించి మరో 16 భాగాలు గంధకంలో కలిపి కలబందరసంతో నూరి యథాశ్రకారం వంటచేసేది. మల్లీ సింహారంమాత్రం గ్రహించి తక్కిన 16 భాగాలూ గంధకం కలిపి కలబందరసంతో మర్చించి యథాశ్రకారం వుండేది. ఇప్పటికి గంధకం 48 భాగాలూ వాడవం అయింది. ఇది మంచివిధానం అని చాలామంది అభిప్రాయపడ్తున్నారు.

మూడోపద్ధతి. ఒక్కొక్కభాగం ఎనిమిదేసి భాగాల గంధకంతో అనుమాట్లు వండవం. ఇది సాధారణంగా వాడుకలో లేదు. మూడుమాట్లు వుండేనా అనుమాట్లు

వండినా చెండోవంట మొదలు బంగారం కలపనక్కరలేదు. మొదటివంటకాగానే బంగారం తీసివేయాలి. కొత్తది అవసరం లేదు. సిందూరంమట్టుకే తక్కిన వంటలలో చేర్చుకోవాలి.

బంగారం కలిపినూరి వాడడం తిప్పు. సిందూరమే వాడ మని యోగంతో చెప్పబడ్డది.

ఇది మృత్యువును కూడా జయిస్తుంది. ముసలితనం రానివ్వదు. త్రిదోషాలవల్ల వచ్చిన జ్వరాలూ, అగ్నినూంధ్యమూ, అశోచకమూ పోగొడుతుంది. బలమూ పుష్టి వీర్యవృద్ధికలిగిస్తుంది. శరీరం మృదతలుపడనివ్వదు. జాట్లు తెల్లబడనివ్వదు. బుద్ధిబలం పెంచుతుంది. ఆయువును వృద్ధిచేస్తుంది. లేజన్నూ, వర్షన్నూ కలిగిస్తుంది. కామోద్దీ పనమున్నూ కలిగిస్తుంది. అనుపానవిశేషాలతో దీనిని వాడి సకల వ్యాధులనూ మోదర్చవచ్చు.

ఇది బతికివున్నంత కాలమూ తాంబూలంతో వాడతగ్గది. పథ్యం అక్కరలేదు.

మకరధ్వజానికీ వృద్ధుణుబలిచారితమకరధ్వజానికీ గుణాలు ఒక్కటే. అయితే, మకరధ్వజంకంటే ష. బ. మకరధ్వజం ఎక్కువగానూ, చురుగ్గానూ పనిచేస్తుంది.

మకరధ్వజమూ పూర్ణచంద్రోదయమూ ఒకటే. పూర్ణచంద్రోదయమే మరి చెండు వంటలు చేస్తే వృద్ధుణుబలిచారితమకరధ్వజం అవుతుంది. సిద్ధమకరధ్వజం మాత్రం సర్వాత్మనా వేరు.

౫ పుట ప క్ష. విషమ జ్వరాంతకరోహం

హింఘ్రాలనంభవం నూతం గంధకేన నుకజ్జలమ్
వర్షటిరసవత్పాచ్యం నూతాంఘ్రిహేమభస్మకమ్
లోహం తామ్ర మభ్రకం చ రసస్య ద్విగుణం తథా
వరిగకం గైరికం చైవ ప్రవాళం చ రసార్థకమ్
ముక్తా శంఖం శుక్తి భస్మ ప్రదేశుం రసవాదికమ్
ముక్తాగృహ్యే చ సంస్థాప్య పుటపాకేన సాధయేత్
భక్షయేత్ప్రాతరుత్థాయ ద్విగుణజాఫలమానతః
అనుపానం ప్రయోక్తవ్యం కణా హింఘ్ర సన్నేధవమ్
జ్వర మప్టవిధం హంతి నాతపిత్తకఫాశ్శయమ్

స్త్రీహాసంయక్తుతం గుల్మం సాధ్యాసాధ్య మథాపిహ
 సంతతం సతతాఖ్యం చ విషమజ్వరనాశకమ్
 కామలాం పాండురోగం చ శోథం మేహ మరోచకమ్
 గ్రహణీ మామనోమం చ కానం శ్వాసం చ తత్ర చ
 మూత్రకృచ్ఛాత్రిసారం చ నాశయే దవికల్మషః
 అగ్నిం చ కరుతే దీప్తం బలవన్లప్రసాదనః
 విషమజ్వరాంతకాఖ్యో ధన్వంతరిప్రకాశితః ।

ఇంగిలీకరసం సమభాగగంధకంతో పర్పటిచేసేసి. అడిన్నీ, రసంలో నాలుగోవంతు స్వర్ణభస్మమూ గ్రహించేసి. గోహాథస్యం, తామ్రభస్మం, అగ్రకథస్యం — ఇవి రసానికి తొట్టంపు, వంగభస్మం, వంటజేగురు, ప్రవాళభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కటి రసంలో సగంచొప్పున, మూక్తిభస్మం, శంఖభస్మం, ముత్యపుచిప్పలభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కటి రసంలో నాలుగోవంతు. ఇవిన్నీ కలిపి నీళ్ళతో నూరి ముద్దచేసి అది ముత్యపు చిప్పల సంపుటిలో పెట్టి అమృత్యపుచిప్పలు భస్మం కావడానికి తిగినన్ని పిడకలతో పుటంపెట్టేది.

ఇది అనేకఅనుసానాలతోవాడవచ్చు. పిప్పళ్ళు, వైలంబలవణం, ఇంగువ — ఇవి సమభాగాలుగా చేసిన చూర్ణంతో వాడితే విషమజ్వరాలూ, యక్ష్మశ్లేష్మనాశమలూ పొగొడుతుంది. కామల, పాండువు, ఉబ్బు, మేహరోగం, గ్రహణీ, అమదోషం, దగ్గు, వగర్పు, మూత్రకృచ్ఛం, మూత్రాతిసారం తిగిస్తుంది.

పుటం అయినతరవాత కొండరు సంపుటిలో వున్న మండే వాడతాడు. కొండరు ముత్యపుచిప్పలతో కలిపి నూరి వాడతారు. అయితే, ముత్యపుచిప్పలు కలపడమే నుంచిది. చాలామంది వాడుక అడే. యక్ష్మశ్లేష్మనాశమలూ, అమదోషమూ తగ్గించడం జ్వరంలో అగత్యం కనక యాసంప్రదాయమే చాలామందిది.

౬ సిద్ధమతరధ్వజం

చలమానం రసం సమ్యక్ శుభానంస్కారసంస్కృతమ్
 తథావలద్యయం గంధం శుద్ధహేమ ద్వికార్నికమ్
 శైలానాచలనఃఖూతే సుదృఢే చ సుచిక్కణే
 శోణప్రవృతజే ఖల్లే సర్వం సంస్థాప్య మిశ్రయేత్

మర్దయే ద్యత్నతో వై ద్యో యమా నస్తే నిరంతరమ్
 రక్తకారాన్నపుష్పస్య శ్వేతాంకోటఫలస్య చ
 కుమార్యా శ్చ రస్యై స్సృమ్య శ్చావయిత్వా వృథక్ వృథక్
 ఘోషయిత్వా కాచకూపీమధ్యే సర్వం ప్రయత్నతః
 రక్తాంగ సాలసుఖఖదిరశ్రీఫలోద్భవామ్
 కాష్ఠే నాన్యతమే నైవ నీరసేన ప్రతాపయేత్
 మృదువానలయోగేన ప్రాగ్భామద్విశయం వచేత్
 పున ర్భామద్వయం వాచ్యం మధ్యతాపేన వహ్నినా
 అగ్నినా ప్రఖరే జైవ తతో యామగ్నయం వచేత్
 భూయో మునాగ్నినా వాచ్య మనశ్చక్షుర్యూసుకమ్
 సాంగకీత మధోద్ధృత్య నవచూతదళోషమమ్
 భంగురం లోహితం పిప్లే దాకింబకుసుమీవసుమ్
 తతోపతార్య గంధేన ద్విరుజేన విరుద్ధయేత్
 భావయే త్పూర్వర ద్భాషుః సాచయే చ్చ ప్రయత్నతః
 ఏవం వారభ్యయం కుర్యా త్సమ్య గౌషధసిద్ధయే
 నన్నిపాతం జ్వరం ఘోరం మంవాగ్నిత్వ మురోచకమ్
 ఆమశూలం కటిశూలం హృచ్ఛూలం వక్త్రీశూలకమ్
 కానం శ్వానం చ యత్క్మాణం శూలం కష్ట మశేషతః
 గలోత్థా నత్రవృద్ధిం చ తథాతీసార మేవ చ
 క్లేవదం కఫవాతోత్థం చిరజం కులశం తథా
 నాడివ్రణం వ్రణం ఘోరం గునామయభగంధరమ్
 వాయుం బహువిధిం హంతి ధ్వజభంగం విశేషతః
 సేవనా దన్య సశ్యంతి సర్వే రోగా ననశంశుః
 కరో త్యగ్నిం బలంఽర్చ్యం వశీవలితనాశనః
 విధివ త్సేవితో హ్యేష ముముక్షు మపి జీవయేత్

స్వచ్ఛాచారవిహంగోపి న కదాచి నిర్విఘ్నతే
 మేధాయాః శాంతిజనసః శాంతోద్ధీపనకృత్ స్వచ్ఛాచార
 వ్యర్థోపి తదుణస్ఫుర్తి స్త్రీషు చాపి వృషా నాతే
 సేవనా దన్య సన్మాజో గచ్ఛతి ప్రమోదతమ్
 త్రైలోక్యగుభదం శ్రీమ నేష వన మహామనమ్
 మృత్యుంజయో యథాభ్యాసా న్మృత్యుం జయతి వేదీనామ్
 తథాయం సాధ కేంద్రన్య జనమణినాశనః
 న్యయం త్రైలోక్యనాథేన త్రైలోక్యహిత మిచ్ఛతా
 నమర్చితాయం సిద్ధేభ్యః కరుణార్ద్రా వై యతః
 అత్యయం భవనే భూతః శ్రీసిద్ధుకరవృజః
 భాస్వాన్ యథా తమో హంతి నేషీ కరిణా యథా
 తులానంఘ్రం యథా విహ్నిః కేధారోగా నసాహరేత్ ।

అశుశంస్కారసంస్కృతం అగున పాదరసం ఒకపలం. శుద్ధగంధకం రెండు
 పలాలు. అపరంజితము నాలుగుపలాలు. ఇవన్ని మంచితత్వంలో వేసి కలిపి ఎవతెరిసి
 లేకుండా యెసిమిది జాములు ఒక్కగా నూరాలి. తరువాత ఎర్రపత్తిపూల
 రసంతోనూ, తెల్లఊసుగువళ్ళరసంతోనూ, కలబందరసంతోనూ వేరువేరుగా
 మర్దించాలి. అది నీడ నెండిన తరువాత చూర్ణంచేసి గజామప్పగోపోసి నీకతా
 యంత్రంలో మొదటి రెండుజాములూ మందాగ్నితోచూ, తరువాత రెండుజాములు
 మధ్యమాగ్నితోనూ, పిదప రెండుజాములు గాఢాగ్నితోనూ, చివర మరో రెండు
 జాములు మళ్ళీ మందాగ్నితోనూ కంటచెయ్యాలి. మంజిష్ఠ, వడ్లి, గరళ, చంద్ర,
 మారేడు — ఈజాతులలో నొకచెట్టు కట్టె బాగా ఎండితెట్టి కంటచెయ్యాలి.

మప్పెలు చల్లబడ్డతరువాత విప్పిపూసుకుంటే వైభాగాన పాదరసం చక్కగా
 సింహారించి పట్టివుంటుంది అది విసిస్తే ఎర్రగా వుంటుంది. నూరితే దానిమృత్యుల
 రంగుగా వుంటుంది. అసింహారంతిసుమనీ మళ్ళీ రెండురెట్లు గంధకం కలిపి వేసికట్టి
 లాగే ఎర్రపత్తిపువ్వుల రసంతోనూ, తెల్లఊసుగువళ్ళరసంతోనూ కలబందరసం
 తోనూ మర్దించి గజామప్పగోపోసి యథాపూర్వంగా మందాలి. మళ్ళీ సింహారం
 గ్రహించి రెండురెట్లు గంధకం చేర్చి మూడోమంటున్నూ అలాగే మర్దించి అలాగే
 కంటచెయ్యాలి.

ఇలాగ మొత్తం అరుణ్ణ గంధకంతో మూడుమాట్లు వండితే సిద్ధమకరధ్వజం తయారవుతుంది. కుప్పె పైభాగాన అంటివుండిన సిందూరమే సిద్ధమకరధ్వజం మొదటివంట కాగానే బంగారం తీసెయ్యవచ్చు. అది మూడువంటలలోనూ చేర్చవస్తూ, చివర సిందూరంతో చేర్చడమూ నిరుపయోగం. దానిలోవుండే ఔషధ శక్తి మొదటివంటలోనే పాదరసానికి సంక్రమించేస్తుంది అంచేతనే తక్కిన రెండు వంటలలోను చూపులకు మామిడిచిగురులాగా, విరిసే ఎర్రగానూ, నూరితే దానిమ్మ పువ్వు రంగుగానూ వుండే సిందూరమే గ్రహించమని గ్రంథకర్త చెప్పాడు. మన తెనుగుదేశంలో, మూడువంటలలోనూ బంగారం వుంచి, చివర సిందూరంతో కలిపి నూరడం కొన్నిచోట్ల ఆచారంగా వుంది ; కాని, గ్రంథకర్త కంతోక్తిగా చెప్పినది గుర్తించినా, రసాయనశాస్త్రదృష్ట్యా ఆలోచించినా భారతదేశం అంతటా ఆచరణలో వుండిన సంప్రదాయం గుర్తించినా మొదటివంటతోనే బంగారంపని అయిపోతుందని బోధపడుతుంది. అబంగారం, నగలకే గాని యిక ఔషధాలకు పనికిరాదు. కొందరు, బంగారం కూడా పాదరసంతో పైకెగిరేలాగ చేస్తూ వుంటారు ; కాని అది యెవరూ యెక్కడా చూపించిందీ చూసిందీ కాదు. ఏవిధంగా చూసినా అది నమ్మడానికి వీలలేదు. సోగా, రసం సర్వవిధాలా శుద్ధిచెయ్యడంలోనే వుండి సిద్ధమకరధ్వజం విశేషం. గంధకం కూడా కలశుద్ధులూ చెయ్యాలి. మర్దనాకు రసాలూ, వంటపద్ధతీ కూడా దీనికి ప్రత్యేకశ్రద్ధతో అవలంబించాలి. ఈవిషయాలు పూర్ణచంద్రోదయయోగంలోనూ, వద్దుణబలిజాతిమకరధ్వజయోగంలోనూ నూచించి వున్నాను. కొందరు వద్దుణబలిజాతిమకరధ్వజమే సిద్ధమకరధ్వజం అనుకోడమే కాక చెప్పడమూ, నాడడమూ నేను చూశాను. వారికి సిద్ధమకరధ్వజయోగం నేరే వుందని తెలియదు. పూర్ణచంద్రోదయంలోనూ, మకరధ్వజంలోనూ, వద్దుణమకరధ్వజం లోనూ సిద్ధమకరధ్వజంలోనూ పడే వస్తువులు రసం, గంధకం, బంగారం— ఇంతే; కాని ఈగ్రంథంచూసినవారు వంటలలోనూ, మర్దనాలలోనూ, వంటలలోనూ, వంట చెయ్యవలసిన కాలంలోనూ చాలా భేదాబంధం గమనించి వుంటారు.

శాస్త్రపరిజ్ఞాత లైన ఆయుర్వేదవైద్యులు నావ్యాఖ్యానం బాగాపరిశీలిస్తారని నమ్ముతున్నాను.

ఇలాగ తయారుచేసే సిద్ధమకరధ్వజం వయోబలావస్థలు గుర్తించి తగిన అనుపానాలతోవాడితే ఘోర మైన సన్నిపాతిజ్వరాలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, ఆరోచకమూ, అనుకూలూ, కటికూలా, వృద్ధమకూలా, పరిణామకూలా, దగ్ధూ, వగర్హూ, (ఉబ్బసం) క్షయా, శూలూ, కుష్టూ, గళరోగాలూ, అంత్రకృద్ధీ, అతిసారమూ, కఫవాతాలవల్ల వుట్టిన క్లిష్టపదమూ, చిరకాలం నుంచీ వున్న క్లిష్టపదమూ, వంశక్రమంగా

వస్తున్న క్లిషదమూ, నాటికదుల్లూ, మూలగంధలూ, భగంవరమూ, నాళవ్యాధులూ, భృజభంగమూ పోగొడుతుంది. ఇంకా అనేక వ్యాధులూ కన్పించేస్తుంది. అకలి వృద్ధిచేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి, చేతులూ పాదాలూ కలిగివుండి శక్తిని పానములచేసివ్వదు. జాటు నెరియనివ్వదు. యథావిధిగా నేలైతే యి వృద్ధులైనా జులుస్తుంది. అహారవిహారాలలో విధిని మేధాని లేకుండా— అభ్యం చేకుండా ఇది స్వేచ్ఛగా పుచ్చుకోవచ్చు. ఇది బుద్ధిబలం యొక్క సాక్షాత్కారం. శిశువును కలిగిస్తుంది చిమోద్దీ పనయిన్నా కలిగిస్తుంది వృద్ధులైనా యువకులైనా మూలస్తుంది. మావృద్ధుడు చీకటినీ, సింహం యేలనునూ, అగ్ని దూదిరాగినీ లాగ ఇది సకల వ్యాధులనూ నాశనం చేసేస్తుంది.

ఇది సేవించడం కష్టమయినా నాళచేతములో కొన్ని దురభిప్రాయాలున్నాయి. ఒక జుండలమో, రెండుమండలాలలో సేవిస్తే చాలు అని చాచిలో వోకటి. ఇది రసాయనం. బతికివుండినంత కాలమూ పుచ్చుకోవలసింది. రసాయనం అంటే వ్యాధులూ ముగిసినవలూ రాకుండాచేసేది. అది అభ్యం. యావజ్జీవమూ వాడితేనే రసాయనావధం యీధలితాలు కలిగించకలదు. ఈసిద్ధముకరధ్వజం మే కాదు, రసాయనావధం యేదయినా యావజ్జీవమూ పుచ్చుకోవాలి. అప్పుడే అది పనిచేస్తుంది. అలా పుచ్చుకున్నవారే పూర్ణాయుర్దాయభాగ్యం పొందగలరు. సకల విహిక నుభాలున్నూ అనుభవించగలరు.

అంటే, వైద్యుడు ఈసిద్ధముకరధ్వజం యెంత బాగా తయారుచెయ్యాలో, స్త్రీలు గాని పురుషులు గాని అంత క్రద్ధగానూ, దీక్షగానూ పుచ్చుకోవాలి. ఇది వాడే టప్పుడు జతరదీప్తి ననుభవించి బలకరమైన పదార్థాలు పుష్కలంగా వాడాలి.

౭ మ హా క వ త ను ం ద ర ర నం

రనగంధకనాగా శ్చ రనతో మాత్రికాభావే
కాంతోద్రుమముత్తాం వగభస్మం చ తామ్రమ్
భస్మకృత్వా ప్రసవేన భిక్షకం త్వనన్యతమ్
నర్వతుల్యం శుద్ధహేమం భస్మకృత్వా యోగయేత్
మర్దియే త్రిదినం నర్వం హావపాదీరసై ర్భిషక్
తతో వై గోళకాన్ కృత్వా రుచివ్యం వివిక్షితే
రుధ్వా తత్కాచకూషీం చ నవనస్త్రీణా వేష్టితాం

తతో వై నికతాయంతే త్రిదిశః చోక్తః ప్రియా
 పశ్యాత్తం సంగభేదం చ మన్వీష్య పూర్వోద్ధితే రనే
 వినిష్ఠివ్య కరంజే ద సమపూజ్యోనరాజకన్
 మోహనకసిందూరో రాజనరత్నమరః పరః
 పాణిరుగం శానకానగం గ్రహణీకబాన్
 కృమికోభోదరానరత్నగల్పసేహానరామరాన్
 మందాగ్నిం ఛర్ది మరుచిం అమరూహలీమకాన్
 జ్వరాన్ ద్వంద్వాదికా న్నర్వా ప్రిన్తి పాతాం శ్రుయోదశ
 పిత్రోగ మపస్కారం వాతరోగాన్ వినాశయేత్
 రక్తపిత్తప్రమేహం శ్చ శ్రీకాం రక్తస్పృతిం తథా
 వింశతిశ్లేష్మరోగాం శ్చ మూత్రరోగం నిహం త్యజా
 హేమవర్ణ్య శ్చ బల్య శ్చ ఆయుర్మృతవివర్ధనః
 మోహనకసిందూరః కత్యపేన వినిర్మితః ॥

రసం, గంధకం, నాగభస్మం, కఫరి, హేమమాక్షికభస్మం, అభ్రకభస్మం, కాంత
 భస్మం, ప్రవాళభస్మం, మాక్షికభస్మం, వంగభస్మం, తాళకభస్మం — ఇవి ఒక్కొక్కటి కర్షం. స్వర్ణభస్మం సర్వతుల్యం, అనగా, 22 తులాల. ఇవన్నీ కలిపి హంస
 పాది అకులరసాన మూడుదివాలు మర్దించి మాత్రలు చేసి, గాజుపప్పెలో
 పోసి, నికతాయంత్రాన మందమధ్యమ గాఢాస్మలతో మూడుదివాలు వండి చల్ల
 బద్ధతరవాత తీసి, మల్లీ హంసపాదిఅకురసంతోనే మర్దించి కుప్పెలు కట్టుకుని వయో
 బలావస్థల ననుసరించి వాడుకునేది.

ఇది క్షయలక్ష ప్రధాన మైన ఔషధం. సకాలంలో ప్రారంభించివాడితే
 ఎలాంటి క్షయ లక్షణాలు యిది తగ్గించేస్తుంది. మిరిన్నీ, సాండువు, శ్వాసకాసలు,
 కామెర్లు, గ్రహణీ, కృమి, ఉబ్బు, ఉదరవ్యాధులు, గుల్మాలు, మేహాలు, మూల
 శంకలు, మందాగ్ని, ఛర్ది, అరుచి, అమశూల, హలీమకం, ద్వంద్వాదిసకలజ్వరాలు,
 సన్నిపాతాలు, పిత్రోగాలు, అపస్కారం, వాతరోగాలు, రక్తపిత్తం, ప్రమేహం,
 శ్రీల కుసుమవ్యాధులు, వింశతిశ్లేష్మరోగాలు, మూత్రవ్యాధులు పోగొడుతుంది.
 బలం కలిగిస్తుంది. వీర్యవృద్ధిచేస్తుంది. శరీరానికి బంగారపుచాయ కలిగించి వీర్యయు
 ర్థాయనున్నా ప్రసాదిస్తుంది.

రాసువర్ణకాంతవల్లభరసం

కాంతం ఘోషకభాగం చ శరణ్యక సాయోరజః
 కిట్టం ద్యావకకం చైవ దశభాగం తు ధృతామ్
 మనశ్శిలావృథాగం చ షడ్భాగం స్యాద్భూతాత్మ
 సువర్ణం చైకభాగం స్యాద్ద్రావ్యకం తు ద్విభాగిణమ్
 సర్వై స్తుల్యం శుద్ధసూత గంధకం సూతసమ్మితమ్
 జంబీరఫలసారేణ మర్దయే న్యతిమాన్ భిషక్
 ఆర్ద్రాక్షూణోదరే న్యన్య వాలు కామంత్రయోగతః
 పాచయే త్సప్తరాత్రుం తు నంద్రాహ్వా స్సూక్ష్మచూర్ణితః
 మర్దయే న్మరిచక్వాతై ర్విటిగాం త్రైవ కాండేత్
 సేవితో మధునా యుక్త శ్చతుర్లుంబావసూతః
 పాండురోగం క్షయం గుల్మం గ్రహణే చ శరంతసీమ్
 కాసం శ్వాసం జ్వరం ఛర్దిం ప్లేహోదర మరోచకమ్
 మందాగ్నిం కుష్ఠరోగం చ మూలరోగం భగందరమ్
 వాతశూలం హరే ద్వృష్ట్య న్నథాపై వాతిషీవకః
 తుప్తిపుష్టికరః కాంతివర్ధకో బలవర్ధకః
 కాంతవల్లభనామాయం సువర్ణవదపూర్వకః ।

కాంతభస్మం 16 భాగాలు, లోహభస్మం 14 భాగాలు, మాంధూరభస్మం 12 భాగాలు, పొంగించిన వెలిగారం 10 భాగాలు, మణిశిల 8 భాగాలు, కర్పూర శిలాజిత్తు 6 భాగాలు, సువర్ణభస్మం 1 భాగం, రిజతభస్మం 2 భాగాలు. ఇవన్నీ యెంతో అంత పాదరసం, రసానికి సమం గంధకం. ముందు రసగంధకాలు చక్కగా కజ్జలి చేసి, తిరవాత భస్మాలు కలిపి నిమ్మకాయరసంతో బాగా ముద్దించి గాజాపెల్లలలో జోసి పాలుకాయంత్రాన 7 రాత్రులు వంటచేసేది.

చల్లారిన తరిజాత తీసి సింహారమూ భస్మచంపుటి కలిపి ఘోరయూర కషాయంతో ముద్దించి పొప్పెలు కట్టవలెద.

ఇది నామగన గుణములను తేనెతో కలిపి పుచ్చుకుంటే పొగుడుకోగల, తయ, గుల్మం, గ్రహణి, కాన, కృష్ణ, బృహం, చర్మ, స్థిరమోదకం, అరొచకం, అగ్ని మాంధ్యం, ముష్టికోగం, మూలతంక, భగవదరం, కాళహరి, తగ్గించేస్తుంది. ఇది నృత్యయోగం. మిక్కిలి ఆకలి పుట్టిస్తుంది. ఈస్టి పుష్టి కాంతి, బలమా పెంపు చేస్తుంది.

కామహాలక్ష్మీ విలాస రసం

సువర్ణతారాభిరతాగ్రుహంగ లతం చ వైక్రాంత సుతీక్ష్ణకం చ
 సుమిమము నాక్షిక మాత్రికం చ నాగం చ శుద్ధం రసభస్మకం చ
 ఏత త్సమం న్యోమరసేన మధ్యం సకీర్ణతం స్యాత్కృతజ్వలికమ్
 నంమర్దయే నాక్షిక సంప్రయుక్తం సంశోషయ ద్భ్రతిదినం చ ఘర్మే
 తత్కావళ్యవరమనన్యసంధ్యం యత్నే కృతే తార్క్ష్యపుటేన వ్యమే
 యామాప్తకం నిర్జితపావకన్య లక్ష్మీవిలాసాభ్యురసః ప్రసిద్ధః
 శతావరీగోక్షురకం శతాంబు న్యగ్రోధనానాదికణేన భావ్యం
 క్షయం త్రిదోషప్రభవం చ పాడుం సకామలామ్ సర్వసమీరణం చ
 శోభనతిశ్యామలవిప్లవీర్యం విజాలామయం చైవ సశూలకువ్తమ్
 మందాగ్ని మేహ సపి సన్నిహితం

శ్వాసం చ కాసం చ హరే త్ప్రియక్తః

తారుణ్యలక్ష్మీవర్ణితో మహాలక్ష్మీవిలాసో రసరాజ ఏవః ।

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, ఆభరణభస్మం, తామ్రభస్మం, వంగభస్మం, కాంతభస్మం, వైక్రాంతభస్మం, రోహభస్మం, ప్రవాళభస్మం, హేమహాక్షికభస్మం, ముత్యభస్మం, నాగభస్మం, రససింహురం — ఇవి సమభాగాలు. ఇవన్నీ ముందు త్రికటుక మెయంతోనూ, తరవాత తేనెతోనూ బాగా మర్చించి రెండుమూడు దినాలు ఎండలో ఎండించేది. మూడుళ్ళలో ఉంచు సంభజుభనం చేసి గారుడపుటంవేసి చల్లబడ్డతరవాత తీసుకుని, పిల్లి లేగలరసంతోనూ, పల్లెదారసంతోనూ, పన్నీటితోనూ, న్యగ్రోధ గణక మెయంతోనూ, కాసాదిగణక మెయంతోనూ భావనలుచేసి ముప్పైలుకట్టుకుని యథోచితంగా వాడుకునేది.

ఇది త్రివిధములపట్టా ఖట్టిన వ్యయ, సాంఘిక, కామెయ్య, సాంఘికములు, తుబ్బు, ప్రతికారములను పుట్టించుట, మూలకం, పుట్టు, అన్నింటాద్యం, మేహం, సన్ని పాతాం, క్యాసకాసలు పోగొనుటండి. వయస్సంభవం చేస్తుంది. లక్ష్మీకృదం.

౧౦ క న క బా ల సూ ర్యో ద యం

దశభాగం శుద్ధసూతం సంధం ద్వాదశభాగికమ్
ద్విభాగే చ శిలాతాళే తాళార్థం శుద్ధస్వర్యకమ్
తారం తామ్రం నాగవంశే స్వర్ణచాణాకాని చ
కుమారీదాడిమద్రావై శ్చిత్రమూలప్రవేణ చ
త్రిసంపద్యైశ్చ త్సమ్యక్ క్వాచకూప్యంతరే ష్టిపేతే
సమ్యక్ గావేష్టయే త్పిశ్వా ద్వస్త్రుఖండై స్సమ్యక్తికైః
గోలకం తత్త్రిపే ద్భాంషే వాలుకాయంత్రకే భిషక్
త్రిదిసంపాచయే చుల్లాల్యం మందమధ్యోత్తిమైః క్రమూత్
సాంగత్యం ముద్భృత్య సింధూతం రక్తవృక్షమ్
సిద్ధం చైత దితి జ్ఞాత్వా సర్వయోగేషు యోజయేత్
సన్నిపాతజ్వరం ఘోరం చైకాదశక్షయం హరేత్
ఉదరాణి చ సర్వాణి వాతరోగా నివృత్తేషుః
సంతతోచ్ఛ్వాసకాసా చ వలీపలితనాళకః
గుజాద్వయం ప్రదాతవ్యం తత్తద్రోగానుహంతః
నాళియే దితి తత్సర్వం శవేన పరిభాషితః
బాలసూర్యోదయో నామ భిషగాశ్చర్యకారకః ।

పాదరసం 10 భాగాలు. గంధకం 12 భాగాలు. మడికల, తాళకం రెండేసి భాగాలు. స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. రజతభస్మం, తామ్రభస్మం నాగభస్మం, వంగ భస్మం పావుభాగం చొప్పున గ్రహించేది. ఇవన్నీ కలిపి కలబంజరసంతోనూ, దానిమృపండురసంతోనూ, చిత్రమూలకమాయంతోనూ బాగా మర్చించి గాజా కుప్పెలో వుంచి సేకతాయంత్రంలో క్రమాన్నులతోమూడు దినాలు వండి, చల్లబడ్డ

తరవాత తీసి కలబందరసంతోనూ, దానిష్టురండురసంతోనూ మర్దించి తుప్పెలు కట్టుకునేది.

ఇది సన్నిపాతస్వరమా, వీకాదశక్షయలూ, ఉదరవ్యాధులూ, వాతవ్యాధులూ, క్వాసకాసలూ, వలీపలితాలూ పోగొడుతుంది. మూతాదు రండు గురిగించులయెత్తు.

౧౧ సువర్ణవాతరాక్షసం

హేమరాస్యాభ్రశే లోనూ రసేంద్రం శుద్ధగంధకమ్
వైక్రాంతం మాక్తికం చైవ విద్రుమం తామ్రతాళకీ
శంఖచూర్ణం కపిథం వంగం మూండురం కాంతు మేవ చ
త్రిఫలాచూర్ణకం చైవ నూతార్థం విషకం తథా
వాసానింబరసైః పంచభావనా శ్చ పృథక్ పృథక్
చతుర్వామం మర్దనం చ కారయే చోషయే త్తతః
కుక్కుటాఖ్యపుటే పక్త్వా సాగకేతం విచూర్ణయేత్
గుంజామత్రప్రసూగేణ కణామధ్వాజ్జ్వలంఃకుటిమ్
ఊరుస్తంభం వాతరక్తం గాత్రస్తంభం చ సోషయేత్
ఆమవాతం ధనుర్వాతం నూతికావాత మేవ చ
ఆధ్మానం చాగ్నిమాంద్యం చ తూనీ వితితునీ ముపి
వాతరాక్షసనామాయం వాతాశ్రితివిహాశనమ్ ॥

సువర్ణభస్మం, రజతభస్మం, అభ్రకభస్మం, లోహభస్మం, పాదరసం, గంధకం, వైక్రాంతభస్మం, మాక్తికభస్మం, ప్రవాళభస్మం, తామ్రభస్మం, తాళకభస్మం, శంఖభస్మం, వంగభస్మం, మూండురభస్మం, కాంతుభస్మం, త్రిఫలాచూర్ణం — ఇది సమభాగాలు. నాళి రసంతో సగం. ఇవన్ని చెప్పు అద్దసరంధరసం, వేపచెక్కరసం, పీటితో అయిదేసిభావనలుచేసి, నాలుగుజాతులు మర్దించి ఎండినపిదప కుక్కుటపుటం వేసి తీసి పైరసాలతోనే మర్దించి తుప్పెలు కట్టుకునేది.

ఇది పిప్పలిచూర్ణం, నెయ్యి, లేసే కలిపి ఒక్క-గురిగించుటకు చొప్పున పుచ్చుకుంటే ఊరుస్తంభం, చాతరక్తం, గాత్రస్తంభం, ఆమవాతం, ధనుర్వాతం, నూతికావాతం, ఆధ్మానం, అగ్నిమాంద్యం, తూనీ, ప్రతితూనీ — ఈవ్యాధులు పోగొడుతుంది. ఎవడైనా వాతాలున్న తగ్గించేస్తుంది.

౧౨ సునర్ణసూర్యవర్తి

ఏకభాగం బాత్రూము ద్విభాగం కాత్ర పృథక్మయ
 మంగప్రజా తప్తైశ్చాంతాపుష్కాద్వికసాన్వితా
 రాహిషం రససింధూం గంధం తుల్యం తథా
 శుద్ధియో త్వన్మ కేవలం బంధురం గంగాశివం
 శున్నం బహిష్కృతే చ త్వం కేవలం ఉత్పత్త్య బుద్ధిమాన్
 గంధం కేవలం శుభం హేమకాంక్షనబీజమ్
 కాకలింబ్యాశ్చ బీజాని సూక్ష్మైలాశ్చరసత్త్వకమ్
 శ్రుతి పేత్యాంతత్యం చ ముగ్ధులం ద్విమలం శ్రికేతో
 మర్తయేజ్జంభనారంగదాశిమై శ్చాన్వితై రసి
 బీజసూరరసే గాని మూలకం గంధం ప్రయోజయేత్
 పంచహిక్మా ప్రథా శర్దిం శ్యానకాన చురోచకమ్
 నకపస్తాన్ పైత్రికాన్ రోగాన్ జీర్ణజ్వర మజ్జీకమ్
 ఆస్యపాకం కలహాహః ప్సాద్రోగం సాంకృతాదులే
 నిష్కాదం మూర్ఛరోగం చాప్సాద్రం జ్వరం తథా
 మూత్రకృచ్ఛం ప్రళంబం శ్చ శుక్లమేహం తణాశ్మరీమ్
 గ్రహణీం కూలత్పష్టే చ హి హి వై కరపాదయూః
 నాశయే న్నాత్ర సంజేహో వృష్య శ్చైవ రసాశ్మనమ్
 పుష్టాయూఃకాంతిజ్యో హ్యశ్వసీదేవవిర్మితమ్
 సూర్యావర్తిగో నామ సువర్ణవశపూర్వకమ్
 నాతః పరతరం శ్రేష్ఠం విశ్వతే పితౄనాశకమ్ ।

స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. కాంతభస్మం, అధ్రకభస్మం, మంగభస్మం, ప్రవాళభస్మం, తైశ్చాంతభస్మం, రజతభస్మం, మాత్రికభస్మం, హేమమాక్షికభస్మం, దుప్పికోమ్మ భస్మం, రససింధూరం, గంధకం, పొంగించిన వెలిగారం — ఇవి శంకేడి భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి నిమ్మరసాన, నారింజపళ్ళరసాన, దానిమ్మపళ్ళరసాన ముద్దించి ఎండిన తరువాత అఘుపుటంకేసేది.

చల్లబడ్డ తరహాతో అది గ్రహించి అవంగాలు. నాగశేషలాలు, సోంటి, వైడిపత్తి గింజలపప్పు, కాకిదొండగింజలపప్పు, వీరిములు. తిప్పనత్తు — ఇది చెండేసి తులాలు. ఇంగిలీకం 16 తులాలు. ఇవన్నీ కలిపి షుల్ఫీ నిమ్మరసాన, నారింజపళ్ళరసాన, దానిమ్మపళ్ళరసాన, అల్లపురసాన, మాడిఫలరసాన మిర్చించి మాంసప్రమాణం తగిన అనుపానంతో వాడుతుంటే పంచహిక్కులు, ఛర్ది, క్వాసకాసలు, ఆరోచకం, సుమస్తపైత్యాలు, అజీర్ణస్వరం, అజీర్ణం, ముఖపాకం, రంధంలోమంట, స్పృహదోగం, పాండువు, కామెర్లు, ఉష్మాదం, మూర్చలు, అపస్మారం, జ్వరాలు, మూత్ర కృచ్ఛం, ప్రమేహాలు, శుక్లమేహం, మాత్రాశ్మరి, గ్రహణి, కూల, నప్పిక, కాలు నేతుల మంటలు పోగొడుతుంది. పృవ్యం, రసాయనం. పుష్టి, బిమువు, కాంతి వృద్ధిచేస్తుంది. పితృనాశకాషణాలలో ఇంతమందిది మరిలేదు.

౧౩ సు వ ర్ణ మే హ వం గ రా జీ యం

స్వర్ణ మేకం ద్వయం వంగం స్వర్ణసామ్యంతో సారదమ్
గంధకం తు ద్విభాగం చ కన్యాధరసవిరుద్ధితమ్
పాచితం వాలుకాశుం తే దినం సార్థం భిషగ్గరః
సాంగశీతల మూదానా గుంజాద్వయం పరమాణకమ్
సేవనీయం తథా హంతి గాంగదాహం చ కృచ్ఛ్రగిమ్
క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాధీన్ దౌర్బల్యం శ్లాస మేవ చ
ప్రమేహాన్ వివిధాన్ శ్వేతవ బహుసూత్రం తదైవ చ
పృవ్యం రసాయనం చైవ బుద్ధింద్రియబలప్రదమ్ ।

సువర్ణభస్మం ఒకభాగం. తగరం రెండుభాగాలు. పొదరసం ఒకభాగం. గంధకం రెండుభాగాలు. మేహవంగరాజీయంలోలాగే మండు రసమా తగరమా కలిపి తరహాతో స్వర్ణభస్మమా గంధకమాచేర్చి కలపించుకొని నుర్చించి నీకతానుంత్రాన దినంనర వందాలి.

ఇది శరీరతాపం పోగొడుతుంది. మూత్రకృచ్ఛం, క్షయ, క్షయశు సంబంధించిన అనేకవ్యాధులూ, దౌర్బల్యం, క్వాస, ప్రమేహాలు, బహుసూత్రం తగ్గించేస్తుంది. వీర్యవృద్ధి కలిగిస్తుంది. మంచి రసాయనం. బుద్ధికి పదునుపెడుతుంది.

౧౪ రజతచంద్రోదయం

రజతం నేత్రభాగం ప్యా త్పాకరం ముఖాగం
 గంధం పాదకభాగం చ నవ్యాకాశానైర్ద్రీక్షైః
 సమవర్ణ్యం త్రిదశం పాద్యం మైత్రే క్రందహీనీ
 సాంగశీతం సముద్భవ్య కల్యాణనిర్మలమ్
 అనుపానవిశేషేణ భవయే దాఽపూజితమ్
 ప్రమేహాన్ శ్వాసకాసాన్ శ్మశ్మకప్రాసం చ సాంకుతామ్
 జ్వజ్వరా నగ్నిమాండ్యం రక్తదోషాన్ త్విషం సమిహే
 చర్మదోషా నశేహం శ్మచార్పణ్యం గ్రహశీ మపి
 హిక్మాం హంతి, కిలో జ్వేష శ్మశ్మకృత్తాః పిశేషతః
 చంద్రోదయ స్సమాఖ్యాతో రాజతం భిషగ్తమ్ ॥

రజతం రెండుభాగాలు. పాదరసం ఎనిమిది భాగాలు. గంధం పదహారుభాగాలు. ముందు రజతం పాదరసంలో జీర్ణం అయిపోయేట్లు మర్దించి తరువాత గంధక మున్ను చేర్చి కజ్జలిచేసి కలబందరినంతోనూ, ఎర్రరక్తపూరినంతోనూ నూరి సికతాయంత్రంతో క్రమాన్వితమీద నూరుకొలుపుచుడి, సాంగశీతం అయిన తరువాత మళ్ళీ కలబందరినంతో మర్దించి పాదపశేధి.

ఇది ప్రమేహాలు, శ్వాసకాసాలు, శ్మశ్మకప్రాసం, పాంకుతోగం, జ్వజ్వరాలు, అగ్నిమాండ్యం, రక్తదోషాలు, త్విష, చర్మదోషాలు, చార్పణ్యం, గ్రహణి, ఎక్కిళ్లు పోగొడుతుంది. పిశ్మకృత్తాః కలిగిస్తుంది.

౧౫ సువర్ణలోహరసాయనం

సువర్ణం పారదం గంధం క్రమోత్తరచంద్ర భవేత్
 రసతుల్యం తీక్ష్ణలోహం సర్వ మేకత మ్యమేత్
 జంబీరతులసీ వాసానిర్గండిత్రమాల్మకైః
 షిప్త్వా కాచఘటే పక్త్వా సికతామంత్రయోగతః
 శీతాగ్నికం చ సంగృహ్య పూర్వైః కేవల మ్యమేత్

కృత్వా చ గుణా నృన్ముక్తౌ శ్రీగుణాం భక్షణే తతః

తానాం తానం తథా జ్యేష్ఠా ముఖ్యాం దుష్టాశ్చోఘతే

మిత్రాభ్యో తథా శ్రీమం కథవ్యాధీ నతేషుః

సర్వరోగా వ్యుత్పన్నేన సర్వలోహరణా హరన్మ్ ||

వ్యుత్పన్నం 1 భాగం. సాదరణం 2 భాగాలు. సంధకం 3 భాగాలు. లోహభస్మం 2 భాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి గివ్వకావలరం గ్రోహ, కుంభితవరసరోహ, అష్టపదపు రసంతోహ, వావిరవరంతోహ, చిత్రమాలరంతోహ, మర్దింది గాబాపప్పెణో ఉంది పిఠతాచంకరంతో ఎంపిడిశాములు కంకి, చల్లారిన తుంపాత మువటచెప్పిన రసాలతో వల్లీ గుర్తింది మచ్చెలు కట్టవలసి.

మోకాడు మూడుగురింజలయెత్తు. ఇది దగ్గలూ, కగర్లులు, అశోగం, కామెర్లు, క్షయ, ఉబ్బు, వాతగ్యాధులు, కిఫవ్యాధులు బోగొడుతుడి.

౧౬ త్రైలోక్య చింతామణి

రసం వజ్రం హేమ తారం తామ్రం లీల్యం మృతాభ్రకమ్

మాక్షికం గంధకం కంఠా వ్రణ శుభ్రం తాళకం శిలా

శోధితం చ నను సర్వం సప్తరూప మద్దయే ద్దగ్ధమ్

వహ్ని మూలకపాయేణ భావనగుణే హితయమ్

నిర్గుంపీకూరణద్రావై ర్వజ్రమగ్నే ద్వివ్రతయమ్

అనేన పూరయే ద్దగ్ధం పీతవర్ణవరాటికమ్

టంకణం రవిమగ్ధేన పిష్ట్యా తస్య ముఖం లిషిత్

రుద్ధ్యా భాండముఖం పాచ్యం సాంగశీతు విగూర్ణయేత్

చూర్ణశుక్లం మృతం సూతం వైక్రూతం సూత హరికమ్

శోభాంజనద్రవై స్సర్వం సప్తవరాన్ విభావయేత్

వహ్ని మూలకపాయేణ భావనాద్యయ మిహతే

ఏవం సశుద్ధసూతేనః సర్వవ్యాధికలాంతకః

మూసాగ్ధేన నిహం త్యాశు జరామృత్యుం న సంకయః

వాతం విద్రధిసంకుశూ హమానే
 రక్తాతిసారాన్ జహతే
 మేహస్తీహజలోదరాశ్మశ్మనా
 శోథం హలీమోదిం
 మూత్రాధ్మానభగంబిరజ్వరగదాన్
 సర్వాణి కష్టాన్వృషి
 సాధ్మాసాధ్యశవం గిదం బహుదరం
 సంసాధయే ద్యౌగళః ॥

పాదరసం, వజ్రభస్మం, రజతభస్మం, తామ్రభస్మం, అశ్వభస్మం, అక్షతభస్మం, మాక్షికభస్మం, గంధకం, కంఠభస్మం, ప్రహళిభస్మం, తాళకం, మణికల — ఇవి సమభాగాలు.

ఇవన్నీ చిత్రమాలకపాచంతోనూ, జల్లేడుపాచంతోనూ, వావిలిరసంతోనూ, అల్లప్పురిసంతోనూ చెయ్యకుపాచంతోనూ ముండేసిది నాలుగు పార్తి చేయి. ఈ పదార్థ వచ్చుచి తే నెగవ్వ కిడుపులూ వుంచి జల్లేడుపాచినో నూచి పొ.గించిన వెసిగారంతో అగవ్వ మూతియూసి అది మూడుశ్శూ అంచి చీలయిచ్చి పుట పెట్టి చల్లారిన పిదప గవ్వతో కలిపి చూర్ణించి, అమాన్లం యెంతో అత రససి.మంమూ. రసభస్మంలో నాలుగో వంతు వైక్రాంతభస్మమూ చేర్చి ముగ్ధచెక్కరసంతో ఏడుమాట్లూ, చిత్రమాల కపాచంతో రెండుమాట్లూ భావనచేసి వయోబాగవత్సాయసారంగా వాడుతునేది.

ఇది సర్వకాష్టగులూ లగ్నించేస్తుంది. పక్షంబిళాలు వాడితే జరామృత్యువులు పోగొడుతుంది వాతమూ, విష్ణుభీ చూలా, సాంకుపూ, గ్రహణీ రక్తాతిసారిమూ, మేహమూ, స్తీహవ్యాధులూ, జలోదరమూ, అశ్మశ్మ, త్వష్ట, ఉబ్బూ, హలీయకమూ, ఉదరవ్యాధులూ, మూత్రాధ్మానమూ, భగందరమూ, జ్వరాలూ, కుష్టువులూ లగ్నించేస్తుంది.

౧౩ రాజిమృగాంకరసం

రసభస్మ త్రయో భాగాః భాగైకం హేమభస్మమ్
 మృతతామ్రస్య భాగైకం శిలాతాళగంధకమ్
 వ్రతిభాగద్వయం తత్రా ష్యేకీకృత్య నిధావయేత్

వశాట్టి నూరయే త్రేన చాబాక్షి శేణ తుకణమ్
 విష్ణ్వ తేన ముఖం దధ్యా ఘృణ్ణజేన నిభావయేత్
 శుక్లం శుక్లం పాచ్యం చుక్లయే తస్మాదగ్నితలమ్
 రసో రాజమృగాంతోయం చతుర్థంః క్షయోపమాః
 దశవల్లకైః ష్టాదై శ్చరిచె దానవింతా
 నస్మై ద్రావమీ ద్యావంతేనోత్తరేనోత్తరే ష్టయే ।

రసభస్మం 3 భాగాలు. స్వర్ణభస్మం ఒకభాగం. తామ్రభస్మం ఒకభాగం. మణిశల
 రంజితభాగాలు. తాళకం రంజితభాగాలు. గంధకం రంజితభాగాలు. ఇతన్నీ కలిపి
 నూరి అమాన్యం శుద్ధిచేసిన తేనె గవ్వలతో ఎక్కించి, బాగించిన వెలిగారం మీక
 పాలతో నూరి దాంతో గవ్వల రంధ్రం లూడ్చేడి. తరువాత అగవ్వలు మూడుళులో
 ఉంచి చీలమన్న పూసి గజంపుటం పెట్టిది. చల్లబడ్డ తరువాత అగవ్వలతో మూడా
 మందు నూరుకుని పాలుగునరగించి ప్రసూణంగా వాడుకుని. అందులో పిన్నస్కూ
 మిరియాలూ కలిపి చేసిన చూర్ణం కలిపి తేనెతోనూ నేతోనూ వాడేది.

ఇది క్షయప మంచి ఔషధం. వాతవైకళ్యావల్ల వచ్చిన క్షయ దీంతో
 తగ్గిపోతుంది.

కొన్ని గ్రంథాలలో ఈయోగంలో తామ్రభస్మం బదులుగా ఆంధ్రభస్మం చెప్పబడి
 తుంది. కాని తామ్రభస్మమే మంచిది.

౧౮ ర స మా ని క్యం

తాళకం వంశవృక్షాఖ్యం కూష్మాండసలిలే క్షిపేత్
 నవ్తథా వా త్రిధా వాపి దధ్యా మ్నేన తదైవ చ
 శోధయిత్వ పున శుక్లం చూర్ణయే త్తండులాకృతిమ్
 తతః శరావకే యంత్రే స్థాపయే త్సుశలో భిషక్
 బుర్రపల్లవోత్థేన తేపనం కారయే త్తతః
 అరుణాభ మధఃపాత్రం తావ జ్వాలాం ప్రదాపయేత్
 సాంగశీతం సముద్భృత్య మాణి క్యాభో భవే ద్రసః
 స్ఫుతష్టాదేణ సంమర్శ్య భాదయే ద్రక్తి కాద్యయమ్

మహావ్యూహము దేవదేవతలకు బ్రహ్మరూపముగా కన్పించుచున్నది
 స్వర్గమున గలిగిన అత్యంత వాతరక్తము భగవంతుని
 నాదీనామ ప్రణామములను ఉపసంహరించి విచక్షిణుడై
 నానాస్వరూపవాన్ రోగిన్ మృతవాన్ మహాత్మునిగానాన్
 పుండరీకం చ చంద్రాశ్వుం విస్ఫోటం మండలం తథా ।

మందలివత్రితాకం కేసులగా విడిచి మందు బూడిదనుపైకి కాయనలలోనూ,
 తరవాత పుల్లం పెండులలోనూ వీచి నీ దనాలు ఊడెట్టాలి. చివరికి, మూడేసి
 దినాలైనా ఊడెట్టాలి. తరవాత తీసి శుభ్రముగా కడిగి బిడ్డగలబ అగతిన ముక్కలు
 చేసి మూసుకుంటూ వోసి పైన మూసుకు బోర్లించేది. తండ్రిమూకున్నా గరిగా తాను
 కునేటట్లు చూసుకోవాలి. తరవాత మిడ్డతో కాక, రంగులంపు నూరి అమద్దతో
 చీలయివ్వాలి. ఆప్పుడు పొయ్యిమీద నున్నది. బత్తో నూరింపుచి వండాలి. కింది
 మూకుడు ఎర్రబడుతుండగా బంపుచేయి. సాధారణంగా మూకుగంటబడుచే
 చాలు. ఇల్లబడ్డవరదాతి చీలితీసేసి చూస్తే మందు అంతా మూడిచిగురుగుంతో
 మూకుడుకి అంటుచుంటుంది పులుచుంది. అది కాణంతో మెల్లిగా తీసుకుంటే ముక్కలు
 ముక్కలుగా విస్తరించి. అవి ముక్కలు మాడికొలలాగే పుటాయి. అయితే నూరితే
 మాత్రం బంతిపువ్వు రంగులో పుటాయి. అది నేతిలోనూ, తేనెతోనూ మర్చించి
 పుచ్చుకునేది. ఎక్కువైతూ ముగంధిమాల్లం చేర్చి మర్చించి మాత్రలు చేసుకోవడం కూడా
 వృద్ధాచారం.

ఇది స్వర్గము, గలితం, మొరలైన అప్రావశ్యములు, వాతరక్తం, భగవంతుని,
 వాతరక్తములు, సవాయి, విచ్చుకొని తగ్గించేస్తుంది. నోటనూ, ముక్కులోనూ, పుట్టే
 వ్యాధులు పొగొడుతుంది. నయమలూ, పుట్టూ మాన్పించింది.

గం అష్టావత్రరసం

రసరాజస్య భాగైకం ద్విభాగం గంధిస్య చ
 భాగ మేకం నువర్తస్య భాగాష్టా షడతస్య చ
 నాగం తామ్రం ఖర్బరం చ వంగం చైవ సహంశకమ్
 ప్రత్యేకం విశిష్టంచ సర్వ మేకత్ర శిష్టయేత్
 షటాంశురస్యై ర్వాణం యామం కన్యాపై స్సహ

కూపీమధ్యే చ నఃస్థాప్య త్రిదినం చాచయే త్సుధీః
 దాడిమీశుమిమ్రభ్యో జాతుతే హ్యవికల్పతః
 పలీపలితవిధ్యునీ బలపుష్పికతో మహాన్
 ఆరోగ్యజననం మేఘాకాంతిక్మచ్చునీవర్ధనమ్
 మహాపథవరం చైత నష్టానక్రేణ సిద్ధిసమ్ ।

పాదరసం ఒకభాగం. గంధకం రుద్రభాగాలు. స్వస్థభస్మం ఒకభాగం. రజత భస్మం అర్థభాగం. నాగభిస్మము, తామ్రభస్మము, భిస్మము, వంగభస్మము, ఒక్కొక్కటి పావుభాగాలు. మొట పుత్రిపూడిల రసంతోనూ, తరవాత కలబంద రసంతోనూ లాగా మద్దిచి గాజుపెప్పలో మూడుదినాలు క్రమాన్నిలమింప వండి సిద్ధంచేసుకునేది.

ఇది బలమూ పుష్టి కలిగిస్తుంది. పలీపలికాలు పోగొడుతుంది. బుద్ధిబలమూ, దేహ కాంతి, శుక్రవృద్ధి కలిగించి చక్కని ఆరోగ్యం నిలుపుతుంది.

అం స్వ ర్జ సా ని యో రం

పలం రసేంద్రస్య చ గంధాస్య
 హేమ్నా పి క్షిం పరగృహ్య సమ్యక్
 పటప్రరోహస్య రసేన యామం
 యామం విమర్శ్యాథ కుమారిణామ్
 తత్కాచకుప్యం సిహితం ప్రయత్నాత్
 పశేత్ విశిష్టః సికతాఖ్యయంత్రే
 తతో రజం చోర్ధ్వగతం సురమ్యం
 ప్రగృహ్య యత్నా దనునానభం యేత్
 త ద్వోజయే శ్శుక్లగ బేషు పీక్ష్య
 ధాతుం బలం వహ్ని నాథో నమశ్చ
 రసాయనం వ్యవ్యతరగ చ జ్యో
 మేఘాగ్నికాంతిస్థరవర్ధనం చ ।

పాదరసం ఒకపాదం. గండరసం ఒకపాదం. అపరంజితేషులు రెండుతులాలు. ఇవి ముద్రాపాదం రసంతోచా. కలబాదం. పోనూ బద్ధిది. చాపపైలో చేసి సికతా యోక్తంలో క్రమాన్నిలతో మూలంవాలు వుండి కొంచెవరే. ఇట్లారిన తరవాత చూస్తే పాదరసం ఒక్కా నా సింహాంటి బుచ్చి పైభాగాన చేపుంటుంది. అది మెల్లి నా తీసుకునేది. బంగారం అందులో చేపుచూడండి.

వయోబలావస్థలు గుర్తించి ఇది స్వస్థమింకూ వారదన్ను. ముఖ్యంగా ఇది మంచి రహాయనం. పీల్చున్నది కిగిస్తుంది. అలూ, బుద్ధిబలూ జరరాగ్ని, దేహ కాంతి, కామప్రేమా కలిగిస్తుంది.

అం స్వర్ణవంగం

ఇదే

హేమసుందరరసం

వ్రక్షిచే ద్వాజితే వంగ మూడునే వాటి స్మృత్యయే
వినుతే హిమితావేన నిస్త్రిత తద్వాజితే రసమే
క్షిప్తా నంచార్థయే త్తత నానందం చ గండ్రామ్
తనపాసో మృదాలిప్రకాశకూప్యా నిధాను చ
తత్సర్వం సికతా.యంతే వచే ద్వాజితే తత్సర్వమే
పాశా త్సంజాయతే చిత్రం క్షీణ హేమకృతై రివ
రమణీయతరం స్వర్ణవంగం వాసు రసా.మనమ్
బుద్ధి మేహవారం కాంతిమేధావీర్యాగ్ని నర్ధనమ్ ।

ఇవపమాకుమలాలైనా, మట్టిమాకులాలైనా శుద్ధచేసిన వంగంవేసి కలిగించి అందులో వంగంయొక్తున శుద్ధచేసిన పాదరసంపాసి గండ్రాతో కలిపేది. అది కల్యంలో వేసి నూరితే పాదు అయిపోతుంది. అందులో వంగంయొక్తున వాసారమా గంధకమా చేర్చి కలబాదంపాన వర్తించి గాజాపైలోపాసి క్రమాన్నిలతో వాలుగువాలు వుండేది. అప్పటి కది బంగారంవలె తయారవుతుంది. అది వయోబలావస్థానరూపంగా కలిగిన అనుపానంతోచాడితే వికల్పప్రమేహాలా తగిస్తుంది. బలంచేస్తుంది. కాంతి, బుద్ధి, వీర్యం, జరరాగ్ని వృద్ధిచేస్తుంది.

ఇది మట్టిమాకుళ్ళలో నుండేదంతన్నీ వుండు. మూళ్ళున్నట్లే తెలుగుదేశంలో ఎక్కువగా వాడుకలో వుంది. ఈయోగం ఆ ప్రదేశంకొరతలో నుండేది.

౨౨ వా త రా క్ష స మ

మృతం నూతం తథా గంధం కాంతం చాభక మేవ చ
తామ్రభస్మకృతం సమ్యక్ జన్మ్యైవ శిశ్నో సహజకమ్
పునర్నవా గదూ చ్యగ్ని సుసా శ్రూషణా తథా
ఏకేషాం స్వరసే నైవ భావయేత్త్రిఃసం పృథక్
దత్వా లఘుపుటం సమ్యక్ స్సంక్షీతం సమర్థశేత్
వాతరాక్షసవామాఙ్మం వాతరోగే ప్రయోజయేత్
తత్తద్దోషానుపానేన ద్విగుణమాత్రసేవనాత్
ఊరుస్తంభం వాతరక్తం గాత్రభంగం తదైవ చ
ఆమవాతం ధనుర్వాతం వేదనావాత మేవ చ
పక్షాఘాతం కంపవాతం సర్వసంధిగతం తథా
సుప్తివాతం చ శూలం చ ఊర్జదం చ వినాశయేత్
తత్తద్ద్రోగానుపానేన వాతాశీతివిచక్షమ్ ।

రసభస్మం, గంధకం, కాంతభస్మం, అభకభస్మం, తామ్రభస్మం — ఇవి సహజాగాలు. ఇవన్నీ కలిపి గలిజేయ, తిప్పతీగ, చిత్రమూలం, తులసి, త్రికటుకాలు — వీటికషాయాలతోనూ, రసాలతోనూ మర్దించేవి.

అమద్ద దిశ్యలుగా చేసి నీవనారవిచ్చి మూకుళ్ళలో వుంచి చీలయిచ్చి గంధకం యెన్నితులలో అన్నిపీడకలతో లఘుపుటపెట్టి చల్లారిన తరవాత తీసుకుని మళ్ళీ మొదటిలాగే ఆరసాలతోనూ కషాయాలతోనూ మర్దించి కప్పెలు కట్టుకుని వాడుకునేది.

ఆమపానవిశేషాలతోయిది ఊరుస్తంభం, వాతరక్తం, పక్షవాతం, సర్వాంగవాతం, ఆమవాతం, ధనుర్వాతం, కంపవాతం, గంధిగతవాతం, సుప్తివాతం, శూల, ఊర్జదం ధోగొడుతుంది. మొత్తానికి అశీతివాతాలూ తగ్గిస్తుంది.

౨౩ వ్యాధి హరణరసం

హింశతోష్ణమ భాగం ద్వా భాగా భాగం భాగం
రసత్కుం బలిం ద్వా భాగం భాగం భాగం
దక్షిణం ముక్కుటం పండు వాంఛితం పండు
దక్షిణం తు క్రాంతాత్తు పానాగతం పండు
పూజయే ద్దుపనిపాచిన్ యథాలోకం ప్రహరియేత్
గుణాతత్త్వము భాగే వ్యాగభీకరై ర్భాగం
మంజోపి లభతే పూర్వం వాచికం ముక్కుటం
అపుత్ర పుత్ర సూక్ష్మతీ జీవే చ్చ శరవా శరవే
వలీపలితహృచ్చూర పాతశ్లేష్యబద్ధణమ్
అయం వ్యాధి హర స్సూత్రః పూజ్యపాదేన నిర్మితః ।

ఇంగ్లీకరసం 1 భాగం. రసత్కుం 2 భాగాలు. గంధకం 3 భాగాలు. ఇది మూడూ మెత్తగా కాలువలాగ ముద్దివి కోడిపిల్ల జొల్లలలో ఎక్కించి గుడ్డక మట్టిపూసి చీలియిచ్చి క్రమానుసారం ఒకరసం కుడి చల్లారిన తరవాత తమల పాము రసాన ముద్దివి కుప్పెలు కట్టి వాడునట్లే.

ఇది సంకత్యం పోగొట్టి పుర్రయం కృత్రిమేస్తుంది. వాచికరావధం. దీప్తాయువు కలిగిస్తుంది. కలీపలితాలూ, హృదయకూలూ, వాతశ్లేష్మాలూ తగ్గి చేస్తుంది.

అనుభవంలో ఇది జీర్ణించిన సవాయివ్యాధి పోగొడుతోంది.

౨౪ బాల సూర్యోదయం

చతుష్పలం గంధకం చ చతుష్పలరసం తథా
పం మేకం తాలకం చ పూర్ణం చ ఘనశ్శిమ్
శిలాగ్ధం టంకణం వైవ సర్వై స్త్యం తు హింశులమ్
శాఖాస్పృశస్య పక్షై స్త్య సర్వయే చ్చ నివశ్రయమ్
కాచసూర్యత రే షిస్త్యై వాలుకాశంత కీ పచేత్

మందాగ్నివా చ త్రివిధం సాంగతీతం చుద్ధితే

బాలనూరోద్ధృతయో ధర్మే నన్వర్ధనమంతకః ।

గంధకం 4 పలాలు. పాదరసం 3 కలాలు. బాళకం 1 పం. వజ్జీలిం అరచలం. పొంగించిన బలిగారం సాధ్యం. అన్నింటికీ అయిదవ భాగం. ఇంట్లో కలిపి శ్రేణుకకమయంతో మర్మనాదేతి నామాచ్చిగోచి క్రమాన్వలతో మూడు దినాలు వండి చల్లబెట్టవలెనని బ్రహ్మ శిష్యుల మయంతోబట్టింది కుప్పూ కట్టకునేది.

ఇది సద్యబృతాయా నిగ్నించేస్తుంది.

౨౩ తా మ్ర లో హ ర సా య నం

పారకం గంధకం శుద్ధం ద్వీభాగం పరికల్పితే

తామ్రభస్మశ్యమోభస్మ జైః భాగం పృథక్ పృథక్

నిష్ట ద్వీపాతీ నాసావిః గృహితకైః

మరీచశృంగ బే నాభ్యాః మద్దయే చ్యుత్తధక్ పృథక్

కాచకూఢ్యంశరే క్షిప్త్య నాం కాచాక్షి కే నచేత్

తతః శుద్ధత్య తత్త్వం మద్దయే ల్లిఖు న్నరైః

గుళికాన్ ఛాయయా శుష్కా నయనావిశేషితః

కఫనోగే వ్రయోక్త్యం ద్విగు బాహుమానతః

తిమిరం వాతకూతీ చ కానం త్యానం వారే త్ప్రేమ్

క్షయం కష్టం తేధాజ్జ్వల శోభం పాఞ్డ్యానుకుం హరేత్

ప్రసిద్ధం భవనే నిత్యం తామ్రలోహరసాయనమ్ ।

పాదరసం, గంధకం, రెండేసిభాగాలు. తామ్రభస్మం, లోహభస్మం ఒక్కొక్క భాగం. వావిలిరసం, నామకురసం అద్దపరంరసం, జిడ్డేపహిలు, చిరమాఅరసం, మిరిమాలకమయం, అల్లపురసం — వీటితో కలుపుకుగా మర్చించి గాజాకుప్పెలో ఉంచి మూడుదినాలు క్రమాన్వలతో వండి చల్లారిన తరినాత నిమ్మకాయరసాద మర్చించి కుప్పూ కట్టకుని వాడేది. మోతాదు రెండు గుణింబలమైదురు.

ఇవి కథాభ్యాసం అన్నీ తగ్గించేముంది. తిరుగు, చాతకూరి, చక్రం, చక్రపు, కాయ, కట్ట, అక్షరం, ఉబ్బు, పొడుపు వాగొడుగులు.

సహస్రకేరదార్పణం

శ్రీమదం పంచలవణం తుంగణం వైకభాగం
 నాగనీనుమకాంతాధిజితం చ భాగ్యమే
 పామాణపంచకం పశ్చిమాధిమాక్షిమసక్తం
 ద్విభాగ మద్వభాగాభ్యం రసగంధసంయుక్తమ్
 చతుర్భాగం లోహాంత్రుతాశివైక్రాంతాధిజితమ్
 ఏతత్సర్వం రసే రేతైశ్చిన్మపిత్రకపిలుజైః
 శ్రీభాగంపంచకం శ్యామానృకృతమహాదైత్యైః
 వైద్యుగాచక్రవర్తి నామై ర్వజులైః
 సంమర్శిత భాగ్య ప్రత్యేకం యామం యామం పుష్కరితైః
 తత్కృతం పాపం సత్కృత్య మృష్టం పే సేత తాతరే
 యామపియం పదే దిగ్గ్రామం పృథులత్తయః
 నాగశీతం నామధ్యమే మస్మియామూరితులైః
 జైష్ఠ్యం నారానాశకమత్యేకం గైరైః
 మూర్ఖై ర్భలుకై ర్దైః నిలగామకపిత్రైః
 ఏతై ర్దాహం చానమతః భావయే త్ప్రకటితైః
 సమానకేరదార్పణం రస శ్చారోగ్యం
 సన్నిహితం మహా సూరం బహుశో చోషజ్వరా నవి
 అతీతి నాతరోగా శ్చ విరేక శ్చేష్ఠరోగకాన
 నూతికారోగకాన హంతి మహాతాపం ప్రజాయతే ।

సర్వకారం, యవకారం, పొంగించిన కెలికారం, సముద్రలవణం, సోపర్వలవణం, చంద్రకణం, బిడాలకణం, స్తంభలవణం, మళ్ళి పొంగించిన కెలికారం — ఇవి ఐదొక్క భాగం మంచపాపములు — అవగా 1 గోపాపము 2 కల్లి

సామణం తేకంభపామణం కీనెర్నిహమణం రివోడ్తిహమణం, నాభి, శోమ
మాక్షికభిస్కం, మణికిల — ఇవి రుద్రేనభాగాలు. వాదరసం, గంధకం — ఇవి
ఎముదీని భాగాలు. తోపాభిస్కం, తామ్రభిస్కం, తాళకం, వైకాంశభిస్కం —
ఇవి నామగోపి భాగాలు. ఇతన్ని కిలేపి మునగి చిక్కెనను, చిత్రియారసం, మంగోగు
రసం, క్రైఫలకమయం, శిష్పిసు, నల్లతగివకమయం, తెల్లగిజేమరసం, తిన్నతగ
రసం, వానమరసం, నల్లయిలవీరసం, కానియరకమయం, నల్లయరసం — పీటతో
పిక్కొక్క వాము పుర్తిచి నీక నారంపి అది గాజులపైలో వుంచి నీకతా
యంత్రంతో శండుజాలులు క్రిమాన్నులతోమిడేసి. చల్లబడ్డ తరివంత అది గ్రహించి
చేప, నెయ్యి, కోడి, లొట్టిట్లు, ఖడవియ్యి, కునీయ, తాబేయ, రేసి, తాడుయ,
కోతి, ఎయగుబాటి, మేక, మెట్టతాబేయ — పీటి చేమకట్లతో భావనలు చేసి
అవసానుగుణంగా వాడుతు నేది.

ఇది ఆరోగ్యవర్ధక మైన గొప్పద్రవ్యం. మహాభూర మైన నన్నిపాత్యం,
రకరకాల దోష్యాగాలూ, ఎనభై వాతాలూ, విశతశ్లేష్మిగాలు, మూతికా
కోగాలు పొగొడుతుంది. దారుణ మైన తాపమున్ను పుట్టస్తుంది.

౨౭ పూర్ణ చంద్రోదయసిందూరం

తుల్యం తుల్యం రసం గంధం ఖల్వనుధ్యే వినిక్ష్లిషేత్
కపిత్థమూలసారేణ మర్చితం చ దినత్రయమ్
వటికాం ఛాయయా శుష్కాం భండిమధ్యే వినిక్ష్లిషేత్
కావకప్యాం వినిక్ష్లిప్య వాలుకాభిః ప్రపూరియేత్
దీపాగ్నా చ ద్విషడ్వాయం సాంగశీతం సముష్ణరేత్
కపిత్థమూలసారేణ త్రిదినం మర్తయే త్రూణాత్
బిల్వమూలకపాయేణ మర్తయే త్రిదినం పునః
కాతుర్జాతకర్పూరలవంగకసుసూన్యోమ్
నర్వం రసనమం చైవ మేళయిత్వాథ చూర్ణకమ్
లాజమూర్ణసితామిశ్రం షఢునా సహ సేవయేత్
పల్లద్వయమితం సూతం వమనస్తభనం తథా
శాసాదిపంచఫర్దీనాం హ్యరుచే ర్నాశకస్తథా

హృద్రోగం స్వభాగం చ మందాగ్నిం చ నివారయేత్
పూర్ణచ క్రోధయో నామ నిర్మిత శ్మశ్మపాణిరా ।

పాదరక్షణ, గంధకణా సమభాగాలుగా గ్రహించి తెలివితేట కనుయితో
మూడుదినాలు మర్చించి నీవనెడిది గాజులపైలో పుండి నీతాయంత్రంతో
పన్నెండుకాయలు క్రమానుసారితో విండి చల్లబడ్డవనా తీసి, ముందుగా మల్లీ
తెలిగి వీళ్ళ కనుయితో మూడుదినాలూ, అరివారి మారెమివీళ్ళ కనుయితో
మూడుదినాలూ, మర్చించి పుప్పలు గట్టుకునేది. అరవార దాల్చిలిచ్చి, ఎలగులు,
అకుంతిం, నాగకెసరాలూ, చచ్చుకూర్చు, అరిగలు సుమభాగాలుగా చూర్చించి
అది మునుతో సమభాగం కలిపి రుచివల్లాయెత్తు చక్కెర కలిపిన పేలండితో
పుచ్చుకంటే పొంతులు కట్టేసుంది.

మనస్సు, యిది కాసలు, ఆరుది, హృద్రోగం, స్వభాగం, అగ్నిమాంద్యం
పోగొడులుంది.

అర స భూ ప తి

శుద్ధనూతం నమం గంధం మృతశ్శుల్బం తయో స్సనుమ్
అశ్రలోహకయో గృన్మ కాంతధన్య సువర్ణజమ్
రాజితం చ విషం నామ్యం పృథక్పూతనమం భవేత్
హంసపావీరసై ర్మర్మ్యం ఉన మేకం వటికృతమ్
కాచకుప్యం వినీక్షిప్య మృనా సంలేపయే దృహిః
శుష్కా సా వాలుకాయుత్రే శనై ర్మృద్వగ్నినా పఞ్చత్
చతుర్లుంకామితం దేను పిష్పల్యార్ద్రవేగతు
క్షయం త్రిదోషజు హంతి సర్విపాలం శ్రుయోదక
అనువాతీం ధనుర్వాతం శృంఖలావాత మేవ చ
అశ్యవాతం పగునాతం కి షవాతాగ్నిమాంద్యనత్
కటివాతం సర్వశూలం నాశయేన్నాత్ర సంశయః
గుల్మశూల ముదావర్తం గ్రహణీ మతిమన్తరామ్
ప్రమేహ ముదరం సర్వా మశ్వరీం మూత్రవిఘ్నామ్

భగవద్రమ్ నర్వశుభ్యం విరహం మహతీం తథా
 శ్వానం శాన మజ్జ్యం చ జ్వర మద్వలితం తథా
 శామలాం పాండురోగం చ శిరోరోగం చ నాశశీతో
 అనుపానవిశేషేణ స్వరోగా నిర్వాశశీతో
 యథా సూర్యోదయే సశ్యే త్తమ స్వృతః తథా
 నర్వరోగవిశాళాయ సర్వేషాం స్వర్తమూతిః ।

పాదరసం, గంధకం ఒక్కొక్కదాగం. తామ్రధర్మం రెండుగొగాలు. ఆశ్లేశధర్మం, లోహధర్మం, కాశిధర్మం, స్వధర్మం, రజఃధర్మం, వాళి — ఇవి ఒక్కొక్కదాగం. ఇంన్నీ కలిపి వాసునాది అనుపాన ఒక్కొక్కదా మర్చించి గాజునప్పోడి ఉంచి నీకతామంత్రంతో క్రమానుక్రమముగా వండి చల్లబెట్టినారత మట్టి పిప్పళ్ళ కమాయంతోనూ, అల్లపురసంతోనూ మర్చించి పుప్పలుట్టునునది.

ఇది రగిన అనుపానాంతోవాడితే త్రివోమలబల్ల పుక్కితము మోస్తరికి. త్రియోమలసన్నిపాతానున్నా పోగోమరుది. ముగ్గు, అనవాసం, ధతుస్వాసం, శృంఖలావాసం, అధ్రవాసం, పుంజవాసం, కఫవాసం, అగ్నిమాంద్యం, కటివాసం, సర్వికూలలు, గుల్మకూల, ఉదాన్నం, గ్రహణి, ప్రమేచం, శుకరాస్యానుజ, అశ్మి, మలమూత్రబంధాలు, భింబం, స్వోజముబా, విద్రాగి, వల్లబు, తామ్ర, అశర్మ, అవ్యవిధజ్వరాలు, కామిష్ట, పాండురోగం, శిరోరోగం అగ్నించేస్తుంది.

౨- పాశుపతాస్త్రరసం

ద్విపాషణం ద్విశతం చ నేపాశు తాళకం విషమ్
 నర్వతుల్యం శుద్ధిమూలం చర్మక్షిరేణ మర్చయేత్
 జ్వాలాయంత్రే విచేద్యానం సముద్భృత్య విమర్శశీతో
 భావితం ఫణిపత్రేన గుఱ్ఱాంత్రం భిషగ్వరః
 లశునన్య చ తైలిన బ్రహ్మశ్వాశే విషమశీతో
 తత్త దేవ విపా త్యాశు నన్నిపాతాం శ్రుయోదశే
 రసః పాశుపతాస్త్రాయ కంఠరేణ ప్రతిపితః ।

ఉల్లిపాపణం, గారీపాపణం, కైలశశ్రవణం, పాలశ్రవణం, మణిశిల, తాళకం, బాణి— ఇవి నమస్కారములు. పంచకర్మములను రుభ్యం, ఇవిన్నీ కలిపి జల్లేడు పాలతో నూరి జోలాయు. త్రాస లెక్క కాదు. బండి పప్పుట చూర్చింది గురిగించ యెను పెల్లల్లితైలతో ప్రస్థానము ప్రాం పుక్తి ను న్నవచ్చి పాతాళా తత్త్వము వశించుకొంటుంది.

లోకనాథరసం

వరాటమ్యునుమూర తవర్ణం శిష్యబోధకమ్
తత్పావాంశ మ్మనోనూత మూర్ఖులూరభామ్
ఖ్యాతరే వినిష్ఠిస్య మర్దనం ద్వివశయమ్
వర్షాభూమాలసారేణ వజ్రవీర నివచ
వానానాశిలకేనాపి కలనూనన నిర్దయేత్
గోళకం చాతపి శోభ్యతే నానాశు శు వినిష్ఠిచేత్
శనివేణ చ మృగ్యానా ఇక్కుటీలలు ద్భవేత్
సూక్ష్మమార్గం తస్య క్షతా తస్యను నూనచ చక్ష
భావనానంతం ప్రవృత్తానాగవర్చిస్తామ్
భృంగరాజం చ కర్ణుంకీ ముండ్కీ శ్శిరస స్తథా
త్రిఫలారసభావేన చాచూషమృతం శు కారయేత్
సింహార్థం మధునా శేవ్యం యూషి యూషి చ భక్షయేత్
క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాధీన్ వాతరిత్రకరోధ్యుం
కానశ్వాసప్రతిశ్వాసశోఫసంకుగరాదికాన్
హరీమకం చాఢ్యతం వివిహంతి చ సర్వేషు
దీపనం కిర్యవర్ధిం చ కారయేత్ ప్రాంత సంకతు
లోకనాథరసో నామ శంభునా పరికీర్తితః ।

గవ్యంభస్మం, మాండురభస్మం నమస్కారములు. లోహభస్మం అర్థభాగం. రుభ్యం పావుభాగం. గంధకం అర్థభాగం. ఇవిన్నీ ఖల్వంలొకంటి మూడుదిశలు కా

మర్దిచాలి. గలికేరుకశ్యపసంతోనూ, నల్లలేరుకశ్యపసంతోనూ అష్టపరంపరసంతోనూ, సంబ
లేయిరసంతోనూ, చిత్రయూరకశ్యపసంతోనూ మర్దిచాలి. అయిద్ద ఎండలో ఎండించి
మూకుళ్ళలోపుంచి సుంధిబాధనలచేసి కుక్క-టప్రటంపేసినీ. తరనాత ఆసుంసు
ప్రహించి దానికి సమానంగా మిగిలిన చూడ్చి కలిపి తనులపాసులసంతోనూ,
ఉల్లపురసంతోనూ, గుంటకలగసంతోనూ, నాగలిగసంతోనూ, బోడితరంపరసంతోనూ,
ముగ్గచెక్కరసంతోనూ. త్రిపులాకషాయంతోనూ భావనలుచేసి నీడనెండించి అర్థ
నిమ్మం యెత్తున తేనెతో పుచ్చుకునేది.

ఇది ష్టయ, ష్టయానుబంధన్యాయు, క్వాసకాసులు, పడికం. ఉబ్బు, పాండువు,
హలీమకం పోగొడుతుంది. ఆలలి పుట్టిస్తుంది. పీఠ్యకృద్ధి కలిగిస్తుంది.

౩౧ మే హ వ ం గ రా జీ యం

రస మేకం శ్రయం వంగం వంగసామ్యం తు గంధకమ్
మర్దమే ద్విర మేకం తు కుమార్యా స్సరసి బుగః
నంధాప్య గోళకం భాడే రోధయే తుస్కథం ముఖమ్
పాచమే న్యాయకాయంతే దిన మేకం దృఢాక్షివా
సాంగశీతల మాదాయ నంధాప్య స్వజీవతాః
పిప్పలీ మధువా యుక్తం సర్వమేహేషు యోజయేత్
క్షీరాన్నం యోజయే తృధ్వం లవణామిన్ద్రితమ్
మేహవంగేశ్వరో నామ సర్వమేహనిర్మూతనః ।

పాదరసం ఒకభాగం. తగరం మూడుభాగాలు. గంధకమున్ను మూడుభాగాలు.
మండు తగరం కలిపించి అందులోరసంపేసి కలిపి నూనె అది పాడు ముచ్చకుంది.
అప్పుడు గంధకం కలిపి మర్దిచి కలబంపరసంతో మళ్ళీ బాగా మర్దిచి నీడనెండక
గాజుమప్పెలో ఎక్కించి నికతాయంత్రలలో ఒక్కడినల వడి సాంగశీతం అయిన
తరనాత తీసి మళ్ళీ కలబంపరసాన మర్దిచి కుప్పెలు కట్టుకుని పిప్పళ్ళమాడ్చం చేర్చి
తేనెకలిపి పుచ్చుకునేది.

ఇది సకలమేహలూ పోగొడుతుంది. ఉప్పు పులనూ, తగలనివ్వనూడదు.
క్షీరాన్నం (అన్నంతోపాలు కలపును) పుచ్చుకోవాలి.

౨౨ రజతమేహవంగరాజీయం

రసశేఖరం స్వయం వంగం వలసాన్నం తు గంధకమ్
 రజతం చైవ భాగం చ తస్యహం తు విమర్శయేత్
 వాచకాచ్యుతం శీ చాచ్యుతం మేవం చిచక్షణః
 సాంగశీతల మాద్భుత్వ సారికేలాంబుచుద్దితమ్
 వటుకాకాకారయిత్యాతు ద్విగుంజుభక్తయేత్సా
 సర్వశేషా హరశ్యేర శుక్రవృద్ధి చ కారయేత్
 శుక్రదోషం చ హరతి బుద్ధి నిజబలప్రదః
 నానారోగప్రశమక స్సర్వమేహసిక్తంతనః ।

పాదరసం ఒకభాగం. తగరం రెండుభాగాలు. గంధకం రెండుభాగాలు. రజతభస్మం
 ఒకభాగం. మేహవంగరాజీయంలోలాగే ముందు రసవంతులు కలిపి తరవాత
 గంధకమా, రజతభస్మమా చేర్చి కలపించడంతో మర్చించి నీడనెండించి నీకతా
 యంత్రంలో ఒక్క రోం వండేది. తరవాత కొబ్బరి కాయనీళ్ళతో నూరి. ఒయోబలాను
 పారంగా తగిన అనుపానాలతో వాడుపడేది.

ఇది సకలమేహాం హరిస్తుంది. శుక్రవృద్ధి కలిగిస్తుంది. శుక్రదోషాలు తగ్గిస్తుంది.
 బుద్ధి ద్రియమునికి చురుకు కలిగిస్తుంది, నానారోగాలూ హరింతుంది.

౨౩ ప్రవాళపంచామృతరసం

ప్రవాళముక్తాఫలశంఖసుక్తికవర్షకానాం చ సమాంశభాగమ్
 ప్రవాళమాత్రం ద్విగుణం ప్రయోజ్యం సర్వై స్సమాంశం రవిమగ్ధమేవ
 ఏకీకృతం తత్ఫలభాండమధ్యే ఓచ్చా ముఖే బంధన మత్ర యోజ్యమ్
 పుటం విదధ్యా శశీతతే చ హ్యుష్ణత్యే తద్భస్మ ఓపే త్కరంజే
 నిత్యం ద్వివారం ప్రతిపాకయంత్రం వల్లప్రమాణం హి సరేణ న్యేమ్
 అనాహుల్లోదరస్థీహాకాసశ్వాసాగ్నిమాంబ్యాన్కఫమాయతోత్థాన
 అజీర్ణ ముద్ధార హృదామయఘ్నం గ్రహణ్యతీసారవికారనాశమ్

మేళనముచేసి మూత్రరోగము మహాశస్త్రమునకు నభ్యాశ్శరీరము
నాశయే నాశమునకు నుపాయము నుపాయమునకు నుపాయమునకు
విభాగితము భోజనము మూత్రరోగమునకు నుపాయమునకు నుపాయమునకు
ప్రవాళపరిచయమునకు నుపాయమునకు నుపాయమునకు నుపాయమునకు ।

మగదాలు 2భాగాలు. తుల్యము, శంఖము, ముత్యపువీపులు, గవ్యము — ఇవి
ఒక్కొక్కభాగం. ఇవన్నీ మూత్రములోనికించి అనుభాగాలు జిల్లేమపాలు పోసి,
నైసి మూత్రము మాసి చీలియిచ్చి గజంపుటం చేసిది. చల్లజ్వలతరవాత తీసుకుని
నీపాలో ఉంచుకుని ఆవస్థానుసారంగా రుచుపూటలూ పుచ్చుకునిది.

ఇది కడుపుబ్బరం, గల్గం, ఉదరవ్యాధులు, క్షీణవ్యాధులు, దగ్గు, మగదా,
అగ్నిమాంద్యము, అశక్తి, తేమపులు, మూత్రరోగం, గ్రహణి, అతిసారం, మేహము,
మూత్రరోగాలు, మూత్రకృచ్ఛాలు, మూత్రాశ్శరీ పోగొడుతుంది.

౩౪ శిలావంగేశ్వరరసం

త్రుళుకం దశభాగం చ తక్కునం తు శిలాజతుమ్
పాదనం దశభాగం చ తత్సామ్యం గుళికం తథా
శుభాగ్రాశ్శరీరనే నైసి ముత్యయే దేశకాత్రకమ్
మూత్రరోగం కాచకుంభే శ్రీదివిం పాచయే తథా
సాంగకీతం విశూద్ధ్యాథ ద్వివర్ణం సేవయే తథా
తనువుష్టిం వర్ణయే చ్చ శుక్రసోమం నిశూతి చ
శ్రీదివిం మూత్రకృచ్ఛం చ విహుమూత్రం చ నాశయేత్
శిలావంగేశ్వరో నామ రసో ముద్రేణ భామికః ।

మగదా 10భాగాలు. కర్పూరశిలాజతు 10భాగాలు. పాదరసం 10భాగాలు.
గుళికం 10భాగాలు. ఇవన్నీ యథావిధిగా కలిపి కలబందరసంతో ముద్దించి పాలుకా
యంత్రాన మూడుదినాలు వండి చల్లజ్వలతరవాత తీసుకుని వయోవస్థానుసారంగా
వాడుకునిది.

ఇది దేహపుష్టి కలిగిస్తుంది. శుక్రదోషాలు, త్రివిధాలైన మూత్రకృచ్ఛాలు,
మేహమూత్రం పోగొడుతుంది.

౩౫ జయకుతారం

శుద్ధసూతం విషం గుంధ మృధం తామ్రం వంతుకౌమ
 ప్రవాళం తారం వైః శూపం బొంబాయికం
 మాక్షికం నాగమగే చ తథా మాక్షికబుడికే
 నమభాగం చ సుగ్రామ్య ఖల్వబుధ్యే విరిక్షిపేత
 వర్షాభూములపాదం వృక్షిం న చ
 పీటా చిత్రసాభ్యాం చ హ నపాదీనన చ
 గుమాచ్యా భృంగరాజస్య నాగలక్ష్మీ స్తతైవ చ
 కుండల్యా శ్చ రసేనాపి పృథగ్యామ విరుద్ధయేత్
 శరావనపుటే చైవ కాంచీపుటే చైవ
 సాంగశీతల మాధ్యమ్య ఖల్వబుధ్యే విరిక్షిపేత
 శిగుమూలరసే స్తైవ చైవ విరుద్ధయే ద్ద్యథా
 గులికాన్ కారయిత్యాథ ఛాయాశుక్లాం శ్చ కాంచీయేత్
 తత్తద్రోగానుపాసేన దేహం గుజాచత్పుటే చైవ
 తువరీ ముద్గయాపా చ తులసీశుక మేవ చ
 గోక్షీరం వాస్తుకం చైవ తథాలర్యం త్విజావహం
 గోఘృతం మధు తక్రం చ వైః ధవం లవణం భిషక్
 తథా పుణాణశాలిం చ దీయతాం శత్రయత్నతః
 క్షయం క్షయశృతాన్ వ్యాధీన్ అస్థిజ్వరకం తథా
 వాతం పిత్తం హరే చైవ పాండుం గుల్మం కఫం వాశితే
 నద్యః క్షయకుతారోయం పూజ్యపాదేన నిర్మితః ।

పాదరసం, నాభి, గంధకం, అభిభస్మం, తామ్రభస్మం, శవ్వలభస్మం, ప్రవాళ
 భస్మం, రజశభస్మం, లోహభస్మం, మాలమారభస్మం, పొంగిదిగ వెలికారం,
 హేమమాక్షికం, నాగభస్మం, కుంగభస్మం, ముత్యాలభస్మం, కాంతభస్మం — ఇవి
 నమభాగాలు. ఇతన్ని యథావిధిగా కలిపి, గలిజేయి, ఎల్లెయి, కరిగోసి, చుర్రజూయి,

హంసపాది, శివురీగ, గంపకలగర, తనుఅపామలు. ఉన్నె — పీఠి రసాలతో ఒక్కొక్క చాము మర్చించి నీడవెండించి మూడుభృలోపాది చీయించి కంఠం పుటంబేసి, నల్లారిసత్తగబాక రిసి, మల్లే, మువగవేర్చగవలతో గూరి చయోవస్థాను గుణంగా, ఆయా రోగాలును తగిన అనుపానాలతో వాడుకునేది. కంఠకట్టు, పెసర కట్టు, చిరీహర, అవుపాలు, చక్రకర్తిహర, మేకపాలు, అవువెయ్య, గేనె, వట్టిగ, మైధరతకణి, పాతవియ్యం — ఇవి పద్యవస్తువులు.

ఇది యు, యువలక్షణ్యే వ్యాధులు, అస్థిశతజ్వరం, నాతకత్తాలు, పాండుత్వ, గుల్మం, కఫం హరిస్తుంది.

౩౭ వం గ రా జీ యం

రస మేకం ద్వయం వఃగం వఃగసామ్యం తు గంధకమ్

కుమార్యా స్ఫురినే మద్ద్యం దిన మేకం విచక్షణః

పాచయే ద్వాంశకాయంత్రే దిన మేకం క్షమగ్నినా

తత ఉద్భృత్య శీతం చ నేవ్యం తిదనుసాపిః

విశతీం చ ప్రమేహానాం నాశయే న్నాత్ర సంశయః

మూత్రాతిసారం శృచ్ఛం చ గ్రహణీం పదచాపాశమ్

మూత్రాఘాతం చాశ్మరీం చ హంత్యత్ర న విచక్షణః ।

పాదరసం ఒకభాగం. తగరం రెండుభాగాలు. గంధకం రెండుభాగాలు. తగరం కరిగించి అందులో రసం పోసి కలిపి తరవాత గంధకం కలిపి కబ్బరిచేసి కలబంద రసాన మర్చించి ఒక్కదినం వాలుకాయంత్రాన వుండి మల్లే కలబందరసాన గూరి వట్టెలు కట్టుకుని వాడుకునేది.

ఇది విశతిప్రమేహాలు, మూత్రాతిసారం, మూత్రకృచ్ఛాలు, మూత్రాశ్మరి, గ్రహణి, కాశ్యమంట, మూత్రాఘాతం, పోగొడుతుంది.

౩౮ ర జ త లో హ ర సా య నం

వీక్షకం నూతరావ్యే చ ద్వితాగం జీవలోహకమ్

గంధకం తు జతుర్భాగం తథా ఖల్వే విష్యుతే

కన్యారసేన విమలా ధృంగరాజ కల్పితైః

అగ్రేణ వజ్రవల్క్యః చ స్రవ్యేకం మర్దనే ద్విసమ్
 అథానో వాఃకామంత్రే పవే ద్వామచక్షుష్ఠః
 భాషితం పూజ్యపాదేన తంబోహరపాదయమ్
 గుంజాద్వతం ప్రదాతవ్య మసహపవేశేషతః
 రాజశుక్ల్యాదికాన్ రోగాన్ శ్లేష్మశీత్రాదీకాన్ జయేత్
 అజీర్ణం తిమిరం శ్వాసం కానం వై హతిమాన్తరమ్
 పాద్యం శోఢం చ హృద్రోగం కామలాం కుంభకామలామ్
 వక్షాఃపూతాద్ధితౌ హంతి వాతవ్యాధివిశకమ్ ।

పాదరసం, రజవరజము ఒక్కొక్క భాగం. లోహపురజము రెండుభాగాలు. గంధకం నాలుగుభాగాలు. ఇవి యథావిధిగా ఖల్వంబోకలిపి కలుపుట, గంబరేణు, గుంటకలగర, గిలిజేరు, అల్లం, నల్లెరు — వీటింపాలతో ఒక్కొక్క దినం మర్చించి, నాలుగుజాములు వికతాయంత్రాన వుండేది.

ఇది చిన్నపుటం పెట్టడం కూడా వుంది. వంటుగాని పుటంగాని అయిన తరవాత మళ్ళీ పైకపాలతోనే మర్చించి కుప్పెలు కట్టుకునేది. దీనిమోతాదు పాధారణంగా రెండుగురిగింజలయెడలు.

ఇది రాజశుక్ల్య, అజీర్ణం, తిమిరం, శ్వాసకామల, పాండువు, ఉబ్బు, హృద్రోగం, కామెరు, కుంభకామల, పక్షవాతం, అద్ధితవాతం, నకలవాతాలూ, పకలకఫవ్యాధులు వాగొడుతుంది.

కర మా డా మ ణి ర స ం

ద్వినిష్కం రససింగూరం తదర్థం హేమ జాతమ్
 నిష్కద్వయం గంధకం చ మర్దనే చ్ఛిత్రకద్రవైః
 కుమారికారసై ర్వాసుం ఛాగీద్ధగై స్త్రియమకమ్
 ముక్తావీర్యమవగానాం నిష్కం నిష్కం విమ్రణేతో
 గోలకం పూరతే ద్భాంజే రుభ్యా గజపుటే పచేత్
 పాంశతీకం విమాన్ల్యాధ భక్షయే ద్రక్తికాద్వయమ్

మధునా త్మయతోగముం వాళపిత్తనముగ్ధనమ్

అజాబమిశ్చాహతజేత్ తిర్క్కరామధునంయుతమ్ ।

రసవిదూరం ఒక కలిపి స్వచ్ఛస్థా అరసులం. గంధకం ఒకతులం. ఇవి కలిపి ముందు చిత్రచామోనంతోనూ, తిరివిత కలబందరసంతోనూ, ఒక్కొక్క జాము మర్చించేసి, ఒకటో మాత్రాధ్యక్షునూ, కుగదాల భస్మమూ, కఃకభస్మగా అర తులంబొప్పన చేర్చి మేడి నాలతో చూచు జాములు మర్చించి, ముద్దచేసి, అది నీడనెండించి, మూతశ్శతో చీలబుత్తు ఇన్ని గజపుటంటేనేసి. ఇది తేనెతో పుచ్చుకుని తేనెపక్కరా కలిపిన తేనెపాలు తాగిది.

ఇది వాళపిత్తాలవల్ల పుట్టిన త్మయతోగం పోగొడుతుంది.

• ర స రా ట్టు

జరసం పారదం సూతసింహారం రసకర్పరమ్
 పక్షికభాగం నుగ్ధమ్మ గంధకం త్వష్టభాగిమ్
 జీవతోహస్య చూర్ణం తు చతుర్భాగం వినిష్ఠిపేత్
 కుమారిశారసై ర్నర్ద్యం త్రిలింగ శోషమే త్తతః
 శరావసంపుటే నాద్యం చూవ ద్గంధం వినశ్యతి
 పాంగతీతం సముద్భృత్య కన్యాభృంగపుర్రువైః
 ఆర్ద్రైకై శ్చిత్తై ర్నజులీసైరై శ్చ మర్దయేత్
 అనుపానవిశేషేణ మధునా చ విశేషతః
 నకలాన్ కఫజాన్ రోగాన్ వాశజాం శ్చ వినాశయేత్
 ఆమవాత.హరే చ్ఛాపి శిశువోసికృంతనః
 రసరా డితి విఖ్యాతః సిద్ధవాగేన నిర్మితః ।

ఇంగ్లీకం, పాదరసం, రసవిదూరం, రసకర్పరమ్ — ఇవి ఒక్కొక్కభాగం. గంధకం రిభాగాలు. శోహరాపాడి క్షుగాలు. ఇవి యథాశాస్త్రంగా కలిపి కలబందరసాన చూచు దివాలు మర్చించి నీడ నెండించి మూతశ్శతో తుంచి అన్ని పుటంటో కాని, పొయ్యిపొద తుంచితాని గంధకం కలిగి చూచేదాకా తుండేది.

జల్లకొద్దతరవార తీసుకుని మళ్ళీ కలబువరకుపోయా. మంటకొంగ, తెల్లగలిజేప, అల్లం, చిత్రమాలం, వల్లెబురపాకతోనూ వచ్చింది అని శ్యామలకేశవంతో జూడుకున్నది. విశేషించి దీనికి తేనె మంచి అనుపాదం. ఇది సకలకన్యాధులూ, వార శ్యామలూ, అనువారమూ హరిస్తుంది. చంటుకిల్లలను చాలామందిని.

౪౦ నవ గ్రహి

గారీశిలా హింగుల గంధకాంశ్చ
రసం చ గోదంత మయూరతుత్థే
తాలం శిలాం ఖర్వురనంశ్చ తాం చ
సామ్యేన కృత్వా నవ ఖల్వనుధ్యే
మకారవేల్లి గనపింబతోమై
ర్విమర్దయే త్యాగదినం చ ధామ్
కాచశుంభేతతః క్షిప్త్వా వాలుకాగళాల చ సచిత్రేత్
నర్వగోగేషు చాతన్య శ్చానః పాపవిశేషతః ।

గారీహిమం, ఇంగిలీకం, గంధకం, హనరసం, తాగరం, మైలకుత్తం, పిండ తాళకం, మణిశిల, శుద్ధకిషరి --- ఇవి తొమ్మిదిన్నీ నవభాగాలుగా గ్రహించి, కాకరాకురసంతోనూ, వేప చెక్క-రసంతోనూ 12 జూడులు వచ్చింది వాలుకా యంత్రాన వండి వాడుకునేది. అనుపానవిశేషాలతో ఇది సకలకన్యాధులూ హరిస్తుంది. కాని చాలా జాగ్రత్తగా వాడాలి.

౪౧ అమోఘ రామ బాణ రసం

తుత్తద్వయం టంగుణతాళకం చ
సీలాంజనం నూతవిషం లింఛ
ద్వయం చ పాపాణ రసాంజనం చ
శిలానమం జంభరసత్రిమర్దితం
సిద్ధుండికావత్రసత్రిమర్దితం

పుటం తపః కుష్మటకేన యుక్తమ్
 అజ్ఞానుకం విశ్వరూపానుకానం
 వల్లభ్యం శక్తిరయమానయా స్వాత్
 ఏకాహికద్యుతివత్సవం చ
 శీతజ్వరం తక్ష్మమజ్వరం చ
 వర్షం స్తు శాల్యోదన ముద్గయామం
 దధిం చ తగ్రం చ జలోదనం చ
 భుక్త్యా చ ఇత్యుః కదళీఫలం చ
 ఖర్జూరకాన్డూఫల చూతనం చ
 నానాసుగంధం కనుమం చ భోగం
 ప్రాధాంగనానంగళా ముక్తాపిరిశమ్ ।

మైలతుత్తం, పాలతుత్తం, పొంగించిన వెలిగారం, తాళకం, నీలంజనం, కసం, వాణి,
 గంధకం, గోరీపాషాణం, ఉల్లిపాషాణం, రసాంజనం, మణిరేప — ఇవి సగు
 భాగాలుగా గ్రహించి నిమ్మకాయరసాన మూడుమూళ్లు నాచితిత్తకరసాన మూడు
 మూళ్లు మర్చించి కుష్మటపుటం తపసుని చల్లబడ్డతరువాత వల్లి నొమ్మకాయరసాన
 మర్చించి కుప్పెం కట్టుకుని రెండుగుంజాయెక్కిన చక్కెరపాకలతో వాడేది.
 పథ్యం — శాల్యోదనం, పెసకట్టు, పెరుగు, విజ్జగ, తరవాణి, పెరుగుదనం,
 అరటిపండు, ఖర్జూరపుపండు, మామిడిపండు పుచ్చుకునేది. నానాసుగంధపుప్పులూ
 ధరించేది. ప్రాధాంగనానంగళా ముక్తాపిరిశమ్ మైతే చేసేది.

ఇది ఏకాహిక, ద్వాహిక, త్రాహిక, చాతుర్థ్యహికలు, తీర్థిజ్వరం, విషమ
 జ్వరాలు వారిస్తుంది.

ఆనవాలు - అరిష్టాలు

ఆనవారీష్టాల కల్పన

ద్రవేషు చిరకాలస్థం ద్రవ్యం శుభ్రంధితం భవేత్
ఆనవారీష్టభేదై స్తత్సర్వచ్యుతే భవజోచితమ్
యద్యద్యుపధాంబుభ్యాం సిద్ధం మద్యం న ఆనవః
అరిష్టః శ్వాధసాధ్య స్మాత్తయో ర్థానం పలోన్మితమ్
అనక్తసూనారిష్టేషు ద్రవదోశే తులాం గుడమ్
క్షాత్రం క్షిపేద్ధువా దర్థం ద్రక్షేత్సం దళమాంశకమ్ ।

సిగ్గు మొదలైన ద్రవపదార్థం మందలో పోసి, అందులో, మెత్తగా దంచుచునున్న బొవధద్రవ్యం బాగా కలిపి, చీలనున్న పూసి చాలా దినాలుందితే అది మంచి ద్రవధం అవుతుంది. అనవమూ, అరిష్టమూ, అని అది రెండు విధాలు.

మందలో పోసే ద్రవపదార్థం పచ్చిసిగ్గు మాత్రమే అయితే అందులో సిద్ధం అయ్యేది అనవం. అద్రవపదార్థం కషాయం అయితే, అందులో సిద్ధం అయ్యేది అరిష్టం.

అరివారిష్టాలలో, ప్రతివానికి, ఏనువు ఎంత వెయ్యులో రూకలూ, కొలకలూ వివరంగా చెప్పబడివున్నాయి. ఎక్కడ అయినా అలా కాక స్థూలంగా మాత్రమే చెప్పబడివుంటే, అక్కడ, ద్రవద్రవ్యం ఒక ద్రోణం వేసుకోవాలి. బెల్లం నూరు పలాలు వేసుకోవాలి. లేనె అబెల్లంలో సగం వేసుకోవాలి. అద్రవపదార్థంలో కలిపే బొవధద్రవ్యానికి ద్రవేష్యం అని పేరు. అది బెల్లంలో పదోవంతు వేసుకోవాలి.

విశేషనూచనలు—

పచ్చిసిగ్గుతో చేసినవాటికి అరిష్టాలని, కషాయాలతోచేసిన వాటికి అనవా అని కూడా అక్కడక్కడ కొన్నిగ్రంథాలలో వాడుక కనపడుతోంది. అయితే, యీవాడుక చాలా అరుదుగా మాత్రమే వుంది.

ద్రవేష్యం మెత్తగా దంచాలి. వస్త్రుగాలింత మాత్రం చెయ్యనక్కరలేదు. అది యెంత మెత్తగా వుంటే దాని గుణం అద్రవపదార్థానికి అంతగా సంక్రమిస్తుంది.

బెల్లం చెప్పినచోట, అబెల్లం మెత్తగా తరగాలి, లేకపోతే చిరిగిపోతుంది. అది పూర్తిగా చిరిగిపోయేదాకా ద్రవపదార్థంలో బాగా కలిపి కలపాలి. చక్కెర

చేర్చినచోట, అందులో పలుకులుంటే అవి మెత్తగాకొట్టి చక్క-రమాడా కరిగిపోయేటట్లు కలపాలి.

ప్రత్యేకముగా, లేవే మాడా యిలాగ బాగా కలపాలి గాని ముడచలో పోవేసి పూరుకోగూడదు.

అసవార్జిష్టాలలో, కొండరు, మందలలోనూ పూసలలోనూ వేరువేసే కొత్త బెల్లం వాడుతున్నారు. అది తప్పు. అది అసవార్జిష్టాలు పూసిగోవడానికి కానిది అవుతుంది. పాకగిల్లిన తాటిపాక బెల్లం మంచిది ఇదే పుటాళ్ళ బెల్లం అని క్రసిస్తే, ఇది దొంకనిచోట పాతబెల్లం వాడుకోవాలి. అది గట్టిగా వుండాలి. ఎంత గట్టిది అయితే, అంత మంచిది. ఇంకొకటి: ఈబెల్లం ఏ ప్రాంతానిదయినా చెరుకుబెల్లంమే వాడుకోవాలి. తాటిబెల్లం పనికిరాదు.

కొన్ని అసవార్జిష్టాలలో ప్రత్యేకముగా ద్రాక్షపండుమాడా చేస్తూంటుంది. అది మెత్తగా ముద్ద అయ్యేటట్లు దంచివేయాలి గాని ఉన్నది ఉన్నట్లు వేళ్ళగుండము గించుటయొక్క పోయినా బాధలేదు. అది మాడా ద్రవపదార్థంలో కలిసిపోయేటట్లు పిసకాలి గాని ముద్దగుమ్మదనగా వేయ్యగూడదు. ఈద్రాక్షపండు ఎంత కొత్తది అయితే అంత మంచిది.

చీలయిచ్చేటప్పుడు, మండమీద బోర్లించే మూకడు మండమూటికి సరిగా అయితే ట్టుండాలి. మెత్తని వట్టి బురదగాచేసి అది గుడ్డపీలికకు పూసి అక్కిక ముడచ మూత్ర మూత్రదూకలిసేచోట బాగా చుట్టి పైని గూడా బాగా చుట్టి పుయ్యాలి. మండలోకి గాలి యెంతమాత్రమూ వెళ్ళగూడదు.

ఇలాగ, చీలమన్ను ఇచ్చిన మండ గాలి చొరని గదిలో వుండాలి. యోగంలో ఛేదనవుంటే తప్ప ఈమండ ఒక నెల తక్కువ కాకుండా విప్పగూడదు. నెలమీద ఒక్కవారం కంటే యెక్కువ మాడా వుండగూడదు.

నెల పూర్తి అయినాక చీలమన్ను మెల్లిగా విప్పాలి. మూత పీసేటప్పుటికి, కొన్ని అసవార్జిష్టాలలో ప్రత్యేకముగా కొంత నైకి లేదా అట్లొట్టివుంటుంది. మందు కలిగిపోకుండా అది మెల్లిగా పీసేవేయాలి. తరవాత లేచివున్నది చిక్కనిగుడ్డతో కడబోసుకుని బాడీలలోనో నీసాలలోనో బాగ్రతపరుచుకునేది.

కడబోసుకునే గుడ్డ శుభ్రంగా వుండాలి, కడబోసుకునే పాత్రలు సింగారీవి అయితే మంచిది. మట్టిపాత్రలూ, బంగారపుపాత్రలూ, వెండిపాత్రలూ కాన్ద్రంలో చెప్పినవే; కాని రాగి యిత్రాది యెవలైన లోహపాత్రలు మాత్రం వాడగూడదు.

మండలో లేచుండినది చాగా, మిగిలివుండే మట్టి మాడా గుడ్డలో పసిపిసికితే

బురదలాగ కొంత ద్రవపదార్థం వస్తుంది. అది నీసాలలో పోసి ఒక్క-చారం దినాలుంచితే మంచిది తేరుతుంది. అది జాగ్రత్తగా తీసుకుని మద్దివారపోసేది.

గుడ్డతో వజ్రబొమ్మలపై కల్ల నిలవవుచిన నీసాలలోనూ, బాణీలలోనూ కూడా కొన్నాళ్ళకి కొద్దిపాటి మద్దివోవచ్చు.

అరిప్టాలకు కషాయం కాచేటప్పుడు మూలకస్తువు ఎగుమది అయితే మెత్తగా దంచిన తరవాత పరిమాణజలంతోనే ఒక్క దినం నానబెట్టేస్తూవడం మంచిది. పచ్చిది అయితే ముద్దలయేటట్టు చిత్తకొట్టి అది నీళ్ళలో కలిపి కాచాలి.

కషాయం కాచేటప్పుడు ఎక్కువ పెద్దమంట పెట్టగూడదు.

బొప్పిద్రవ్యం అడుగున చేసి యిగిరిపోయేలా మధ్యమధ్య కలుపుతూ వుండాలి. దానిమీద మూతపెట్టగూడదు.

కొన్ని యోగాలలో మాత్రం కషాయం కాచేటప్పుడు ఏడువంతులు నీరు ఇగిరి పట్టు కాచాలి. సాధారణంగా, చాలా యోగాలలో, మూడువంతులే యిగర కాచాలి. శేషం ఎనిమిది వంతు నాలుగవంతు యోగంలో చెప్పినట్టు సరిగా వుండేటట్టు దించుకోవాలి. చాలా యెక్కువగా మిగిలినా బాగా తగ్గిపోయినా బొప్పిద్రవ్యం చెడిపోతుంది. పని చెయ్యదు. అయితే, చేస్తూవుంటే, అవధివలమీద యీసరి మార్గం తెలిసిపోతుంది.

ఇలాగ, ఉజ్జాయింపుగా దింపుకుని చల్లగా చల్లదిన తరవాత అరిప్టాయం వడబోసుకుని కుండలో వాయ్యాలి.

అసవారిప్టాలు చెయ్యడానికి వేరితో మూగిన కుండ మంచిది. కషాయమూ పచ్చి నీళ్ళో వాయ్యడానికి ముందు, కొన్ని యోగాలలో కుండకి కొన్ని కస్తువులతోఘాటం చెయ్యవలసివుంటుంది.

అసవారి కయినా అరిప్టాని కయినా పానయోగ్యమైన నీరే వాడాలి.

ప్రత్యేకాలలో పచ్చికస్తువులు వాడగూడదు.

అసవారిప్టాలు అన్నిటిలోనూ నీళ్ళు రెట్టింపు వేసుకోవాలి. అంటే, యోగంలో నాలుగు ద్రోణా అనివుంటే ఎనిమిది ద్రోణాలు వేసుకోవాలి. తమూత్రాన్నిబట్టి కషాయద్రవ్యాల పరిమాణం నిర్ణయించుకోవాలి.

కషాయద్రవ్యాలు పచ్చికస్తువు అయితే గూడా కొన్ని స్వగుణంగా వేసుకోవాలి.

తమూత్రాల ననుసరించే ఈగ్రంథంలో అసవారిప్టాలకు టీక రాస్తున్నాను.

విశేషవిధులు అంటే అవి వుండేన యోగంలో స్పష్టం చేస్తాను.

మొత్తానికి అధ్యక్షులలో అసహనస్థుల కల్పన చాలా కొత్త. మాలగ్రంథాలలో ఇవి చాలా వున్నాయి; కాని యెంచేతనో మన భూర్వ భవి చెయ్యలేదు. తక్కినవి మాత్రం అన్ని రసాలూ వాడుతున్నాను. ఈ దారణగల్గి కొత్తనా రెవరైనా అసహనస్థులు చెయ్యవలచుకుంటే ప్రారంభంలో అనభవగుల సలహాలు పుచ్చుకోవడం మంచిది, కొన్నాళ్ళకి వారికి అనుభవం యేర్పడుతుంది.

౧ ద్రాక్ష రిప్తం

ద్రాక్షా తులార్థం ద్విద్రోణే జలస్య విపచే త్యుసే;
 పాదక్షేపే కషాయే చ పూతే శీతే విసక్తికేత్
 గుడస్య ద్వితులాం తత్ర త్వగేలా పత్రకేసుమ్
 (మియంబు ర్మరిచం కృష్ణా విశంగం జతి చాన్లయేత్
 వృథక్ష్మలోన్మితై ర్భాగై స్తతో భాంజే సిధాపయేత్
 సమతతో ఘృతముత్వా పిబే జ్ఞాతరసం పునః
 ఉరఃక్షతం క్షయం హంతి కానశ్వానగభాషయాన్
 ద్రాక్షారిప్తావ్యాఘ్రః ప్రాకో బల్బో న్యలకోఢసః ।

ద్రాక్షపండు 50 పలాలు కోటిలో వేసి ముద్దగా దంచి అది రెండుద్రోణాల నీటిలో బాగా కలిపి కాచాలి. చివరికి అర్థద్రోణం మాత్రమే మిగిలేటట్లు తక్కిన నీరంతా ఇగరకాచాలి. అప్పుడు దిరిచి చల్లబడ్డతరువాత వడపోసి అకషాయం మంచిమండలో పోనీది. రెండుపండుల పలాల బెల్లం మెత్తగా చిత్తగొట్టి ఒక్క పలకయినా మిగత ముండా అకషాయంలో కలిపాలి.

దాల్చిన చెక్క, ఏలకులు, అకుపగ్రికం, నాగశేసరాలు, ప్రేంకణాలు, మిరియాల, పీపుళ్ళు, వాయువిడంగాలు — ఇవి ఒక్కొక్కటి పలంచొప్పున చేర్చుకుని అన్నీ కలిపి మెత్తగా దంచివుంచుకోవాలి. ఇది ప్రక్షేప్తం. ఈ ప్రక్షేప్తం కూడా బెల్లం కలిపిన ద్రాక్షకషాయంలో కలిపేది.

తరవాత చీలయిచ్చి ఒక్కసారి గడిచాక తీసుకుని వాడేది. ఇది ఉరఃక్షతమూ, క్షయం, దగ్ధనా, వగర్వా, కంఠకోగ్ధాయా పోగొడుతుంది. మరిన్నీ, ఇది బలం చేస్తుంది. విరేచనకాది జమ్బుపడిలేచినవారి కిది తెలుపక పుష్టి, గర్భవా కలిగిస్తుంది.

౨ అ మృ తా రి ప్పం

అమృతాయాః పలశతం దశమూలీశం తథా
చతుర్దోశే జలే పక్త్వా కుర్యాత్పదావశేషితమ్
శీతే తస్మిన్ రసే పూతే గుడస్య త్రైతులః క్షిపేత్
అజాజ్య షోడశవలం పర్పటస్య పలద్యమమ్
సప్తపల్లం త్రికటుకం ముస్తకం నాగ కేసుమ్
కటుకాతిసపే చేంద్రయవం చ పలసమ్మితమ్
ఏకీకృత్య క్షిపేద్భాండే నివధ్యా న్నాసరూత్రమ్
అమృతారిప్ప ఇత్యేష సర్వజ్వరశులాంశకృత్ ।

తిప్పరీగ నూరుపలాలు. దశమూలాలు అన్నీ కలిసి నూరుపలాలు. (అంటే. మారేడు
శేర్మ 80కులాలు. దుండిగం 80కులాలు. గుమ్మడి 80కులాలు. కలిగొట్టు 80కులాలు.
తిక్కెల 80కులాలు. ముయ్యపురూన్న 80కులాలు. కొలపొన్న 80కులాలు.
వామకు 80కులాలు. పెద్దముల 80కులాలు. పల్లెల 80కులాలు. మొత్తం నూరు
పలాలు) ఇన్నీ మెత్తగా దుంది ఎనియి ద్రోణాల నీళ్ళలో వేసి రెండు ద్రోణాలు
మిగిలేట్టు కొచ్చేది. అది చల్లబడ్డతరువాత వదిబోసి, అది మ.డగోపోసి, అందులో
మూడువ.దల పలాల బెల్లం కలిపేది. తరువాత తీలికర 16పలాలు. పర్పటకం
2పలాలు, సప్తపల్లి, సొటి, పిప్పర్పు, మిరియాలు, తుంగముస్తకం, నాగ కేసుంబూ,
కటుకకోహిణి, అతివన, కొడకవాలవిత్తులు — ఇది ఒక్కొక్కసారి. ఇవన్నీ
మెత్తగా దుంది కషాయంలో కలిపేది. తరువాత చీలియిచ్చి నీల అయిన తరువాత
తీసి వదిబోసుకునేది.

ఇది సమస్తజ్వరాలూ హరిస్తుంది.

౩ లో హా న నం

లోహచూర్ణం త్రికటుకం త్రిఫలం చ యమానికా
విషదగం ముస్తకం చిత్రం చతుస్పంఖ్యావలం క్షిపేత్
ధాతకీశుశుశానాం తు ప్రక్షిపేత్పలవిశతిమ్
చూర్ణీకృత్య తతః క్షౌద్రం చతుష్పక్షిపలం పృథక్

దద్యా ద్దుడశులూ తత్ర జలనోణస్వగుం శగా
 ఘృతభాజే విచక్షిన్య సిద్ధిభ్యాత్వానమోక్తమ్
 లోహానవ ముగ్ధం ముర్యః పిబే ద్భుహ్నిరీలం వరస
 పాండుశ్శ్వనా భుగలార్తస తతహ నిర్భృతా రుదమ్
 స్త్రీహామయం జ్వరం భర్తం శానం శ్వానం భుగంశరమ్
 అలోచకం చ గ్రహణం హృక్రగం చ విసాగయేత్ ।

లోహభస్మం, సూటి, కిచ్చుక్కు, మిగిహాలు, కరకవాయిపు, తాడికాయతెరను, ఉడికపప్పు, వామ, వాయుపిండాలు, తుంగమస్తలు, చిత్రిమూలం, ఇది ఒక్కొక్కటి నాలుగవ పాలు, అవిపుత్ర్య ఇవైతవలూ, ఇవిన్న మెత్తగా చూర్చించి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో నీసి కలిపేది. అందులో మాగుహాల బెల్లమూ, అరవై నాలుగు పలాల తేనె మాదా కలిపి చీమిమ్మ యిచ్చి నెల తరవాత తీసి చవ వోసుకుంటే.

ఇందులో లోహమార్లు అంటే కొందరు లోహాగజను వాడుకున్నారు. అది మంచినంబ్రదామం కాదు. శతపుటాలూ పడిన లోహభస్మమే వాడాలి. మున్నీ యివన్నీ పోసి చీమిమ్మ యిచ్చే ఖండ నీటిలో మార్గితై వుండాలి. అధమం, లోపలిభాగాని కొంచెం నెయ్యి అయినా పుయ్యలి.

ఇది అకలివృద్ధిచేస్తుంది. సాండుపు, ఉబ్బు, గుల్మాయి, ఉదరకోగాలు, మూల శ కలు, స్త్రీహవ్యాధులు, శీర్షజ్వరం, దగ్గు, వాపు, భగదరం, అరుచి, గ్రహణి, హృద్రోగం — ఇది లగ్నించేస్తుంది.

౪ రో హీ త కౌ రి ప్తం

రోహితకగులూ మేకాం చతుర్దోగజశే పచేత్
 వాడిశే మే రసే పూతే శీ తే పుతతద్వయమ్
 దద్యా ద్దుడశ్య, ధాతక్యా, పలపాడశికా మతా
 పంచకోలం త్రిజాతం చ త్రిఫలాం చ విచక్షి పేత్
 చూర్ణయత్వా పలాంశేన తతో భాండే నిధాపయేత్
 మాసా దూర్ణం చ పిబతాం సర్వోదరరుజాం జయేత్

స్నేహగుల్లోదరాక్షీలా గ్రహణ్యర్యాంసి కామబామ్
కుష్మశోభారుచిహారో రోహితారిప్తనంజ్జతః ।

మలమోదుగు పట్టు నూరుకలలు మెత్తగా దంచి అది యెనిమిది ద్రోణాల నీటిలో
తేసి రెండుద్రోణాలు మిగిలేట్లు కాచి, శల్లకండ్లకరం-ల పువోసి ఒక కండలో
పొయ్యిలి. ఇందులో తె. కుడుపుల కలాల బెల్లం కలపాలి. ఆరెపుచ్చ 16పూలు.
ఓస్పక్కు, మోడి, కప్పురం, శింశూకం, సోటి, చాచ్చిచిక్క, నీలం, అశుపత్రకం,
కరకవోలుపు, తాదికాయదోగు, తిరిగిపచ్చ — ఇవి ఒక్కొక్క-వలం. దాన్ని
మెత్తగా దంచి అకపామలలోకలపాలి. చీరనున్న పూసి పెల్లడిచాక తీసి
పెడబోసురుకో.

రోహితకం అంటే కొందరు మోదుగుచెక్క వాడుతున్నారు. అది తప్పు.
మలమోదుగు వాదాలి.

ఈరోహితకాన్ని ఉదరవ్యాధు లున్న తగ్గిస్తుంది. కుష్మం, స్నేహకృత్, యక్ష్మ
ద్యుత్తీ తగ్గిస్తుంది. కడుపులో కల్లుల పెరిగిన కిల్లకణ ఇం చాలా మంచి. అక్మీలా,
గ్రహణీ, మూలశంకలా, కామెస్తూ, కష్టూ, ఉబ్బూ, అయచీ కూడా
పోగొడుతుంది.

౫ అ భ యా రి ప్తం

అభయానూ న్నలూ మేకాం హృక్ప్రకృష్టమలం తథా
విదంగస్య దశపలం సాధూశిశుసగస్య చ
చతుర్ద్రోణే జరీ కక్వా ద్రోణ శుశం చ శేషదేత్
కీర్తిహతే రసే తస్మిన్ పూతే గుడతులం క్షీరేత్
శ్వసంప్రాం శ్రవృతం ధాన్యం కశికీమిద్రవాదణీమ్
చవ్యం మధుకాం శుంఠీర తీం మోచరసం తథా
పలయుగ్మమితం సర్వం సాత్రే మహతి స్పృశ్యతే
క్షిప్త్రా సంరద్య తత్పాశం మానమాత్రం నిధావదేత్
తతో జాతరసం జ్ఞాత్వా పరిశాప్య రసం సదేత్
జలం శోష్ణం చ వహ్నిం చ వీక్ష్య ముత్రాం ప్రమోచయేత్

అర్చాసి వాశయే చ్చీఘ్రం తథాష్టాపునరాణి చ
వర్చోఘ్నాత్రవిబంధఘ్నా వహ్నినందీవనః సరః ।

కరకవౌలుపు నూరుపలాలు. బ్రాహ్మచండు యౌభైపలాలు. వాయువిదం గాలు,
ఇష్టపువ్వు పగిసిపలాలు. ఇవి మేత్తగా కొట్టి ఎనిమిది ద్రోణాల నీటిలో వేసి రెండు
ద్రోణాల మిగిలేట్లు క చాలి. ఇట్లు ధ్వజం వాత వనతోసి, అక సాయం వాకమండలం
పోసి, అందులో నూరుపలాల బెల్ల కలపాలి. పల్లెరు కామలు, తెగడ, ధనియాలు,
అరెతపువ్వు, చేమపువ్వు, చక్కెర, మధురక, సాంటి, నేపాళపు కళ్ళు, బూరుగుజిగురు —
ఇవి రెండేసి పలాలు కలిపి మేత్తగా దంచి యిది కూడా అందులో కలపాలి.
తరవాత చీలమన్ను పూసి పెరిదివా లుంచి తీసుకోవాలి.

బలమూ, శోషస్థితి, అకలి సుర్తింది మోలెదాదు నిగ్గయించుకోవాలి. ఇది మూల
శంకలు పోగొడుతుంది. ఉదరవ్యాధులూ, మలమూత్రవిబంధమూ తగ్గిస్తుంది. అతి
పుట్టిస్తుంది.

ఇది విరేచనకారి కడక, జాగ్రత్తగా వాడాలి.

౬ పు న ర్న వా స వం

త్రికటుం త్రిఘ్నం దార్శ్వి శ్వదాష్ట్రాం బృహతీర్వమమ్
వాసా మేరండమూలం చ కటుకీం గజపిప్పలీమ్
శోధఘ్నిం పిచుమర్దం చ గుడూచీం శుష్కమూలకమ్
దురాలభాం పటోలం చ పలాంశేన విమూర్ణయేత్
ధాతకీం ఘోషశవలాం గ్రాక్షాయూః పలచింశదీమ్
తులూమానాం సితాం చ త్వా మాక్షికాథ్థపాం తథా
జలద్రోణద్వయే క్షిప్త్యా మాసం భండే నిధాపయేత్
పునర్నవాసనో హ్లేష శోథోదరవివాశనః
స్త్రీహాస మస్తుపిత్తం చ యశ్చక్షుల్లజ్వరాదికాన్
కృచ్చ్రసాధ్యామయాన్ సర్వాన్ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ।

సాంటి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరకవౌలుపు, తాడి కామబెండు, ఉసిరికపప్పు, మామ
పసుపు, పల్లెరు, వాకుడు, నేలములక, అడ్డసరపుపట్టు, అముడపుచెట్టు వేరు, కటుక

కోహిణి, గజపిప్పలి, తెల్లగలిజేరు, వేపవేరుపట్టు తిప్పతీగ, ఎండిన ముల్లంగినుంప, దూలగొండివేళ్ళు, చేదుపొట్ట — ఇవి ఒక్కొక్కపలం. ఆరెపువ్వు 16పలాలు. ఇవి మెత్తగా దంచి వుంచుకునేది. బ్రాహ్మపండు 20పలాలు. ఇదిన్నీ ముద్దగా చేసుకునేది. చక్కెర నూరుపలాలు. తేనె 50పలాలు. నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో ఇవన్నీ కలిపి, కుండలో పోసి, చీలయిచ్చి నెల అయిన తరవాత తీసుకునేది.

ఇది ఉబ్బూ, ఉదరవ్యాధులూ తగ్గిస్తుంది. క్లివావ్యాధులూ, అమ్మపిత్తమూ, గుల్మాలూ, యకృచ్ఛావ్యాధులూ, జ్వరాలూ పోగొడుతుంది.

౩ ఉ శీ రా స వం

ఉశీరం వాలకం పక్కురా శాశ్వరీం నీల ముత్పలమ్
ప్రియంగుం పచ్చకం లోధ్రం మంజిష్ఠా ధన్వయానకమ్
చఠాం కిరాతతిక్తం చ న్యగ్రోధోదుంబరం శటీమ్
పర్పటం వుండరీకం చ పటోలం కాంచనారకమ్
జంబూశాల్మలినిర్యాసం ప్రత్యేకం పలనమ్మితమ్
సర్గం సుచూర్ణితం శృత్వా దాక్షాయాః పలవింశతిమ్
ధాతకీం షోడశపలాం జలద్రోణద్వయే క్షిపేత్
శర్కరాయా స్తులాం దత్వా త్వాద్ర స్యాత్పతులాం తథా
మా సః సంస్థాపయే ద్భాంజే మాంసీమరిచధూపితే
ఉసీరాసవ ఇత్యేష రక్తపిత్తవినాశనః

పాండుకుష్మప్రమేహఝక్ష్మమిశోధహర స్తథా ।

వట్టివేరు, కురువేరు, తామరపువ్వు, పెన్నమ్మడు, నల్లకలవ, ప్రేంకణాలు, పచ్చకావ్లం, లాద్దుగుచెక్క, మంజిష్ఠ, దూలగొండివేళ్ళు, పాణి, నేలవేసూ, మర్రిపట్ట, తేడిపట్ట, కచ్చూరాలు, రావిపట్ట, చెంగల్వకోష్ఠ, చేదుపొట్ట, దేవకాంచనపుపట్ట, వేరేడుపట్ట, బూయగుజనరు — ఇవి ఒక్కొక్కపలం. ఆరెపువ్వు 16పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి వుంచుకునేది. ఇరవై పలాల బ్రాహ్మపండున్ను మెత్తగా దంచివుంచుకునేది. ఇవీ, నూరుపలాల చక్కెరా, యాభైపలా తేనె నాలుగు ద్రోణాలు నీళ్ళలో కలిపేది. తరవాత, ఇది జటామాంసీ మిరియాలూ చిరకకొట్టి దానితో కుండలోపల ధూపంవేసి అకుండలోపోసి, చీలయిచ్చి, నెల అయిన తరవాత తీసుకునేది.

ఇది రక్తపిత్తం రగిస్తుంది. హిమజ్వరం, పుష్క, ప్రతిహిమ, మూలశంఖం, కృమిలు, ఉబ్బు పొరుస్తుంది.

రా వా సా రి ప్తం

వానకస్య తులే ద్యే ను స్మృత్యోజ్జ్వలం నిశాచయేత్
ద్రోణార్థకేమం తస్మైత్థా వూతే శీతే ప్రదాపయేత్
గుడ వైశకతులాం తత్ర ధాతక్యా స్తు వలా స్వకమ్
క్షిపే చూర్ణీకృతం తస్మిన్ త్యగేదా పత్ర కేసరమ్
కంఠోల్వోష్ణోజ్జ్వలం నిశాచ న్యుపకల్పయేత్
సన్య కృక్లం తతో జ్ఞాత్వా పతా దూర్ధ్వం పిబే దమమ్
వానకానవ ఇత్యేష సర్గశ్లోమధునాశయః ।

అడ్డసరంపట్ట పచ్చిది రెండుపండుపలాలు ముద్దగా చిత్తకొట్టి జాలుగుద్రోణాలు
నీళ్ళలో వేసి కలిపి ఒక ద్రోణం మిగిలేట్టు కొంచెం చల్లబడ్డ శిరహాని అది వడబోసి
కుండలోపోసి, అందులో మారుపలాలు బెల్లమూ, ఆరెపువ్వు గుండ ఎనిమిది పలాలు,
చాల్పించెక్కా, ఏలకుటూ, అకుపత్రికమూ, నాగకేసరాలూ, శక్కోలమూ, సాంటీ,
పిప్పూ, మిరియాలూ, కురుకేరూ — ఇవి ఒక్కొక్కపలం మెత్తగా చూర్చించి
ఇది అకుండలోపోసి కలిపి చీలయిచ్చి 15 దినాలు గడిచాక తీసుకువేయి.

ఇది అన్నివిధాల ఉబ్బులూ తగ్గిస్తుంది.

నా క న కా స వం

సంతుద్య నకం శాఖామూలవక్రఫలై స్సహ
తత శ్చతుష్పలం గ్రాహ్యం వృషజ్జ్వలత్యచ న్నథా
మధుకం సూగధీ వ్యుష్ణీ కేసరం విశ్వకేషజమ్
భార్గీ తాలీసవత్రం చ సంహ జ్యేషాం పరిద్వయమ్
సంగృహ్య ధాతకీప్రస్థం దాతూషాః పంచశతి
జుద్రోణద్వయం దత్వా శిర్కరామూ స్తులాం శిథా
క్షౌద్రస్వార్థతులాం చాపి సర్పం సంమిశ్ర్య యత్నతః

భాండే విషివ్య చావృత్య నివధ్యా న్యానమాత్రకమ్
నిహతి నిఖలాన్ శ్వసాన్ కానం యత్ప్రాణ మేవ చ
క్షతక్షీణం జ్వరం జీర్ణం రక్త పిత్త మంఠముమ్ ।

నల్లపుమ్మిత్తచెట్టు నమూనా — అంటే కొమ్మలతోనూ అమలతోనూ కేళ్ళతోనూ
పువ్వులతోనూ కాయలతోనూ పళ్ళతోనూ ఎండబెట్టి అది నాలుగుపలాలు.
అడ్డసరపుకేరపట్టు నాలుగుపలాలు. యష్టిమధుకమా, పిప్పళ్ళూ, వాకుడూ, నాగ
కేసరాలూ, సొంటి, గంబుభారంగి, తాళిపత్రి, ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి పలాలు.
అరపువ్వు ఒక ప్రస్థం. ద్రాక్షపండు 20పలాలు. నీళ్ళు నాలుగుద్రోణాలు. చక్కెర
నూరుపలాలు. తేనె యాభైపలాలు. ఇవన్నీ కుండలో కలిపి చీలియిచ్చి ఒక్కనెల
గడిచాక తీసి వడపోసేది.

ఇది తొబ్బనం తగ్గిస్తుంది. దగ్గు పోగొడుతుంది. క్షయలో మంచిమందు. శీర్ష
జ్వరమూ, క్షతక్షీణతా, రక్తపిత్తమూ, శిరఃక్షతమూ కూడా పోగొడుతుంది.

గం పా ర్థా ద్య రిష్టం

పార్థత్వచ స్తులా మేకాం మృద్వీగార్థతులాం తథా
భాగం చాధూకపుష్పన్య వలవినశీనమ్మితమ్
చతుర్ద్రోణేభనః పక్వ్యా ద్రోణ మే పావశేషయేత్
ధాతక్యా వికలిపలం గుడన్య చ తులాం క్షిపేత్
నూనమాత్రం స్థితో భాండే భవే త్పార్థాద్యరిష్టకః
మృత్సుష్పనగదాన్ సర్వాన్ హంత్యయం బలవీర్యకృత్ ।

ఇందులో ప్రధానద్రవ్యం తెల్లమద్దిపట్టు. తెల్లమద్దికి అర్జునుని కేళ్ళన్నీ వర్తిస్తాయి.
అంటే కొందరు ఇది అర్జుచారిష్టం అని కూడా వ్యవహరిస్తారు.

తెల్లమద్దిపట్టు నూరుపలాలు. ద్రాక్షపండు యాభైపలాలు. ఇప్పపువ్వు ఇరవై
పలాలు. నీళ్ళు ఎనిమిది ద్రోణాలు. రెండు ద్రోణాలు మిగిలేట్టు కాది చల్లారిని
తరవాత వడగట్టి కుండలోపోసి ఇందులో అరపువ్వు ఇరవైపలాలు — పాతబెల్లం
నూరుపలాలు — కలిపేది. నెలగడిచాక తీసి వడపోసేది.

ఇది మృద్వీగాలూ చుష్పనగదాలూ ఉన్న పోగొడుతుంది. బలవీర్యకృత్.
నిర్లభ్యుత్థస్త్వి కలిగిస్తుంది.

౧౧ ము స్త కా రి ష్టం .

ముస్తకస్య తులాద్వంద్యం చతుర్దోశేంబుసః పచేత్
 పాదశేషే రసే తస్మిన్ క్షిపేద్ధుడతఃలాశ్రియమ్
 ధాతుకీం ఘోషశలం యానాసీం విశ్వభేదజమ్
 హరిచం దేవపుష్పం చ మేఘీ వహ్నిం చ జీరకమ్
 పలయుగ్మమితం క్షిప్వా రుద్ధభాండే నిధావయేత్
 సంస్థాప్య మానమత్ర తు తతః సంగ్రహవయే ద్భిషక్
 అజీర్ణ మగ్నిమాద్యం చ విషూచీ మపి బాగుణామ్
 గ్రహాశీం వివిధాం హంతి నాత్ర శార్యా విచారణా ।

తుంగముస్తలు రెండువందల పలాలు. ఇది మెత్తగా కొట్టి ఎనిమిది వ్రోణానిశ్యలా కలిపి రెండువ్రోణాలు మిగిలేట్లు కావేసి. చల్లబడ్డారహతి వడబోసి కుడతాచాసి, అందులో పిందల పలల బెల్లమూ, చరపువ్వు 16పలాలూ, వామూ, సోటి, మిరి యాలూ, అవంగాలూ, మెంతులూ, చిత్రమూలమూ, జీలకర్రా — ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలూ కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది అజీర్ణమూ, అగ్నిమాంశ్యమూ, దాతుడమైన విషూచీ (కలరా) గ్రహాశీ తగ్గిస్తుంది. ఏమీ సుదేహం లేదు.

౧౨ క ర్పూ రా స వం

తులం ప్రసన్నాం పరిగృహ్య శుద్ధామ్
 పలాష్టకం చోడువతేః క్షిపేచ్ఛ
 ఏలా చ సూక్ష్మా ఘనశృంగబేరే
 యమానికా వేల్లజ మత్ర సర్కమ్
 పలప్రమాణం విహితే చ భాండే
 మాసం సిద్ధధ్యా ద్భిష గత్ర యత్నాత్
 విషూచికాయాః పరవకావధం త
 స్నిహంతి చాన్యాయో వివిధాన్ వికారాన్ ।

పోతుతాటికల్లు నూరుపలాలు. హారతికర్పూరం ఎనిమిది పలాలు. ఏలకలూ, తుంగ
ముస్తలూ, సాగటి, వామూ, మిరియాలూ — ఇవి ఒక్కొక్క పలం. ఇవన్నీ కలిపి
కుండలో పోసి చీలయిల్చి ఒక్క నెల అయిన తరువాత తీసివడబోనుపడేది.

విషాచిక (కలరా) కు ఇది ముఖ్యమైన ఔషధం. సకలవిధాల విరేచనాలూ
కడుతుంది.

ప్రస్తు అంటే చాలామంది పోతుతాటికల్లు వాడుతున్నారు. ఇప్పుకల్లుకూడా
కొందరు వాడుతున్నారు. అనభవంలో యివి రెండు మంచివిగానే కనపడతాయి.
అయితే, మరికొందరు సారా వాడుతున్నట్టు తెలిసింది. అది మంచిది కాదనే
నానమ్మకం. మామూలు కల్లుకూడా అంతమంచిది కాదు.

ఇందులో చేర్చే ముద్దహరికర్పూరం మెత్తగా పొడిచేసి కల్లులో తక్కిన
వాటితో కలిపివేసి బాగా పిసుకాలి. లేక పోలే సరిగా జీర్ణం కాదు. అది జీర్ణం కాక
పోలే యీ అసవం బాగా పనిచేయదు. ఈవిషయమై మిక్కిలి నిర్భయమై.

ఈకర్పూరవిష్టం కొందరు వేడినీళ్ళతో చేస్తున్నట్టు, దానికి కర్పూరవిష్టం
అని పేరు పెడుతున్నట్టు తెలిసింది. ఆయోగం నేను ముఖ్యగ్రంథాలలో యొక్కదా
చూడలేదు.

గతి కు ట జా రిష్టం

తులూ కుటజమూలస్య మృద్ధ్వీకార్థతులూ తథా
మధూకపుష్పకాశ్మర్యో ర్భాగాన్ దశవలోన్మితాన్
చతుర్దోడంభసః పక్వా ద్రోణం చై వాపశేషయేత్
ధాతక్యా వింశతివలం గుడన్య చ తులూ క్షిపేత్
మాసమాత్రం స్థితో భాండే కుటజారిష్టనంజ్జితః
జ్వరాన్ ప్రశమయేత్పర్వాన్ కుర్యా త్తీక్షణం ధనంజయమ్
దుర్వారాంగ్రహణీం హంతి రక్తాతీసార ముష్ణణమ్ ।

కొడికచెక్క నూరు పలాలు. బ్రాహ్మపండు 50పలాలు. ఇప్పుపువ్వు, పెగుమ్మదూ
ఒక్కొక్కటి పదేసిపలాలు, ఎనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళతో కలిపి రెండు ద్రోణాలు
మిగిలేటట్టు కాచి చల్లారిన తరువాత వడగట్టి కుండలో పోసి అందులో 20పలాలు
అరపువ్వు. నూరుపలాలు తెల్లమూ కలిపి చీలయిల్చి ఒక నెలవరకాల తీసివడబోనేది.

ఇది అట్లు జ్వరమునా తగ్గియున్నా. అట్టి వృద్ధిచేయును.

ఇది అతిహారములతో ప్రధానమునా దుష్టములైన వానా, దారుణములైన గ్రహణములు.

కొంతకన్న పప్పుది లేదు. అతిహారములతో పాటు. ఎందుకంటే అది.

౧౪ అ హి పే నా స వం

అహం మహాకమ్యస్య శుభే భాంజే వరిష్యి వత్
 ఘోషేనస్య కుడంబం నైవం వాసన్మితిమ్
 జాతీభంబం చెంద్రమనం తదైలాం తత్ర బావనోత్
 రుద్వా భాంజం మోనసాత్రం శుభ్రత్వం పరశ్చయేత్
 మాంత్వతీనార ముక్త్యుగం విమూచీ మపి దాహిమిమ్ ॥

ఇప్పుకల్లు నూరుపలాలు శుభ్రములో పోసి, నూరు పలాలు పోసి కుడంబం వల్లమునా
 బాగా పనికి వలెనా. అది వాటి బాధనా, కొడిగిపాటునా, ఏలనా, అంగ
 ముస్తానా ఒక్కొక్క పలం చెల్లిగా మార్చిచెడి వలెనా. చివరకు నల
 గడిచాక తీసి విడచివేయవలె.

ఇది అతిహారములతో అతిహారం కలుగుతుంది. సన్నిహితో వుండినా విమూచి(విముక్తి)
 మాదా కట్టెను.

దీనివారాదు చాలా జాగ్రత్తగా నిర్ణయించుకోవాలి.

౧౫ బి ఋ లా ద్య రి ప్తం

తులాద్యయం తు బిఋబ్బల్యా శ్చతుర్లోకే సతే వచత్
 ద్రోణకేషే గ్రాసే తీ తే శుభ్రస్య త్రితుల్యా క్షిపేత్
 ధామకీం ఘోషశవలం క్షయేం చ ద్వీపలాంశికామ్
 జాతీభలాం శ్రోతం శ్చగేలా వత్ గేసరమ్
 లవంగం ములిచం చెంద్రమనం తదైలాం తత్ర బావనోత్
 మాంత్వతీనార ముక్త్యుగం విమూచీ మపి దాహిమిమ్

క్షయం కృష్ణ మతీసారం ప్రమేయశాస్త్రానానానా
గ్రహణ్యాం యేరసాః బోధా స్తేతిసారే శాస్త్రానానా
హ్యో స్వర్య మతీసారం శివ స్వాత్మావిశేషతః
స్వాదాత్మ్యంగానగాహం శ్చ గురుస్త్విధాతిభోజనమ్
వ్యాయాను మస్మి సంకాప మతీసారీ నిష్కలహేత్

జల్లకుమ్మపట్ట శివంబు పలాన. ఎవరూ ద్రోహం నీటిలో కలదు ద్రోహం మిగతే
టట్టు కావాలి. అది చల్లబడ్డప్పుడూ వడగట్టి వడబో బోసి అందులో శివంబుల
పలాం బెల్లమూ, 16పలాం ఆరెత్తూ, 2 పలాం కన్నకూ, ఒక్కొక్కపలాం
బాజిగానూ, కంకోలమూ, దాల్చిన చెక్కా, ఏలూనూ, అకుఃత్రికమూ, నాగకేస
రాలూ, అవంగానూ, మిరియాలూ మెత్తగా గుండకోట్టి అందులో కలిపి చీలయిచ్చి
నెల అయిన తరవాత తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది క్షమా, కృష్ణ, అతిసారమూ, ప్రమేయలూ, దగ్ధ, కగర్నూ, గ్రహణీ
పోగొట్టుతుంది. అయితే, అతిసారకోసులు స్నానమూ, తలంటూ, నీటిలో దిగి
స్నానంచెయ్యడమూ విడిచిపెట్టాలి. గురువదార్థాలూ, చనురుగల వస్తువులూ
తీరరాదు. అతిగా భోజనముగొన్న చెయ్యిగూడదు. కనరత్తు మానాలి. నిప్పునెగి
దురంగా వుండాలి.

ఇందులో చెప్పిన జల్లకుమ్మపట్ట వేరుదీ పచ్చిదీ వేసుకోవాలి. అది మెత్తగా చితక
గొట్టాలి. రెట్టిగత్తున్న వేసుకోవాలి.

ఒక పెద్దచునీటికి చిరకాలంగా కూలబాధ వుండి. దాని కాయన సోదాచప్పుంచి
నీళ్ళు తాగేవారు. అయిదారు సంవత్సరాలుగా అలా జరుగుతోంది. అయినకు వేసే
అరిష్టం రెండుమాసాలు వాడారు. పదిహేను దినాలకు కూల తగ్గింది. రెండు
మాసాలకు పూర్తిగా జోయింది. జాగ్రత్తకోసం మరోరెండుమాసాలు కూడా
యిదివాడారు.

కడుపుబొప్పితో వుండే అతిసారమూ, గ్రహణీ కూడా దీంతో అద్భుతంగా
తగ్గుయి.

౧౬. వి ప్ప ల్యా స వం

విప్పలీ మరిచు చచ్చు మార్గదా శ్రేకో ఘో
విడంగం క్రముకో లోక్తః పాతా ధాన్యైలవాంకమ్

ఉత్తరం చందనం కుష్మం లవంగం తగగం తథా
 మాంసీ శ్వగేలా వత్రం చ ప్రియంగు ర్నాగ కేసరమ్
 ఏషా మర్థపూన్ భాగాన్ సూక్ష్మచూర్ణీకృతాన్ శుభాన్
 జలద్రోణవ్యయే ప్రిప్త్వా గద్వా గ్గుడతుల్యతయమ్
 పలాని నశ భాతక్యా గ్రాక్షా వస్త్రిపలా భవేత్
 ఏతా స్త్యేకత్ర సంయోజ్య నృదో భాండే వినిక్షి పేత్
 జ్ఞాత్వా రసగతం సర్వం పాయయే దగ్న్యపేక్షయా
 క్షయం గుణోదరం కార్యం గ్రహణీం పాండుతాం తథా
 అ గ్భాసి నాశయే చీప్రమం పిష్పల్యా ద్వానవ స్త్వయమ్ ।

పిష్పస్సు, మిరియాలు, చవ్యం, పసుపు, చిత్రనూరిం, శుంగమాక్షలు, పచ్చిపొక, (ఎండినది) లాద్దుగుచ్చెక్క, పాత, ఉసిరికపప్పు, కూతురుబుడమ, కట్టివేరు, చందనం, చెంగలవ్వికోష్టు, అవంగాలు, గ్రంధితగం, జటామాంసి, చాల్పినిచ్చెక్క, ఏలకులు, అకుపత్రికము, ప్రేంకజాలు, నాగకేసరాలు — ఇవి అరవలం చొప్పున మెత్తగా చూర్ణించే. ఆచూర్ణం నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో బాగా కలిపి, కిందల పలాం బెల్లము, పది పలాం ఆరెపువ్వు, 60పలాం ద్రాక్షపండ్లూ కూడా అందులో కలిపి, చీల యిచ్చి నెల తరవాత తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది అగ్ని దీప్తి సమపదించి వాడాలి. ఇది క్షియా, గుల్మాలూ, ఉదరాలూ, కాగ్నయీ (చిక్కిపోవడము) గ్రహణీ, పాండురూ, మూలకలకలూ తగ్గిస్తుంది. క్వాసకాశలలో దీనిపని చాలా యోక్కువగా కనపడింది.

౧౭ ఖ ది రా రి ప్తం

ఖదిరస్య తుగార్థం తు దేవనాగు చ తత్ప్రమమ్
 నాకుచీ ద్వాదశపలా దార్ద్రీ స్యా త్పలవింశతిః
 త్రిఫలా వింశతిపలా న్యప్తద్రోణేంభనః పచేత్
 కషాయే ద్రోణశేషే చ పూతే శీతే వినిక్షి పేత్
 తులాద్యయం మూక్షికస్య తులై కా శర్కరా మతా
 భాతక్యా వింశతిపలం కంఠోలో నాగ కేసరమ్

బాతీఫలం లవం నైలా త్వ క్షత్రాణి పృథక్పృథక్
 పూన్మితాః కృష్ణాయా దద్వా త్వలచతుష్టయమ్
 మృతీభాంజీ వివిక్షిష్ణ మాసా దూర్ధ్యం పితే త్రతః
 హహాః స్థాని హృదోగం హండురోగార్బుదం శథా
 గుల్మం గ్రంథి క్రియాన్ కాసం తథా స్తీహోదరం జయేత్
 ఏష వై ఖనిరారిష్ట స్సర్వకుష్టనివారణః ।

చంద్రచేత 50పలాలు. దేవదారు 50పలాలు. బావంచాలు 12పలాలు. మానుపసుపు 20పలాలు. త్రిఫలాలు (మాదూ కలిపి) 20పలాలు. ఇవి మెత్తగా గండి 16 ద్రోణాల సీల్మలో వేసి 2 ద్రోణాలు మిగిలేట్టు కంచాలి. ఇది శల్లారిన తరచాత వడగట్టి నుండగా బాసి. అందులో 2వంతుల పలాల తేనే, నూరుపలాల చక్కెరా, 20పలాల అరెపువ్వు, కంకోలము, వాగకేసరాలూ, బాజికాయా, లవంగాలూ, ఏలశలూ, దాల్చిన చెక్క, అపవత్రికమూ, — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ, 4పలాల పిప్పళ్ళూ మెత్తగా గండి అకమలుములో కలిపేది. చిలయిచ్చి నెల గడిచాక ఫిసి మఱివోనుకునేది. ఇది 5 ములు అష్టభాగావశేషం చెయ్యవలసిన అరీష్టం. ఇది వేసేకుండా నేతితో మూసిపెండాది. చంద్రచేత ఎంత ముదిరితే అంతవలచిది.

ఇది మహాకుష్టురోగాలు అన్నీ తగ్గించేమందు. చ్చాంద్రోగాలూ, హండురోగమూ, అర్బుదమూ, గుల్మాలూ, గ్రంథులూ, క్షయమూ, దగ్గులూ, స్తీహోదరిమూ పోగొడుతుంది.

కష్టువ్యాధులలో ఇది చాలా మంచి ఔషధం.

గ ర బ లా రి ప్తం

బలాశ్వగంధయోగ్ద్రావ్యం పృథక్పలశతం శుభమ్
 చతుర్ద్రోణే జనే పక్త్యా ద్రోణ శువానశేషయోగ్
 శీతే తస్మిన్ రసే పూతే క్షిపే ద్గుడతులాత్రయమ్
 ఛాతీకీం షోడశపలం పయస్యాం ద్విపణాంశికామ్
 పంచాంగులపలద్వంద్వం రాన్నా మేలాం ప్రసారిణీమ్
 దేవపుష్ప ముశీరం చ శ్వదంష్ట్రాం చ పలాంశికామ్

మానం భాండే స్థిత స్తేష బలారిష్టో మహాఫలః
హంతుస్యాగ్రాహ తాతజాన్ రోగాన్ బలభుష్ట్యగ్నివర్ధనః ॥

బల నూరుపలాలు. చెన్నేరు నూరుపలాలు. ఇవిరెండూ మెత్తగా చితకగొట్టి ఎసిమిడి ద్రోణాలలో కలిపి రెండుద్రోణాలు మిగిలేటట్లు కాని చల్లబడ్డతరవాత వడగట్టి కుండలో పోసి, అందులో, బెల్లం కిందలపలాలూ, ఆరెళువ్వు 16 బాలు, కీర కాళోళి 2 పలాలు, అమృదపుచెట్టువేరు 2 పలాలు, నన్నరాన్న, వీలదలు, ప్రసారిణి, లవంగాలు, పట్టివేరు, పల్లెరువేరు — ఇవి ఒక్కొక్క పలమూ మెత్తగా చూర్చిరించి కలిపి చీలయిచ్చి సెలగడిచాక తీసి వడబోసుకొనేది.

బల అంటే బలకటుంచానికి చెందిన ఏబల ఆయనా వాడవచ్చు నాటగు బలలూ సమంగా గాని, ఎచ్చుతక్కువగా కాని కలిపి ఆయనా వాడవచ్చును. వేళ్ళే వాడాలి. అది పచ్చిది అయితే రెట్టింపువేసుకోవాలి.

ప్రక్షేప్యంలో చెప్పిన అమృదపువేరు ఎందుడో వాడాలి.

ఇది సమస్తవాతవ్యాధులనూ తగ్గిస్తుంది. బలమూ, పుష్టి, అగ్నిదీప్తి కలిగిస్తుంది.

అనువాతవ్యాధిలో మహారోగ రాజగుర్గుల లో కలిపివాడగా ఇది చాలా ఎక్కువ పనిచేసింది. ఒక మనిషి మిక్కిలిచీనవాడు పక్షవాదం వచ్చి పడిపోయాడు. ఉచితంగా చికిత్స చేశ్యవలసివచ్చింది. హంతుగ్రాహనులలో కలిపి ఇది వాడగా అమెరిపిలేచి తిరిగివచ్చాడు. క్రమంగా నాలుగు నాలుగు నెలలైనవ్వి. ౧. ముక్కిగం వాడమన్నాను గాని, కాలక్షేపం అయిపోతున్నందువల్లా, భాగ్య భిక్షాటనంచేసి పోషిస్తూ వుండడంవల్లా ఆ శర్ధవోళాడు. అలాగే తిగుతూ తిరవాతి అయినారేళ్ళకు వయస్సుకూడా ఎక్కువ అయి పచ్చిపోయాడు.

మరికొందరికి వాడడంలో ఇది యింకా ఎన్నోవాతవ్యాధులలోకూడా మంచి గుణం యిచ్చింది. నరాశకు పక్షుల కలిగించడంలో ఇది చాలా అద్భుతమైన పని చేసింది.

౧౯ ఆ శ్వ గం ధ రి ష్టం

తులార్థం చాశ్వగంధాయా ముసల్యాః పలనింశతి,
మఃజ్ఞస్యామూ హరీతక్యా రజనోర్ధృగుకస్య చ
రాన్నావిదారీపాథానాం ముస్తకత్రిపుణో రపి

భాగాన్ దశలన్ దద్యా దనంతాశ్వామయో నైథా
చందః ద్వితియస్యాః వచాయా శ్చిత్రకన్య వ
భాగాః ప్తవలాన్ త్సుణ్ణాః ప్తద్రోణేభనః వచేత్
ద్రోణశేషే కమాయేస్సన్ పూతే శ్రీతే ప్రదాపయేత్
భాతశ్వా ఘోషశవలం మూక్షికన్య తులాద్వయమ్
వ్యోషన్య ద్విపలం చాప త్రిజాతక చతుష్పలమ్
చతుష్పలం ప్రియః శో శ్చ ద్విపలం నాగ కేసరమ్
మూసా దూర్ధ్వం పిబే దేనం పతార్థపరిపూణతః
మూర్ఖా మనస్సప్రతిం శోషం ఉన్మాద మపి దారుణమ్
శార్వ్యా మిర్వాంసి మందర్శ్య మగ్నే ర్వాతభవా గదాన్
అశ్వగంధా ద్యోష్టోమం వీతో హవ్యా దసంశయమ్ ।

పెన్నేలు 50 పలాలు. కేలతాడి 20 పలాలు. మంజిష్ఠా, కరకవోలపూ, పసుపూ, నూనూనూపూ, యష్టిచుధుకమా, పన్నరాన్నా, నేలగుమ్మదూ, తెల్లమద్దిపట్టా, ముంగనున్నూ, తెగదా, — ఇవి ఒక్కొక్కటి పదిసిపలాలు. ముగంధి 16 పలాలు. గున్నగంధి, మూ, చందనమూ, వనా, చిత్రకమాతమూ — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిగిసి పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా నది 16 ద్రోణాల నీటిలో కలిపి 2 ద్రోణాలు మిగిలేట్టు కొది చల్లబడ్డతరువాత వడగట్టి కుండలో పోనీది. అందులో తేనె 2 వందల పలాలు చేర్చి. ఆరవవ్వు 16 పలాలు, సొంటి గొండుపలాలు, పిప్పళ్ళు రెండుపలాలు, మిరియాల గొండుపలాలు, దాల్చిన చెక్క చీలకులు — అనుపత్రికం — ఇవి ఒక్కొక్కటి నాలుగిసిపలాలు. ప్రేంకణాలు 4 పలాలు, నాగకేసరాలు రెండు పలాలు — ఇవన్నీ మెత్తగా నది అకషాయంలో కలిపి చీలయిల్చి నెలగడిచాక తీసి వడబోసి బాగల్ల చేసుకునేది.

ఇది అష్టభాగావళేషం య్యవలనిక అరిష్టం.

ఇది మూగ్ధలూ, అపస్మారమూ, శోష, ఉన్మాదమూ, శార్వ్యా (చిక్కి పోవడమూ), మూలకంకలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, వాతవ్యాధులూ బోగొట్టుతుంది.

అనంత, శ్యామ — ఇవి ముగంధిలో భేదాలు. కనక ముగంధి 16 పలాలు తేనె శోషం వృద్ధశైధ్యసంప్రదాయం.

౨౦ దే వ దా ర్ప రి ప్తం

దేవదారు తులార్థం చ వానాయాః పరివింశతిః
 మంజిష్ఠేంద్రయవా దంతీ తగరం రజనీద్వయామ్
 రాన్నా కృతిఘ్నం ముస్తం చ శిరీషం ఖదిర్జ్వాలనా
 భాగాన్ దశపలాన్ దద్యాద్ద్యుజాన్వా వశిష్ఠస్య చ
 చందనస్య గుడూచ్యా శ్చ రోహిణ్యా శ్చక్రికస్య చ
 భాగా నష్టపలా నేతా నష్టదోషే భిన్నః పంచేత్
 ద్రోణశేషే కషాయే చ పూతే వీణే ప్రణాశదోషే
 ధాతశ్చాష్టోడశపలం మూక్షికస్య తూలాశ్రియమ్
 వ్యోమస్య ద్విపలం దద్యాద్విజాతః పశుష్పూమ్
 చతుష్పలం ప్రియంగ్వో శ్చ ద్విపలం వాగ కేసరిన్
 సర్వా జ్యేతాని సంచూర్న్య ఘృతభాజే నిధానయోగే
 మానా దూర్ఢ్యం పిబే దేనం ప్రమేహం హంతి దుస్తమ్
 వాతగోగగ్రవాణ్యగ్భీముశ్శక్త్యాచ్ఛాణి నాశయేత్
 దేవదార్యాదికోటిస్తో దిద్రుకుష్ఠనినాశనః ।

దేవదారు 50పలాలు, అద్దసరపు పట్ట (పచ్చిది) 20పలాలు, మంజిష్ఠా, కొడికపాల
 విక్తులూ, నేపాళపువేరూ, గ్రంధిగిరికమూ, పనుపూ, మానుపనుపూ, సన్ని రాన్నా,
 వాయువిదంగాలూ, తుంగముస్తలూ. 20పలపట్టా, చంద్రచేవా, తెల్లమద్దిపట్టా —
 ఇవి ఒక్కొక్కటి పక్షపలాలు. కామూ, కొడికచెక్కూ, చందనమూ, తిప్పతీగే,
 కలుకరోహిణీ, చిత్రమాలమూ, — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసిపలాలు. ఇవన్నీ
 మెత్తగా చితకగొట్టి పదహారు ద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి రెండు ద్రోణాల మిగిలేటట్లు
 కాచి చల్లారిని తరవాత పడగట్టి కుండలో పోసి, లేన వెనుదల పలాలు చేర్చి,
 అరవుప్య 16పలాలు, సాంటి రెండుపలాలు, పిప్పళ్ళు రెండుపలాలు, మిరియాలు
 రెండుపలాలు, దాల్చిన చెక్క 4పలాలు, వీలకులు 4పలాలు, అకుపత్రికం 4పలాలు,
 ప్రేంకణాలు 4పలాలు, వాగకేసరాలు 2పలాలు — ఇవన్నీ మెత్తగా కొట్టి అందులో
 కలిపి చీలయిచ్చి ఒక్క నెల గడిచాక తిని వడబోసుకునేది.

ఇది ప్రజేహం పోగొడునుంది. వాతకోగాలూ, గ్రహణీ, మూలకంకలూ, మూత్రకృచ్ఛాలూ తగ్గిస్తుంది. చుద్దుర్లు కుష్టు పోగొడునుంది.

చందనానవం

(అవయోగమున్నూ చూసేది)

చందనం వాలకం మున్నం గంభారీం నీలముత్తలమ్
 డ్రియగుం వన్నకం లోధం మంజునాం రక్తచందనమ్
 సాతాం శిరాతిత్తిక్తం చ న్యగ్రోధం పిప్పలం శటీమ్
 పెర్చట మధుకం రాస్నాం పటోలం కాంచనారకమ్
 ఆమ్రుత్తిచం మోచరనం ప్రత్యేకం పలమాశ్రికమ్
 ధానినీం ఘోడశవలూ గ్రాక్షాయూ పలవింశతిమ్
 జలద్రోణస్యయే ష్టిప్త్య శర్కరాయా స్తులూ తథా
 గుడవ్యర్థజాలాం చాపి మానం భాండే నిధానయేత్
 చందనానవ ఇశ్యేష శ్శుక్రమేహవిశకృత్
 బలఘ్నికరో వృద్ధ్యో వహ్నినందీపనః పరః
 అభివ్యం ద్యుతితీక్ష్ణం చ సానాన్నం వహ్నిసూర్యయోః
 సంతాపం స్త్రీప్రసక్తిం చ వేగరోధం వ్రజాగరమ్
 క్రోధం శోకం దివాచిద్రాం లంఘనం చాతిదీంతనమ్
 అత్యాలస్య మసత్సంగం శుక్రమేహీ వివర్జయేత్
 సుశాచ్యం శుక్రకృచ్ఛాన్నం సత్సంసక్తి శ్చ సత్కథా
 శాంతిగ్రాథ స్వాధ్యాయనం హితా న్యతేకదీంతనమ్ ।

చందనం, కరువేరు, తుంగముస్తలు, పెద్దమ్మడు, కల్లకలవ, ప్రేంకజాలు, పద్మ
 కావ్యం, లాద్దుగుచ్చెక్క, మంజిష్ఠ, రక్తచందనం, పాత, శేలినేము, మర్రిపట్ట, రావి
 పట్ట, కచ్చురాల, పర్పాటకం, యష్టిమధుకం, పన్నరాస్న, చేదుపొట్ట, దేవకాంచన
 పట్ట, మామిడిపట్ట, బూరుగుబియ్యం — ఇవి ఒక్కొక్క పలం. ఆరెపువ్వు 16
 పలాలు చాక్షపంది: 20పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచి నాలగుద్రోణాలనీళ్ళలో

బాగా కలపాలి. తరవాత, అందులో గాఢపలాల చక్కెరా, గొప్పలాల బెల్లమూ కలపాలి. తరవాత, చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడపోసుకునేది.

ఇందులో మర్రిపట్ట, రాగపట్ట, మూడిపట్ట మొదలైనవి కూడా బాగా యెండి నజే వెయ్యాలి. పచ్చిల వెయ్యగూడదు. బెల్లమూ, చక్కెరా బాగా కలిసిపోయే ట్టున్నూ చెయ్యాలి.

ఇది శుక్లమేహం బోగొట్టుతుంది. అలమూ, శుష్టి కలిగిస్తుంది. హృదయానికి బలంచేస్తుంది. అగ్ని దీప్తిస్తూ కలిగిస్తుంది.

అయితే, శుక్లమేహంబో బాధపడుతున్న వనిసి కఫం పెంచే వస్తువులూ, తడి చేసే వస్తువులూ భుజించగూడదు. అలాంటి పానీయాన్ని పుచ్చుకోగూడదు. నిప్పునెగా, ఎండవేడి తగలనివచ్చుకోరాదు. శ్రీలతో విలాసంగా సంచరించగూడదు. మలమూత్రాదుల వేగాలు నిరోధించగూడదు. కృత్రిమేహంబోరాదు. క్రోధమూ, బోధమూ ఇది వర్జించాలి. సగలు నిద్రపోగూడదు. శాపవాతం చెల్లగూడదు. అతిగా అలోచిస్తూ కూచోరాదు. ఏపనిలోనూ ఆలస్యం పనికిరాదు. చంద్రమనస్సులతో సహవాసంచెయ్యరాదు. చక్కగా వుడికినదీ, శుక్రశుష్క చేసినీ మాత్రమే ఆహారం పుచ్చుకోవాలి. సజ్జహితోనే సహవాసం చెయ్యాలి. మత్స్యం, చంద్రాచారి. కామూదకం కలిగించేవి చదవగూడదు. తత్త్వగ్రంథాలే చూడాలి. శుశ్వాగ్రాశ్శయిన్నూ చేసుకుంటూ వుండాలి.

ఈవ్యాధిలో లేకనూ శుక్రగోళం కలగగూడదు. అందులోకి ఏమీ యూనియను నిషేధాలు. ఇవన్నీ తోగానికే కాని వైదికధానికి కావు. ఉద్రేకం కలిగి ఆహారవిహారాలు మానకపోతే చోషధాలు పుష్పదున్న ప్రయోజనం వుండదు.

౨౨ శారిబాద్యాసవం

శారిబాం ముస్తకం లోద్రం న్యగ్రోధం విప్పలం శటీమ్
అనంతాం వద్మకం వాలం పాతాం ధాత్రీం గుడూచికామ్
ఉశీరం చందనద్వంద్వం యమాసీం కటురోహిణీమ్
వత్ర మేలాద్వయం కువ్తం న్యర్ణపత్రీం హరితకీమ్
ఏషాం చతుష్పలాన్ భాగాన్ సూక్ష్మసూక్ష్మకృతాన్ శుభాన్
జలద్రోణద్వయే ప్రిప్లవ దద్యాద్ధుడతులాత్రయమ్
శలాని దశ ధాతక్యా ద్రాక్షాం వష్టిపలాం తథా

మాసం సంస్థాపయే ద్భాండే సంస్కృతే మృణ్మయే శుభే
 శారిజాద్భాసవ స్సాన్య పానా స్నేహం శ్చ నిరతిః
 శరావికాదయ స్సర్వా పిటానా మ్నన్యతా శ్చ నిరతిః
 బేపవంశికరోగా శ్చ వాతరక్తం భగండః
 సర్వ ఏతే శమం యంతి వ్యాధానా కాశ్రమశయః
 పాన మన్న పుభివ్యంశి రూక్షం తీక్ష్ణం చ శుష్కం
 వేగరోధం వ్యనామి శ్చ వ్యాధానామం నిరతిః
 సురాం సుతీగ్నాం చ శుష్కం చ వలాంశం చ నిరతిః
 త్యజే త్సుర్యాగ్ని సంతాపం ప్రతి సూపిటానాం ॥

సుగంధి, తుంగముస్తలు, బొద్దుకుచ్చెక్క, మర్రిపట్ట, నానిపట్ట, కమ్మరాలు, సుగంధి, పద్మకావంతం, మరుజేరు, పాత, ఉసిరికపచ్చ, తిన్నెరక, పట్టివీరు, చందనం, రక్త చందనం, వాము, కటుకకోహిణి, అమృతాక్షికం, పీలకుసుమేయములు, చెంగల్య కొప్పు, సునాముభిరత, కిరకవొలుపు — ఇవి ఒక్కొక్కటి వాలుగనీ పలాలు. ఇతన్నీ మెత్తగా చూర్చించి వాలుగుద్రోగా నీ స్థిలోకిలిపి ఇండలోపోసేది. అందులో మూడుపందల సూత బెల్లము, సూపిటాల ఆరెల్లవ్యా అగ్రపలాల ద్రాక్షపండ్ల మెత్తిగా కొట్టి అందులో కలిపే వ్యాధిలంకా పీలబుద్ధి వెలగడచాక తీసి పడిబోసుకునేది.

ఇందులో మర్రిపట్ట వగైగా అన్ని ఏమి వాదాని తిన్నెరక నిడుచే వెయ్యతి. సుగంధి రెండుచోట్ల చెప్పడం ద్వితీయ కోసం.

ఇవి ఇరవై ప్రమేహాలూ తిగ్గిస్తుంది. బేపవంశి (సుఖ) సోగాలూ, వాతరక్తమూ, భగండరాలూ తిగ్గిస్తుంది. ప్రమేహపీటకలు జొగొడుగులూ.

అనుభవంలో మధుమేహాశ్రయాలకూ, శునామిన్యాధిగలవాకి, మరుపులూ, చిడుమూ, గట్టికలవారికీ, ఋతుక్రమం సరిగా లేని స్త్రీలకూ, కుసుమవ్యాధిగల స్త్రీలకూ వాడగా చాలా గొప్పపనిచేసింది. జరాముదోహాలు తిగ్గించింది. సూతికలలో చాలాపనిచేసింది. రక్తశుద్ధిచెయ్యడంలో చాలా అద్భుతంగా పనిచేసింది.

అయితే, ప్రమేహవ్యాధిగలవారూ, ప్రమేహపీటకలు గలవారూ, కఫంపెంచేవీ, త్వరగా జీర్ణం కానివీ, రూక్షమైనవీ, కడిచేసేవీ అహారపానాలు పుచ్చుకోగూడదు. మలమూత్రాదుల వేగం నికోధించరాదు, రాత్రి జాగరణం చెయ్యగూడదు.

గంభోగమూ, కసురత్తూ పనికిరావు. తీర్థమైన చూరదీ, సాలా మొదలైనవి దాద్యూ. మట్టగూడము. చేపలు తినుగూడదు. నీరున్న జెల్లన్న వాడగుడిను. నిప్పునుగా, నీరు పేడిమీ తగలనిచ్చుకోరాదు.

ఈవిషయాలు చాలా శ్రద్ధగా ఆచరించాలి.

౨౩ అ శ్లో తో రి ట్టం

అశోకస్య తల మేకాం చతుర్దోదే జితే పశితే
పాదశేషే రనే పూతే శీతే సంభవద్వయమ్
దద్యాద్ధుడన్య, భాశక్యాః పలప్రోడశికం మతమ్
అజాజీం మున్నగం శుంపేం, దార్వ్యత్పలఘాత్రికమ్
ఆమ్రాస్థి జీరకం వాసాం చందనం చ వినిర్మి పేత్
చూర్ణయిత్వా పలాంశేర తపోభాజీ నిగూపయేత్
మాసా దూర్ధ్యం చ పీత్యైవ మన్మద్దరగణాం జయేత్
జ్వరం చ రక్తపిత్రార్శో మందాగ్నిత్వ మలోచకమ్
మేహశోఢారుచిహర స్వశోకాగ్నిప్రసంజ్ఞితః ॥

అశోక చెక్క - మరుపలాలు మెత్తిగా చితికగొట్టి ఎనిమిదిద్రోణాః నీటిలో జీపి కలదు. ద్రోణాలు మిగిలేట్లన్న కాచి చల్లకడ్డ తరవాతి వదగిట్టి పుండలో పోసిక. అందులో 2వందలపలల జెల్లయూ, 16వలల ఆరెపువ్వు, జీలకర్రా, తుంగముస్తలూ, సొంట్, మానుపసుపూ, నల్లకలవపువ్వు, కరకవొలుపూ, తాడి కాణుబెండు, ఉసిరికపప్పు, మామిడి పెంకలోని జీడి, జీలకర్రా, అడ్డపరపుట్టా, చందనమూ - - ఇవి ఒక్కొక్కపలమూ మెత్తిగా చూర్ణించి అందులో కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక వడగట్టుకునేది.

ఇది శ్రీమత సంభవించే ఎర్రకుసుమా, తెల్లకుసుమా తగ్గించేస్తుంది. జ్వరమూ, రక్తపిత్రమూ, మూలశోకలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, అలోచకమూ, ప్రమేహశోభా పోగొడుతుంది.

నాఅనభవంలో మలబారు అశోక చెక్క చాలామందిది.

౨౪ జీ ర కా ద్య రి ప్టం

జీరకస్య తులాన్యన్యం చతుర్దోణజలే పచేత్
 ద్రోణశేషే యీ శే త్రత్ర తులాత్రయమితం గడన్
 ధాతకీః షుడశవణం శుంఠీ చ ద్వివలోన్మితామ్
 జాతీఫలం మాస్తకం చ చాతుర్జాతం యమానిశామ్
 కర్కోటం దేవపుష్పం చ పలమానేన నిక్షిపేత్
 మాసం సాష్ఠావయే ద్భాండే శ్చుత్రికాః పరిపిశే
 తత్, కల్కాన్ విఃస్ఫూల్యే పాయయే త్, ర్షమాత్రమా
 అరిష్టో జీరకా ద్యోయం సహన్యా త్సూతికాయుయాన్
 గ్రహణీ మతిసారం చ తథా వహేత్ శ్చ నై క్షతిమ్ ॥

రెండువందల పలాల జీలకర మెత్తగా చూర్ణించి, అది యెనిమిది ద్రోణాల నీళ్ళలో
 కలిపి, రెండు ద్రోణాలు మిగిలేటట్టు కాది, చిల్లబడ్డశరవార వడగట్టి కుండలో పోసేది.
 తరివార, అందులో, కిందిలపలాల బెల్లయా, 16పలాల అరెఱ్రువూ, 2పలాల
 సాంఠీ, జాజికాయా, శుంఠముస్తలూ, చాల్పించెక్కా, ఏలకులూ, అకుపత్రకమా,
 నాగకేసరాలూ, వామూ, కంకోలయా, అవంగాలూ — ఇవి ఒక్కొక్క పలయా
 మెత్తగా చూర్ణించి కలిపి చీలయిచ్చి నెలగడిచాక నీటి వడబోసుకునేది.

ఇది సూతికావ్యాధులలో గొప్పవనిచేస్తుంది. గ్రహణీ అతిసారమూ పుట్టనివ్వదు.
 అకలి వృద్ధిచేస్తుంది.

సానం అయిన తరువాత, బారెంతలకు, ఇది భోజనానంతరం అరబొన్న
 చొప్పున యిస్తే బలయా పుష్టి త్వరగా కలుగుతాయి. ఏజల్చా రాదు. వాఅను
 ధమలో చాలా మందికి ఇలాంటి ఫలితాలు కలిగాయి.

౨౫ శి రీ షా రి ప్టం

పచేత్ శులార్థం ద్విద్రోణే శిరీషన్య జలే సుఖేః
 పాదశేషే కషాయేస్మిన్ యీ శే ధ్గుడతులాద్యయన్
 కృష్ణా క్రియంగు కుష్మేలా నీలినీ నాగకేసరమ్

రజన్య పలమానేన దద్యా దత్ర చ నాగదమ్
 మానా దూర్ధ్వం జాతరసం యథానూత్రం ప్రయోజయేత్
 శిరీషారిష్ట ఇత్యేష విషన్యాప్యనాశనః ॥

దిరిసెన పట్ట 50 పలాలు మెత్తగా చితకొట్టి నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి ఒక ద్రోణం మిగిలేట్టు కొంచె చల్లారిన పిదప వడగట్టి కుండలో పోనెడి. తరవాత, అందులో రెండుగుండల పలాల బెల్లనూ, పిప్పళ్ళూ, ప్రేంకణాలూ, చెలగిల్చిన పప్పు, ఏలకులూ నీలివేళ్ళూ, నాగకేసరాలూ పసుపూ, మామపసుపూ, సొంటి — ఇవి ఒక్కొక్కపలమూ మెత్తగా దంచి కలిపి చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వశబోసు కునేది.

దిరికెనచెక్క పచ్చిది వెయ్యడం మంచది. పచ్చిది అయితే రట్టింపు చేసుకోవాలి.

ఇది సకలవిషాలూ విరిచేస్తుంది. ఏవిషం తీర్లించినవారి కయినా ఇది అమృతం కంటే యెక్కువగా పనిచేస్తుంది.

౨౬ సా ర స్వ తా రి ష్టం

సమూలపత్రకాఖాయా బ్రాహ్మ్య బ్రాహ్మముహూర్తకే
 గృహీత్వా వింశతిపలం పువ్యయోగే శతావరీ
 విదారీకాథయోశీరాణ్యద్రికం చ తథా మిళి
 పంచ పంచ పలా న్యేషాం జలద్రోణే పంచే ధృవక్
 చాదానశేషే విస్రావ్య రసం వస్త్రేణ గాలయేత్
 మాక్షికన్య దశపలం సితాయాః పంచవింశతిః
 ధాతకీ పంచపలికా కేణుకా త్రివృతా కణా
 దేవపుష్పం వచా కుష్టం వాజిగంధా విభీతకీ
 అమృతైలా విడంగం త్వష్టిత్యేగం కర్షనమ్మితమ్
 శ్వాభే తస్మిన్ సమస్తాని సమాక్షిప్య ప్రయత్నితః
 స్వర్ణకుంభే నిదధ్యా ద్యా నవే నృచ్ఛాజనేపి నా
 స్వర్ణవ్రతనుపత్రం చ క్షిప్తాస్మిన్ కర్షనమ్మితమ్

మాసా జ్ఞాతరసం దృష్ట్వా హేమవత్రే క్షయంగతే
 వాససా చ పరిశ్రావ్య స్థాపయే ద్భృతభాజనే
 సారస్వతాభిధోగిష్ట ఏషోమృతనమః పురా
 శిష్యోణా ముపకారార్థం ధన్వతరి విస్మితః
 ఆయర్షీర్యం భృతిః మేదాం బలం కాంఠిం వివర్ధయేత్
 వాగ్విశుద్ధికరో హృద్యో రసాయనవర స్సృతః
 కాలకానాం చ యూనాం చ స్పృధ్వానాం చ హితస్సదా
 సంనారీణీతో నిత్యం పరమోజన్మరో హతః
 వారయే త్స్వరకార్కస్యం తథా చాస్పష్టభాషణమ్
 స్వసం పరభృత స్వేవ జనయేత్ నేవనా త్పదా
 రజోదోషేణ దుష్టానాం యోషితాం శుశ్రవోషిణాం
 పుంసాం చాపి శుభకరః సర్వదోషహరో మతః
 అత్యధ్య మనగీతాదిక్షీణస్మృతిబలా నగాః
 లభంతే చిత్తసంతోషం స్మృతి చాన్య నిషేనణాత్
 పయసా సహ ప్లాతవ్యోరిష్టోయం శాణమానతః
 మాసాభ్యాం రోగహృచ్చాయం శరదా సర్వసిద్ధిదః
 అకాలమృత్యో ర్హరణే యదీచ్ఛా
 నారీప్రియత్వం యది వాఃభితం న్యాత్
 వాఃపృథ్విధైర్యస్మృతిలబ్ధి రిష్టా
 నిషేవ్యతాం తర్హ్యామృతం భవద్భిః ॥

ఈయోగంలో ప్రధానద్రవ్యం సరస్వతీశ్రీగ. అది సమాఖండా పచ్చిది 40పలాలు, పిల్లితేగలూ, నేలగుమ్మదూ, కరకవొంపూ, పట్టివేళ్ళూ, అల్లూ, జంటామాంసీ ఇవి ఒక్కొక్కటి అయిదేసి పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా కొట్టి సరస్వతీశ్రీగతో కలిపి రెండు ద్రోణాల నీళ్ళలోవేసి అరద్రోణం మిగిలేటట్లు కాచి చల్లారిన తరవాత వడగట్టి కండలో పోనేది. తరవాత ఆకషాయంలో పదిపలాలు తేనె, కలకండ 25 పలాలు, అయిదుపలాలు ఆరెఘ్రవ్వా, రేణుకలూ, తెగడా, పిప్పళ్ళూ, లవంగాలూ,

తనా, చెంగల్వకోష్టూ, పెన్నేయా, ఇండికాయబెరుమా, అప్పశీగే, వీలకలూ, వాయు విదంగాలూ. దాల్చినచెక్క — ఇది ఒక్కొక్క కన్నునా ముత్తగా మార్పించి కలిపి చీల యిచ్చేది.

ఈకసాయమా, యాప్రత్యేప్యతా బరిగారపుసాత్రలో పోసి పిండియివ్వాలి. ఇది సాధ్యం కాకపోతే మట్టికుండలోనే పోసి చీలయివ్వబచ్చి అయినా, మట్టి నుండలో పోసేపక్షంలో కన్నం యెత్తు మేలిమిబరిగారం పల్లనలేకు చేయించి బంధులూ వెయ్యాలి. ఒక్కనెలకి ఇది తయారవుతుంది. అప్పటికి అబరిగారపు శేకు గిరిగోకుంది. అప్పు డది గుడ్డతో వడబోసి నేతిలో మగిన పాత్రలో ముగ్రతచేసుకునే.

సరస్వతీతిగ యెప్పుడూ పచ్చిదే వేసుకోవాలి. పిల్లి పేగులూ పచ్చిచే వయ్యాలి; కాని పిల్లి లేగలకు మాత్రం ద్విగుణం అక్కరలేదు. సరస్వతీతిగ మూత్రం యిగిలై పలాలకూ మరో యిరవైపలాలు చేర్చి వేసుకోవాలి. నేను మేలిమిబరిగారపు శేకు వేకాను; గాని అది యెప్పుడూ కరిగిపోలేదు. కరగకపోయినా బ్రష్‌పానికి బంగారపు గుణం సక్రమిస్తుందనే నానమ్మకం. బంగారపుసాత్రలో పోసి చీలయిస్తే బంగారపు శేకు వెయ్యవక్కరలేదు. అపాత్ర కరగకపోయినా దాగుణం బంబుతుం దనే దవ్వంతటి నిశ్చయం అయివుంటుంది. పైగా, బంగారపు శేకు కరగకపోయినా యిది చాలా పని చెయ్యనేచేసింది.

నిజంగా, యాసారస్వతారిష్టం అమృతం అనే చెప్పాలి. శిశు శిష్యులకు ఉపకారం చెయ్యదలిచి ఇది ధవ్వంతరి కల్పించిన యోగం.

ఇది ఆయుర్దాయం వృద్ధిచేస్తుంది. బలసంక్రమాలూ, స్థిర్యమూ, శోభాశక్తి, కాంతి, వర్చస్సు వృద్ధిచేస్తుంది. ఇది గొప్ప రహస్యం. వాక్కున్న కన్యకుండు, బాలకులూ, యవకులూ, పుద్గులకూ కూడా ఇది చాలా మేలుచేస్తుంది. శ్రీలక్ష్మీ పురుషులకూ కూడా ఇది సమానంగా ఓజోవృద్ధిచేస్తుంది. ముగ్ధుల యిది స్వర్గానికి గల కర్మశక్తియూ, ముద్దుమాటలూ పోగిడుతుంది. కోకిలస్వరంవంటి స్వరం కోగిస్తుంది. శ్రీలక్ష్మీ రహస్యమూ, పురుషుల శుక్రజోషాలూ పారిస్తుంది. మిక్కిలి చదివడంవల్లా, వాడడంవల్లా డీనించిన జ్ఞాపకశక్తి మళ్ళీ వృద్ధిచేస్తుంది. ఇది పాలతో కలిపి నేవించాలి. ఇది రండుమాసాలు పుచ్చుకుంటే సకలకోగాలూ తగ్గిపోతాయి. ఒక్కసంవత్సరం వివేకమండా పుచ్చుకుంటే సర్వసిద్ధులూ కలుగుతాయి.

అకాలవృద్ధులు పోనా అన్నా, శ్రీలక్ష్మీ ప్రీతి సరిపాడంచుకోనా అన్నా, వాక్కుదీ, ధైర్యమూ, జ్ఞాపకశక్తి పొచ్చుకొనా అన్నా అమృతమే అనతిగ్గ యిది నేమిచే.

దేనిది చాలామందికి వాదాను. సంతానికి పుచ్చుకున్నాను. కాని పాలకు బదులు నీళ్ళే వాదాను. బాగా పనిచేసింది. పాలతో మాత్రం వాడిచూడలేదు. పాలతో పుచ్చుకుంటే యింకా యిక్కువ పనిచేస్తూ దనదానికి సందేహం లేదు. పాలు మంచివి దొరకకపోతే మాత్రం మంచిని శేషమందిది.

౨౭ దశమూలారిష్టం

పశ్యో బృహత్యో గోకంబో బిశ్వో నుంధనోరభః
 వాల్మీకీ శాశ్వరీ చేతి దశమూల మిహోచ్యతే
 దశమూలాని కర్విత భాగైః పంచవలైః పృథక్
 పంచవశత్పలం కుర్యాత్పుత్రకం పౌష్కరం తథా
 కుర్యాద్వింశత్పలం లోద్రం గుహూచీ తత్సమా భవేత్
 పలైః షోడశభి ర్ధాత్రీ రవిసంస్థైర్దురాలభా
 భుదిరో బీజసరం చ పశ్యా చేతి పృథక్పలైః
 అష్టాభి ర్గుణితైః కన్యం మంజిష్ఠా దేవదారు చ
 విడంగం మధుకం భార్గ్య కపిత్థోక్షః పునర్లవా
 చవ్యం మాంసీ ప్రియంగు శ్వ శారి బా కృష్ణశీరశమ్
 త్రిపుతా రేణుకం రాన్నా పిప్పలీ నిమిక శ్శటీ
 హరిద్రా శతపుష్పా చ పన్నకం నాగ కేసరమ్
 ముస్త మింద్రయాన శ్శృంగీ జీవశర్వభకౌ తథా
 మేదా చాన్యా మహామేదా కాకోత్యో ఋద్ధిపుద్ధికే
 కుగ్యా త్పృథక్ ద్విపలిశాన్ పచే దష్టకుణే జలే
 చతుర్థాంశశ్శ్మతం నీత్వా హృద్భాండే నన్వి ధావయేత్
 తతః షష్ఠీకలాం గ్రాక్షాం పచేన్నీశే చతుర్ధశే
 త్రిపాదశేషం శీతం చ పూర్వ్యాధే శ్మతం క్షిపేత్
 న్యాశ్రింశత్పలికం క్షాద్రం దద్యాద్గుడచతుశ్శతమ్
 త్రిశత్పలాని ధాతక్యాః కక్కులం జలచందనమ్

జాతీఫలం లవంగం చ త్వగేభాః పత్ర కేసరమ్
 పిప్పలీ చేతి సఃచూర్ణ్య భాగైర్ ద్విపలికైః పృథక్
 శాణమాత్రాం చ కస్తూరీం సర్వ సేవిత్ర సింహి
 భూమా నిఖనయే ద్భాండం తతో జాతరసం పితేత్
 కతకస్య ఫలం క్షిప్త్యా రసం సర్కలతాం సయోత్
 గ్రహణీ మరుచిం శూలం శ్యాసకానభగందరాన్
 వాతవ్యాధిం క్షయం ఛర్దిం హంఘరోగం చ కానులాన్
 కృష్ణా న్యర్కాసి మేహం శ్చ ముదాగ్ని ముదగాణి చ
 శర్కరా మశ్మరీ మూత్రచ్ఛ్రీ ధాతుక్షయం జశేత్
 కృశానాం పుష్టిజనో వంధ్యాణాం పుత్రదః పరమ్
 అరిష్టో దశమూలాఖ్య స్తేజశ్శక్రబలప్రదః ।

కాలిపర్ణి, పృష్ఠిపర్ణి, వాకుడు, నేలములక, పల్లెరు, మారేడు, దుండిగం, పెద్దమ్మచి, కలిగొట్టు, తక్కుల — ఇవి దశమూలాలు. వీటివేళ్ళు ఒక్కొక్కటి అయిదేసి పలాలు. చిత్రమాలమూ, పుష్కరమాలమూ ఒక్కొక్కటి 25 పలాలు. లాద్దుగు చెక్క 20 పలాలు. తిప్పతీగ 20 పలాలు. ఉసిరిక వొలుపు 16 పలాలు. దూలగొండివేళ్ళు, 12 పలాలు. చంద్రవేణ, వాయువిడంగాణ, కరకవొలుపు — ఇవి ఒక్కొక్కటి ఎనిమిదేసిపలాలు. చెంగలవ్వికోష్ఠ, మంగళిష్ఠ, దేవదారు, వాయువిడంగాణ, యష్ట మధుకం, గంటుభారంగి, వెలగ, తాడికామవొలుపు, గోశేరు, చవ్వగ. జటామాలసి. ప్రేంక వాలు. సుగంధి, నల్లజీలకర్ర, తెగడ, రేణుకలు. సన్నరాన్న, పిప్పళ్ళు, కచ్చి పోకచూరు. కచ్చుతాలు, పసుపు, సగాప, పద్మకాష్ఠం, నాగకేసరాలు, శుంక ముస్తలు, కొడిక వాలనిట్టులు, కత్కాటకశ్చింగి, జీవకం, ఋషధికం, మేద, మహామేద, కాకోలి, తీగకాకోలి, ఋద్ధి, వృద్ధి — ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలు.

ఇవన్నీ మెత్తగా చితికగొట్టి 16 ద్రోణాల నీళ్ళలో నాలుగోవంతు మిగిలేట్టు కాచి చల్లారిం తరవాత వడగట్టి ఒక కుండలో పోసేది.

60 పలాల ద్రాక్షపండు మెత్తగా చితికగొట్టి 240 పలాల నీళ్ళలో కలిపి మూడు వంతులు మిగిలేట్టు కాచి చల్లారిం తరవాత వడగట్టి పైకమెలులో కలుపుకునేది, అందులో 32 పలాల తేనె, 4 వందల పలాల బెల్లమూ, కలపాలి. 30 పలాల అరె పువ్వు, కంకోలమూ, కరువేరూ, చందనమూ, జాజికాయూ, లవంగాలూ, దాల్చిని

చెక్కా, వీలకులూ, అకుపత్రికమూ, నాగకేసరాలూ, పిప్పళ్ళూ — ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసిపలాలు మెత్తగా చూర్చించి యీచూర్లమున్ను అకపాదుంబోకలపాలి. అరతులం కన్నురిపూడా కలిపి చీలయిచ్చి భూమిలోపాతిపెట్టి నెలగడిచాక తీసి వడబోసి ఇండుపుకాయల జగురు కలిపి కూడా వడగట్టి జాగ్రత్తచేసుకునేది.

ఇది గ్రహణీ, అరుచీ, శూలా, వగర్పూ, దగ్గూ, భగండరాలూ. వాతవ్యాధులూ, క్షయూ, షర్దీ, పాండురోగమూ, కామెర్లూ, కుష్టురోగమూ, మూలశంకలూ, ప్రమేహాలూ, అగ్నిమాంద్యమూ, ఉదరవ్యాధులూ, మాత్రశర్కరా, మాత్రాశ్మరీ, మాత్రకృచ్ఛిమూ, ధాతుక్షయమూ, నోగొట్టుతుంది. కృశించిపోయినవారికి పుష్టి కలిగిస్తుంది. వంధ్యులకు సంతానం కలిగిస్తుంది. పురుషులకు తేజస్సూ, శుక్రమూ, బలమూ వృద్ధిచేస్తుంది.

ఇండులో పడే అద్వకవర్గం దొంకడుంకవ్వం. అంగభృణా కొన్నిచోట్ల వున్న దంటారు గాని. యెంతవరకూ అది సరి అయినదో ప్రతీకాయ నిర్ధారణచేసుకోడం కష్టం. కనక, ఇశాహకు జరుగుతున్నట్టే వాటికి బదులు ప్రతినిధివస్తువులు వాడుకోడం మంచిది. అవి యీక్రింద చూపుతున్నాయి.

జీవకానికి ప్రతినిధిద్రవ్యం తిప్పతిగ. ఋషభకానికి నేలగుమ్మడు, మేదకు పెన్నేరు, మహామేదకు ముగ్గ, ఋద్ధికి బల. వృద్ధికి మహాబల కాకోలీ, క్షీరకాకోలీ మాత్రం అంగభృణలో వుండుతాయి.

౨౮ మృగమదానవం

మృతసంజీవినీ గ్రాహ్యే వంచశక్తులసమ్మితౌ
తదర్థం మధు సంగ్రాహ్యం శోచం మధుసనుం శథా
కస్తూరీ శుడవం తత్ర మరిచం జీవపుష్పం
జాతీఫలం పిప్పలీ త్వ గ్భాగాన్ ద్వీలికాన్ క్షీపేత్
భాండే సంస్థాప్య రుద్ధ్యా చ నిదధ్యా న్నానమాత్రికమ్
విషూచికాగాం హి క్కాయాం త్రిదోషప్రభవే శ్చరే
వీక్ష్య కోష్ఠం బలం చైవ భీష జ్ఞాత్రాం ప్రయోజయేత్ ॥

మృతసంజీవినీనుగ 50పలాలు. తేనె 25పలాలు. మంచినీళ్ళు 25పలాలు. కస్తూరి ఒక శుడవం అంటే 32తులాలూ. మిరియాలూ, అవంగాలూ, జాజికాయా, పిప్పళ్ళూ,

దాల్చినచెక్క — ఇవి ఒక్కొక్కటి రెండేసి పంజులు, ఇవన్నీ కలిపి కుండలో పోసి, చీలయిచ్చి ఒక నెల గడిచాక తీసి పోబోసుకునేది.

కోవ్వనీటి, శరీరబలమూ కాగా గుర్తించి వైద్యుడు దీనికి సాగ్రర్థిగా మాలాను నిర్ణయించాలి.

ఇది విషాచి (కలరా) క్లిగించేస్తుంది. ఎక్కిళ్ళు కడుగుంది. నవ్వి నొక్కిళ్ళు పోగొడుతుంది.

మృతసంజీవనీసు అనేది అనేకమాలికలతో తయారవుతుంది. అది చివ్వువం కొంచెం కప్పం. అది బంగాళాదేశంలో పెద్దపెద్ద వైద్యులు కొందరు చేసి జాచాటంగా విక్రయిస్తున్నారు.

చందనానవం

చందన సుశం దేవరారు దారునిజానశా

త్రివృచ్చిత్రకములగు చాగును ధాత్రీ సురప్రియామ్

శతమూర్ఖశ్శబ్దే సాహస్వచ శ్చ శాపబాద్యయమ్

లక్ష్మణాయాస్తథా మూలం వాసరీవగుణశ్చచా

ప్రత్యేకం పలికం జ్ఞేయం గ్రాక్షామూ పలవింశతమ్

ధాత్రీ పోడశవలాం తులూమానాం సితాం శిథా

నూక్షి కాగ్ధఫలం సర్వం జాగ్రాణ్యదేవీ క్షిపేత్

నూన మేకం బాండిమధ్యే నపిథాం నిధావయేత్

చందనానవ ఇత్యేష రోగానీకనికృంతవః

శుక్రదోషం రజోదోషం మూత్రదోషం ముగాగణమ్

నిహంతి వివిధాన్ మేహన్ కృచ్ఛ్రం నాష్టచిథం శిథా

చతశ్ర శ్చాశ్శరీ వైద్య స్మృతాఘాతాం ప్రయోదిశి

అంత్రవృద్ధిం పాండురోగం కామలాం చ హలిమకమ్

కానం శ్వాసం తథా కుష్ఠ మగ్నిమాంద్య మరోచకమ్

బేపనర్దిక మేహం శ్చ నాశయే దక్షకల్పతః

ధావిత శ్చీరుహేశేన లోకానాం హితకారిణా ॥

చందనం, రక్తచందనం, చరశజీవదారు, మానుపసుపు, పసుపు, తెగడ చిత్రమాలం, అగురుచెక్క, ఉసికపప్పు, ఫిరంగిచెక్క, పిల్లితేగలు, కొండపిండితప్పు, అడ్డపరపు చెక్క, తెల్లసుగంధి, నల్లసుగంధి, అత్యుజ్జయాలం, నల్లతుమ్మచెక్క, ఉలిమిడి చెక్క— ఇవి ఒక్కొక్కపలం. అరెవువు 16పలాలు. ఇవన్నీ మెత్తగా దంచేది. ద్రాక్షపండు 20పలాలున్నూ మెత్తగా కొట్టేది. ఇవన్నీ నాలుగుద్రోణాల నీళ్ళలో కలిపి, కుండ్లలో పోసి, అందు చక్కెర నూరుపలాలూ, లేన 50 పలాలూ కూడా కలిపి చీలయిచ్చి నెల గడిచాక తీసి వడబోసుకునేది.

ఇది అనేకరోగాలు పోగొడుతుంది. శుక్రదోషాలూ, రజోదోషాలూ, మూత్ర దోషాలూ తగ్గిస్తుంది. మేహాలన్నీ తగ్గిస్తుంది. మూత్రాఘాతాలూ, మూత్రాశ్మరాలూ, మూత్రకృచ్ఛాలూ, అంతువృద్ధి, హిండురోగమూ, కామెర్లు, హరీమకమూ, దగ్గు, బగర్లు, కుష్ఠా, అగ్నిమాంద్యమూ, అరోచకమూ, జౌషర్గికి మేహమూ (నెగ) తగ్గించేస్తుంది.

ఇది మహేశ్వరుడు కల్పించిన యోగం.

గమనిక = ఈప్రకరణంలో (21) మరొకచందనాగ్రహం చూపించివున్నాను. అది చిరకాలంగా నేను చేస్తున్నది. అనేకులు ప్రసిద్ధవైద్యులున్నూ వాడుతున్నదీ అదే. సంప్రదాయం అనుసరించే నేను చేస్తున్నాను. కాని, ఈయోగం వస్తుసంపుటినిబట్టి అంశకంటే గణకాది అని తోస్తుంది. నేను చేసి చూస్తాను. నాసోదరవైద్యులన్నూ చేసి వాడి చూడగోరినాను.

30 అ ర వి ం దా స వం

అరవింద ముఖీరం చ కాశ్శరీం సీమత్పలమ్
మంజి మ్మైలా బలా ముంసీ రఃబువం శారణం శివామ్
విభీతకవచాధాత్రీ శ్శటీం శ్యామాం ససీలిసీమ్
పటోలం పర్వటం పార్థం మధూకం మధుకిం మురామ్
పలమానేన సంగృహ్య ద్రాక్షాయాః పలవింశతిమ్
ధాతకీం పోడశపలాం జలద్రోణద్వయే క్షిపేత్
శర్కరాయా స్తులాం తత్ర తులార్థం ముక్తికస్య చ
మాసం సర్పాపయే ద్భాండే మృత్తికావిరిరిర్మితే

బాలానాం సర్వరోగ హ్నో బలశుష్కస్థి వర్ధనః

అరవిందాననః ప్రోక్ష, ఆయుష్కో గ్రహదోషహృత్ ।

తామగళుప్త (ఎండు) పట్టి కేర, పెద్దముడు, నల్లకలవసురప, మంజు, ఏలగల, బల, జటామాంసి, శుగముచ్చు, సుగంధి, కరకమోలుపు, తాడి కాలుబోగు, వన, ఉసిరికపప్పు, కచ్చారాలు, సుగంధి, పొలసుగంధి, చేపపొట్ట, వివిధపట్ట, శిలముగ్ధ పట్ట, ఇప్పపట్ట, యష్టినాథుకం, మురామాంసి — ఇవి శిశు-కృ-పలం వ్రోస్తేనే గ్రహించి మెత్తగా చూర్చించి ఈ దోషాలు వ్రోజాల సర్వరోగ కలికి, అందులో ద్రాక్షపండు 20పలానా, ఆరళపువ్వు 10పలానా, చిక్కర 100పలానా, నీటి 50పలానా కూడా కలిపి నీలయిచ్చి ఒక్క తెలకు తీసి ఈ దోషాలు వ్రేలి.

ఇది పిల్లలకు వచ్చే సలవ్యాధులూ పోగొడుతుంది. బలమూ, షష్టి, అగ్రో కలిగిస్తుంది. ఆయుర్దాయం వృద్ధిచేస్తుంది. గ్రహబాధలు పోగొడుతుంది.

సంపూర్ణం

